

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

VAIDA JANKAUSKAITĖ

LIETUVOS INTERESŲ GRUPIŲ
ORGANIZACINĖ IR POLITINĖ ELGSENA IR
JOS VEIKSNIAI

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, sociologija (05S)

2018, Kaunas

Disertacija rengta 2012–2017 metais Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų institute. Mokslinius tyrimus rėmė Lietuvos mokslo taryba.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Algis KRUPAVIČIUS (Kauno technologijos universitetas ir Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai, 02S).

Interneto svetainės, kurioje skelbiama disertacija, adresas:

[http: //ktu.edu](http://ktu.edu)

Redagavo:

Aurelija Tamulionienė (leidykla „Technologija“)

© V. Jankauskaitė, 2018

ISBN 978-609-02-1486-2

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	5
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	7
ĮVADAS	8
1. INTERESŲ GRUPIŲ ORGANIZACINĖ IR POLITINĖ ELGSENA: TEORINIS TYRIMO MODELIS.....	18
1.1. Interesų grupių samprata, klasifikacija ir raida.....	20
1.2. Interesų grupių elgsena organizacijų teorijos perspektyvoje	29
1.3. Interesų grupių organizacinė elgsena.....	38
1.3.1. Interesų grupių profesionalizacija.....	38
1.3.2. Interesų grupių specializacija	43
1.4. Interesų grupių politinė elgsena.....	48
1.4.1. Interesų grupių poveikio strategijos.....	48
1.4.2. Interesų grupių europeizacija.....	53
2. EMPIRINIO TYRIMO METODAI	57
2.1. Empirinio tyrimo modelis.....	57
2.2. Nacionalinių interesų grupių populiacija.....	61
2.3. Tyrimo metodai ir imtis	64
2. LIETUVOS INTERESŲ GRUPIŲ ORGANIZACINĖ IR POLITINĖ ELGSENA IR JOS VEIKSNIAI	67
3.1. Lietuvos interesų grupių organizaciniai bruožai.....	67
3.2. Lietuvos interesų grupių organizacinė elgsena.....	83
3.2.1. Lietuvos interesų grupių profesionalizacija.....	83
3.2.2. Lietuvos interesų grupių specializacija.....	92
3.3. Lietuvos interesų grupių politinė elgsena	97
3.3.1. Lietuvos interesų grupių poveikio strategijos.....	97
3.3.2. Lietuvos interesų grupių europeizacija.....	104
3.4. Lietuvos interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos veiksnių analizė	113
3.4.1. Priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų operacionalizacija.....	113
3.4.2. Lietuvos interesų grupių organizacinės elgsenos veiksnių analizė.....	119
3.4.2. Lietuvos interesų grupių politinės elgsenos veiksnių analizė	125

TYRIMO APRIBOJIMAI	141
IŠVADOS	142
REKOMENDACIJOS ATEITIES TYRIMAMS	147
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	149
PRIEDAI	165

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė. Interesų grupių samprata.....	21
2.1 lentelė. Lietuvos nacionalinių interesų grupių žemėlapis sudarymo etapai.....	63
2.2 lentelė. Lietuvos interesų grupių tipai ir dažnis.....	63
2.3 lentelė. Apklausa imtis ir atsakiusių dalis.....	65
3.1 lentelė. Interesų grupių tipai ir skaičius.....	67
3.2 lentelė. Interesų grupių narystės pobūdis.....	68
3.3 lentelė. Lietuvos interesų grupių amžius.....	69
3.4 lentelė. Interesų grupių dydis.....	70
3.5 lentelė. Interesų grupių narystės aprėptis.....	71
3.6 lentelė. Interesų grupių finansiniai ištekliai (2015 m. biudžeto dydis).....	72
3.7 lentelė. Svarbiausi pajamų šaltiniai pagal grupių tipus.....	75
3.8 lentelė. Konkurencija su kitomis interesų grupėmis.....	77
3.9 lentelė. Interesų grupių nerimas dėl išlikimo.....	78
3.10 lentelė. Iššūkiai, su kuriais susiduria interesų grupės	79
3.11 lentelė. Interesų grupių narių įtaka priimant su politine grupės veikla susijusius sprendimus.....	81
3.12 lentelė. Sprendimų priėmimas interesų grupėse.....	81
3.13 lentelė. Interesų grupių žmogiškieji ištekliai: aprašomoji statistika.....	84
3.14 lentelė. Interesų grupių darbuotojų skaičius	85
3.15 lentelė. Ryšys tarp darbuotojų tipo ir interesų grupės tipo.....	86
3.16 lentelė. Interesų grupių personalas ir personalo struktūriniai elementai.....	87
3.17 lentelė. Interesų grupių apmokamų darbuotojų profesinė patirtis.....	88
3.18 lentelė. Ryšys tarp interesų grupės tipo ir darbuotojų profesinės patirties.....	89
3.19 lentelė. Karjeros perspektyvos organizacijoje.....	90
3.20 lentelė. Kriterijai naujiems darbuotojams.....	91
3.21 lentelė. Personalo ugdymo veiklos.....	92
3.22 lentelė. Viešosios politikos sričių koncentracija.....	93
3.23 lentelė. Viešosios politikos sričių pasiskirstymas pagal interesų grupių tipus.....	95
3.24 lentelė. Interesų grupių pasiskirstymas pagal viešosios politikos sričių skaičių.....	96
3.25 lentelė. Interesų grupių naudojamos strategijos.....	100
3.26 lentelė. Ryšys tarp tiesioginių ir netiesioginių strategijų.....	102
3.27 lentelė. Ryšys tarp tiesioginių strategijų ir konfrontacinių strategijų.....	103
3.28 lentelė. Dėmesys ES vykdomai politikai pagal interesų grupės tipą.....	105
3.29 lentelė. Interesų grupių laikas, skiriamas lobizmui ir organizacijos tikslų propagavimui (advokacijos) veiklai skirtingais valdžios lygmenimis.....	106
3.30 lentelė. Interesų grupių kontaktai ir jų dažnis su ES lygmens veikėjais ir institucijomis.....	109
3.31 lentelė. Narystė ES ir tarptautinio lygmens interesų organizacijose.....	111

3.32 lentelė. Narystė ES lygmens interesų organizacijose pagal interesų grupės tipą.....	112
3.33 lentelė. Europos ar tarptautinio lygmens interesų grupių teikiama nauda.....	113
3.34 lentelė. Interesų grupių profesionalizacijos veiksniai: koreliacinės analizės rezultatai.....	119
3.35 lentelė. Interesų grupių profesionalizacijos veiksniai: ranginės regresijos analizės rezultatai.....	121
3.36 lentelė. Interesų grupių specializacijos veiksniai: koreliacinės analizės rezultatai	122
3.37 lentelė. Interesų grupių specializacijos veiksniai: dvinarės regresijos analizės rezultatai	123
3.38 lentelė. Interesų grupių poveikio strategijos: koreliacinės analizės rezultatai.....	127
3.39 lentelė. Administracijos strategijos veiksniai: ranginės regresijos analizės rezultatai	128
3.40 lentelė. Parlamento strategijos veiksniai: ranginės regresijos analizės rezultatai	130
3.41 lentelė. Žiniasklaidos strategija: Žiniasklaidos strategijos taikymo veiksniai: ranginės regresijos analizės rezultatai.....	131
4.42 lentelė. Šalininkų mobilizavimo strategijos veiksniai: ranginės regresijos analizės rezultatai.....	133
3.43 lentelė. Interesų grupių poveikio strategijų veiksniai: palyginimas.....	134
3.44 lentelė. Interesų grupių europeizacijos veiksniai: koreliacinės analizės rezultatai.....	137
3.45 lentelė. Interesų grupių europeizacijos veiksniai: dvinarės regresinės analizės rezultatai	138

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

2.1 paveikslas. Empirinio tyrimo modelis: interesų grupių elgsenos operacionalizacija.....	59
2.2 paveikslas. Empirinio tyrimo modelis: interesų grupių elgsenos veiksniai.....	60
3.1 paveikslas. Interesų grupių amžius.....	69
3.2 paveikslas. Interesų grupių pajamų šaltiniai.....	74
3.3 paveikslas. Vidutinis viešosios politikos sričių skaičius pagal interesų grupių tipus.....	96
3.4 paveikslas. Išteklių dalis, skiriama paveikti ES vykdomą politiką.....	107

IVADAS

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje demokratijoje interesų grupės atlieka svarbų vaidmenį. Viena vertus, interesų grupės gali būti laikomos svarbia demokratinio valdymo dalimi, nes suteikia piliečiams demokratines galias, prisideda prie platesnio ir įvairesnio visuomenės poreikių diskurso bei perteikia piliečių poreikius sprendimų priėmėjams ir tokiu būdu kontroliuoja politinį procesą, kita vertus, jos gali būti laikomos demokratijos stabdžiais, kurie siekia valdyti politinį procesą ir sprendimų priėmimą, skatindami įtakingų visuomenės grupių interesų atstovavimą ir išstumdami kitus teisėtus interesus į politikos užribius (Halpin 2010). Nepaisant skirtingų požiūrių, pripažindami reikšmingą interesų grupių įtaką demokratijai, mokslininkai jau ilgai bando išspręsti galvosūkį, kodėl vienos interesų grupės yra kur kas sėkmingesnės vykdydamos savo veiklas nei kitos (Dahl 1961; Grossman 2012; Laswell 1958; Schattschneider 1960).

Interesų grupės potencialiai daro žymią įtaką politikos procesui, todėl yra svarbu žinoti, kuriems visuomenės interesams šios grupės atstovauja, o kurie lieka parašėse. Plačiąja prasme tai priklauso nuo pačios interesų grupės sistemos kompozicijos, tai yra ją sudarančių grupių tipų ir skaičių. Interesų grupių sistemą arba populiaciją sudaro visos tam tikru metu toje sistemoje egzistuojančios grupės. Pavyzdžiui, jei didžioji dauguma egzistuojančių grupių atstovauja verslo interesams, profesinių sąjungų interesai nėra pakankamai atstovaujami ir todėl ta sistema tampa šališka. Įvairovė interesų grupių populiacijoje gali būti laikoma demokratinio gėriu, kadangi tai leidžia išlaikyti platesnę interesų diskusiją (Schattschneider 1960), tai padeda įveikti demokratinį deficitą politinėse institucijose bei sukurti geresnius politikos rezultatus, nes yra įsiklausoma į skirtingų visuomenės segmentų interesus. Vis dėlto vien tik pačios interesų grupių populiacijos struktūriniai bruožai negarantuoja, kad sistema bus nešališka, o visi skirtingi interesai bus išgirsti ir apsvarstyti, tuo labiau, kad tam tikras, net ir didelis, skaičius grupių nėra lygus didesnei galiai.

Neproporcingas pasiskirstymas dažnai pastebimas ir tarp viešosios politikos procese dalyvaujančių grupių tipų ir jų skaičiaus ir yra vienas svarbiausių klausimų interesų grupių studijose. Neretai verslo grupės savo skaičiumi gerokai pralenkia kitas grupes ir ypač viešojo intereso grupes. Toks „sutelkimo tendencingumas“ (angl. *mobilization bias*) yra stebimas visose politinėse sistemose, visuose valdymo lygmenyse ir visais laikais (Braun 2015: 137). Tai susiję su tam tikru klasiniu susiskirstymu ir pačios interesų grupių sistemos viduje: verslo organizacijos paprastai yra turtingesnės įvairių išteklių ir todėl sėkmingiau atstovauja savo interesams visuose valdžios lygmenyse, tuo tarpu viešojo intereso grupės pasižymi mažesniais ištekliais ir todėl menkesne politine įtaka sprendimų priėmėjams. Kitaip tariant, jos kur kas rečiau daro poveikį politinei darbotvarkei. Šie skirtumai yra plačiai analizuojami daugelyje mokslo darbų.

Pastaruoju metu interesų grupių skaičius sparčiai auga ir jos aktyviai dalyvauja politikos formavimo procese, tačiau jos vis dar stipriai skiriasi viena nuo kitos daugeliu svarbių aspektų. Šie skirtumai apima tiek organizacines interesų grupių savybes, tiek jų gebėjimą sėkmingai siekti savo tikslų. Pavyzdžiui, interesų grupių vidinė struktūra gali skirtis biurokratizacijos laipsniu, jos gali būti mažiau ar daugiau profesionalios, gali veikti skirtinguose valdžios lygmenyse (vietiniame, nacionaliniame ar viršnacionaliniame) ir turėti ne vienodą priėjimą prie jų veiklai reikalingų išteklių. Be to, gali skirtis ir interesų grupių naudojamos strategijos ir taktikos viešosios politikos procesui paveikti. Vienos interesų grupės gali pasitelkti tiesiogines strategijas ir vykdyti aktyvų lobizmą valdžios institucijose, o kitos gali labiau kliautis netiesioginėmis strategijomis, kaip antai demonstracijos, protestai ir pan., dar kitos gali naudoti šių dviejų strategijų kombinacijas.

Kokia iš pažiūros pliuralistinė ir įvairove pasižyminti interesų grupių sistema bebūtų, joje egzistuojančios grupės neturi absoliučios kontrolės savo pačių atžvilgiu. Tiek naujokės, tiek geriausiai organizuotos ir labiausiai išvystytos grupės susiduria su daugybe svarbių išorinių (pvz., politinių galimybių struktūros, politinės darbotvarkės, įvairios patronažo formos) ir vidinių (narių pritraukimas ir išlaikymas, išteklių pritraukimas ir paskirstymas ir pan.) iššūkių. Įvairios aplinkybės ir kontekstiniai veiksniai – kitaip tariant, aplinka, kurioje jos veikia, lemia tiek pačių grupių vidaus, tiek visos interesų grupių sistemos struktūrą, tiek jų įtaką viešosios politikos procesui (Maloney 2015: 99). Taigi, siekiant suprasti ir įvertinti, kokia yra interesų atstovavimo sistema, svarbu suprasti ir empiriškai patikrinti, ne tik kokie interesai yra atstovaujami ir kas juos atstovauja, bet ir kokie veiksniai lemia skirtingas organizacinės ir politinės elgsenos formas.

Temos ištirtumas ir disertacijos mokslinis naujumas. Disertacijos mokslinį naujumą reikia vertinti tiek Lietuvos, tiek interesų grupės tiriančių darbų kontekste. Per pastaruosius du dešimtmečius interesų grupių tematika parašyta nemažai darbų, tačiau šiame darbe pateikiamas aiškinimas yra naujas tiek teorinės argumentacijos, tiek empirinės medžiagos išsamumo ir originalumo atžvilgiu.

Paprastai šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje interesų grupių elgsena, t. y. viskas, ką jos daro, yra siejama su siekiu paveikti viešosios politikos procesus. Iš esmės visa interesų grupių literatūra ir jos svarba yra paremta šių grupių postuluojama įtaka politinėje arenoje (Halpin 2014). Mokslininkai siekė suskaičiuoti ir aprašyti įvairiose politinėse sistemose veikiančias interesų grupes, nustatyti, ar proporcingas jų pasiskirstymas pagal skirtingus tipus, preziumuodami, kad tolygus pasiskirstymas garantuoja geresnį demokratinį valdymą. Pastarasis aspektas neretai buvo siejamas su galingomis verslo interesų grupėmis ir prielaida, kad neproporcingai didelis jų skaičius interesų grupių sistemoje gali išbalansuoti visuomenės interesų raišką ir padaryti ją šališką. Mokslininkai taip pat plačiai domėjosi, kurios interesų grupės politinėje arenoje laimi, kurios pralaimi ir kodėl. Atsakymus į šiuos klausimus tyrėjai rado kritinių išteklių ir mainų teorijų perspektyvoje – laimi tos interesų grupės, kurios yra geriausiai apsirūpinusios finansiniais ir kitais efektyviai organizacijos raidai reikalingais ištekliais ir dėl to geba generuoti politinę, techninę ir ekspertinę informaciją, reikalingą valstybės institucijoms. Valstybės institucijos, kurioms dažnai trūksta laiko, žmogiškųjų ir finansinių išteklių surinkti reikiamai informacijai

efektyviam viešosios politikos formavimui ir įgyvendinimui mainais už interesų grupių teikiamą informaciją suteikia joms tiesioginį priėjimą ir galimybę daryti įtaką viešosios politikos procesams. Taigi, interesų grupių veikla beveik išskirtinai buvo siejama su jų siekiu daryti politinę įtaką. To pasekmė – svarbiu tyrimų objektu tapo ir kiti nevalstybiniai veikėjai: privačios įmonės, tarptautinės korporacijos, ekspertų grupės, advokatų kontoros ir visos kitos juridinių asmenų formos, kurioms yra svarbi įstatymų leidyba ir kurios siekia ją paveikti sau naudinga linkme. Ne taip seniai interesų grupių tyrimų darbotvarkėje įtakos logiką papildė išlikimo logika (pvz., žr. Halpin 2014; Halpin ir Nownes 2011; Lowery, Halpin ir Gray 2015). Toks sugrįžimas prie ankstyvųjų interesų grupių organizacinės priežiūros teorinių išvalgų tam tikra prasme į mokslinius tyrimus sugrąžino ir organizacinę interesų grupių analizę ir jos išskirtinumą ir leido iš naujo persvarstyti šių organizacijų veikimo logiką. Pastaraisiais metais interesų grupių tyrimų darbotvarkėje vis dažniau interesų grupės studijuojamos organizacinės pusės, atkreipiant dėmesį į pirminius jų, kaip organizacijų, poreikius – siekį išlikti ir užtikrinti efektyvią veiklą. Tam paaiškinti neretai pasitelkiamos klasikinės organizacijų tyrimų perspektyvos – populiacijų ekologijos, išteklių priklausomybės ir mainų teorijos.

Siekiant papildyti šią naują interesų grupių tyrimų darbotvarkę, šioje disertacijoje interesų grupių elgsena analizuojama per organizacinę prizmę, o disertacijos tyrimo logika yra paremta organizacijų sociologijos perspektyva (Aldrich 2008; Halpin ir Nownes 2011; Minkoff 2002). Iki šiol dauguma interesų grupių tyrimų yra atsieti nuo svarbiausių organizacijų teorijų, kurios conceptualizuoja, kaip aplinkos veiksniai veikia organizacijų elgseną. Teorine prasme disertacija grindžiama išteklių priklausomybės ir mainų teorijų išvalgomis, kuriose teigiama, kad išteklių pritraukimas ir išlaikymas yra kasdienis interesų grupių uždavinys, siekiant, kad organizacija išliktų (Beyers ir Kerremans 2007; Bowen 2002; Pfeffer ir Salancik 1978). Kritinių išteklių, tokių kaip nariai ir finansai, pritraukimas yra imperatyvus kiekvienai interesų grupei, siekiant plėtoti savo gebėjimus ir profesionalizaciją, kurie savo ruožtu sustiprina grupės legitimumą. Kita vertus, išteklių priklausomybės gali taip pat padidinti kitų veikėjų, tokių kaip valdžios institucijos, įtaką interesų grupėms, didindamos finansinę priklausomybę ir darydamos institucinį spaudimą. Šioje disertacijos siekiama ištirti, kokią įtaką šios priklausomybės turi interesų grupių elgsenai. Nuolatinis interesų organizacijų skaičiaus augimas, sudėtingėjanti institucinė ir politinė aplinka, leidžia teigti, kad interesų grupės veikia tankiame ir nepastoviam kontekste. Tai gali paskatinti didesnę konkurenciją ir neužtikrintumą dėl organizacijos išlikimo, tai savo ruožtu sąlygos skirtingą organizacinę elgseną (Hannan ir Carroll 1992; Gray ir Lowery 2000). Viena to pasekmių gali būti tai, kad platiems ir iš visuomenės kylantiems interesams atstovaujančios grupės gali būti mažiau paplitusios, o valstybės ir visuomenės santykiuose vis labiau dominuos tokios organizacinės formos, kurios pabrėžia profesionalizaciją ir specializaciją per demokratinį dalyvavimą (Maloney 2009; Putnam 2000; Skocpol 2003). Šią prielaidą sustiprina ir faktas, kad šiuolaikinės politinės institucijos sudaro palankias sąlygas specializuotoms ir fragmentuotoms interesų atstovavimo formoms (Saurugger 2008; Warleigh 2000), todėl šiame kontekste vieni iš svarbiausių klausimų yra šie: kas yra atstovaujami ir koku konkrečiu būdu yra atstovaujami?

Disertacijos mokslinį naujumą rodo ir tai, kad joje analizuojama iš esmės netyrinėta problema – Lietuvos interesų grupių organizacinė ir politinė elgsena. Šiandien interesų organizacijos yra laikomos svarbia politinės sistemos dalimi, tačiau nepaisant to, kad interesų grupių skaičius nuolat auga, o jų svarba pripažįstama beveik visose politikos srityse, ši politinės organizacijos forma vis dar kelia daug iššūkių, visų pirma, normatyvine prasme, o didesnis analitinis dėmesys joms pradėtas skirti vos prieš kelis dešimtmečius. Pavyzdžiui, politikos mokslų atstovai pagrindinį dėmesį dažniausiai skyrė institucijoms, tokioms kaip vyriausybės ir parlamentai, bei politinėms partijoms, tuo tarpu kitos interesų atstovavimo formos, tokios kaip interesų grupės ar socialiniai judėjimai, mokslininkų akiratyje atsirado tik antrojoje XX a. pusėje (Baumgartner ir Leech 1998). To priežastis gali būti didelis interesų grupių skaičius ir jų tipų įvairovė. Didelės interesų grupių populiacijos jų analizę padaro daug sudėtingesnę nei, pavyzdžiui, partinių sistemų (Schneider ir kt. 2008: 2). Sutariama, kad nors santykinai ir populiarai, interesų grupių tema stokoja didesnio mokslinio susidomėjimo. Pastebima, kad tokių tyrimų plėtrą dažnai riboja įvairios konceptualinės, metodologinės ir (tarp)disciplininės kliūtys (Beyers ir kt. 2008: 1292). Interesų grupes tyrinėjančių mokslininkų bendruomenėje neretai kalbama apie menkai išvystytas interesų mobilizavimo ir atstovavimo teorines prieigas (Baumgartner ir Leech 1998; Beyers ir kt. 2008; Hojnacki ir kt. 2012; Knoke 1986). Nepaisant to, mokslininkų susidomėjimas interesų grupėmis pastaraisiais metais didėjo ir tai dažniausiai yra siejama su 1990 m. prasidėjusiu interesų grupių studijų bumu, kurį lėmė eksponentiškai augantis interesų grupių skaičius Europos Sąjungos (toliau – ES) lygmenyje (Beyers ir kt. 2008). Pasitelkdami politikos mokslų, ekonomikos ir sociologines teorijas, mokslininkai analizavo įvairius interesų grupių vidinės organizacijos ir politinės veiklos aspektus.

Vis dėlto šiuolaikiniai Europos interesų grupių tyrimai iš esmės yra orientuoti arba į Vakarų Europos šalis arba į paneuropines interesų organizacijas. Iš dalies taip yra todėl, kad pastaraisiais dešimtmečiais interesų grupių organizacinė ir politinė elgsena buvo studijuojama europeizacijos fenomeno kontekste. Vidurio ir Rytų Europos valstybės išlieka šių tyrimų lauko paraštėse. Dažnai tokia būklė yra argumentuojama tuo, kad ši interesų grupių populiacija yra nepakankamai aktyvi ES politikos formavimo procese, todėl šių grupių studijos nepapildytų interesų grupių tyrimų nauja informacija. Tiesa, Vidurio Europos šalims dėmesio skirta, tačiau Baltijos šalys į šių tyrimų akiratį vis dar nepatenka.

Lyginamojoje perspektyvoje ir Europos kontekste, Lietuvos atvejis yra įdomus ir išskirtinis tuo, kad, priešingai nei konsoliduotose demokratijose, Lietuvos interesų grupės neišgyveno natūralios raidos ir evoliucinių institucionalizacijos etapų. Lietuvos asocijuotos interesų grupės ir jų sistema kūrėsi fragmentiškai, pertraukiamai ir veikiama išorinių politinių jėgų ir įvykių, o Vakarų Europos ir Skandinavijos šalyse interesų grupių vystymasis buvo palaipsnis arba evoliucinis. Nepatyrusios nei suvalstybinimo, nei de-etatizavimo, jos palaipsniui kūrė ir plėtojo savo organizacines struktūras bei ryšius su politika ir politikos lauke, tuo tarpu Baltijos šalyse dėl nutrūkusio valstybingumo interesų grupių raida buvo revoliucinė ir staigi. Toks diskretus ir sąlyginai trumpas valstybės ir visuomenės koegzistavimas nesukūrė to, ką

žymus vengrų politologas Attila Ágh (1996: 241) pavadino „trūkstama vidurine grandimi“ (angl. *the missing middle*).

Pilietinė visuomenė ir jos struktūrą sudarančios asocijuotos organizacijos Lietuvoje vystėsi keliais etapais. Šiuolaikinę Lietuvos asocijuotų interesų grupių sistemą iš esmės sudaro trijų tipų organizacijos: atkurtos tarpukaryje veikusios organizacijos, sovietiniu laikotarpiu susikūrusios ir nepriklausomybės aušroje išvalstybintos organizacijos ir šiuolaikinės, naujos interesų grupės, susikūrusios liberalioje demokratijoje. Lietuvos interesų grupių sistemos ištakos atsirado tarpukario Lietuvoje (1918–1940), kada buvo įkurtos pirmosios pilietinės visuomenės organizacijos. Tuo metu atsirado ir veikė įvairios studentų brolijos, kūrybinės draugijos ir sąjungos. Kartu buvo įkurtos vienos didžiausių ir svarbiausių pilietinių organizacijų, tokios kaip Lietuvos šaulių sąjunga, Ateitininkų federacija ir kitos. Po Antrojo pasaulinio karo įsigalėjęs sovietinis režimas iš esmės išnaikino pilietinę visuomenę, visiškai perimdamas erdvės tarp visuomenės ir individo kontrolę (Auers 2015: 121), tačiau, kaip rašo A. Krupavičius (1998: 32), negalima teigti, kad tuo laikotarpiu interesų grupės Lietuvoje neegzistavo – kaip pseudo ar net pusiau interesų grupės komunistiniu laikotarpiu veikė įvairios profesinės asociacijos, kūrybinės draugijos, profesinės sąjungos. Visgi šios organizacijos, nors struktūriškai ir panašios į interesų grupes, neturėjo autonomijos ir buvo iš esmės kontroliuojamos valstybės aparato. Kita vertus, komunistiniam režimui evoliucionuojant liberalaus autoritarizmo kryptimi kai kurios pusiau interesų organizacijos palaipsniui įgijo platesnę autonomiją ar iš viso atsirado naujos organizacijos, pavyzdžiui, ekologiniai sąjūdžiai XX a. 9-ojo deš. antrojoje pusėje. Atgavus nepriklausomybę reikšmingas progresas buvo pasiektas per pirmąją nepriklausomybės dešimtmetį, sukuriant atstovaujamosios valdžios institucijas, daugiapartinę sistemą, pilietines teises ir laisves garantuojančią aplinką, tačiau sėkminga demokratizacija priklauso ne tik nuo atitikimo instituciniams reikalavimams, bet ir nuo pliuralistinės politinės kultūros sukūrimo ir konsolidavimo, kurios pagrindą sudaro stipri pilietinė visuomenė ir jos organizacijos (Hrebernar ir kt. 2008: 52). Iš esmės galima teigti, kad antisisteminiu ir revoliuciniu pagrindu pradėjusi formotis Lietuvos pilietinė visuomenė lėmė tai, kad interesų atstovavimas didžia dalimi buvo monopolizuotas naujai susikūrusių politinių partijų, interesų grupes paliekant politinio proceso periferijoje.

Remiantis A. Lukošaičio (2004) atlikta analize galima išskirti kelias svarbiausias to priežastis. Pirma, užtrukęs reikiamos įstatyminės bazės formavimas apsunkino interesų organizacijų teisinį reguliavimą ir jų atskyrimą nuo kitų visuomeninių organizacijų. Antra, nemažai interesų grupių pokomunistiniu laikotarpiu buvo išvalstybintos, konkrečiai profesinių sąjungų atveju tai kėlė jų leigytimumo klausimą visuomenės akyse dėl sovietiniais laikais egzistavusio stipraus jų ryšio su valstybe ir komunistų partija. Trečia, verslo grupės vystėsi lėtai dėl patirties stokos ir pirmtakų neturėjimo bei konkuravo viena su kita, tai lėmė konkrečiai šios interesų grupių bendruomenės nepastovumą. Daugelis posovietiniu laikotarpiu susikūrusių viešojo intereso grupių (jos kūrėsi pačios pirmos ir gausiai) turėjo ryšį su naujaisiais socialiniais judėjimais, kurie akcentavo to meto Europos pilietinei visuomenei aktualias problemas. Tai įvairios „žaliųjų“ organizacijos, žmogaus teisių, lygių galimybių grupės ir panašiai. Apskritai, socializacijos, patirties ir žinių stoka

lėmė tai, kad ankstyvąjį Lietuvos interesų grupių formavimosi periodą galima vertinti ne kaip replikavimą, bet tam tikrą Vakarų Europos organizacijų imitavimą.

Pirmieji bandymai suprasti ir paaiškinti interesų organizacijų raidą iš esmės konstatavo, kad jos yra gyvos, bet silpnos. Ankstyvuojų nepriklausomybės laikotarpiu Lietuvos interesų grupės tik pradėjo formuoti interesus ir ieškoti tapatybės (Krupavičius 1998), o visos pilietinės visuomenės santykis su valdžia pasižymėjo abipusiu nepasitikėjimu (Laurėnas 2003). Kaip tai įvertino V. Laurėnas (opt.cit), politikai pilietinės visuomenės nelaikė lygiaverte politinio proceso dalyve ir nepripažino jos, kaip kompetentingos, dalyvauti formuojant ir įgyvendinant politinius sprendimus. Tuo tarpu pati pilietinė visuomenė pasižymėjo antisistemiškumu, siekiu būti depolitizuota ir nenoru bendradarbiauti su valdžia. Panašiai Lietuvos interesų grupės 2005 m. atlikto tyrimo pagrindu apibūdino ir tarptautinė mokslininkų komanda: jos yra neišsivysčiusios, linkusios į korupcines praktikas ir turinčios neigiamą įvaizdį tarp Lietuvos elito atstovų (Hrebnar ir kt. 2008).

Lietuvos interesų grupės liberalioje demokratijoje veikia jau beveik tris dešimtmečius, jų skaičius nuolat auga, atstovaujamų interesų įvairovė didėja, o vystymuisi ir raiškai įtakos turi ne tik kintanti nacionalinė politinė ir institucinė aplinka, bet ir narystė ES. Kaip šiandien vertinama Lietuvos interesų grupių sistema? Nesunku pastebėti, kad aukštas korupcijos lygis dažnai tampa gana svarbiu argumentu vertinant tai, kaip veikia Lietuvos interesų grupės (pvz., žr. Broga 2005; Lukošaitis 2011). Tai iš tiesų suponuoja, kad daugelis politinio lygmens susitarimų vis dar vyksta už uždarų durų. Kita vertus, korupciniai valstybės ir interesų grupių santykiai fiksuojami visose politinėse sistemose ir visais laikais. Daugumoje pasaulio šalių korupcija yra veikiau taisyklė nei išimtis (Persson ir kt. 2012: 254). Kitas vertinimo aspektas remiasi tuo, kad įvairūs tyrimai, ataskaitos ir ekspertų vertinimai rodo, kad Lietuvos pilietinė visuomenė vystosi, bet vis dar išlieka silpna ir menkai įgalinta (pvz., Civitas 2016; Sustainable Governance Indicators 2016; Freedom House 2018). Tuo tarpu narystė interesų organizacijose yra nepopuliari ir paremta ne laisvės dalyvauti, bet veikiau laisvės nedalyvauti logika (Žiliukaitė 2012). Vis dėlto reikia pabrėžti, kad pilietinė visuomenė yra plati sąvoka ir daugialypis socialinis reiškiny (Matonytė 2003), kuris gali įgyti įvairias formas ir apimti tiek individų dalyvavimą politiniame valstybės gyvenime, tiek asocijuotas, tai yra narystę grįstas, organizacijas, tiek ne asociacijos pagrindu veikiančias organizacijas, pavyzdžiui, įvairius paramos ir labdaros fondus ar ne pelno siekiančias organizacijas. Taigi, negyvybingos pilietinės visuomenės mitas dažnai remiasi piliečių dalyvavimo visuomeninėse organizacijose analize, o asocijuotų interesų grupių išsivystymas yra prilyginamas visai pilietinės visuomenės raidai ir tapatinamas su ja. Tai nėra visiškai neteisinga prielaida, tačiau konceptualiniame ir analitiniame lygmenyje šie skirtingi dėmenys turėtų būti analizuojami individualiai.

Per pastaruosius dvidešimt metų mokslininkai pateikė nemažai empirinių tyrimų, siekiančių paaiškinti įvairius visos interesų grupių sistemos ar skirtingų interesų grupių elgsenos aspektus tiek JAV (Hojnacki ir kt. 2012), tiek ES kontekste (Bunea ir Baumgartner 2014). Vis dėlto toks sugrįžęs dėmesys interesų grupių tyrimams Lietuvos nepasiekė ir negausūs Lietuvos interesų grupių tyrimai vis dar neleidžia Lietuvai patekti į lyginamųjų studijų darbotvarkę. Lietuvos kontekste

interesų grupių tyrimai yra fragmentuoti, epizodiški ir orientuoti į pavienių atvejų analizę, tuo tarpu interesų grupių sistema iki šiol nėra populiarus tyrimo objektas *per se*.

Tarp Lietuvos interesų grupėms skirtų darbų minėtini šie: A. Krupavičiaus (1999) interesų grupių vidinės dinamikos ir efektyvumo analizė; A. Lukošaičio (2000; 2004) interesų grupių mobilizacijos ir institucionalizacijos analizė; R. Žiliukaitės (2010; 2012) vidinės nevyriausybinių organizacijų dinamikos, konkrečiau piliečių dalyvavimo jų veikloje, analizė; Š. Brogos (2001) viešosios politikos tyrimų Lietuvos verslo interesų grupių poveikio mokesčių sistemai būdų analizė; V. Pauliko ir L. J. Gusto (2013) Lietuvos žemdirbių organizacijų lobistinių strategijų Lietuvoje ir ES tyrimai; R. Geleževičiaus (2013) Lietuvos interesų grupių įtakos teisėkūros efektyvumui aspektų tyrimai; J. Grigaliūnaitės (2010) Lietuvos verslo interesų organizacijų politinės elgsenos analizė; D. Vilčinsko ir D. Vijeikio (2006) Lietuvos interesų grupių lobistinių veiklų ES perspektyvų analizė; R. Kaminsko (2001) interesų grupių ir valstybės santykių politikos tinklų perspektyvos analizė. Prie šių negausių studijų galima priskirti ir kelis lobistinės veiklos institucionalizacijos ir reguliavimo tyrimus (Lukošaitis 2011; Ragauskas 2011). Atskirai minėtinas konferencijos „Interesų grupės valdžia ir politika“ (1998) tekstų rinkinys, kuriame pranešėjai pateikė teorinių ir praktinių įžvalgų interesų grupių ir valstybės santykių bei Lietuvos interesų grupių įtakos klausimais. Neseniai išleista kolektyvinė monografija „Įtrauktis: ką geba Lietuvos asociacijos?“ (Mikulskienė ir kt. 2016) dėl savo apimties galėtų pretenduoti į išsamiausią mokslinį darbą interesų grupių tema Lietuvoje, tačiau monografijoje analizuojami tik keli interesų grupių sektoriai, o pats tyrimo tikslas iš esmės yra orientuotas į interesų grupių įsitraukimą į viešosios politikos procesą keliuose ministerijose. Pažymėtina, kad nors minėtoje monografijoje pateikiama nemažai naujų duomenų apie interesų grupių vaidmenį politinėje arenoje, pats teorinis modelis tiek interesų grupės sampratos prasme, tiek jų elgseną paaiškinančių koncepcijų prasme yra atsietas nuo klasikinės ir šiuolaikinės interesų grupių literatūros ir savo teorine bei metodologine logika labiau gali būti sietinas su vadybos mokslų literatūra. Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje interesų grupėms, interesų atstovavimui ir lobizmui skirtuose darbuose vyrauja dvi ryškios tendencijos: lobistinės veiklos reguliavimo mechanizmų analizė ir pavienių atvejų analizė, orientuota arba į lobistinę veiklą tam tikros viešosios politikos srityje, arba į vieną konkretų interesų organizacijų tipą ir pan.

Lietuvos interesų grupių tyrimų fragmentiškumas leidžia daryti ribotas išvadas apie tai, kaip atrodo šiuolaikinė asocijuotų interesų organizacijų sistema Lietuvoje. Iki šiol nebuvo atlikta jokių sisteminių interesų grupių populiacijos tyrimų, todėl Lietuvos interesų grupės pasižymi ribotu mokslinio pažinimo lygiu. Atsižvelgiant į tai, šioje disertacijoje analizuojant interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos aspektus siekiama suprasti, kokiais bruožais pasižymi šiuolaikinės Lietuvos interesų grupės ir kaip jos veikia – kokios jų charakteristikos, kaip atrodo jų organizacinė struktūra ir išsivystymas, kiek stiprus ir išvystas yra jų politinis angažuotumas ir aktyvumas ir, galiausiai, ar ir kaip jos skiriasi viena nuo kitos ir kokie veiksniai tai lemia.

Kokiais aspektais galima vertinti interesų grupių organizacinę ir politinę elgseną? Interesų grupės turi du pagrindinius imperatyvus. Visų pirma, kaip

organizacijos jos siekia išlikti ir veikti efektyviai. Antra, kaip politinio lauko veikėjams joms svarbu gebėti daryti įtaką priimant sprendimus, pasitelkiant įvairius poveikio kanalus ir instrumentus ir taip užtikrinti atstovavimą savo narių interesams.

Interesų organizacijos susiduria su stipriais laiko apribojimais, sudėtingomis institucinėmis ir teisinėmis aplinkomis ir dėl didėjančio jų skaičiaus patiria didelę tarpusavio konkurenciją dėl išteklių ir politinės įtakos (Beyers ir Kerremans 2007; Eberwein ir Saurugger 2013; McCharty ir Zald 1977). Šie iššūkiai verčia interesų grupes keisti savo vidines struktūras ir pereiti prie profesionalesnio, vadybiniais principais grįsto organizacijos valdymo (Maloney 2015) bei formuoti aiškia organizacijos tapatybę, specializuojantis tam tikroje viešosios politikos srityje, tai suteikia joms konkurencinį pranašumą (Browne 1990; Lowery ir kt. 2012). Taigi, profesionalizacija ir specializacija interesų grupių literatūroje yra traktuojamos kaip organizacinės raidos ir išlikimo strategijos. Be to, kaip ir kitose šalyse, Lietuvoje interesų grupių skaičius progresyviai auga, jų įvairovė didėja, o su naryste ES atsiradęs daugiapakopis valdymas politinę areną daro kompleksiškesnę, pasidalijusią keliuose galios centruose. Dėl to siekiamos efektyviai atstovauti savo nariams ir paveikti viešąją politiką šiandieninės interesų grupės naudoja platų poveikio strategijų spektrą (Bindenkrantz 2005, 2008; Dur ir Mateo 2013) tiek nacionalinėse politinėse arenose, tiek vis dažniau perkeldamos savo veiklas į ES lygmenį (Dür ir Mateo 2016; Greenwood 2011; Mazey ir Richardson 1993).

Aptartas disertacijos aktualumas ir naujumas atskleidžia ir pagrindžia **tyrimo problemą** – kokie bruožai yra būdingi Lietuvos interesų grupių organizacinei ir politinei elgsenai ir kokie veiksniai ją lemia.

Tyrimo objektas – interesų grupių organizacinė ir politinė elgsena.

Tyrimo dalykas – interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos veiksniai.

Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos nacionalinių interesų grupių organizacinę ir politinę elgseną bei nustatyti jos veiksnius.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami šie pagrindiniai **tyrimo uždaviniai**:

1. Išanalizuoti teorines interesų grupių sampratas.
2. Išanalizuoti interesų grupių elgseną organizacijų teorijos perspektyvoje.
3. Išnagrinėti interesų grupių organizacinę ir politinę elgseną lemiančius veiksnius.
4. Suformuluoti interesų grupių elgsenos tyrimo metodologiją.
5. Išanalizuoti Lietuvos interesų grupių organizacinę ir politinę elgseną.
6. Nustatyti Lietuvos interesų grupių organizacinę ir politinę elgseną lemiančius veiksnius.

Ginamieji teiginiai:

1. Lietuvos interesų grupės neturi sudėtingos vidinės organizacijos, didžiąją jų dalį sudaro mažos organizacijos, jungiančios nedidelį skaičių potencialių narių, turinčių ribotus finansinius ir žmogiškuosius išteklius.
2. Nedidelė Lietuvos interesų grupių dalis pasižymi didesne profesionalizacija. Jų profesionalizaciją lemia šie veiksniai: atstovavimas ekonominiams interesams, juridinių asmenų narystės pobūdis, organizacijos amžius, bendras narių skaičius, finansinių išteklių dydis, lobistinių veiklų vykdymas ir išorinio finansavimo galimybės.

3. Didžioji dauguma Lietuvos interesų grupių nėra specializuotos ir veikia plačiame viešosios politikos sričių spektre. Jų specializaciją lemia atstovaujamų interesų tipas, fizinių asmenų narystės pobūdis, vidinės demokratijos laipsnis, organizacijos amžius, bendras narių skaičius, potencialių narių aprėptis, biudžeto dydis ir didžiausių pajamų šaltinių skaičius, konkurencijos su kitomis grupėmis laipsnis.
4. Lietuvos interesų grupės naudoja platų lobistinių strategijų repertuarą. Tiesioginių strategijų naudojimą lemia tokie veiksniai: atstovavimas ekonominiams interesams, narystės pobūdis, finansinių išteklių dydis, bendras narių skaičius, organizacijos amžius, valstybinis finansavimas. Netiesioginių strategijų naudojimą lemia tokie veiksniai: atstovavimas visuomenės interesams, narystės pobūdis, organizacijos amžius ir dydis, potencialių narių skaičius, narių svarba vykdant organizacijos veiklas, konkurencija su kitomis grupėmis, ES finansavimas.
5. Didžioji dalis Lietuvos interesų grupių yra neeuropėizuotos, lobistines veiklas vykdančios nacionaliniame lygmenyje, o ES lygmenyje savo interesus atstovauja per europines interesų organizacijas ir nacionalinio lygmens sprendimų priėmėjus. Europeizacijai poveikį daro tokie veiksniai: atstovavimas ekonominiams interesams, veikimas viešosios politikos srityse, kuriose ES turi plačiausią kompetenciją, finansinių išteklių dydis, santykiai su nacionalinės valdžios atstovais, įtaka viešajai politikai, lyginant su oponuojančiomis grupėmis, orientacijos į narius reikšmė, nepriklausomybė nuo valstybinio finansavimo.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė naudojama aptariant interesų grupių sampratą bei sudarant teorinį tyrimo modelį.
2. Lietuvos interesų grupių populiacijai sudaryti naudota pirminių duomenų analizė.
3. Nacionaliniame lygmenyje veikiančių interesų grupių apklausa.
4. Aprašomoji ir inferencinė statistinė analizė: koreliacinė analizė, dvinarė ir ranginė logistinė regresinė analizė.

Empirinis disertacijos tyrimas remiasi 2016 m. rugsėjo – lapkričio mėn. atlikta Lietuvos nacionalinių interesų grupių apklausa, kuri buvo atlikta pasitelkiant elektroninę apklausų platformą. Iš viso buvo identifikuotos 904 nacionaliniame lygmenyje veikiančios interesų grupės. Atrinktos interesų grupės buvo klasifikuotos pagal aštuonis tipus: profesinės sąjungos, profesinės asociacijos, verslo interesų grupės, institucinės grupės, tapatybės grupės, laisvalaikio ir pomėgių grupės, viešojo intereso grupės ir kitos grupės, kurių nebuvo galima vienareikšmiškai priskirti nei vienam, nei kitam tipui. Klausimyną užpildė 481 interesų grupė, tačiau empirinėje analizėje naudojamos tik tos anketos, kurių atsakomumo lygis yra ne mažesnis kaip 70 proc., t. y. 365 anketos (atsakomumo lygmuo 40,4 proc.). Klausimyną sudaro 92 klausimai, suskirstyti į vienuolika klausimų blokų.

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, trys pagrindinės dalys, apimančios disertacijos tyrimo teorinę, metodologinę ir empirinę dimensijas,

disertacijos pabaigoje pateikiamos išvados, nuorodos į naudotus literatūros šaltinius ir priedai.

Disertacijos įvade pristatomas temos aktualumas, pagrindžiamas disertacijos mokslinis naujumas, trumpai aptariami interesų grupių tema Lietuvoje atlikti tyrimai, apibrėžiamas tyrimo objektas, dalykas, pagrindinis tyrimo tikslas ir jam pasiekti iškelti uždaviniai, taip pat pristatomi ginamieji teiginiai, tyrimo metodai bei disertacijos struktūra.

Pirmojoje disertacijos dalyje „Interesų grupių organizacinė ir politinė elgsena: teorinis tyrimo modelis“, remiantis klasikine ir šiuolaikine interesų grupių moksline literatūra, analizuojama interesų grupių samprata, pristatomos interesų grupių klasifikacijos tradicijos, aptariama jų raida. Antrajame šios dalies skyriuje aptariamos sociologinės organizacijų teorijos – mainų ir išteklių priklausomybės teorijos –, paaiškinančios interesų grupių elgseną ir jos veiksniai. Trečiasis šios dalies skyrius skirtas interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos dimensijų analizei, išsamiai aptariami interesų grupių elgsenos vidiniai ir išoriniai veiksniai.

Antrojoje disertacijos dalyje „Lietuvos interesų grupių elgsenos tyrimo metodologija“ pristatoma disertacijos empirinio tyrimo metodologija: interesų grupių žemėlapių sudarymo metodologija, apklausos sudarymo ir atlikimo metodologija, pagrindžiamas apklausos metodo pasirinkimas disertacijos tyrimui atlikti.

Trečioji disertacijos dalis „Lietuvos interesų grupių organizacinė ir politinė elgsena“ skirta disertacijos empirinio tyrimo rezultatams pristatyti. Visų pirma, analizuojami Lietuvos interesų grupių organizacinės elgsenos, t. y. profesionalizacijos ir specializacijos, aspektai. Toliau nagrinėjama Lietuvos interesų grupių politinė elgsena – interesų grupių poveikio lygmuo ir strategijos. Galiausiai pateikiama Lietuvos interesų grupių organizacinės ir politikos elgsenos veiksmų analizė.

Baigiamojoje dalyje pateikiamos disertacijos išvados, tyrimo apribojimai bei rekomendacijos ateities tyrimams.

Disertacijos apimtis – 191 puslapis, joje pateikiama 49 lentelės ir 6 paveikslai. Bibliografinį aprašą sudaro 294 šaltiniai. Darbo pabaigoje pateikiama tyrimo duomenis papildančių 11 priedų.

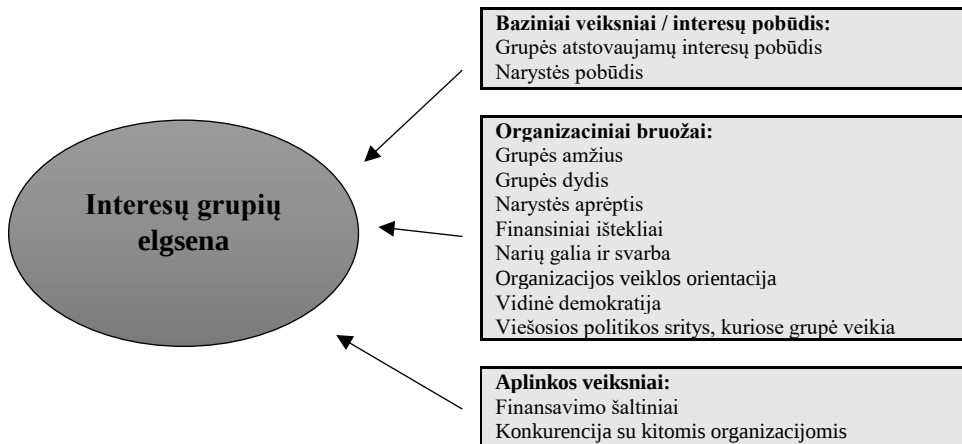
1. INTERESŲ GRUPIŲ ORGANIZACINĖ IR POLITINĖ ELGSENA: TEORINIS TYRIMO MODELIS

Šioje disertacijos dalyje pristatoma teorinė diskusija, skirta interesų grupių organizacinei ir politinei elgsenai nagrinėti. Pirmame šios dalies skyriuje pristatoma ir analizuojama interesų grupių samprata, atskleidžiant bihevioristinės ir organizacinės sampratų ypatumus, trumpai pristatomos interesų grupių klasifikacijos tradicijos. Antrame skyriuje nagrinėjamos dvi organizacijų elgsenos teorijos: išteklių priklausomybės teorija ir mainų teorija. Šios teorijos organizacijas ar jų populiacijas mato kaip sudėtinę platesnės sistemos dalį. Santykius tarp organizacijų analizuojančiame mainų teoriniame modelyje ir išteklių priklausomybės teorijoje remiamasi centrine prielaida, kad tarpusavio priklausomybė ir mainų santykiai atsiranda dėl to, kad organizacijos veiklai būtini ištekliai yra riboti ir dažnai kontroliuojami kitų organizacijų (Levine ir White 1961: 587; Pfeffer ir Salancik 2003[1978]). Dėl šių priežasčių organizacijos, norinčios išlikti ir sėkmingai siekti savo tikslų, yra nuolatiniame sąveikoje su kitomis organizacijomis. Tiek mainų, tiek išteklių priklausomybės teorija remiasi organizacijų, kaip atvirų sistemų, perspektyva (Scott 2003: 118), teigiančia, kad aplinka formuoja organizacijas, o organizacijų ryšiai su išorės veikėjais gali būti daug svarbesni nei ryšiai organizacijos viduje (*Ibid.* 29). Taigi, šiame skyriuje aptariamos kiekvienos teorijos išvalgos, paaiškinančios, kokią svarbą organizacijoms turi ištekliai, kaip ir kokius priklausomybės ryšius sukuria skirtingi išteklių šaltiniai, kokie manai vyksta tarp tų, kurie kontroliuoja išteklius, ir organizacijų, kurioms tie ištekliai yra svarbūs norint išlikti ir efektyviai veikti ir, galiausiai, kokią įtaką visa tai gali turėti organizacijų elgsenai.

Trečiame ir ketvirtame skyriuose konceptualizuojamos interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos dimensijos. Tiriama du organizacinės elgsenos dėmenys – interesų grupių profesionalizacija ir specializacija. Interesų organizacijos susiduria su stipriais laiko apribojimais, sudėtingomis institucinėmis ir teisinėmis aplinkomis, didėjant jų skaičiui patiria didelę tarpusavio konkurenciją dėl išteklių ir politinės įtakos (Beyers ir Kerremans 2007; Eberwein ir Saurugger 2013; McCharty ir Zald 1977). Šie iššūkiai verčia interesų grupes keisti savo vidines struktūras ir pereiti prie profesionalesnio, vadybiniais principais grįsto, organizacijos valdymo bei formuoti aiškią organizacijos tapatybę, specializuojantis tam tikroje viešosios politikos srityje. Taigi, profesionalizacija ir specializacija interesų grupių literatūroje yra traktuojamos kaip organizacinės raidos ir išlikimo strategijos. Interesų grupių politinė elgsena šioje disertacijoje tiriama analizuojant jų taikomas poveikio strategijas nacionaliniame ir poveikio lygmenyje. Poveikio strategijos, kurias sudaro tam tikri poveikio kanalai (valdžios institucijos ir veikėjai) bei veiklos, leidžia įvertinti bendrą interesų organizacijų politinį aktyvumą. Poveikio lygmuo referuoja į siekį daryti įtaką skirtinguose valdžios lygmenyse – vietos, nacionaliniame ir ES. Remiantis interesų grupių teoriniais aiškinimais ir empiriniais tyrimais,

identifikuojami ir išsamiai analizuojami interesų grupių elgsenos vidiniai ir išoriniai veiksniai. Šioje disertacijoje išskiriamos trys veiksmų grupės¹:

- 1) *Baziniai veiksniai / interesų pobūdis*: interesų grupės tipas ir narystės pobūdis. Šie veiksniai gali būti laikomi viena iš interesų grupės organizacinių charakteristikų, tačiau, remiantis M. Olson (1965) kolektyvinio veiksmo teorija, jie verti atskiros dėmesio, kadangi skirtingiems tipams priklausančios interesų grupės susiduria su skirtingo turinio kolektyvinio veiksmo problemomis. Priešingai nei kiti organizaciniai bruožai, grupės tipas ir narystės pobūdis referuoja į iš esmės skirtingą organizacijos *raison d'être*, kurią, visų pirma, sąlygoja atstovaujamų interesų pobūdis, narių tapatybės ir tikslai. Taigi, viena iš centrinių prielaidų yra ta, kad grupės tipas yra esminis veiksnys, paaiškinantis interesų grupių elgseną (Dür ir Matteo 2016: 2), todėl išskiriant šiuos veiksmus į atskirą kategoriją siekiama patikrinti, ar tik su grupės tipu susijusi skirtinga vidinė grupės dinamika ir atstovaujamų interesų pobūdis gali paaiškinti interesų grupių elgseną.
- 2) *Organizaciniai bruožai*²: analizuojamas grupės amžius, dydis, potencialių narių skaičius (narystės aprėptis), finansiniai ištekliai, organizacijos veiklos orientacija (į narius arba į lobistines veiklas nukreiptos veiklos), narių galia arba vidinė demokratija ir viešosios politikos sritys, kuriose grupė veikia.
- 3) *Aplinkos veiksniai* leidžia patikrinti, kaip (ir ar) mainų ir išteklių priklausomybės teorijos paaiškina interesų grupių elgseną. Šią veiksmų grupę sudaro finansavimo šaltiniai ir interesų grupės konkurencijos laipsnis su kitomis interesų grupėmis.

1.1 pav. Interesų grupių elgsenos veiksniai

¹ 2.3.2. poskyryje, analizuojant Lietuvos interesų grupių europeizaciją, papildomai išskiriama ketvirta veiksmų grupė – įsitvirtinimas nacionalinėje aplinkoje. Šią veiksmų grupę sudaro subjektyvūs oponentų įtakos viešajai politikai ir santykių su nacionaline valdžia vertinimai.

² Pateikiamas bendras interesų grupių elgsenos veiksmų sąrašas. Organizacinės ir politinės elgsenos dimensijų analizėje tiriamos skirtingos organizacinių veiksmų grupės (žr. skyrius 2.1. ir 3.4.).

1.1. Interesų grupių samprata, klasifikacija ir raida

Šiame disertacijos skyriuje, remiantis klasikine ir šiuolaikine interesų grupių mokslinė literatūra, pirmiausia pristatoma ir analizuojama interesų grupių samprata, atskleidžiant biheavioristinės ir organizacinės sampratų ypatumus, trumpai pristatomos interesų grupių klasifikacijos tradicijos.

Interesų grupių samprata

Šioje disertacijoje interesų grupės apibrėžiamos kaip formalios narystę grįstos organizacijos, kurios nesiekia politinės valdžios, bet gali siekti daryti įtaką viešajai politikai (Beyers 2008: 1106; taip pat žr. Lukošaitis 2004: 184). Konkrečiau, interesų grupėmis laikomos tos organizacijos, kurios atitinka šiuos kriterijus:

- pirma, tai yra savanoriška narystę grįstos organizacijos;
- antra, jos turi tam tikrus šalininkus, pavyzdžiui, narius ar rėmėjus, kuriuos sieja bendras interesas (interesai), ir atstovauja jų interesams ar interesams jų, kurie patys negali sau atstovauti (pvz.: vaikai, gyvūnai, aplinka);
- trečia, jos turi aiškią organizacinę struktūrą ir vykdo veiklą pagal tam tikras taisykles, numatytas organizacijos įstatuose ar statutuose;
- ketvirta, jos nesiekia politinės (atstovaujamosios, renkamos) valdžios, bet siekia daryti arba gali potencialiai daryti poveikį įvairiems oficialiosios valdžios priimamiems sprendimams.

Interesų grupė yra daug apimanti sąvoka, vartojama apibrėžti įvairių tipų organizacijas ir gali apimti tiek skirtingų tipų savanoriškas narystės organizacijas, tiek visai skirtinga veiklos logika grįstas organizacijas – verslo korporacijas, konsultacines įmones ar ekspertų grupes. Pavyzdžiui, C. S. Thomas (2004: 3) interesų grupę apibrėžia kaip individų ar organizacijų asociaciją arba privačią ar viešąją instituciją, kuri, remiantis vienu ar keliais bendrais interesais, bando paveikti viešąją politiką savo naudai. Ch. Lindblom (1980: 84) teigė, kad interesų grupių studijos turėtų apimti ir vyriausybės pareigūnus, jų asociacijas ir departamentus ar agentūras, nes jie taip pat atlieka interesų grupių vaidmenį. Be to, tiek visuomenės ar žiniasklaidos diskurse, tiek valdžios institucijų (pvz., Europos Komisijos), tiek mokslinėje literatūroje egzistuoja aibė šio termino neologizmų. Nors *interesų grupė* yra plačiausiai naudojama sąvoka, neretai akademinėje literatūroje aptinkami ir kiti alternatyvūs terminai: spaudimo grupės, interesų organizacijos, specialiųjų interesų grupės, problemos grupės, organizuotų interesų grupės, pilietinės visuomenės organizacijos ir kt., todėl mokslininkai dažnai naudoja skirtingas sąvokas kalbėdami apie tą patį objektą. Pavyzdžiui, anglosaksiškoje mokslinėje literatūroje ypač populiarius spaudimo grupių (angl. *pressure groups*) terminas atsirado iš politinio spaudimo (angl. *political pressure*) sampratos, apibūdinančios tam tikrų suinteresuotųjų grupių daromą spaudimą politikams, siekiant paveikti jų sprendimus. Tuo tarpu skirtingų terminų – pilietinės visuomenės organizacijos *versus* interesų grupės – naudojimą iš esmės tam pačiam objektui tirti galima priskirti skirtingoms politikos mokslų ir sociologijos tyrimų tradicijoms. Taigi, interesų grupių studijose viena pagrindinių problemų yra vis dar išliekanti pagrindinio analizės objekto – interesų grupės – sampratų įvairovė.

Nepaisant to, kad iš pirmo žvilgsnio atrodo aišku, kada organizaciją galima vadinti interesų grupe, gilesni bandymai suvokti šią sampratą neretai kelia daugiau klausimų, nei pateikia atsakymų. Klasikinės interesų grupių teorinių ir empirinių tyrimų studijos autoriai F. Baumgartner ir B. Leech teigia (1998), kad jei jau autoriai nesutaria, kas yra interesas, nieko keisto, kad jie negali sutarti ir dėl bendro interesų grupės apibrėžimo.

Kas skiria interesų grupę nuo kitų politinių organizacijų? Visų pirma, interesai turi būti organizuoti. Tai interesų organizacijas skiria nuo masių ir individualaus veiksmo bei laisvų veikėjų tinklų, tokių kaip socialiniai judėjimai. Antra, kaip pabrėžia Beyers ir kt. (2008: 1106), interesų organizacijos siekia paveikti viešąją politiką. Tai apima tiek egzistuojančios politikos keitimą, tiek *status quo* išlaikymą, tiek siekimą, kad valdžia pripažintų tam tikros problemos egzistavimą. Interesų grupės įtakos gali siekti per tiesioginę sąveiką su valdžios atstovais arba pasitelkdamos netiesioginius metodus, tokius kaip viešosios nuomonės formavimas ir panašiai, tačiau tie būdai yra atriboti nuo tiesioginio valdžios siekio. Tai interesų organizacijas skiria nuo politinių partijų.

Socialinių mokslų literatūra paprastai pateikia gana plačius interesų grupių sampratos apibrėžimus. Jos yra apibrėžiamos kaip formalios organizacijos, dažniausiai grindžiamos individualia savanoriška naryste, siekiančia paveikti viešąją politiką nesiekdamos politinės valdžios (Mattina 2011), kaip privačios ar savanoriškos organizacijos, kurios bando paveikti ar kontroliuoti valdžios vykdomą politiką, bet pačios nesiekia įsitvirtinti valdžioje (Newton ir Deth 2010: 200), kaip visos organizacijos, kurios bando paveikti politinių sprendimų priėmimą, siekdamos paskatinti tam tikrus pokyčius, kurie kitu atveju neįvyktų, arba norėdamos užkirsti kelią tam tikriems pokyčiams, kurie galėtų įvykti (Roberts 2003: 107) ar kaip vyriausybės politiką siekiančios paveikti organizacijos, kurios formaliai netampa politinių partijų arba valdžios sistemos dalimi (Pennington 2009: 260), tačiau interesų grupes tiriantys mokslininkai paprastai yra linkę siaurinti ir konkretizuoti interesų grupių sampratą priklausomai nuo atliekamo tyrimo klausimų.

1.1 lentelė. Interesų grupių samprata

Interesų grupių samprata	Apibrėžimas	Analizės lygmuo
Bihevioristinė	Bet kurie subjektai, siekiantys paveikti įstatymų leidybą ir politinį procesą.	Orientuota į interesų grupių funkcinius aspektus ir naudojama tirti interesų grupių įtaką, kaip ir kokių mastu interesų grupės veikia politikos sprendimus, patį politinį procesą ir valdžios bei biurokratijos atstovus.
Organizacinė	Turi į organizaciją panašią struktūrą, siekia daryti įtaką politikos sprendimams ir nepretenduoja užimti politinės valdžios postų.	Interesų grupė kaip kolektyvinės organizacijos forma. Tyrimų spektrą apima vidinė grupės dinamika, jos organizacinės savybės ir šių savybių įtaka strateginiams-politiniams interesų grupių veiksmams.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Baroni ir kt. (2014) ir D. Halpin ir W. Maloney (2004).

Pasirenkamos interesų grupių sampratos atžvilgiu tyrėjus galima skirstyti į dvi stovyklas. Pirmuosius domina pati interesų grupė kaip kolektyvinės organizacijos forma, Taigi, jų tyrimų spektrą apima vidinė grupės dinamika, jos organizacinės savybės ir šių savybių įtaka strateginiams politiniams interesų grupių veiksmams. Antrieji labiau koncentruojasi į interesų grupių įtakos funkciją ir tiria, kaip ir kokių mastu interesų grupės veikia viešosios politikos sprendimus, patį politinį procesą ir valdžios bei biurokratijos atstovus. Taigi, plačiąja prasme interesų grupių apibrėžimus galima klasifikuoti į dvi pagrindines grupes (Baroni ir kt. 2014: 142): tuos, kurie remiasi organizaciniais interesų grupių bruožais, ir tuos, kurie interesų grupes apibrėžia atsižvelgdami į jų elgseną. Kaip pažymi G. Jordan, D. Halpin ir W. Maloney (2004: 198), per laiką išsivystė du labai platūs interesų grupių studijose naudojami apibrėžimai: pirmasis orientuojasi į normatyvinius (socialinio kapitalo) savanoriško dalyvavimo privalumus, antrasis orientuojasi į interesų grupių funkcinius aspektus.

Interesų grupių studijose biheivoristinė interesų grupių samprata atsirado kartu su žymiais JAV politologų A. Bentley ir D. Truman darbais. A. Bentley (1908) interesų grupes apibrėžė kaip bet kokias veikiančias ar ketinančias veikti (latentines) grupes. D. Truman (1951: 33) interesų grupę laikė bet kurią grupę, kuri, remdamasi vienu ar keliais bendrais požiūriais, kelia tam tikrus reikalavimus kitoms visuomenės grupėms dėl bendrų elgesio formų kūrimo, išlaikymo ar tobulinimo. Politinėmis interesų grupėmis jos tampa tada, kai savo reikalavimus kelia per valdžios institucijas. Šie interesų grupių apibrėžimai turėjo tam tikrų apribojimų, kadangi referavo ir į tas grupes, kurios neturi intencijų paveikti politinį procesą. Vėliau biheivoristinė interesų grupių samprata tapo konkretesnė ir pabrėžė interesų grupėms būdingą politinį interesą. Jas pradėta apibrėžti kaip grupes, kurios siekia paveikti viešąją politiką (Lindblom 1997), bando daryti įtaką politinių gėrybių paskirstymui (Berry 1997), siekia daryti įtaką viešajai politikai, bet nesiekia užimti politinės valdžios (Chalmers 2011: 476). W. Grant (2000: 14, cit iš. Jordan ir Maloney 2007) interesų grupes apibrėžė kaip organizacijas, kurių viena iš funkcijų yra siekis daryti įtaką viešosios politikos formavimui ir įgyvendinimui, tai yra vykdomosios valdžios, įstatymų leidžiamosios valdžios ir teismų, taip pat vietos valdžios ir ES institucijų sprendimams. Institucine prasme tokios interesų grupės sampratos šalininkai prie interesų grupių priskiria ne tik narystę grįstas organizacijas, bet kitus viešajai politikai įtaką bandančius daryti veikėjus: verslo įmones, tarptautines korporacijas, mokslo institucijas, religines grupes, ekspertų grupes (angl. *think tanks*) ir kitas (Cammisa 1995; Gray ir Lowery 1996). Toks funkcinis interesų grupių apibrėžimas ypač plačiai naudojamas tiriant interesų grupių įtaką viešajai politikai. Atsižvelgiant į tai, kad viešosios politikos studijų objektas yra ne interesų grupės, bet jų įtaka politikos procesui šios srities literatūroje interesų grupę paprastai laikoma bet kokia organizacija, aktyviai veikianti politikos procese ir siekianti paveikti viešosios politikos rezultatus. Toks apibrėžimas akcentuoja interesų grupės *funkciją*, tai reiškia, kad bet koks organizacinis vienetas, kuris siekia paveikti viešąją politiką, yra interesų grupė (Jordan ir kt. 2004: 200). Anot jų, interesų grupių sampratą apribojant tik narystę grįstomis organizacijomis, išlieka didelė tikimybė užribyje palikti visus viešąją politiką siekiančius paveikti veikėjus (Gray ir Lowery 1996; Walker 1991). Formalios ir institucionalizuotos interesų organizacijos sudaro tik nedidelę viešąją

politiką paveikti siekiančių svarbių ir įtakingų interesų grupių spektro dalį (Baumgartner ir kt. 2009). Tačiau tokio tipo organizacijos, priešingai nei organizacinės / narystės sampratos interesų grupės, pasižymi visai kitokiomis organizacinėmis savybėmis ir tikslais. Be to, nors jos ir turi aiškiai išreikštą organizacinę struktūrą ir savo politinę veiklą nesiekia užimti valdžios, jos neturi centrinio interesų grupės apibrėžiančio elemento – narių. Tai lemia, kad jos nesusiduria su kolektyvinio veiksmo problemomis ir neturi galimybės papildyti politinį procesą piliečių įsitraukimu į sprendimų priėmimą (Jordan ir kt. 2004: 200).

Biheavioristinei interesų grupių sampratai oponuojantys mokslininkai teigia, kad interesų grupių samprata turi būti labiau apibrėžta, atskirianti jas tarp politiškai reikšmingų grupių ir tų, kurių politinė veikla paprastai yra „sporadiška ir efemeriška“ (Beyers ir kt. 2008: 1107). Jei viešosios politikos studijų kontekste toks interesų grupės sampratos praplėtimas yra suprantamas ir naudingas, jis nėra tinkamas mokslininkams, kurie pagrindine interesų grupių problema laiko jų gebėjimą mobilizuoti individus kolektyviniam veiksmui (Jordan ir kt. 2004: 200). Alternatyvi interesų grupių samprata remiasi šių grupių organizaciniais bruožais ir prie interesų grupių priskiria tik narystę grįstas organizacijas. Interesų grupėmis laikomos tik tos, kurios organizuojasi politinei veiklai. Tokia interesų grupių samprata iš naujo plačiai pradėta naudoti palyginti neseniai ir gali būti siejama su Europoje sparčiai pradėjusiu didėti organizuotų interesų grupių skaičiumi XX a. 9-ajame dešimtmetyje. Organizacinę interesų grupių sampratą taiko mokslininkai, tyrinėjantys interesų grupių populiacijas, jų mobilizacijos ir narystės aspektus (pvz., žr. Jordan ir Greenan 2012; Walker 1991). Šios sampratos šalininkai išskiria tris svarbiausius bruožus, kurie subjektą apibrėžia kaip interesų grupę: organizacija, politiniai interesai ir neoficialumas (Beyers ir kt. 2008: 1106). *Organizacinis* aspektas pabrėžia struktūros svarbą hierarchine, biurokratine ir profesionalizacijos prasme. Tokiu būdu interesų grupės yra „atsiojamos“ ir į jų sampratą nepatenka neformalūs susivienijimai (pvz., socialiniai judėjimai) ir kiti organizacijos struktūros bruožų neturintys veikėjai. Šiems veikėjams apibūdinti siūloma taikyti *interesų organizacijos* terminą, kadangi jie, nors ir vadintini interesų grupėmis, priešingai nei pastarosios neagreguoja tam tikrų individualių ar grupinių interesų (Beyers ir kt. 2008: 1108). *Politiniai interesai* implikuoja, kad grupė siekia vienaip ar kitaip paveikti politinį procesą. *Neoficialumo* bruožas visų pirma pabrėžia skirtumą tarp interesų grupių ir politinių partijų. Taigi, į interesų grupių sampratą patenka tos grupės, kurios nesiekia politinės valdžios, bet savo tikslus vykdo per pastovius formalius ir neformalius kontaktus su politikais ir biurokratais. Šis požiūris taip pat akcentuoja savanoriško dalyvavimo principą ir demokratinį atskaitingumą (Jordan ir kt. 2004: 198; Mattina 2011), todėl organizacinės interesų grupių sampratos šalininkai interesų grupes laiko svarbiausiais tarpininkais tarp plačiosios visuomenės ir valdžios atstovų. Jos agreguoja išskaidytus visuomenės interesus, sukuria reikalingus kanalus jiems iškomunikuoti ir tokiu būdu mažina demokratinį deficitą (Jordan ir kt. 2004: 199).

Apibendrinant galima teigti, kad interesų grupių sąvoka pasižymi reikšmių ir interpretacijų įvairove. Tyrėjams tai kelia nemažai iššūkių tiek normatyvine, tiek metodologine prasme. Galima išskirti dvi pagrindines interesų grupių sampratas. Paprastai su sociologine tyrimų paradigma siejama organizacinė interesų grupių kaip

reiškinio interpretacija pabrėžia šioms grupėms būdingą ir privalomą turėti į organizaciją panašią struktūrą, siekį paveikti viešąją politiką ir nepretenduoti užimti politinės valdžios postų. Bihevioristinė samprata *interesų grupės* interpretuoja plačiau, kadangi nėra akcentuojama grupės sandara. Interesų grupės yra suprantamos kaip bet kurie subjektai, veikiantys ar siekiantys paveikti viešosios politikos procesą. Aukščiau aptarti skirtumai tarp bihevioristinės (funkcinės) bei organizacinės (normatyvinės) interesų grupių sampratos yra vieni svarbiausių interesų grupių studijose. Pasirinkta interesų grupių samprata daro reikšmingą įtaką teorijų pasirinkimui, tyrimo modeliui ir, galiausiai, tyrimo rezultatams.

Interesų grupių klasifikacija

Vyrauja ne tik skirtingos interesų grupių sampratos, taip pat egzistuoja platus interesų grupių klasifikacijos spektras. Panašiai kaip ir sampratos atveju, interesų grupės klasifikuojamos remiantis dviem pagrindiniais jų bruožais: priklausomai nuo atstovaujамų interesų pobūdžio arba remiantis jų narių ypatumais (Camissa 1995: 24; taip pat žr. Thomas 2004: 197–199). Pirmuoju atveju, dauguma autorių interesų grupes skirsto dichotomiškai. Paprastai skiriamoji linija brėžiama tarp individualių ir specifinių interesų bei plačių ir kolektyvinių interesų.

Pavyzdžiui, J. Beyers (2004) išskiria *specializuotų interesų grupes*, kurios atstovauja siauriems ribotos visuomenės dalies interesams ir *išskaidytų interesų grupes*, atstovaujančias platiems visuomenės segmentų interesams. A. Cirone (2011: 10) interesų grupes klasifikuoja į ekonomines, prie kurių priskiria lobistus, verslo įmones, profesines sąjungas ir nevyriausybines organizacijas, kurioms priklauso ir nevyriausybines organizacijos, ekspertų grupės ir kitos panašaus pobūdžio organizacijos. Priklausomai nuo jų interesų, grupės gali būti skirstomos į siaurus interesus atstovaujančias *sektorines* arba *ekonomines* grupes ir plačius interesus turinčias *tikslo grupes* (Klüver 2013; Mattina 2011; Pennington 2009; Stewart 1958). Ekonominių (sektorinių) grupių atstovaujami interesai yra materialūs, o jų narius paprastai vienija bendra profesija ar ekonominė sritis, tuo tarpu tikslo grupės pasižymi specifiniais tikslais ir siekia paveikti konkrečią politiką. Interesų grupių įtaką viešajai politikai bei jų santykius su valdžios veikėjais analizuojantys autoriai pateikia ir alternatyvių klasifikacijų. Pavyzdžiui, interesų grupių lobistinę veiklą tyrinėjantys autoriai dažnai jas skirsto į „saviškių“ (angl. *insiders*) grupes, su kuriomis sprendimų priėmėjai konsultuojasi reguliariai, ir „pašaliečių“ (angl. *outsiders*) grupes, kurios neturi tokių privilegijuotų santykių su valstybės institucijų atstovais (Grant 2002; Halpin ir Binderkrantz 2011; Maloney et al 1994). Interesų grupės taip pat gali būti klasifikuojamos pagal jų veiklos apimtį, t. y. į *generalistes*, kurios veikia platesniame viešosios politikos lauke, ir *specialistes*, kurių veikla orientuota į nedidelį kiekį specifinių klausimų (Schneider ir Baltz 2003). Referuodamas interesų grupių demokratinį potencialą, Darren Halpin (2006) interesų grupes skirsto į *atstovaujamąsias* grupes ir *solidarumo* grupes. Atstovaujamosiose grupėse narių interesai ir grupės atstovaujami interesai iš esmės sutampa. Tokios grupės legitimumas yra akivaizdus, kadangi ji iš tiesų atstovauja narių interesus. Tuo tarpu solidarumo grupės atstovauja platesniems, į bendrą visuomenės ir aplinkos gerovę orientuotiems interesams, tokiems kaip žmogaus teisės ar aplinkos apsauga, todėl

grupės narių interesai ir pačios grupės interesai nepersidengia. Galima pastebėti, kad nepaisant skirtingų pavadinimų, mokslininkai interesų grupes skirsto vadovaudamiesi ta pačia logika. Interesų grupes jie klasifikuoja į tas, kurios siekia specifinių tikslų, naudingų tik tos grupės nariams, ir tas, kurių tikslai apima ne tik materialią naudą grupės nariams bet pasitarnauja platesnei visuomenei.

Alternatyviu atveju interesų grupės klasifikuojamos ne pagal atstovaujamo interesų pobūdį, bet pagal narių ypatybes. J. Walker (1991) interesų grupes skirsto į *profesines* ir *neprofesines* (angl. *occupational* ir *non-occupational*) arba, kitaip tariant, į uždaros narystės ir atviros narystės grupes. Profesinės (uždaros) grupės jungia narius, kuriuos sieja tam tikra profesija ar ekonominis veiklos sektorius, tuo tarpu neprofesinės grupės yra atviros visiems, nepriklausomai nuo jų ekonominės veiklos ar profesijos. Panašiai interesų grupes skirto ir P. Dunleavy (1988), kuris jas siūlo grupuoti į *endogenines* ir *egzogenines* grupes. Endogenines grupes sudaro panašiai mąstantys asmenys, o egzogeninės grupės formuojamos tam, kad atstovautų savo esamiems ir potencialių narių interesams. Egzogeninių grupių nariai pasižymi tam tikrais objektyviais bruožais, kurie apsprendžia jų galimybes gauti naudos, jei grupė, kuriai jie priklauso, pasieks savo tikslų. Endogeninės grupės nariais gali būti visi, kurie pritaria grupės tikslams. Taigi, šių grupių narius veikiau sieja bendri požiūriai ir įsitikinimai nei objektyvus bruožas, tačiau egzistuoja ir platesnių interesų grupių klasifikacijų. Vieną pirmųjų plačių interesų grupių klasifikaciją pasiūlė K. L. Schlozman ir J. T. Tierney (1986), kurioje interesų grupes suskirstė į dešimt pagrindinių tipų: sektorines verslo asociacijas, profesines sąjungas, prekybos asociacijas, žemės ūkio grupes, profesines asociacijas, individualia ir savanoriška naryste grįstas grupes, pilietinių teisių ir socialinės gerovės organizacijas, korporacijas, teisės paslaugų firmas ir tarpvyriausybinius lobistus. Šią interesų grupių klasifikaciją vėliau adaptavo ir kiti autoriai, pridėdami papildomų interesų grupių kategorijų, pavyzdžiui, vyriausybines asociacijas, ekspertų grupes, interesų koalicijas (Baumgartner ir kt. 2009), pomėgių ir laisvalaikio grupes, profesines asociacijas ir religines grupes (Binderkrantz ir Krøyer 2012; Fiske 2012).

Interesų grupių formavimasis ir raida

Siekiant suprasti interesų grupių elgseną, svarbu išsiaiškinti, kokie kontekstiniai veiksniai lemia jų mobilizavimąsi ir vystymąsi. Interesų grupes tyrinėjančių mokslininkų bendruomenėje neretai kalbama apie menkai išvystytas interesų mobilizavimo ir atstovavimo teorines prieigas (Beyers ir kt. 2008; Baumgartner ir Leech 1998; Hojnacki ir kt. 2012; Knoke 1986), todėl, nepaisant to, kad šiandien interesų grupių vidinės organizacijos ir politinės veiklos aspektai dažnai yra analizuojami, pasitelkiant įvairius politikos mokslų, ekonomikos ir sociologijos *mezo* lygmens aiškinimus, šioms studijoms ypač reikšmingos yra klasikinės interesų grupių elgsenos teorijos. Ankstyvieji interesų grupių tyrėjai bandė paaiškinti individų mobilizacijos veiksnius bei interesų grupių gyvavimo ir sėkmingos raidos priežastis bei kokią įtaką tam daro išoriniai (santykiai su valstybe) ir vidiniai (vidinis grupių valdymas) veiksniai.

Ankstyvąjį interesų grupių tyrimų laikotarpį (1950–1960) politikos mokslų paradigmoje įprasta vadinti grupių perspektyva (angl. *the group approach*). Veikiami

pliuralizmo (A. Bentley, D. Truman) bei elitologijos teoretikų darbų (C. W. Mills, F. Hunter), JAV politologai studijavo politikos procesą beveik išimtinai per interesų grupių prizmę. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas ne klasikiniam politikos mokslų objektui – institucijoms, bet politinei individų ir grupių elgsenai: „Valdžios fenomenas yra grupių, kurios viena kitą spaudžia, formuoja ar skatina naujų atsiradimą, fenomenas... Valdžią pakankamai suprasime tik tada, kai į kiekvienos grupės veiklą pažiūrėsime atskirai, nustatysime, kokias vertybes jos atstovauja ir visą procesą apibrėšime per grupių prizmę.“ (Bentley 1908: 269). Taigi, interesų grupių studijos buvo visos politinės sistemos studijos, kurios rėmėsi A. Bentley ir D. Truman iškelta idėja, kad šalies politinę sistemą geriausiai paaikšina tai, kaip grupės formuojasi ir sąveikauja tarpusavyje ir su valdžia (Baumgartner ir Leech 1998: 44).

Pliuralistiniame interesų grupių politikos modelyje egzistuoja didelis skaičius įvairių interesų grupių, kurios laisvai organizuojasi siekdamos paveikti vyriausybės politiką. Šios grupės, anot pliuralistų, atstovauja svarbiausioms socialinėms, politinėms ir ekonominėms skirtims (angl. *cleavages*) visuomenėje. Kuo didesnis grupių skaičius, tuo aukštesnis pliuralizmo lygmuo. Tam tikriems socialiniams ar sektoriniams interesams atstovaujančios grupės atsiradimas ir efektyvumas skatina organizuotis kitas interesų grupes, kurios siekia atsverti oponentų interesus ir apginti savo pozicijas. Pliuralistinėje santvarkoje visos teisėtos ir aktyvios grupės viename ar kitame viešosios politikos proceso etape turi galimybę būti išgirstos. Atmesdama prielaidą, kad visos grupės turės vienodą priėjimą ar įtaką, pliuralistinė teorija teigia, kad viešosios politikos procese niekada nebus vienos dominuojančios grupės.

Pliuralizmo šalininkai pripažino, kad kai kurie interesai tam tikru momentu gali užimti dominuojančią poziciją, jie teigė, kad net ir „latentinės“ grupės, t. y. grupės su silpnais ir sunkiai mobilizuojamais interesais, galiausiai susiorganizuos kolektyviniam veiksmui ir taps atsvara politinėje arenoje per stiprias pozicijas pradėjusiems užimti priešininkams. Kitaip tariant, tada, kai vieni interesai tampa per daug įtakingi ir kelia pavojų priešingiems interesams atstovaujančioms grupėms, pastarosios pradės organizuotis siekdamos atremti šią grėsmę, mobilizuodamosi į panašaus stiprumo asociacijas ir tokiu būdu atkurdamos prieš tai vyravusią pusiausvyrą. Grupės įgalina individus prieiti prie politinės sistemos, Taigi, ir valdžios atskaitingumą prižiūri ne individai bet organizuotos grupės arba šių grupių koalicijos, todėl svarbiausia vertybe pliuralistai laiko dalyvavimą grupėse ir konkurenciją tarp šių grupių (Dye ir Zeigler 2009: 15). Pliuralistų požiūriu vien tokio proceso galimybė, t. y. kai protestuojančios individų grupės, kurios virsta konkuruojančiomis ir pusiausvyrą atstatančiomis asociacijomis, yra pakankama sąlyga užtikrinti, kad būtų išvengta struktūrinio ar institucionalizuoto tam tikrų privačių interesų privilegijavimo. Taigi, ankstyvieji interesų grupių teoretikai interesų grupių formavimąsi aiškino per priežasties ir pasekmės prizmę. Jų teigimu, pakankama sąlyga interesų grupių formavimuisi yra individus siejantis bendras poreikis (interesas) ir bendras kolektyvinės tapatybės jausmas. Taigi, naujų interesų grupių atsiradimas buvo aiškinamas visuomenėje kylančiais poreikiais, kuriuos lemia socialinė kaita ir įvairūs socialiniai trikdžiai (angl. *social disturbances*; pvz., sumažėję atlyginimai arba augančios kainos ir pan.) (Truman 1951). Susiformavusi grupė gyvuoja tol, kol ji pasiekia savo tikslą arba tol, kol jų socialinis ar ekonominis pagrindas pasikeičia.

Tokios prielaidos leido kalbėti apie iš esmės neribotą ir nuolatinį interesų grupių sistemos augimą (Halpin 2014: 20).

Lygiagrečiai JAV politologų darbams, Europos mokslininkai, dažniausiai įkvėpti M. Olsono (1965) kolektyvinio veiksmo teorijos (Berger 1981: 6–7), pateikė alternatyvų interesų grupių mobilizacijos aiškinimą – korporatistinių valstybės-interesų grupių santykių modelį. Korporatistai, oponuodami pliuralistiniams interesų grupių formavimosi aiškinimams, akcentavo fundamentalią problemą, teigdami, kad kai kurie visuomenės interesai gali būti *a priori* efektyviau mobilizuojami ir organizuojami nei kitų grupių interesai. Korporatizmo atstovų požiūriu, modernios visuomenės negali būti charakterizuojamos bendra interesų grupių pusiausvyros tendencija ir šių grupių galimybėmis būti adekvačiai atstovaujamomis politiniame procese, kurį užbaigtų visus dalyvius įpareigojantys sprendimai (Immergut 1992: 19). Pliuralistai teigė, kad demokratinėse visuomenėse visi interesai gali varžytis tarpusavyje, kadangi priimdami viešosios politikos sprendimus valdžios veikėjai į juos atsižvelgs, o korporatistai pabrėžė, kad interesų grupės apskritai negali organizuotis nepriklausomai nuo valdžios ir politinės įtakos, todėl tarp skirtingų interesų grupių neišvengiamai atsiranda galios asimetrija, kadangi valdžios įsikišimas gali sustiprinti tam tikrų interesų ir jų organizacinių formų atsiradimą per kitų interesus. Taigi, priešingai nei pliuralistai, teigiantys, kad visi reikšmingi socialiniai ir ekonominiai interesai turi potencialą organizuotis, o neorganizuoti „latentiniai“ interesai *dar tik* bus suorganizuoti, korporatizmo šalininkai grupes analitiniame lygmenyje skirsto į tas, kurios gali susiorganizuoti, ir tas, kurios negali (Berger 1981: 6).

Kalbant apie interesų grupių formavimąsi pliuralistinėse ir korporatistinėse santvarkose, svarbus vaidmuo tenka valstybei ir jos veikėjams. Pliuralistinėje perspektyvoje valstybė dažnai suvokiama kaip neutralus arbitras, kuris moderuoja tarpgrupinius konfliktus ir kurio galutinis tikslas yra legitimizuoti tarp konkuruojančių grupių pasiektą pusiausvyrą. Pliuralistams politinė valdžia nėra šališka tam tikrų interesų atžvilgiu, o jos veiksmai ir sprendimai veikiau yra suprantami kaip tarnaujantys bendrai visuomenės gerovei ir pusiausvyros palaikymui tarp skirtingų interesų. Apskritai, į valstybės autonomiškumą ir gebėjimą veikti savo iniciatyva pliuralistai žiūri skeptiškai. Paprastai jie neigia arba ignoruoja centrinės valdžios galią ir viešosios politikos iniciatyvą laiko interesų grupių prerogatyva, valdžiai priskirdami gana pasyvų vaidmenį. Taigi, valdžia atsiduria politikos paribiuose, užimdama neutralaus arbitro vaidmenį. Valdžios priimamus politinius sprendimus pliuralistai traktavo kaip priklausomąjį kintamąjį, kuris priklauso nuo traukos ir stūmos veiksmų grupių kovoje dėl galios. Optimaliausiu atveju išrinktieji pareigūnai veikia kaip brokeriai, kurie veda derybas tarp grupių, siekdami kompromiso arba tiesiog legitimizuoja grupių kovos rezultatus (Hays 2001: 20). Tuo tarpu korporatizme valstybei tenka centrinis vaidmuo interesų grupių formavimo(si) atžvilgiu. Jei pliuralistai interesų mobilizaciją laikė savaimine, ją kildindami iš socialinių skirčių, tai korporatistams interesų atsiradimo pobūdis yra subordinuotas – formuojamas lyderių grupės viduje, dalyvaujant valstybei (Streeck ir Kenworthy 2005: 450–451). Priešingai nei pliuralizmas, korporatizmas valstybei priskiria plačias galias, kurias ši naudoja įgalioti ir reguliuoti interesų grupių veiklą bei taikyti joms sankcijas, siekiant

užtikrinti, kad interesų grupės bendradarbiautų ir laikytųsi numatytų susitarimų įgyvendinant viešąją politiką. Korporatizme, priešingai nei pliuralizme, interesai yra organizuojami į kelias dideles grupes, kurios veikia ne siaurose veiklos srityse, bet apima daug plačių interesų. Taigi, jei pliuralizme interesų grupių yra daug, jos yra specializuotos ir fragmentuotos, tai korporatizme skirtingi interesai yra centralizuoti ir koncentruoti mažesniame skaičiuje interesų grupių (Schmitter 1974: 126–127). Valstybė šiuo atveju atlieka svarbų vaidmenį, suteikdama interesų grupėms materialias ir nematerialias paskatas kurtis (Schmitter ir Streeck 1999). Korporatistinėse sistemose egzistuojanti valstybės ir interesų grupių simbiozė lemia ir kitokią interesų grupių sandarą. Dažniausiai tai yra didelės ir stabilios organizacijos, turinčios ir atstovaujančios platiems interesams, pasižyminčios aukštu profesionalizacijos laipsniu ir didele bei gerai išvystyta organizacine struktūra (Streeck ir Kenworthy 2005: 450). Taigi, priklausomai nuo to, ar interesų grupės yra pliuralistinėje ar korporatistinėje santvarkoje, lemia ne tik interesų grupių formavimosi prielaidas, jų populiacijos dydį ir tankį, bet ir tai, kokia yra tų grupių vidinė struktūra.

Kiti alternatyvūs interesų grupių mobilizacijos ir narystės aspektų aiškinimai paprastai yra siejami su *olsoniškąja* interesų grupių perspektyva, kuri atmetė centrinę pliuralistinę prielaidą, teigiančią, kad grupės formuojasi daugiau ar mažiau savaiminiu būdu. Interesų grupių formavimąsi pradėta sieti su racionalaus pasirinkimo perspektyva ir vidine interesų grupių dinamika. Alternatyvus Mancur Olson (2002[1965]) aiškinimas rėmėsi teiginiu, kad interesų identifikavimas automatiškai nesąlygoja formavimosi, o nepavykęs formavimasis veikiau atspindi selektyvių paskatų nariams trūkumą, o ne paties kolektyvinio intereso nebuvimą (Olson 2002: 20). Negebančias mobilizuotis ir efektyviai veikti interesų grupes M. Olson vadino „pamirštosiomis grupėmis“ (2002: 165–167). Tokios grupės, anot autoriaus, paprastai atstovauja platesniems visuomeniniams nematerialiems interesams ir yra tokios pat gausios kaip ir kitos visuomenės grupės, bet neturi reikiamos organizacijos atsverti gerai organizuotų interesų ar monopolininkų galios. M. Olson kolektyvinio veiksmo perspektyvoje tokioms didelėms grupėms priklausantys individai atstovauja platiems ir todėl išskaidytiems (difuziniams) interesams ir retai kada imasi veiksmų šioms interesams atstovauti ar tam tikslui formuoti organizacijas. Šis požiūris remiasi racionalumo prielaida, kad individai atlieka tam tikrą kaštų ir naudos analizę ir ima veikti tik tada, kai numanoma individualaus jų indėlio nauda siekiant bendro tikslo yra didesnė nei pati to veiksmo kaina (Olson 2002: 2). Kitaip tariant, grupės formavimasis yra šalutinis efektyvios paskatų struktūros produktas. Iš kur tos struktūros atsiranda ir kaip jos yra taikomos bandė paaikškinti R. H. Salisbury. Sekdamas *olsoniškąja* paradigma, R. H. Salisbury (1969) pastebėjo, kad ekonominė interesų grupių tyrimų prieiga nepaaikškina, kokią įtaką interesų grupių formavimuisi turi socialiniai-psichologiniai veiksniai. Interesų grupių formavimasis tyrėjo buvo suprantamas kaip sudėtingas mainų procesas tarp grupės lyderio ir jos narių, jis teigė, kad grupės formavimąsi lemia grupės lyderio gebėjimai ir pasiryžimas sukurti tokią paskatų sistemą, kuri pritrauktų narių paramą. Pasinaudodami M. Olson pagrindine paskatų teorine tyrimų programa, vėlesni interesų grupių tyrinėtojai analizavo valstybės patronažo ir kitų rėmėjų svarbą grupės susiformavimui (Haplin ir Nownes

2012: 53). Pavyzdžiui, J. Walker teigė, kad grupių formavimąsi lemia ne tų grupių gebėjimas pritraukti individualius narius, bet veikiau gebėjimu pritraukti rėmėjus. Turtingi rėmėjai, pasak J. Walker (1983: 402), ypač privatūs fondai, turtingi asmenys, vyriausybė, įvairios korporacijos ir kitos interesų grupės atlieka ypač svarbų vaidmenį grupės įkūrimui ir jos raidai. Rėmėjai, pasak mokslininko, yra tokie svarbūs, kad būtent jie dažnai tampa postūmiu grupės susikūrimui. Be to, rėmėjai suranda interesų grupei vadovą (angl. *entrepreneur*), suteikia pradines investicijas ir *raison d'être*. Taigi, grupių formavimosi negalima aiškinti vien tik individo lygmens kintamaisiais. Ypatingą svarbą šiame procese užima valstybės, ekonominių ir socialinių institucijų sukuriamos paskatos, apribojimai ir galimybės (Walker 1991: 49).

1.2. Interesų grupių elgsena organizacijų teorijos perspektyvoje

Kodėl interesų grupės elgiasi taip, kaip elgiasi? Nemažai klasikinių ir šiuolaikinių studijų interesų grupių organizacinę ir politinę elgseną vertina kaip mainus tarp šių grupių ir įvairių aplinkos, kurioje jos veikia, veikėjų. Pavyzdžiui, interesų grupių elgsenos teoriniuose aiškinimuose mainų teorija, visų pirma, yra taikoma, siekiant paaiškinti, kaip ir kodėl interesų grupės formuojasi (žr. Salisbury 1969). Politikos tinklų analizėje įvairios interesų tarpininkavimo formos yra suprantamos kaip tam tikri tarporganizaciniai mainai (Coleman 1990; Heaney ir Knoke ir kt. 1996; Leifel ir Schneider 2012; Strickland 2016). Mainų paradigma yra centrinis neokorporatizmo – vienos įtakingiausių interesų grupių ir valstybės santykius paaiškinančių teorijų – bruožas (Molina ir Rhodes 2002; Schmitter ir Streeck 1999). Interesų grupių lobistinių veiklų repertuaras ir efektyvumas pastaraisiais metais yra dažnai konceptualizuojamas kaip jų gebėjimas politiniams veikėjams ir institucijoms suteikti jiems reikalingus išteklius (žinias, ekspertinę informaciją ir kt.) mainais už priėjimą prie viešosios politikos proceso (pvz., Binderkrantz ir kt. 2014; Braun 2012; Dür 2008; Klüver 2013).

Galios santykius aiškinančioje ankstyvojoje sociologijos teorijoje mainų samprata yra apibrėžiama kaip tam tikras veikėjų tarpusavio santykių tipas, pagrįstas savanoriškumu ir abipuse nauda (Blau 1964; Homans 1961; Emerson 1976; Thibaut ir Kelley 1959). Remdamiesi mainų, kaip individo lygmens ir psichologinio fenomeno aiškinimais, Harvardo sociologai S. Levine ir P. E. White (1961) sukūrė mainų teorinį modelį, skirtą santykiams tarp organizacijų aiškinti. Autoriai organizacinius mainus apibrėžė kaip bet kokią savanorišką veiklą tarp dviejų organizacijų, kuri turi faktinių ar numanomų pasekmių organizacijoms siekiant savo tikslų ir uždavinių (Levine ir White 1961: 588). Ilgainiui socialinių mainų teorija tapo viena įtakingiausių konceptualinių paradigmu organizacijų elgsenos studijose (Cropanzano ir Mitchell 2005: 874). Plačiau prasme **socialinių mainų teorija** teigia, kad socialinė elgsena yra mainų proceso rezultatas. Richard M. Emerson tai apibrėžė kaip ekonominę neekonominių socialinių situacijų analizę (Emerson 1976: 336). Mainų tikslas yra padidinti savo naudą ir sumažinti kaštus. Dalyviai pasveria galimą socialinių santykių naudą ir rizikas ir tais atvejais, kai rizika yra didesnė nei nauda, jie tokius santykius nutraukia. Kitaip tariant, socialinių mainų dalyviai veikia racionaliai, motyvuojami siekio sumažinti sąnaudas ir padidinti savo naudą. Socialinių mainų santykiai

palaiptiesiems tampa pasitikėjimu, lojalumu ir tarpusavio išipareigojimu grįžtais santykiais, todėl mainų dalyviai turi nusistatyti ir veikti pagal tam tikras taisykles (Emerson 1976: 351). Kaip suponuoją pati žodžio *mainai* etimologija, mainų santykiams būdingas abipusiškumas (angl. *reciprocity*). Naudos abipusiškumas arba davimas atgal yra svarbi mainų santykių dedamoji. Kitaip tariant, mainai turi būti abiem pusėms naudingi. Visi veikėjai gali turėti tris pozicijas vienas kito atžvilgiu: nepriklausomybės, kai galutinius rezultatus kontroliuoja pats veikėjas, priklausomybės, kai galutinius rezultatus kontroliuoja kiti veikėjai, ir tarpusavio priklausomybės, kai rezultatus lemia dviejų dalyvių veiksmų kombinacija (Cropanzano ir Mitchell 2005: 876; taip pat žr. Levine ir White 1961: 589–590). Taigi, abipusiškumas taip pat reiškia, kad tarp mainų santykiuose dalyvaujančių veikėjų egzistuoja tam tikra tarpusavio priklausomybė. Kaip pastebėjo G. Jordan ir J. Richardson (1982: 95), netgi santykinai galingi veikėjai teikia pirmenybę tokiems dvišaliams mainams, nes abipusė nauda tampa ekonomiškai efektyviausiu būdu generuoti galią, todėl mainų perspektyva yra naudinga siekiant paaiškinti interesų grupių santykius su nariais ir rėmėjais bei politikos formuotojais, kuriuos paprastai charakterizuoja galios asimetrija (Berkhout 2013: 230).

Šios disertacijos kontekste, analizuoti mainų santykių sampratą interesų grupių elgsenoje galima pradėti nuo W. Streeck ir Ph. Schmitter (1999) dviejų dimensijų modelio, kuriame jie integruoja organizacinės ir politinės interesų grupių elgsenos aspektus. Pirmoji dimensija yra organizacinė aplinka ir santykinė politinių institucijų svarba interesų grupių atžvilgiu. Antroji dimensija referuoja į įvairias vidines organizacijos strategijas, kurias ji gali naudoti sąveikaudama su savo aplinkomis. Organizacinė interesų grupių dinamika kyla iš šių grupių vienu metu vykstančio santykio su dviem aplinkomis: narystės aplinka (socialinė grupė, iš kurios jie pritraukia savo narius) ir įtakos aplinka (kolektyviniai veikėjai, kurie atlieka svarbų vaidmenį, grupei atstovaujant savo nariams) (Streeck ir Kenworthy 2005: 451). Šios dvi aplinkos veikia pagal dvi mainų logikas – dažnai viena kitai prieštaraujančias „narystės logiką“ ir „įtakos logiką“ (Schmitter ir Streeck 1999). Viena vertus, interesų grupių socialinis-ekonominis kontekstas suteikia joms narius, informaciją ir kolektyvinio veiksmo galimybę mainais už tų narių interesų artikuliaciją institucinėje aplinkoje. Kita vertus, politinis-institucinis kontekstas suteikia tiems nariams palankias politikas ir tam tikrą atstovavimo monopolį mainais už politinę paramą ir paklusnumą (Streeck ir Kenworthy 2005: 452). Kitaip tariant, ideali interesų grupės organizacinė ir politinė elgsena turėtų būti įtikinama ir priimtina politinei valdžiai, legitimu potencionalių šalininkų atžvilgiu ir suteikianti pasitenkinimo jausmą grupės nariams, tačiau dažnai šie reikalavimai nėra tarpusavyje suderinami.

Dėl savo, kaip tarpininko tarp visuomenės ir valstybės, prigimties, interesų grupės, visų pirma, turi paklusti *narystės logikai*. Jos turi tenkinti savo narių poreikius, kad juos pritrauktų ir išlaikytų. Nariai interesų grupei svarbūs dėl kelių priežasčių. Pirma, jų skaičius rodo apie interesų grupės legitimumą visuomenės ir politikos formuotojų akyse (Binderkrantz 2009: 661; Dür 2008: 1214; Sissenich 2010: 15) ir sudaro prielaidas pačiai grupei susiformuoti ir išlikti. Antra, nariai narystėje grįžtoms asociacijoms yra svarbus, o dažnai ir pagrindinis, pajamų šaltinis. Taigi, interesų grupei jie svarbūs ir tuo, kad suteikia jai reikalingus išteklius. Mainais už tai interesų

grupės nariai, visų pirma, siekia daryti įtaką sprendimų priėmimo procese, todėl narių požiūris turi įtakos tam, kaip interesų organizacija formuoja savo strateginį repertuarą viešajai politikai lemti (Schmitter ir Streeck 1999: 19). Kita vertus, grupės nariai gali ir nebūti stipriai angažuoti aktyviai dalyvauti politiniame grupės gyvenime. Tokiu atveju, siekdami išlaikyti ir plėsti narių bazę, interesų grupės nariams mainais gali siūlyti kelių tipų paskatas: materialias, solidarumo, saviraiškos ir tikslo suteikimo (Knoke 1990; Moe 1980; Salisbury 1969). Materialios paskatos yra įvairių formų apčiuopiamos ir turinčios finansinę išraišką. Solidarios paskatos atsiranda iš paties asocijavimosi veiksmo ir apima tokias paskatas kaip socialiniai santykiai su kitais grupės nariais ir reikšmingesnio statuso turėjimas, lyginant su kitais asmenimis, kurie tai grupei nepriklauso. Tikslinės paskatos yra siejamos su geru jausmu, kurį jaučia asmenys, prisidedantys prie tikslo, kuriuo jie tiki. Taigi, paskatos gali varijuoti nuo tam tikrų paslaugų ar nuolaidų nariams iki bendrystės jausmo su kitais grupės nariais. Tokios paskatos yra selektyvios ir suteikiamos nariams, atsižvelgiant į skirtingus jų norus, poreikius ir preferencijas (Cigler 1986: 47). Taigi, iš esmės viskas, ką daro interesų grupės vadovybė, turi atspindėti narių poreikius, nes kitu atveju jie neprisijungs prie grupės (Salisbury 1969). Interesų grupė kaip organizacija tampa pažeidžiama, kai jos lyderiai nebegali nariams suteikti selektyvių paskatų, kurios deramai kompensuotų jų paramą grupės atstovaujamiems interesams arba kai tos grupės politiniai tikslai prieštarauja narių pažiūroms (Halpin 2014: 23). Nepaisant to, koks yra mainų turinys, norint išlikti narių išlaikymas ir pritraukimas interesų grupei yra imperatyvus. Nariai į kolektyvinį veiksmą įsijungia siekdami tam tikrų tikslų, kuriuos jiems gali padėti pasiekti interesų grupė, kuriai jie priklauso. Taigi, interesų grupė ir jos nariai yra susieti stiprios tarpusavio priklausomybės ir nuolatinių mainų santykių.

Kaip politinės organizacijos, siekiančios paveikti viešosios politikos procesą arba išlaikyti tam tikrą *status quo*, interesų grupės taip pat turi paklusti *įtakos logikai*. Politinė įtaka ir atstovavimas narių interesams politinėje erdvėje šioje logikoje yra pagrindinis interesų grupės tikslas (Michalowitz 2007; Schmitter ir Streeck 1999: 19). Šiuo atveju tiek mainų santykiuose dalyvaujančios šalys, tiek mainų turinys skiriasi nuo narystės logikos. Norėdamos gauti priėjimą prie sprendimų priėmimo proceso interesų grupės turi atitikti tam tikrus institucinius reikalavimus. Valdžios atstovai turi svertus reguliuoti institucinę aplinką, jie gali aktyviai dalyvauti formuojant savo ir interesų grupių sąveiką ir nuspręsti, kas ir kaip jiems gali daryti įtaką (Michalowitz 2007: 75). Atlikti tyrimai leidžia daryti išvadą (pvz., žr. Bouwen 2004; Chalmers 2011; 2013; Dür, Bernhagen ir Marshall 2015 ir kt.), kad priėjimą prie politinių institucijų ir veikėjų bei potencialią įtaką gauna tos interesų grupės, kurios geba generuoti politinę, techninę ir ekspertinę informaciją, reikalingą valstybės institucijoms. Taigi, informacija yra pagrindinė interesų grupių valiuta, siekiant daryti įtaką politinėje erdvėje. Valstybės institucijos, kurioms dažnai trūksta laiko, žmogiškųjų ir finansinių išteklių surinkti reikiamai informacijai efektyviam viešosios politikos formavimui ir įgyvendinimui, mainais už tai suteikia interesų grupėms tiesioginį priėjimą ir galimybę daryti įtaką viešosios politikos procesams. Taigi, *įtakos logikos* perspektyvoje svarbiausi mainai vyksta tarp interesų grupių ir valdžios veikėjų, o jų turinys apima informacijos ir įtakos mainus.

Remiantis tokia konceptualizacija, galima teigti, kad interesų grupės elgsena ir organizacinė struktūra didžia dalimi priklausys nuo to, kuriai iš dviejų logikų ta grupė teiks pirmenybę arba kiek sėkmingai ji sugebės taikyti šių logikų kombinaciją. Kaip pastebėjo D. Truman (1951, cit. iš Eising 2007: 338), interesų grupės organizacinė struktūra atskleidžia, kaip jos atliepia savo narių ir valstybės institucijų poreikius. Kitaip tariant, interesų grupės, vedinos skirtingų *įtakos logikos* ir *narystės logikos* suponuotų paskatų, adaptuoja savo elgseną ir struktūrinius bruožus. Norėdamos priėti prie sprendimų priėmėjų, interesų grupės bent jau tam tikru laipsniu turi atliepti jų norus ir poreikius (*logikos įtaka*). Tuo pačiu metu jos turi išlaikyti savo narių ir šalininkų paramą, tai yra remtis *narystės logika* (Schmitter ir Streeck 1999).

Išteklių priklausomybės perspektyva pirmą kartą aprašyta Stanfordo universiteto organizacijų elgsenos tyrinėtojų J. Pfeffer ir G. R. Salancik veikale „The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspectives“ (1978), kuriame autoriai pristatė išteklių priklausomybės teoriją. Savo knygoje mokslininkai kritikuoja kitas *makro* lygmens organizacijų teorijas, kurios nors ir pabrėžia aplinkos svarbą, tačiau susitelkia į vidinius išteklių naudojimo procesus, o ne su išteklių įgijimu susijusius procesus (Pfeffer ir Salancik 2003[1978]: 3). Išteklių priklausomybės teorija buvo sukurta siekiant suprasti, kokią įtaką socialinis kontekstas daro organizacijų elgsenai. Pasak išteklių priklausomybės teorijos atstovų, organizacijos yra įsitvirtinusios tam tikruose socialinių santykių ir tarpusavio priklausomybės tinkluose (Aldrich ir Pfeffer 1976; Pfeffer ir Salancik 2003). Organizacijos sąveikauja tarpusavyje, siekdamos įgyti išteklius, kurių jos pačios nekontroliuoja. Tokia tarpusavio priklausomybė gali būti abipusiai naudinga, kartu ji gali būti asimetriška. Tokia galios asimetrija atsiranda tada, kai viena organizacija kontroliuoja kitai organizacijai svarbius išteklius. Organizacijas galima apibūdinti kaip atviras sistemas, kurios yra priklausomos nuo to, kas vyksta jų aplinkoje (Scott 2003), todėl išteklių priklausomybės teorija remiasi centrine prielaida, kad norint suprasti organizacijos elgseną, visų pirma, reikia, suprasti tos elgsenos kontekstą, tai yra aplinką, kurioje ta organizacija veikia (Pfeffer ir Salancik 2003: 1).

Išteklių priklausomybės teorija remiasi keliomis svarbiomis idėjomis. Pirmia, svarbiausias organizacijos tikslas yra išlikimas, o tam kad išliktų, jos turi veikti efektyviai. Antra, tam, kad organizacijos efektyviai veiktų, joms reikalingi įvairūs ištekliai, kuriuos jos gauna iš aplinkos, kurioje veikia. Reikia pabrėžti, kad ištekliai duotoje aplinkoje yra riboti ir dėl to organizacijos dėl jų konkuruoja su kitomis organizacijomis. Siekdamos laimėti kovą dėl išteklių ir padidinti galimybes išlikti, o kartu padidinti savo konkurencinį pranašumą kitų organizacijų atžvilgiu, jos stengiasi savo veiklas organizuoti taip, kad iš aplinkos gautų joms reikiamus išteklius, tačiau tokie išoriniai išteklių šaltiniai sukuria priklausomybės santykius, kurie pasireiškia tuo, kad organizacijai reikalingus išteklius valdantys ir suteikiantys veikėjai įgyja galią tos organizacijos atžvilgiu.

Interesų grupių studijose išteklių priklausomybės teorija neretai taikoma siekiant konceptualizuoti interesų grupių ir valdžios veikėjų ir institucijų santykius (pvz., Braun 2012; žr. Poppellars 2007). Kiek viešosios politikos formavimo procesas bus atviras interesų grupėms, priklauso nuo to, kokius išteklius pastarosios kontroliuoja, ir kiek jie yra svarbūs sprendimų priėmėjams. Plačiausiai išteklių

priklausomybės teorija taikyta ES lygmens tyrimuose, siekiant paaiškinti išteklių mainus tarp interesų grupių ir ES institucijų (pvz., žr. Beyers ir Kerremans 2004, 2007; Bouwen 2002, 2004; Eising 2007b). Interesų grupių priėjimą prie politikos formavimo lemia skirtingi institucijų poreikiai. Pavyzdžiui, Europos Komisija yra atvira toms interesų grupėms, kurios jai gali suteikti techninės informacijos. Europos Vadovų Taryba konsultuojasi su interesų grupėmis, kurios jas gali informuoti apie nacionalinę situaciją valstybėse narėse, tuo tarpu viešojo intereso grupėms atviriausias yra Europos Parlamentas, kandagi šios grupės gali suteikti aktualios informacijos apie visuomenės nuotaikas tam tikrais politiniais klausimais ir tokiu būdu prisidėti prie viešosios politikos legitimizavimo (Chalmers 2013; Klüver 2012; Michalowicz 2004).

Išteklių mainai tarp interesų grupių ir valdžios veikėjų svarbūs ne tik priėjimo prie viešosios politikos formavimo atžvilgiu. Organizaciniu požiūriu svarbiausias bet kurios interesų grupės uždavinys yra užsitikrinti pakankamai išteklių, kad galėtų išlikti. Tyrimai rodo, kad nemažai interesų grupių nėra pajėgios pačios išsilaikyti finansiškai ir vis dažniau tampa priklausomos nuo išorinio (dažnai valstybinio) finansavimo (Jordan ir Maloney 1997; 2007; Skocpol 2003; Mahoney ir Beckstrand 2011). Finansinė valstybės parama interesų grupėms padidina jų galimybes išlikti ir funkcionuoti, tačiau kartu koreguoja jų elgseną per formalius ir neformalius instrumentus (DiMaggio ir Powell 1983). Atsižvelgiant į tai, kad stabilus funkcionavimas interesų grupei yra svarbesnis nei interesų atstovavimas, interesų grupių vykdomos lobistinės veiklos – sėkmingos jos ar ne – nėra svarbiausias organizacinio išlikimo dėmuo. Taigi, kam ir kada daryti poveikį interesų grupės sprendžia ne tik siekdamas politinių tikslų, bet ir tam, kad būtų patenkinti organizaciniai jų poreikiai (Pralle 2003: 234)

Ištekliai ir jų svarba. Ištekliai gali būti įvairūs, tačiau bendrąja prasme juos galima apibrėžti kaip priemones, kurios interesų grupei reikalingos tam, kad ji galėtų efektyviai veikti ir išlikti. Jie gali apimti organizacijos turtą, gebėjimus, organizacinius procesus, informaciją, žinias ir kita. Kitaip tariant, ištekliai apima viską, kas įgalina organizaciją veikti efektyviai. J. Pfeffer ir G. R. Salancik (2003: xii) prie išteklių priskyrė finansines ir fizines priemones bei informaciją. Priešingai nei naujojo institucionalizmo teorijoje, išteklių priklausomybės perspektyvoje svarbūs yra ir nematerialūs ištekliai, tokie kaip legitimumas ar politinė parama (Scott 2003). Tokie ištekliai taip pat gali apimti organizacijos santykius su jos išorine aplinka, kadangi šie santykiai gali sustiprinti organizacijos konkurencinį pranašumą, suteikdami organizacijai priėjimą prie papildomų išteklių. Taigi, ištekliai mainų santykiuose gali būti labai skirtingi ir apimti tiek finansinius išteklius, tiek politinę paramą, tiek autoritetinę. Atsižvelgiant į tai, kad šioje disertacijoje interesų grupių elgsena analizuojama per organizacinę prizmę, darant prielaidą, kad bet kokia šių grupių veikla, visų pirma, yra sietina su tikslu išlikti ir užtikrinti organizacijos funkcionavimą, orientuojamasi į du bazinius šaltinius – narius ir finansinius išteklius.

Interesų grupei nariai yra svarbus išteklius dėl kelių priežasčių. Pirma, narystės aprėptis referuoja į grupės atstovaujamų interesų legitimumą. Kitaip tariant, kuo daugiau narių interesų grupė jungia, tuo svaresnį balsą ji turės atstovaudama jų interesams politinėje arenoje, tuo tarpu mažas narių skaičius gali kelti abejonių, ar interesų grupė iš tiesų atstovauja tam tikroms visuomenės grupėms ar interesams

(Petrova 2007: 1282). Antra, nariai yra svarbus pajamų šaltinis. Kai kurios interesų grupės sąmoningai siekia pritraukti kuo daugiau narių, kadangi daugybės narių įnašai, nors ir maži, suteikia joms laisvę veikti, priešingai nei iš išorės gauti finansiniai ištekliai (Bosso 1995: 101). Taip interesų grupė tampa nepriklausoma nuo kitų veikėjų kontrolės. Interesų grupės nariai gali būti traktuojami kaip žmogiškieji ištekliai (Carmin 2010: 187), kadangi aktyvūs nariai gali neatlygintinai prisidėti prie interesų grupės veiklų savo žiniomis ir gebėjimais.

Kaip ir bet kokiai kitai organizacijai interesų grupei finansiniai ištekliai yra ypač svarbūs. Jie įgalina interesų grupes efektyviai veikti tiek organizacine, tiek politine prasme. Turtingos interesų grupės gali turėti sudėtingesnę ir geriau išvystytą organizacinę struktūrą, pritraukti aukštos kvalifikacijos specialistus, investuoti į personalo kompetencijų stiprinimą ir pan. Politinė veikla taip pat reikalauja daug finansinių ir laiko išteklių. Finansiškai stiprios interesų grupės gali taikyti daugiau lobistinių strategijų ir taktikų, investuoti daugiau pinigų į viešosios politikos proceso stebėseną ir problemos analizę ir suburti daugiau specialistų. Trumpai tariant, didesni finansiniai ištekliai padidina interesų grupės galimybes daryti realią įtaką viešajai politikai.

Ištekliai skiriasi savo svarba ir priklausomybė bus stipresnė tada, kai tam tikras išteklis organizacijai bus itin svarbus. Ištekliaus svarbą lemia du pagrindiniai veiksniai: jo svoris mainų santykiuose ir kiek jis yra kritiškai svarbus organizacijai (Pfeffer ir Salancik 2003: 46). Ištekliaus svorį apsprendžia, kokią proporcinę visų išteklių dalį jis sudaro. Pavyzdžiui, interesų grupės X metinį biudžetą sudaro 70 proc. valstybės subsidijų, o likusius 30 proc. – narystės mokestis. Akivaizdu, kad nariai interesų grupei yra itin svarbūs visomis prasmėmis, ypač dėl to, kad jie yra būtina sąlyga tokiai organizacijai egzistuoti, tačiau finansiniu aspektu jie nebūtinai yra didžiausias išteklis. Valstybinis finansavimas šiuo atveju sudaro žymiai didesnę dalį visų interesų grupės X pajamų. Taigi, kuris išteklis yra reikšmingesnis interesų grupės išlikimui? Šiuo atveju reikia atsižvelgti į antrąjį ištekliaus svarbos veiksnių – kiek jis yra kritiškai svarbus organizacijai. Kritinę ištekliaus svarbą nusako organizacijos gebėjimas efektyviai veikti be tam tikro ištekliaus (Pfeffer ir Salancik 2003: 46). Konkretus išteklis gali sudaryti tik labai mažą visų reikalingų išteklių dalį, bet, jeigu be jo ji negalės tęsti veiklos, jis organizacijai bus kritiškai svarbus. Taigi, norint suprasti organizacijos elgseną, visų pirma reikia išsiaiškinti, kurie ištekliai jai yra svarbiausi.

Aplinka kaip neapibrėžtumų ir apribojimų šaltinis. Kaip buvo minėta, išteklių priklausomybės teorija teigia, kad būtent aplinka suteikia kritinius išteklis, kurie reikalingi organizacijoms. Vis dėlto nėra taip, kad aplinka ir priklausomybė nuo kritinių išteklių daro tiesioginę įtaką organizacijos elgsenai tai organizacijai to nesuprantant. Priešingai, daroma prielaida, kad organizacijos siekia sumažinti ar išvengti aplinkos sąlygoto neapibrėžtumo, tai yra būsenos, kai būsimi įvykiai negali būti nujaučiami ir tiksliai prognozuojami (Pfeffer ir Salancik 2003: 67). Neapibrėžtumo mastas priklauso nuo kritinių išteklių pasiskirstymo aplinkoje, jų ribotumo ir žemos koncentracijos. Taigi, išteklių priklausomybės teorija kalba apie tuos, kurie kontroliuoja išteklis ir apie tuos, kuriems reikia tų išteklių ir kaip dėl to atsiranda įvairūs priklausomybės ryšiai. Jeigu organizacija yra gerai apsirūpinusi

ištekliais, tai sumažina jos priklausomybę nuo kitų veikėjų, todėl išteklių koncentracija, visų pirma, reiškia galios koncentraciją. Kuo mažesnis išteklių kiekis, tuo didesnė galios koncentracija tam tikroje aplinkoje, kuo daugiau ryšių tarp veikėjų ir kuo sudėtingesni jie yra, tuo dažniau kyla konfliktų ir atsiranda tarpusavio priklausomybės. Visa tai lemia didesnę neapibrėžtumą, kurį reikia sumažinti. Neapibrėžtumas pats savaime nėra problema. Tais atvejais, kai egzistuoja neapibrėžtumas kritinių išteklių, nuo kurių organizacija yra priklausoma, ji yra priversta imtis priemonių, kad tą neapibrėžtumą sumažintų. Viena vertus, aplinka objektyviai riboja organizacijos veiksmus prieinamų išteklių kiekiu. Kita vertus, organizacijos vadovai subjektyviai suvokia ir interpretuoja išteklių pasiskirstymą aplinkoje. Apribojimo sąvoka paaiškina, kodėl individai gali įnešti į organizacijos veiklas konkrečiai ir jos funkcionavimą apskritai sąlyginai mažai įvairovės (Pfeffer ir Salancik 2003: 15). Taip yra todėl, kad kontekstas turi stipresnę poveikį nei individo preferencijos ar norai. Organizacijos elgseną dažnai kontroliuoja nenumatyti atvejai, o individo poveikis elgsenai yra palyginti mažas (Ibid. 2003: 16).

Aplinka ir galios pasiskirstymas. Viena svarbiausių išteklių priklausomybės teorijos hipotezių teigia, kad tas, kas kontroliuoja išteklius, gali valdyti tuos, kuriems tie ištekliai reikalingi. Organizacijos yra priklausomos nuo išteklių, ypač nuo tų, kurie yra kritiškai svarbūs konkrečiai organizacijai (Beyers ir Kerremans 2007; Nienhüser 2008: 10). Vienintelis organizacijai reikalingų išteklių šaltinis yra aplinka, kurioje ta organizacija veikia ir kurioje egzistuoja ir daugybė kitų organizacijų. Kai toje pačioje aplinkoje egzistuoja kelios organizacijos, tai neišvengiamai lemia tai, kad kai kurie vienai organizacijai reikalingi ištekliai yra kontroliuojami kitos organizacijos. Atsižvelgiant į prielaidą, kad ištekliai gali nusakyti galią, šios organizacijos bus priklausomos viena nuo kitos, nepaisant to, kad jos tarpusavyje nėra formaliai susijusios (Pfeffer ir Salancik 2003: 41). Taigi, remiantis prielaida, kad A organizacijos galia B organizacijos atžvilgiu yra lygu B organizacijos priklausomybei nuo A organizacijos išteklių (Emerson 1962: 32), galia ir ištekliai turi tiesioginę tarpusavio priklausomybę. Taigi, galia yra racionali, priklausanti nuo situacijos ir abipusė. Neturėdamos galios aplinkoje ir atsiradus aplinkybėms, kurių negali kontroliuoti, organizacijos patiria neužtikrintumą. Siekdamos sumažinti neužtikrintumą, ypač kertinių išteklių užsitikrinimo atžvilgiu, organizacijos pasitelkia tam tikras jo suvaldymo strategijas (Casciaro ir Piskorski 2005: 167). Pavyzdžiui, norėdama sumažinti savo priklausomybę nuo kitų, tai yra padidinti savo galią, organizacija A, visų pirma, gali sumažinti savo poreikį ištekliais, kuriuos kontroliuoja organizacija B. Antra, organizacija A gali bandyti reikiamus išteklius gauti iš alternatyvių šaltinių. Organizacijos A priklausomybė nuo organizacijos B taip pat gali sumažėti, jeigu organizacijos A kontroliuojami ištekliai tampa svarbūs organizacijai B. Taigi, organizacijų elgseną J. Pfeffer ir G. R. Salancik (2003: 44) aiškina tuo, kad visais atvejais organizacijoms įtaką turės tie (tiek kitos organizacijos, tiek individualūs veikėjai), kurie kontroliuoja joms reikalingus išteklius.

Priklausomybės nuo aplinkos valdymas. Tuo metu, kai buvo pristatyta, išteklių priklausomybės teorija iš kitų išsiskyrė tuo, kad pasiūlė itin platų strategijų repertuarą, kurias organizacijos taiko siekdamos sumažinti savo priklausomybę nuo išorinės aplinkos (Davis ir Cobb 2010: 22; Wry, Cobb ir Aldrich 2013: 440). Autorių pateiktos

aplinkos „suvaldymo“ strategijos visų pirma buvo orientuotos ne į narystę grįstas savanoriškas organizacijas, kurios yra šios disertacijos objektas, detalus įvairių strategijų aptarimas šiuo atveju nėra būtinas. Apibendrintai galima išskirti tris plačias strategijas, kurias organizacijos gali taikyti siekdamos sumažinti savo priklausomybę nuo išorinių veikėjų. Tai – organizacinės kaitos strategijos, išteklių priklausomybės vengimo strategijos ir kontrolės vengimo strategijos.

Organizacinės kaitos strategijų atveju organizacijos naudoja vieną iš dviejų adaptacinių strategijų (Pfeffer ir Salancik 2003: 106–111). Atsižvelgiant į tai, kad organizacija ir jos aplinka turi būti tarpusavyje suderinamos, arba pati organizacija turi pasikeisti, arba ji turi pakeisti aplinką. Pirmu atveju, organizacijos gali prisitaikyti ir pakeisti savo vidines charakteristikas taip, kad atitiktų aplinkos reikalavimus. Organizacija įvertinusi rinkos, kurioje veikia, reikalavimus pritaiko savo teikiamas paslaugas, struktūrą, vidinius organizacinius procesus ir pan., kad šie tuos reikalavimus atitiktų. Interesų grupių atveju, nors priklausomybė nuo valstybinio finansavimo dažniausiai yra siejama su didesniu finansiniu stabilumu, ji taip pat gali prisidėti prie pakitusių interesų grupės tikslų ir institucinio izomorfizmo (Froelich 1999). Institucinis izomorfizmas – institucinės teorijos atstovų pasiūlyta koncepcija, atsirandanti tada, kai organizacijos perima aplinkoje dominuojančių organizacinių formų bruožus ir ilgainiui su jomis supanašėja tiek savo struktūra, tiek veiksmais (DiMaggio ir Powell 1983). Šie bruožai gali apimti įvairias organizacijos vidaus politikas ir procedūras, naujus veiklos standartus ir pan. Pavyzdžiui, kaip rodo tyrimai, nevyriausybinių organizacijos, kurias finansuoja valstybė, yra labiau linkusios pradėti taikyti vyriausybės aprobuotas veiklos strategijas (Molenaers ir kt. 2011) bei laikytis vyriausybės apskaitos ir ataskaitų teikimo standartų (Verbruggen ir kt. 2011). Kitaip tariant, šiose organizacijose didėja biurokratizacijos laipsnis ir pradeda vyrauti profesionalizuotas, verslo principais grįstas, veiklos valdymas. Interesų grupės, kurių didesnę finansinių išteklių dalį sudaro ne narystės mokesčiai, o valstybės dotacijos, labiau orientuosis į politines veiklas (lobizmą ir advokaciją) nei į socialinio kapitalo didinimo funkciją (Moulton ir Eckerd 2011). Kitaip tariant, tokios interesų grupės labiau orientuosis į veiklas politinėje arenoje, nes ji yra jų pagrindinis pajamų šaltinis.

Alternatyviu atveju, organizacija gali bandyti pati paveikti savo išorinę aplinką. Jeigu tam tikros organizacijos charakteristikos nėra suderinamos su jos aplinka, organizacija gali bandyti pakeisti tą aplinką į tokia, kurioje ji galėtų sėkmingai veikti be vidinių pokyčių. Organizacijos aplinka yra kuriama stebint ir interpretuojat (Pfeffer ir Salancik 2003: 13), todėl skirtingos organizacijos gali skirtingai konceptualizuoti savo aplinką ir pasirinkti, į kurias aplinkos dalis kreipti dėmesį (Pfeffer ir Salancik 2003: 107). Kitaip tariant, organizacijos segmentuoja savo rinką ir nusprendžia, kuriuose konkrečiuose segmentuose jos gali veikti sėkmingai. Interesų organizacijų rinką apima tiek politinis, tiek socialinis laukas. Politinę areną interesų grupės segmentuoti gali pasirinkdamos, kokiame politiniame lygmenyje veikti (vietos, nacionaliniame ar viršnacionaliniame), bei kokius poveikio kanalus naudoti (administracinį, parlamentinį, žiniasklaidos). Socialinis laukas sietinas su grupės propaguojamais tikslais ir interesais, kurie jai padeda pritraukti narius iš atitinkamų visuomenės segmentų ar turinčių su grupės tikslais susijusių interesų.

Tais atvejais, kai organizacijos priklauso nuo vieno kritinio ištekliaus, jos pradės taikyti išteklių priklausomybės vengimo strategijas. Visų pirma, organizacija gali diversifikuoti savo išteklių šaltinius. Kitaip tariant, siekiant minimizuoti galimus nuostolius, susijusius su stipria priklausomybe nuo vieno galios centro, organizacijai yra naudinga būti priklausomai ne nuo vieno, bet nuo kelių mainų santykių, kitaip tariant, nuo kelių išteklių šaltinių. Tyrimai rodo, kad, pavyzdžiui, nevyriausybinių organizacijų, kurios turi diversifikuotą finansavimo struktūrą, susiduria su mažesniu pajamų nepastovumu (Carroll ir Stater 2008) bei turi didesnę laisvę priimant strateginius sprendimus (Rose 2011: 303). Antra, organizacija gali diversifikuoti savo veiklą. Tokia strategija yra efektyvi todėl, kad nauja veikla reiškia tiek naujus išteklių šaltinius, tiek naujas rinkas, tiek naujus varžovus (Pfeffer ir Salancik 2003: 109). Taigi, tiek išteklių, tiek veiklų diversifikavimas arba multiplikavimas leidžia organizacijai išvengti priklausomybės nuo vieno išteklių šaltinio ir taip sumažinti netikrumą dėl išlikimo.

Organizacijos gali taikyti kontrolės vengimo strategijas. Viena tokių strategijų yra kooptacija su ištekliais teikiančiais veikėjais (Pfeffer ir Salancik 2003: 110). Priklausomai nuo atvejo, kooptaciją galima apibrėžti įvairiai. Šioje disertacijoje kooptacija yra suprantama kaip valstybės finansuojamų interesų organizacijų susilaikymas nuo valdžios institucijų kritikavimo, nenaudojimas konfrontacinių strategijų arba keitimas savo pozicijų tam tikrais viešosios politikos klausimais į valdžios institucijoms palankesnę pusę (McCarthy et al 1991). Kontrolę taip pat galima sumažinti per organizacijų vadovų socializacijos procesą, kuris padeda sumažinti tarporganizacinės galios panaudojimą per įvairius neformalius susitarimus bei normas ir taisykles, kurios apriboja tarporganizacinę įtaką (Pfeffer ir Salancik 2003: 110).

Apibendrintai galima teigti, kad daugelis organizacijų nėra ekonomiškai nepriklausomos, todėl pakankamas išteklių pritraukimas yra kasdienis jų rūpestis (Bouwen 2002). Organizacijos tuos išteklius gauna iš savo aplinkos, tai yra iš kitų veikėjų – savo narių, valstybės institucijų, kitų organizacijų ar individualių asmenų. Išteklių pritraukimas yra brangus ir pastangų reikalaujantis procesas. Tam reikia investicijų ir nuolatinės sąveikos su veikėjais, kurie tuos išteklius suteikia. Svarbu pažymėti, kad išteklių pritraukimas per mainų tinklus turi dviprasmiškas pasekmes veikėjų autonomijai. Viena vertus, išteklių pritraukimas iš aplinkos gali sustiprinti veikėjo pozicijas kitų veikėjų atžvilgiu, kadangi daugiau išteklių paprastai reiškia daugiau pajėgumų. Kita vertus, priklausomybė nuo išteklių gali sukurti ir sustiprinti jau egzistuojančius priklausomybės santykius. Kaip tai apibūdina J. Pfeffer ir G. Salancik (2003: 258), išteklių pritraukimas rodo, kad organizacija turi bendrauti su tais, kurie kontroliuoja šiuos išteklius. Vadinasi, organizacijos yra priklausomos nuo savo aplinkos, todėl tai, kas vyksta organizacijoje, yra susiję ne tik su organizacijos struktūra, jos vadovybe, procedūromis ir tikslais, tai taip pat yra susiję su aplinka ir su konkrečiais iš jos kylančiais apribojimais ir neapibrėžtumais.

1.3. Interesų grupių organizacinė elgsena

Šiame skyriuje analizuojama interesų grupių organizacinė elgsena ir jos veiksniai. Remiantis organizacijų kaip atvirų sistemų perspektyva, organizacinė elgsena šioje disertacijoje yra suprantama kaip interesų grupių naudojamos strategijos, siekiant prisitaikyti prie kintančių aplinkos veiksnių ir užtikrinti organizacijos raidą bei išlikimą. Išskiriamos dvi interesų grupių organizacinės elgsenos strategijos: profesionalizacija ir specializacija. Pirmajame poskyryje aptariama interesų grupių profesionalizacijos samprata ir analizuojami interesų grupių profesionalizacijai įtaką darantys veiksniai. Antrame poskyryje analizuojama interesų grupių specializacija ir ją lemiantys veiksniai.

1.3.1. Interesų grupių profesionalizacija

Organizacijos, reaguodamos į aplinkos, kurioje jos veikia, pokyčius ir reikalavimus, nuolat profesionalizuojasi visose politinėse sistemose, visuose valdymo lygmenyse. Politinių organizacijų profesionalizacijos fenomenas, jo prielaidos ir pasekmės yra plačiai aptartos daugelio autorių. Socialinių judėjimų profesionalizaciją tyrė J. D. McCharty ir M. N. Zald (1977), J. C. Jenkins ir C. M. Eckert (1986), S. Staggenborg (1988), D. Rowan ir M. Tarrow (1998), D. Imig ir S. Tarrow (2001). Politinių partijų profesionalizaciją partijų organizacijos kaitos perspektyvoje analizavo A. Panebianco (1988), R. S. Katz ir P. Mair (1995), A. Krouwel (2006). Interesų grupių ir pilietinės visuomenės organizacijų profesionalizacijos aspektus tyrinėjo G. Jordan ir W. Maloney (1997; 2007), P. Bursens (1997), G. Skocpol (2003), A. Warleigh (2001), J. van Deth ir W. Maloney (2012), H. Klüver ir S. Sauruger (2013), W. Maloney (2009b; 2015), W. Maloney ir kt. (2018). Interesų grupių profesionalizacija pastaraisiais metais sulaukė daugiau mokslininkų dėmesio, tačiau šis reiškiny ir jo veiksniai dažniausiai buvo analizuojami konceptualiniame ir teoriniame lygmenyje.

Profesionalizacija dažnai turi skirtingus apibrėžimus. Pavyzdžiui, kai kurie autoriai ją sieja su organizacijų vis dažniau naudojamomis sudėtingomis lėšų pritraukimo ir žiniasklaidos strategijomis (Kohler-Koch ir Buth 2013). Kita dalis autorių profesionalizaciją sieja su personalu – organizacijoje dirbančiais komunikacijos, lobistinių veiklų ar vadybos ekspertais (Klüver 2012; Klüver ir Sauruger 2013; Maloney 2009b). Vieną išsamiausių profesionalizacijos apibrėžimų pateikė W. Maloney (2009: 85), kuris profesionalią interesų grupę apibrėžė pagal tokius kriterijus:

- turi pilnu etatu dirbančius darbuotojus, kurie generuoja organizacijos pajamas iš nario mokesčių ir aukų, iš paslaugų teikimo ir iš institucinio patronažo;
- kurioje nariai turi labai mažai teisių arba jų apskritai neturi;
- kurioje kampanijos, strategijos, taktikos ir politikos yra formuojamos centralizuotai, o nariai neturi jokios tiesioginės įtakos;
- kurioje kampanijas organizuoja organizacijos darbuotojai, o ne nariai;
- kurioje nariai yra menkai tarpusavyje pažįstami ir retai susitinka;
- kuri aktyviai formuoja požiūrį į problemas ir skatina pasyvų dalyvavimą, apsiribojant finansine parama (angl. *checkbook participation*);

- kuri pasitelkia technokratinčius ir mokslinius metodus organizacijai palaikyti bei viešajai politikai paveikti.

Remiantis tokiais apibūdinimais, galima teigti, kad interesų grupės profesionalizacija, visų pirma, yra susijusi su joje dirbančiais profesionaliais darbuotojais, kurie turi profesinės patirties įvairiose srityse. Kaip teigia S. Staggenborg (1988), tokie profesionalai yra linkę organizaciją, kurioje jie dirba, institucionalizuoti dar labiau, kadangi jie pirmenybę teikia organizacinių veiklų (sprendimų-priėmimo) rutinizacijai. S. Staggenborg tai sieja su organizacijų kontrole ir valdymu – sprendimų priėmimo formalizavimas gali padėti procesus padaryti labiau nuspėjamus. Profesionalizacijos procesas daro įtaką šių grupių organizacinėms struktūroms ir narių pritraukimui, organizacijų gebėjimui mobilizuoti ir įtraukti aktyvius piliečius (konvenciniai aktyvistai yra pakeičiami efemerškais pasyviais dalyviais), išaugusiam išoriniam finansavimui ir patronažui, jų lobistinėms veikloms, politikos formuotojų požiūriui į šias organizacijas ir jų gebėjimui prisidėti prie politikos formavimo bei šių organizacijų galimybėms daryti įtaką politikai (Saurugger 2012: 70).

Interesų grupės susiduria su stipriais laiko apribojimais, sudėtingomis institucinėmis ir teisinėmis aplinkomis bei patiria didelę konkurenciją su kitomis organizacijomis (Bursens 2007; Eberwein ir Saurugger 2013; McCharty ir Zald 1977). Taigi, profesionalizacija daugumai grupių yra neišvengiama, norint išlikti ir efektyviai veikti (Maloney 2015: 103), tačiau profesionalizacija gali turėti skirtingą poveikį organizacijoms. Viena vertus, teigiama, kad profesionalios interesų grupės yra daug sėkmingesnės agreguodamos, mobilizuodamos ir gindamos savo narių interesus (Buth 2012). Kita vertus, neretai profesionalios interesų grupės daug mažiau priklauso nuo savo narių tiek išteklių, tiek darbo jėgos atžvilgiu, jos rizikuoja pažeisti ryšį tarp organizacijos ir jos šalininkų (Kohler-Koch ir Buth 2013; Maloney ir kt. 2008; Skocpol 2004). Profesionalių vadovų taikoma korporatyvinė logika gali lemti tai, kad interesų grupės nariai bus daug mažiau ir rečiau įtraukiami į organizacijos veiklas bei apie jas informuojami. Profesionaliose interesų grupėse nariai neretai tampa pasyviais dalyviais, kurie beveik nedalyvauja jokiose organizacijos veiklose išskyrus finansinį jos rėmimą (Jordan ir Maloney 1997, 2007; Maloney ir kt. 2008; Skocpol 2004). Kitaip tariant, kai profesionalams yra suteikiama didesnė organizacijos kontrolė, tai gali neigiamai paveikti narių įsitraukimą ir dėl to padaryti organizaciją ne tokią reprezentatyvią (Skocpol 2003).

Interesų grupių profesionalizacijos veiksniai

Atstovaujamojo interesų tipas. H. Klüver ir S. Saurugger (2013), analizuodamos ES lygmens interesų grupių profesionalizaciją, rėmėsi klasikine skirtimi tarp tikslo arba visuomeninių interesų grupių ir ekonominių arba sektorinių interesų grupių, siekdamos paaiškinti, ar grupės tipas ir su juo susijusios kitos grupės charakteristikos lemia grupės profesionalizacijos laipsnį. Tikėtini skirtumai tarp skirtingų grupių tipų siejami su dviem pagrindiniais aspektais. Pirma, visuomeninių interesų grupės tradiciškai yra laikomos labiau demokratiškomis ir orientuotomis į narius ir jų poreikius. Tokiose organizacijose nariai turi daug teisių, jų balsas yra girdimas ir svarbus tiek sprendžiant organizacinius klausimus, tiek politinius-strateginius

klausimus, todėl jos rečiau samdo ar pasitelkia išorinius profesionalus. Daroma prielaida, kad šio tipo interesų grupės bus mažiau linkusios profesionalizuotis, nes tai prieštarauja esminei jų organizacijos logikai. Tuo tarpu ekonominių interesų grupės, priešingai, paprastai pasižymi didesne hierarchija ir labiau išvystyta samdomų darbuotojų vidine struktūra. Ekonominiams interesams atstovaujančios grupės yra labiau linkusios turėti didesnius žmogiškuosius išteklius. Tarp jų samdomų darbuotojų neretai yra profesionalūs teisininkai ar kitų sričių atstovai, jie taip pat dažniau samdo išorės konsultantus ir panašiai. Taigi, akivaizdu, kad tokia vidinė interesų grupės struktūra rodo didesnę jos profesionalizacijos laipsnį. Tokie skirtumai tarp skirtingų interesų grupių kartu yra sietini ir su jų dalyvavimu viešosios politikos procese. Jei viešojo intereso grupės paprastai yra viešosios politikos „pašalietės“, labiau orientuotos į narių mobilizacijos veiklas ir žiniasklaidos kampanijas, tai verslo interesų grupės yra „saviškės“, turinčios geresnius ir dažnesnius tiesioginius kontaktus su sprendimų priėmėjais. Kitaip tariant, šių dviejų skirtingų tipų interesų grupės vadovaujasi skirtingomis logikomis (Streeck ir Schmitter 1999). Viešojo interesų grupių veikla paprastai yra labiau grįsta narystės logika, tuo tarpu ekonominių interesų grupės yra orientuotos į įtakos logiką. Kaip rodo minėtas H. Klüver ir S. Saurugger (2013) tyrimas, ryšys tarp interesų grupės tipo ir profesionalizacijos nėra statistiškai reikšmingas. Iš autorių empirinės analizės matyti, kad nėra sisteminių profesionalizacijos modelių skirtumų tarp sektorinių interesų grupių (angl. *sectional interest groups*) ir tikslo grupių (angl. *cause groups*), t. y. abiejų tipų grupės yra profesionalios panašiu laipsniu. Taigi, nei tai, kokiems interesams grupė atstovauja, nei jos narystės struktūra neturėtų turėti jokio poveikio jos profesionalizacijos laipsniui. Tokią mokslininkų išvadą patvirtina ir kita interesų organizacijų tyrimų grupė. Šie tyrimai pateikia oponuojančias išvadas, susijusias su aukščiau aptartomis skirtimis tarp viešojo intereso ir verslo interesų grupių (Marks ir McAdam, 1996; Maloney, 2011; van Deth ir Maloney, 2011). Kaip rodo šių tyrimų duomenys, abu interesų grupių tipai pasižymi panašiomis vidinėmis struktūromis. Kitaip tariant, nepriklausomai nuo tipo, kuriam interesų grupė priklauso, ji gali samdyti aukštos kvalifikacijos lobistus, teisininkus, komunikacijos ir kitokius specialistus. Tokie profesionalų pripildyti žmogiškieji ištekliai suteikia didesnę organizacinę kontrolę sandomiems darbuotojams taip sumenkindami interesų grupės narių vaidmenį (Skocpol 2003) ir paverčia juos pasyviais dalyviais, kurių veikla interesų grupėje apsiriboja tik narystės mokesčio mokėjimu (Jordan ir Maloney 1997).

Narystės pobūdis. Atsižvelgiant į tai, kad skirtumai egzistuoja ne tik tarp skirtingų interesų grupių tipų, bet ir konkretaus tipo viduje (Hanegraff ir kt. 2016: 6), galima daryti prielaidą, kad tam tikrus skirtumus gali lemti ir grupės narystės pobūdis. Fizinių asmenų narystės interesų grupės dažniausiai veikia socialinių ir moralinių problemų srityse, tokiose kaip žmogaus teisės, aplinkos apsauga, gyvūnų teisės ir pan. Tokių grupių nariai paprastai labai jautriai reaguoja į šiuos klausimus ir gali prisijungti prie grupių, nepaisant akivaizdaus ekonominio neracionalumo, tam kad gautų moralinę ar tikslingą naudą, susijusią su dalyvavimu sprendžiant šiuos klausimus (Gerber 1999: 66; Salisbury 1969). Organizacinės narystės interesų grupių nariai dalyvauja interesų grupės veikloje savo darbo organizacijoje narėje metu ir (arba) eidami savo pareigas. Taigi, kadangi jų dalyvavimas interesų grupės veikloje

reikalauja mažiau asmeninio laiko, pastangų ir asmeninių išteklių, tiesioginės asmeninės narystės sąnaudos tokiam organizacijos atstovui nėra tokios didelės lyginant su individualių asmenų indėliu (Gerber 1999: 67).

Veiklos orientacija. Interesų grupės profesionalizacija taip pat gali priklausyti ir nuo to, kokioms veikloms ji teikia pirmenybę. Skirtingos interesų grupės gali turėti skirtingą veiklos orientaciją. Vienos interesų grupės savo veiklas gali labiau orientuoti į siekį daryti politinę įtaką. Kitos, priešingai, didžiausią dėmesį gali skirti veikloms, susijusioms su paslaugų teikimu nariams. Galima daryti prielaidą, kad labiau profesionalizuotos bus tos grupės, kurios yra labiau orientuotos į siekį daryti politinę įtaką nei į paslaugų nariams teikimą.

Finansiniai ištekliai. Kaip minėta, interesų grupių profesionalizacija yra siejama, visų pirma, su išvystyta personalo sistema, t. y. su organizacijoje dirbančiais įvairių sričių profesionalais. Priešingai nei interesų grupės nariai ar savanoriai, kurie dalyvauja grupės veiklose iš idėjos ir neatlygintinai, tokie profesionalai paprastai yra įdarbinami ir gauna atlygį priklausomai nuo patirties ir išsilavinimo. Taigi, tam, kad organizacija pritrauktų aukšto lygio vadovus ir kitų sričių ekspertus, ji turi būti apsirūpinusi pakankamais finansiniais ištekliais. Tą patvirtina ir H. Klüver ir S. Saurugger (2013) atliktas empirinis tyrimas, kuris rodo, kad kuo geriau interesų grupė apsirūpinusi finansiškai, tuo labiau ji profesionali. Taigi, interesų grupės, turinčios didesnę biudžetą, gali profesionalizuotis labiau nei interesų grupės su menkais finansiniais ištekliais.

Išorinis institucinis finansavimas. Rinka, kurioje veikia interesų grupės, yra labai konkurencinga, o spaudimas užtikrinti pakankamą finansavimą veiklos gyvybingumui ir organizacinei priežiūrai verčia daugybę grupių ieškoti pajamų iš įvairių šaltinių, tokių kaip narystės mokesčiai, aukos, palikimai, institucinis patronažas, prekių ir paslaugų pardavimas ir taip toliau. Visi šie skirtingi pajamų šaltiniai sukuria grupėms įvairius reikalavimus ir atlieka svarbų vaidmenį formuojant jų organizacines struktūras, atrenkant politikos prioritetus, tikslinę auditoriją bei numatant propagavimo ir lobizmo strategijas ir taktikas (Maloney 2015: 104). Pavyzdžiui, iš narystės mokesčio išsilaikančios organizacijos turėtų labiau atliepti narių poreikius ir plačiau įtraukti juos į organizacijos sprendimų priėmimo procesą. Jos taip bus linkusios savo veiklą orientuoti į narių išlaikymą ir pritraukimą, paslaugų nariams teikimą ir pan., tuo tarpu išorinis finansavimas gali paskatinti organizacijas perkelti savo dėmesį nuo narių poreikių tenkinimo prie didesnės profesionalizacijos ir biurokratizacijos, nutolstant nuo organizacijos idėjinės prigimties ir priartėjant prie strategiškai naudingų pasirinkimų. Įvairūs tyrimai rodo, kad vis dažniau interesų

grupės (ir kitos politinės organizacijos, t. y. politinės partijos³ ir socialiniai judėjimai⁴) pasitelkia išorinius finansavimo šaltinius (Cisar 2009; Greenwood 2009; Maloney 2009; Onyx ir kt. 2010). Kaip pažymi Mahoney ir Beckstrand (2011), valdžios institucijos interesų grupes finansuoja dėl dviejų pagrindinių priežasčių. Visų pirma dėl to, kad interesų grupių indėlis formuojant viešąją politiką padaro viešosios politikos sprendimus ar rezultatus legitimesnius. Antra, tokiu būdu jos skatina aktyvesnį pilietinį dalyvavimą. Be to, neretai skirdamos finansavimą viešojo intereso grupėms tokiu būdu valdžios institucijos sumažina galios nelygybę tarp pastarųjų ir ištekliais geriau apsirūpinusių verslo grupių (Poppelaars 2009; Saurruger 2008). Nepaisant to, kad toks valstybės patronažas gali padėti užtikrinti geresnes sąlygas piliečių organizacijoms, jis turi ir trūkumų. Toks finansavimas, visų pirma, keičia organizacijos santykius su nariais, t. y. nariams priskiriama vis mažiau galių sprendžiant organizacijai svarbius klausimus, o sprendimų priėmimas yra didžia dalimi paliekamas vadovų-profesionalų diskrecijai (Jordan ir Maloney 1999; Maier ir Meyer 2011; Sanchez Salagado 2011; Skocpol 2003). Antra, kaip pažymi Cigler ir Nownes (1995: 79), valstybė finansiškai remia ne aktyvistų, bet profesionalias organizacijas (Maloney 2009b: 9). Be to, išorinis finansavimas gali kelti problemų, susijusių su organizacijų reprezentatyvumu. Organizacijoms, kurios labai priklauso nuo valstybinio finansavimo, gali nebereikėti narių ir tai, kaip teigia Euchner (1996: 47), gali prisidėti prie [idėjinių – aut. past.] lyderių eliminavimo iš interesų grupių veiklos (Maloney 2009: 281), pakeičiant juos profesionaliais samdomais darbuotojais. Taigi, interesų grupių profesionalizaciją galima sieti ir su vis dažniau fiksuojamu išoriniu finansavimu.

³ Politinių organizacijų profesionalizaciją bene geriausiai iliustruoja politinių partijų organizacijos kaita. Tradicinės partijų organizacijos formos – elito ir masinės partijos –, finansuojamas išskirtinai narystės mokesčiu, palaipsniui pakeičia visuotinės ir kartelio partijos. Visuotinių partijų organizacijos modelyje, kuris siejamas su silpnėjančiu individų domėjimusi politine veikla, visuomenės fragmentacija ir mažėjančiu piliečių aktyvumu stojant į politines partijas (Žvaliauskas 2007: 46), narystės mokestis, kaip finansavimo šaltinis, praranda savo svarbą ir tampa tik vienu iš daugelio lėšų šaltinių. Visuotinių partijų organizacija tampa profesionalesnė, reikalaujanti piniginių investicijų ir vis labiau priklausoma nuo valstybės subsidijų ir interesų grupių įnašų, reikalingų komunikacijai pasitelkiant visuomenės informavimo priemones užtikrinti (Krouwel 2006: 257). Tuo tarpu kartelio partijos didžia dalimi priklauso nuo valstybinio finansavimo, kuris lemia sumenkusį partijų kaip tarpininko tarp pilietinės visuomenės ir valstybės vaidmenį. Priešingai nei masinės partijos, kurios buvo priklausomos nuo nario mokesčio, kartelio partijos nėra orientuotos nei į narius, nei į plačiąją visuomenę. Kartelio partijoms taip pat būdingas mažėjantis narių skaičius ir jų įtaka, o daugiau galių, tiek vidinės organizacijos, tiek politinės programos atžvilgiu, priskiriama partijų lyderiams ir centrinei organizacijai. Taigi, santykiai tarp partijos narių ir partijos lyderių kartelio partijose yra „iš viršaus į apačią“, kai partijos lyderiams ir centriniam aparatui priskiriamas sprendimų priėmimo funkcijos, o eiliniams partijos nariams paliekamas tik pritariantis ar rekomendacinis balsas (Mair 1994).

⁴ McCarthy ir Zald (1987) randa reikšmingą koreliaciją tarp institucinės finansinės paramos socialinių judėjimų organizacijoms ir profesinės karjeros judėjimuose atsiradimo. Stipriai išaugęs finansavimas lėmė ir tai, kad daugiau specialistų už darbą socialiniame judėjime gauna reikšmingas pajamas ir dėl to visą laiką gali užsiimti su tuo susijusia veikla. Išorinė finansinė parama reiškia, kad narystė klasikine prasme yra beveik nereikalinga, nes ji leidžia vadovui pakeisti savanorių darbo jėgą apmokamais darbuotojais, atrinktais pagal įgūdžių ir patirties kriterijus (Saurruger 2009).

1.3.2. Interesų grupių specializacija

Viena esminių viešosios politikos tyrimų prielaidų yra ta, kad interesų grupės dažnai veikia vienoje siauroje viešosios politikos srityje, kurią jos geriausiai išmano (Baumgartner ir kt. 2009; Klüver 2013). Empiriniai tyrimai rodo, kad dauguma interesų grupių išlaiko gana siaurą orientaciją viešosios politikos atžvilgiu, t. y. jos specializuojasi. Interesų grupių sistemos kompozicija yra svarbi norint užtikrinti, kad viešojoji politika atspindėtų kuo įvairesnes nuomones (Schlozman 2009). Taigi, interesų grupių specializacija, t. y. apsiribojimas veikimu siaurose viešosios politikos srityse ir konflikto vengimas, yra svarbus pliuralistinei grupių konkurencijai, kurią mokslininkai laiko imperatyvia grupių demokratinio indėlio atžvilgiu (Halpin ir Thomas 2012a: 582). Tuo tarpu interesų grupės su plačia specializacija, apimančia kelias viešosios politikos sritis, yra svarbios, siekiant sutelkti dažnai siauras specializuotų interesų grupių bendruomenių diskusijas, ir tokiu būdu užtikrinant, kad viešojoji politika būtų paremta platesniu visuomenės interesu (Browne 1990).

Plačiąja prasme interesų grupių specializacija, kaip adaptavimosi prie aplinkos strategija, yra aiškinama, remiantis nišos teorijos aiškinimais. Pagrindinė šios teorinės perspektyvos idėja yra ta, kad interesų grupės priklauso nuo ribotų jų aplinkoje egzistuojančių išteklių, dėl kurių jos tarpusavyje konkuruoja. Taigi, interesų grupėms naudingiau yra veikti taip, kad sumažintų konkurenciją pagrindinių išteklių atžvilgiu, t. y. užimant „ramią“ nišą (Halpin 2014: 123). Interesų grupės, siekdamos išlikti, suranda skirtingus narių šaltinius (narius jos siekia pritraukti ne iš bendros gyventojų populiacijos, bet orientuodamosi į tam tikrą visuomenės segmentą), finansinius išteklius ir politines darbotvarkes. Kitaip tariant, interesų grupė siekia specializuotis tam tikroje srityje, kuri ją išskirtų iš kitų organizacijų. Nišos teoriją išplėtojo britų ekologas G. Evelyn Hutchinson, siekdamas suprasti, kodėl egzistuoja biologinių rūšių įvairovė (Gray ir Lowery 1996). Nišos analizė orientuota į santykį tarp populiacijos ar organizmo ir aplinkos veiksmų, kurie lemia tos populiacijos (ar organizmo) išlikimą. Šioje perspektyvoje, siekdama išlikti, interesų grupė turi surasti *fundamentalią nišą*, kuri apibrėžiama, kaip tam tikra išteklių kombinacija, kurioje kiekvienas išteklius yra maksimaliai prieinamas (Lowery ir Gray 2015: 5). Ištekliai čia turi plačią sampratą. Tai gali būti nariai ir rėmėjai, finansiniai ištekliai, priėjimas prie sprendimų priėmėjų bei viešosios politikos sritys, kuriose interesų grupė veikia. Interesų grupės tarpusavyje konkuruoja dėl minėtų išteklių, pagrindinis kiekvienos grupės tikslas yra sukonstruoti sau tokią nišą, kurią sudarytų tam tikra dalis visų minėtų išteklių. Jeigu nors vienas iš būtinų išteklių yra nepakankamas (pvz., nariai ar finansiniai ištekliai), organizacija negalės užtikrinti savo išlikimo ir galiausiai išnyks. Interesų grupių specializacija visų pirma yra asocijuojama su visos interesų grupių sistemos augimu (Browne 1990; Gray ir Lowery 1996). Specializacija yra laikoma vienu iš organizacinių strateginių sprendimų, o motyvai specializuotis yra susiję su grupės išlikimo klausimu. Kitaip tariant, specializuodamosi siauroje srityje grupės pasidalina ribotus išteklius, reikalingus tų grupių išlikimui konkurencingoje aplinkoje. Grupės specializuojasi taip padidindamos savo galimybes pritraukti narius ir gauti sprendimų priėmėjų dėmesį. Norint išlikti, interesų grupei yra naudingiau ignoruoti didžiąją dalį to, kas vyksta valdžioje, ir sukoncentruoti savo išteklius bei dėmesį į konkrečią nišinę viešosios politikos problemą (Halpin ir Binderkrantz 2011: 203).

Kaip teigia W. P. Browne (1990: 477), interesų grupės save apibrėžia per kruopščiai sukonstruotas problemų nišas (angl. *issue niche*). Konkuruodamos tarpusavyje dėl viešosios politikos formuotojų dėmesio, jos išskiria save iš kitų specializuodamosi tam tikroje politikos srityje. Tokiu būdu interesų grupė susikuria aiškiai atpažįstamą tapatybę ir sutelkia savo turimą politinį kapitalą (pvz., pripažinimą ir kitus išteklius) į tam tikrą nišą (Browne 1990: 502). W. P. Browne (1990) atkreipia dėmesį, kad privilegijuoti mainai tarp viešosios politikos formuotojų ir interesų grupių yra paremti pastarųjų reputacija ir organizacine tapatybe. Grupės pasirenka veikti tose srityse, į kurias joms naudingiausia investuoti savo ribotus išteklius. Taip jos užsitikrina stabilią reputaciją kaip patikimos ir gerai informuotos politikos ekspertės. Taigi, privilegijuotas priėjimas prie viešosios politikos formuotojų yra kritinis išteklius, nuo kurio priklauso interesų grupės išlikimas. Savo esme interesų grupių politika yra ne kas kita, o siekis įgyti išskirtinį elitinį statusą sprendžiant konkrečius siauros srities klausimus (Browne 1990: 497).

Analizuodamas interesų grupių tapatybes, panašiai aiškina ir M. T. Heaney (2004). Jo teigimu, tapatybė garantuoja priėjimą prie viešosios politikos formuotojų, Taigi, yra svarbus išteklius organizacijos raidai. Organizacinė tapatybė nurodo ne vien tik kompetenciją tam tikroje srityje. Organizacinė tapatybė pati iš savęs yra daugialypė ir priklauso nuo įvairių sprendimų priėmėjų poreikių, tokių kaip interesų grupės teisinės bazės išmanymo kompetencijų ar ideologinio suderinamumo su sprendimų priėmėjais. Taigi, organizacinė tapatybė referuoja ne tik į interesų grupės tapatybę viešosios politikos atžvilgiu, bet ir į visapusiškesnį suvokimą apie tai, ką interesų grupė daro ir už ką kovoja (Halpin 2014: 141).

Tokie kritinių išteklių aiškinimai (Browne 1990; Heaney 2004) remiasi vadinamaisiais paklausos veiksniais, t. y. kaip ir kokia apimtimi platus vyriausybės veiklų spektras, kaip antai teisėkūros veiklos ir viešosios politikos formuotojų poreikis gauti specifinę informaciją, skatina interesų grupių nišinę specializaciją (pvz., žr. Borscheid ir Coen 2007; Bouwen 2002; 2004; Braun 2012; Dusso 2010 ir kt.). Kitaip tariant, interesų grupės ir viešosios politikos formuotojai sudaro mainų santykius, o organizacijų veiklos yra ribojamos su tokiais mainais susijusių sandorių kaštais. Interesų grupė su aiškiai apibrėžta siaura viešosios politikos „niša“ ir turinti aiškų politinį kapitalą (pvz., pripažinimą) patiria santykinai mažesnius sandorių kaštus. Taigi, interesų grupės tarpusavyje varžydamosi dėl viešosios politikos formuotojų dėmesio ir paramos save apibrėžia per kruopščiai sukonstruotą nišą (Browne 1990: 477).

Kiek kitokią alternatyvią interesų grupių specializacijos interpretaciją pateikia populiacijų (organizacijų) ekologijos požiūris. Populiacijų ekologijos teorijoje pagrindinis dėmesys yra skiriamas organizacinei raidai, kuri yra laikoma svarbesniu interesų grupės tikslu nei priėjimas prie viešosios politikos formuotojų. Taigi, šioje teorinėje perspektyvoje ir svarbiausi kritiniai ištekliai yra siejami su organizacijos raida, o ne su siekiu daryti įtaką viešosios politikos procesui. Nariai yra svarbiausias kritinis išteklius, lemiantis organizacijos išlikimą (Gray ir Lowery 1996), o plečiantis interesų grupių sistemai resursų pasiskirstymas tarp interesų grupių yra susijęs ne su jų politine darbotarke, bet su potencialiais nariais (Chamberlain 2009). Taigi, narių pritraukimas ir išlaikymas yra daug svarbesnis išlikimo mechanizmas nei priėjimo

prie sprendimų priėmėjų užsitikrinimas (Halpin ir Thomas 2012; Lowery ir kt. 2005; Nownes 2010). Interesų grupės *specialistės* turi konkurencinį pranašumą prieš interesų grupes *generalistes*, kadangi plačiame viešosios politikos sričių veikiančioms grupėms (generalistėms) yra sudėtingiau pritraukti ir išlaikyti narius tankioje interesų grupių sistemoje (Lowery ir kt. 2012). Be to, anot Lowery ir kt. (2012), interesų grupės generalistės su laiku pradeda riboti savo viešosios politikos interesų apimtį, kitaip tariant, jos pradeda specializuotis tose srityse, kuriose turi konkurencinį pranašumą. Pastarosios paprastai apima tas sritis, kurios yra svarbios didžiajai interesų grupės narių daliai.

Apibendrinant galima teigti, kad nišinė specializacija arba, kitaip tariant, organizacinė tapatybė yra daugiamatė ir apima tiek su viešąja politika, tiek su organizacijos raida susijusius aspektus, kurie gali būti vienodai svarbūs, tačiau organizacijos gyvavimo cikle skirtingais momentais vienas iš jų gali dominuoti labiau (Braun 2015: 142). Kitaip tariant, grupės tapatybė apibrėžia, ką ji gali pasiūlyti įvairioms auditorijoms, pradedant viešosios politikos formuotojais ir baigiant nariais ir rėmėjais.

Interesų grupių specializacijos veiksniai

Atstovaujamų interesų tipas. Kaip ir profesionalizacijos atveju, interesų grupės specializacija priklauso nuo grupės tipo. Interesų grupės tipas paprastai referuoja į atstovaujamų interesų sritį, tačiau jis taip pat nusako skirtingus grupės santykius su savo nariais. Pagrindinis skirtumas tarp ekonominių interesų grupių ir visuomeniniams interesams atstovaujančių grupių yra tas, kad pastarųjų nariai dalyvauja grupės veikloje ne tam, kad gautų selektyvios naudos iš savo narystės, bet dėl to, kad jie siekia platesnei visuomenei aktualių tikslų. Jeffrey Berry (1977: 7) visuomeninių interesų grupes apibrėžia kaip kolektyvinės gerovės siekiančias organizacijas, o tos gerovės pasiekimas nesuteikia selektyvios ar materialinės naudos grupės nariams ar aktyvistams. P. Dunleavy (1988) brėžia analogišką skiriamąją liniją tarp endogeninių ir egzogeninių grupių. Endogenines grupes jungia panašių pažiūrų individus, tuo tarpu egzogeninės grupės siekia patenkinti specifinius potencialių narių interesus, kuriuos nustato ar apriboja išoriniai veiksniai. Taigi, santykiai tarp organizacijos ir jos narių turi nemažai skirtumų. Visuomeninių interesų grupėms reikia nuolat stengtis pritraukti narius, konkuruoti su kitomis grupėmis ir taikyti plačias strategijas, kad galėtų komunikuoti su įvairiais potencialių narių segmentais (Binderkrantz 2008; Gais ir Walker 1991: 105; Jordan ir Maloney 1997: 390). Tuo tarpu verslo ir kitos ekonominių interesų grupės yra susitelkusios į narių pritraukimą iš konkretaus visuomenės segmento, kuriam priklausymas atitinkamai grupei teikia tiesioginę apčiuopiamą naudą. Be to, galima tikėtis, kad ekonominių interesų grupės daugiausia dėmesio skirs esamų grupės narių išlaikymui, kadangi jos potencialius narius riboja objektyvūs veiksniai. Atsižvelgiant į šiuos narystės skirtumus, galima daryti prielaidą, kad viešojo intereso grupės iš esmės yra mažiau apribotos viešosios politikos problemų prioretizavime (Halpin ir Bindenkrantz 2011: 206), kadangi tokio tipo grupės neretai propaguoja tokius tikslus, kurių pasiekimas nesuteikia selektyvios naudos grupės nariams. Be to, tokios grupės, priešingai nei ekonominių interesų grupės, patiria daugiau sunkumų mobilizuojant potencialius narius. Siekdamos

užtikrinti organizacijos išlikimą, visuomeninių interesų grupės formuos platesnes viešosios politikos sričių darbotvarkes nei ekonominių interesų grupės.

Narystės pobūdis. Interesų grupės tipo charakteristikos suponuoja, kad ekonominių interesų grupės bus labiau linkusios būti politikos specialistėmis, t. y. orientuotis į mažą skaičių viešosios politikos sričių, grupės narystės pobūdis leidžia daryti atvirkštinę prielaidą. Ekonominių interesų grupės, kurių nariai yra juridiniai asmenys, t. y. kitos organizacijos, gali būti linkusios veikti platesniame viešosios politikos sričių lauke labiau, nei verslo interesų grupės, kurių nariai yra individualūs asmenys. To priežastys gali būti dvi. Pirma, organizacinė narystė paprastai rodo didesnius finansinius išteklius, kadangi juridiniams subjektams yra paprasčiau surinkti didesnes lėšas (narystės mokestį) interesų grupės funkcionavimui (Gerber 1999: 67). Didesnis biudžetas šiuo atveju rodo, kad interesų grupės turės tiek daugiau galimybių ir laiko skirti viešosios politikos stebėsenai, tiek galės atstovauti narių interesams platesniame viešosios politikos sričių spektre. Antra, juridinių asmenų (įmonės, asociacijos ar institucijos) veiklą reglamentuoja didelis skaičius įstatymų įvairiose viešosios politikos srityse⁵. Tokios organizacijos ne tik gina su materialia nauda susijusius interesus, bet kartu yra ir darbdavės, ir lobistiniai veikėjai, jeigu tai viešosios įstaigos – joms aktualūs viešieji pirkimai ir pan. Taigi, akivaizdu, kad juridinių asmenų interesų grupės veikia daugialypėje ir labiau neapibrėžtoje teisinėje ir politinėje aplinkoje ir todėl jos bus linkusios koncentruotis ne į siaurą viešosios politikos sritį, bet turėti platesnes viešosios politikos darbotvarkes.

Narių galia. Grupės tipo ir narystės pobūdžio argumentai taip pat yra susiję su grupės narių galia organizacijoje (Halpin ir Binderkrantz 2011: 206). Nepaisant to, kad interesų grupės narius jungia bendras tikslas ar veikla, kiekvienas individualus narys gali turėti papildomų interesų, susijusių su tam tikra viešosios politikos sritimi, todėl nariai, pasinaudodami savo sprendimų priėmimo galia organizacijoje, gali siekti, kad interesų grupė, kuriai jie priklauso, veiktų ir atstovautų jų interesams platesniame viešosios politikos sričių spektre. Kita vertus, gali būti ir priešingai – nariai gali siekti, kad interesų grupė veiktų vienoje viešosios politikos srityje ir tokiu būdu įsitvirtintų kaip tam tikros viešosios politikos srities specialistė. Kaip rodo D. R. Halpin ir S. A. Binderkrantz (2011) atliktas tyrimas, politikos generalistės yra tos grupės, kurios turi stipresnę vidinę demokratiją, t. y. jų nariai turi didesnę sprendimų priėmimo galią.

Grupės amžius. Interesų grupės amžius paprastai yra vertinamas kaip institucionalizacijos atitikmuo (Grossmann 2012: 110–111). Taigi, amžius kartu referuoja ir į organizacijos patirtį viešosios politikos lauke. To rezultatas – ilgiau veikiančios interesų grupės bus sukūrusios daugiau ir reikšmingesnių kontaktų su

⁵ Pavyzdžiui, Lietuvos šilumos tiekėjų asociacijos narių (juridinių asmenų) veiklą reglamentuoja (1) energetikos srities įstatymai (LR šilumos ūkio įstatymas, LR naftos produktų ir naftos valstybės atsargų įstatymas, LR energijos išteklių rinkos įstatymas, LR atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymas), (2) socialinės apsaugos ir darbo įstatymai (LR piniginės ir socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, LR darbo kodeksas), (3) aplinkos apsaugos įstatymai (LR mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas, LR klimato kaitos valdymo finansinių instrumentų įstatymas), (4) su valstybės saugumu susiję įstatymai (LR strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių įmonių ir įrenginių bei kitų nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių įmonių įstatymas), taip pat (5) finansų srities įstatymai (LR viešųjų pirkimų įstatymas), su (6) teisingumu susiję įstatymai (LR lobistinės veiklos įstatymas) ir daugelis kitų.

viešosios politikos formuotojais ir dėl to bus labiau linkusios veikti keliose viešosios politikos srityse.

Grupės dydis ir narystės aprėptis. Kaip minėta aptariant vidinės interesų grupių demokratijos reikšmę specializacijai, narių galia yra svarbus dėmuo. Grupės dydis šiuo atveju yra svarbus dėl dviejų aspektų. Pirma, daugiau narių reiškia daugiau skirtingų interesų ir reikalavimų, todėl kuo interesų grupė yra didesnė, tuo didesnė ir tikimybė, kad ji, siekdama atliepti skirtingų narių reikalavimus, veiks didesniame skaičiuje viešosios politikos sričių. Antra, viešosios politikos formuotojai vertina reprezentatyvias, tai yra didelį narių skaičių turinčias, grupes, nes didelės interesų grupės parama leidžia labiau legitimizuoti priimamus sprendimus, todėl, pasinaudodama savo reprezentatyvumu, interesų grupė gali siekti paveikti jai svarbias viešosios politikos sritis sau naudinga linkme.

Finansiniai ištekliai. Tai, kad kai kurios grupės veikia vos keliose ar tik vienoje viešosios politikos srityje gali būti susiję ir su išteklių stoka. Grupės, turinčios didelius žmogiškuosius išteklius ir didelį biudžetą, turi daugiau galimybių stebėti viešosios politikos procesus ir mobilizuotis, atsiradus naujai viešosios politikos problemai, tačiau empiriniai tyrimai pateikia gana dviprasmiškus rezultatus. Naudodami J. Walker atlikto tyrimo (1991) duomenis, F. Baumgartner ir B. Leech (1998: 160) neranda statistiškai reikšmingo santykio tarp interesų grupės darbuotojų skaičiaus ir specializacijos laipsnio. Tiek mažos, tiek didelės grupės gali būti politikos specialistėmis arba politikos generalistėmis, tačiau jau kitame savo tyrime mokslininkai nustatė, kad dauguma interesų grupių lobistines veiklas vykdo tik keliose viešosios politikos srityse, tuo tarpu kitos sritys sulaukia vos kelių interesų grupių dėmesio (Baumgartner ir Leech 2001: 204). Tai jie sieja su skirtingo dydžio biudžetais ir daro išvadą, kad turtingos interesų grupės yra mažiau linkusios ignoruoti joms svarbias viešosios politikos problemas. D. Halpin ir A. Binderkrantz (2011) tyrimas taip pat patvirtina išteklių svarbos argumentą.

Konkurencija su kitomis grupėmis ir didžiausių pajamų šaltinių skaičius. Visi trys, nors ir skirtingi, interesų grupių specializacijos aiškinimai (Browne 1990; Heaney 2004; Gray ir Lowery 1996) atkreipia dėmesį į du svarbius aspektus: konkurenciją tarp interesų grupių ir siekį pasiskirstyti ribotus išteklius. Tiek W. Browne, tiek S. Heaney empiriniai tyrimai pagrindžia mokslininkų keltas prielaidas, teoriškai tai geriausiai paaiškina V. Gray ir D. Lowery taikoma populiacijų ekologijos teorija. Pagrindinė populiacijų ekologijos samprata yra aplinkos „niša“, kuri apibrėžiama kaip išteklių erdvė, kurioje veikia organizacijos (Carroll 1985; Hannan ir Freeman 1977). Organizacinis išlikimas iš esmės yra susijęs su suderinamumu tarp organizacijų ir jų išteklių aplinkos, t. y. nišos. Vienos aplinkos yra palankesnės interesų grupėms specialistėms, kitos – interesų grupėms generalistėms. Stabilioje išteklių aplinkoje, kurioje yra patikimi išteklių srautai ir maža konkurencija, specializuotos interesų grupės bus labiau paplitusios nei generalistės, kadangi kai išteklių yra pakankamai, interesų grupės galės specializuotis neapsiribodamos savo išteklių aplinka. Priešingai, interesų grupės bus linkusios veikti plačiame viešosios politikos sričių spektre, kai jų aplinka yra konkurencinga, o ištekliai yra dinamiški (Hannan ir Freeman 1977). Taigi, kuo neramesnė yra interesų grupių aplinka, tuo jos bus labiau linkusios tapti politikos generalistėmis. Pavyzdžiui, jei pasikeičia

finansuotojų pageidavimai, labiau tikėtina, kad interesų grupės generalistės, kurios specializuojasi plačiame viešosios politikos sričių spektre, tokioje permainingoje išteklių aplinkoje išsilaikys daug sėkmingiau. Priešingai, interesų grupės specialistės neramioje aplinkoje gali patirti daugiau rizikos, jei jos atstovaujami siauri interesai taps nebesuderinami su interesais tų, kurie jai teikia finansinius išteklius. Remiantis šiomis teorinėmis įžvalgomis galima kelti dvi teorines prielaidas. Pirma, didesnė konkurenciją su kitomis panašiomis organizacijomis patiriančios interesų grupės bus labiau linkusios būti politikos generalistėmis, ir atvirkščiai, kuo mažiau interesų grupė konkuruoja su kitomis organizacijomis, tuo labiau ji bus linkusi specializuotis siauroje viešosios politikos srityje. Antra, kuo daugiau skirtingų finansavimo šaltinių interesų grupė turi, tuo labiau ji bus linkusi būti politikos generaliste. Tuo tarpu tos interesų grupės, kurios priklauso nuo vieno svarbiausio (didžiausio) finansavimo šaltinio, bus linkusios būti politikos specialistėmis.

1.4. Interesų grupių politinė elgsena

Siekdamos paveikti viešąją politiką interesų grupės turi priimti du sprendimus. Pirma, jos turi nuspręsti kokias poveikio strategijas jos taikys. Antra, jos turi pasirinkti, kokiame valdymo lygmenyje jos sieks daryti poveikį. Europos integracijos procesas lėmė, kad šiandien politinė galia dalijasi ES ir nacionalinės institucijos. Galios delegavimas ES institucijoms suteikė joms reikšmingas pozicijas interesų atstovavimo atžvilgiu, todėl interesų grupės dažnai poveikį siekia daryti ne tik nacionalinio lygmens sprendimų priėmėjams, bet perkelia savo veiklas į naują viršnacionalinį galios centrą. Šiame skyriuje analizuojama interesų grupių politinė elgsena ir jos veiksniai. Pirmajame poskyryje aptariamos tiesioginės ir netiesioginės interesų grupių poveikio strategijos ir pristatoma išsami šių strategijų ar jų kombinacijų pasirinkimą lemiančių veiksnių analizė. Antrajame poskyryje analizuojama interesų grupių europeizacija ir jos veiksniai.

1.4.1. Interesų grupių poveikio strategijos

Interesų grupių poveikis gali būti stebimas įvairiuose viešosios politikos proceso etapuose – nuo politinės darbotvarkės formavimo iki galimo viešosios politikos įgyvendinimo (Bernhagen 2011: 559). Interesų grupių įtaką pamatuoti yra sudėtinga, tačiau daugelis interesų grupių daro neginčijamą poveikį politinių sprendimų priėmimui (Baumgartner ir kt. 2009). Interesų grupių poveikio studijos tiria interesų grupių politines strategijas ir įtaką viešajai politikai. Politinės strategijos apima tam tikrus poveikio kanalus ir veiklas ir iš esmės referuoja į siekį prieiti prie sprendimų priėmėjų skirtingose politinėse arenose ir daryti poveikį viešajai politikai. A. Binderkrantz, H. Pedersen ir J. Beyers (2017) priėjimą prie sprendimų priėmėjų siūlo apibrėžti kaip interesų grupės patekimą į tam tikrą politinę areną (parlamentą, vykdomąją valdžią ar žiniasklaidą), sėkmingai peržiangiant ribą, kurią kontroliuoja atitinkami veikėjai (politikai, valstybės tarnautojai ar žurnalistai). Toks apibrėžimas suponuoja ir kelis pagrindinius aspektus, kuriais domisi interesų grupių priėjimą tyrinėjantys autoriai, t. y. kokios grupės turi priėjimą ir prie kokių politinių arenų? Ar visos grupės turi vienodas galimybes prieiti prie atitinkamų sprendimų priėmėjų ir kas tai lemia? Kokiais kitais būdais interesų organizacijos bando paveikti viešąją politiką?

Galiausiai, kurios strategijos ar jų kombinacijos yra sėkmingiausios? Ilgą laiką gebėjimas patekti į skirtingas politines arenas buvo laikomas interesų grupių įtakos rodikliu ir buvo siejamas su interesų grupės statusu (Halpin 2014: 28). Praėjusio amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje žymus Amerikos politologas, pliuralizmo kritikas E. Schattschneider pastebėjo (1935: 166, cit. iš Dür ir Mateo 2016: 16), kad interesų grupių sistemą sudaro „saviškiai“ (angl. *insiders*), kurie žino labai daug, ir „pašaliečiai“ (angl. *outsiders*), kurie žino labai mažai. Taigi, pagal statusą interesų grupės paprastai skirstomos į „saviškes“ (angl. *insiders*) ir „pašalietes“ (angl. *outsiders*) (Binderkrantz 2005; Dür ir Mateo 2013; 2016). „Saviškio“ statusas reiškia, kad interesų grupė naudoja tiesioginiais kontaktais su politinio lygmens sprendimų priėmėjais, pavyzdžiui, parlamento nariais, ministrais ir valstybės tarnautojais. „Pašaliečio“ statusas rodo, kad interesų grupė, negalėdama paveikti viešosios politikos tiesioginiu būdu, naudoja netiesioginius poveikio kanalus, tokius kaip žiniasklaidos kampanijos, protestai, boikotai ir panašias. Grupės pačios pasirenka, kokias strategijas taikyti, „saviškio“ arba „pašaliečio“ statusą joms priskiria sprendimų priėmėjai (Binderkrantz 2005: 696). Taigi, statuso ir strategijų diferencijavimas padeda suprasti santykį tarp grupėms suteikiamų privilegijų ir pačių grupių pasirinkimų (Maloney ir kt. 1994: 29, cit. iš Binderkrantz 2005). Toks interesų grupių statuso diferencijavimas ilgainiui suformavo ir analogišką interesų grupių strategijų, siekiant paveikti politinių sprendimų priėmimą, skirstymą į tiesiogines strategijas ir netiesiogines strategijas. Konkuruodamos tarpusavyje dėl priėjimo prie viešosios politikos formuotojų interesų grupės paprastai renkasi vieną iš dviejų poveikio strategijų tipų: tiesiogines (vidines) strategijas arba netiesiogines (išorines) strategijas (Binderkrantz 2005; Dür ir Mateo 2016; Jordan ir Halpin 2003; Fraussen ir kt. 2015; Hanegraaff ir kt. 2016; Grant 2004;). Vidinės strategijos yra tiesioginis priėjimas prie politinio arba administracinio lygmens sprendimų priėmėjų ir paprastai nėra aiškiai matomos viešojoje erdvėje. Daugelis interesų grupių renkasi daryti įtaką viešajai politikai tyliai ir bando tiesiogiai prieiti prie sprendimų priėmėjų. Be tiesioginių strategijų interesų grupės gali bandyti patraukti politikos formuotojų dėmesį netiesioginiais būdais, t. y. rengiant viešas kampanijas plačiai visuomenei informuoti. Tam interesų grupės pasitelkia įvairias žiniasklaidos priemones, kuriomis atkreipia visuomenės dėmesį į tam tikrą problemą ir daro spaudimą politikos formuotojams neinstitucinėje erdvėje. Toks išorinis lobizmas padeda sutelkti interesų grupės šalininkų ir plačiosios visuomenės paramą ir signalizuoti politikos formuotojams apie tam tikros problemos svarbą. Taigi, vidinės poveikio strategijos privatizuoja konfliktą ir sumažina jo apimtį, tuo tarpu išorinės lobizmo strategijos socializuoja konfliktą, įtraukdamos atitinkamas suinteresuotųjų asmenų auditorijas (Kollman 1998; Schattschneider 1960).

A. Binderkrantz (2005: 696; 2014) tiesiogines strategijas skirsto pagal poveikio kanalus. Tiesiogines strategijas sudaro administracinio ir parlamentinio lygmens poveikio kanalai ir taktikos, t. y. ar interesų grupės siekia prieiti prie valstybės tarnautojų ar prie politikų ir politinių partijų. Tuo tarpu netiesioginės strategijos yra skirstomos į žiniasklaidos kampanijas ir interesų grupės narių ir šalininkų mobilizaciją. Sprendimų priėmimo arena gali kisti, todėl interesų grupės tai išnaudoja ir paprastai neapsiriboja vienu poveikio kanalu (Baumgartner and Jones 1993). Taigi,

svarbi bet kokios politinės strategijos dalis yra palankiausios sprendimų priėmimo aplinkos nustatymas (Pralle 2003: 233).

Interesų grupių poveikio strategijų veiksniai

Atstovaujamų interesų tipas. Tiesioginių strategijų taikymas dažniausiai yra siejamas su mainais tarp interesų grupių ir viešosios politikos formuotojų. Žvelgiant iš tokios su paklausa susijusios perspektyvos, yra referuojama į interesų grupių kompetenciją sprendimų priėmėjams teikti specializuotą informaciją. Ekonominiams interesams atstovaujančios grupės paprastai turi daugiau specializuotos informacijos, kuri turi didelę paklausą tarp sprendimų priėmėjų, todėl jos turi daug geresnį priėjimą prie politinių institucijų. Tuo tarpu viešojo intereso grupės paprastai yra geriau apsirūpinusios kitokio tipo ištekliais, pavyzdžiui, savanoriais, kurie yra svarbūs veikėjai norint efektyviai įgyvendinti netiesiogines strategijas (Bouwen 2004; Dür ir Mateo 2012). Taigi, informacija, kurią valdo ekonominių interesų grupės, yra laikoma tam tikra valiuta už kurią mainais jos gauna tiesioginį priėjimą prie viešosios politikos formuotojų ir galimai joms palankius politinius sprendimus. Interesų grupių strategijų pasirinkimas yra aiškinamas per kaštų-naudos prizmę, darant prielaidą, kad skirtingų tipų interesų grupių turimi ištekliai lemia tai, kad tiesioginės strategijos santykinai yra pigesnės ekonominių interesų grupėms, ir, atvirkščiai, netiesioginės strategijos yra santykinai prieinamesnės viešojo intereso grupėms (Dür ir Mateo 2013). Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad grupės tipas, kuris yra laikomas ir įvairių grupės išteklių atitikmeniu, kurie savo ruožtu lemia strategijų pasirinkimą, ne iki galo paaiškina preziumuojamą pasiskirstymą tarp tiesiogines ir netiesiogines strategijas taikančių grupių. Lobistinių veiklų siejimas ne tik su įtakos darymu, bet ir su interesų grupės organizacine raida buvo akcentuotas kai kurių autorių, didžiąja dalimi jis išliko teorinio lygmens ir empiriškai nebuvo patikrintas. Pavyzdžiui, A. Dür ir G. Matteo (2013) tiesioginių ir netiesioginių strategijų pasirinkimo dilemą sieja su skirtingais verslo ir viešojo intereso grupių organizaciniais pajėgumais, bet empiriškai to nepatikrina. Jie randa skirtumus tarp šių dviejų skirtingų tipų organizacijų strateginių pasirinkimų, tačiau jų išvados apie skirtingą organizacinę logiką yra išvestinės, manant, kad grupės tipas yra skirtingo organizacinio formato atitikmuo. Išimtimi galima laikyti M. Hanegraaff, J. Beyers ir I. De Bruycker (2016) publikaciją, kurioje autoriai analizuoja lobistinių organizacijų taikomas strategijas tarptautinėse diplomatinėse konferencijose. Jų atliktas empirinis tyrimas rodo, kad ne išimtinai grupės tipas, bet apsirūpinimas ištekliais bei konkurencija dėl išteklių su kitomis grupėmis lemia strategijos pasirinkimą.

Finansiniai ištekliai. Su interesų grupių tipu yra siejami ir grupės turimi resursai, prie kurių paprastai priskiriami žmogiškieji ir finansiniai ištekliai. Tradiciškai yra laikoma, kad platiems visuomenės interesams atstovaujančios grupės turi mažiau išteklių ir todėl dažniau taiko netiesiogines strategijas. Neretai išorinių strategijų taikymas apibūdinamas kaip krašutinė priemonė arba „silpnųjų ginklas“, kurį renkasi mažiau kompetencijų ir išteklių turinčios – dažniausiai platesnius visuomenės interesus atstovaujančios – grupės (della Porta ir Diani 1999: 168–169; Gais ir Walker Jr 1991: 105; Kollman 1998: 107–108; Beyers 2004; Eising 2007; Kriesi ir kt. 2007). Ir atvirkščiai, tiesioginės strategijos yra laikomos pranašesnėmis

netiesioginių strategijų atžvilgiu ir paprastai yra naudojamos galingų ir išteklių turtingų interesų grupių. Galima rasti daug prieštaravimų tiesioginių strategijų pranašumo netiesioginių strategijų atžvilgiu. Pavyzdžiui, nors vieni empiriniai tyrimai rodo, kad egzistuoja neigiamas ryšys tarp išorinių strategijų ir sėkmingos lobistinės veiklos (Mahoney 2007; Eising 2007), kituose tyrimuose randama, kad tiek vidinės, tiek išorinės strategijos yra vienodai efektyvios, siekiant prieiti prie sprendimų priėmėjų (Chalmers 2013). Be to, galingos ir išteklių turtingos interesų grupės dažnai taiko būtent išorines strategijas, kadangi didelės žiniasklaidos kampanijos yra ilga ir daug išteklių reikalaujanti lobizmo taktika (Binderkrantz 2012).

Narių svarba. Nariai interesų organizacijoms yra svarbūs dėl kelių priežasčių. Viena jų – pagalba interesų grupei vykdant politines ir kitas veiklas. Aktyvūs organizacijos nariai ne tik referuoja į didesnę interesų grupės dekomratinį potencialą, bet ir padeda organizacijai efektyviai veikti ir siekti tikslų. Nors lobistinės veiklos paprastai yra siejamos su siekiu daryti įtaką politikos formuotojams, jas taip pat galima suprasti kaip būdą, kuris padeda interesų grupėms gauti finansinius išteklius bei sąveikauti su grupės nariais ir rėmėjais (Bindenkrantz 2005; Holyoke 2011; Salisbury 1969). Taigi, interesų grupės savo išteklius gali panaudoti ne tik lobistinėms veikloms, bet ir grupės funkcionavimui palaikyti (Dür ir Mateo 2013; Lowery 2007). Pasirinkdamos atitinkamą lobistinę strategiją, interesų grupės galvoja ne vien tik apie politinę įtaką, bet ir organizacinius, t. y. išlikimo, poreikius, todėl tiek tiesioginių, tiek netiesioginių strategijų taikymas gali būti aiškinamas organizacijos raidos perspektyvoje (Hanegraaff ir kt. 2016: 571). Pavyzdžiui, tiesiogines strategijas naudojančios interesų grupės gali įgyti reguliarių priėjimą prie politikos formuotojų ir tokiu būdu su jais sukurti ilgalaikius santykius. Tokie stabilūs ryšiai siunčia interesų grupės rėmėjams žinią, kad ši organizacija yra svarbi politinės arenos dalyvė, kuri organizacinius išteklius naudoja efektyviai (Fraussen 2014). Kita vertus, tiesioginės strategijos nepritraukia visuomenės dėmesio, Taigi, lyginant su netiesioginėmis strategijomis, jos yra mažiau matomos interesų grupės rėmėjams. Investuodamos išskirtinai į tiesiogines strategijas, interesų organizacijos rizikuoja, kad esami ir potencialūs nariai nepastebės grupės indėlio sprendžiant tam tikrą viešosios politikos problemą (Hanegraaff ir kt. 2016: 571). Netiesioginės strategijos, priešingai, leidžia pademonstruoti esamiems ir potencialiems rėmėjams, kad interesų grupė efektyviai vykdo lobistines veiklas, todėl iš organizacinės raidos perspektyvos, netiesioginės strategijos gali būti naudingesnis pasirinkimas. Šioje perspektyvoje visuomeninių interesų grupės dažniau rinksis netiesiogines strategijas, kadangi priešingai nei ekonominių interesų grupės, jos patiria daugiau sunkumų pritraukdamos išteklius ir todėl viešojoje erdvėje daug aktyviau bando pasiekti savo šalininkus (Binderkrantz 2008: 179; Dür ir Mateo 2013: 664; Gais ir Walker 1991: 106).

Konkurencija su kitomis grupėmis. Interesų grupės konkuruoja tarpusavyje, siekdamos pritraukti ir išlaikyti stabilius išteklius. Tokia konkurencijos forma neturėtų būti painiojama su politine konkurencija, kadangi ji nėra susijusi su konkrečiais viešosios politikos procesais (Hanegraaff et al 2016). Nors interesų grupė gali patirti konkurenciją su kitomis panašiomis organizacijomis politinėje arenoje, ji nebūtinai su jomis konkuruos dėl finansinių išteklių ir narių. Tai pasakytina apie ekonominių interesų grupes, atstovaujančias konkreitiems interesų segmentams.

Pavyzdžiui, jau minėta Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija jungia Lietuvos šilumos tiekimo įmones, pagaminančias ir tiekiančias apie 99 proc. Lietuvos Respublikoje tiekimo tinklais perduodamos šilumos (Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija, 2017). Tokį atstovaujamąjį monopolį turinčios organizacijos turėtų patirti mažesnę konkurenciją dėl narių ir finansinių išteklių su kitomis grupėmis nei tos, kurios tokio monopolio neturi. Sunku surinkti išteklius ir įtikinti potencialius rėmėjus, jei interesų grupei trūksta reprezentatyvumo narių atžvilgiu ir ji turi konkuruoti su kitomis panašiomis organizacijomis, kurios gina panašius interesus, tačiau tokia konkurencija negali būti laikoma universaliu reiškiniu ir jos stiprumas gali priklausyti nuo interesų grupės tipo. Dažnai dėl savo atstovaujamų interesų specifiškumo ekonominiams interesams atstovaujančios grupės gali lengviau prieiti prie potencialių narių ir reklamuoti jiems savo paslaugas. Tuo tarpu viešojo intereso grupės paprastai orientuojasi į platesnes auditorijas ne tik narių, bet ir finansinių išteklių atžvilgiu, todėl joms netiesioginės strategijos yra labiau tinkamos, siekiant išlikti konkurencingoje aplinkoje. Viešojo intereso grupės, labiau nei ekonominių interesų grupės, patiria didesnių iššūkių mobilizuojant ne tik narius, bet ir išteklius, viešumas gali padėti pritraukti visuomenės dėmesį ir sukurti teigiamą interesų grupės įvaizdį potencialiems rėmėjams (Hanegraaff et al 2016). Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos gėjų lygą, kuri yra vienintelė nevyriausybinė organizacija Lietuvoje, atstovaujanti išimtinai lesbietėms, gėjams, biseksualių ir translyčių asmenų interesams. Ši organizacija dėl savo unikalumo turi atstovaujamąjį monopolį ir turėtų beveik nepatirti konkurencijos pritraukdama narius, ypač dėl to, kad Lietuvoje nėra jai alternatyvių organizacijų, tačiau šios organizacijos nariai yra individualūs asmenys, todėl tikėtina, kad vien tik iš nario mokesčio ši organizacija neišsilaikytų ir negalėtų tinkamai atstovauti narių interesams, todėl viešumas šiai organizacijai gali padėti pademonstruoti savo kompetencijas ir pritraukti potencialius rėmėjus iš išorės.

Išorinis institucinis finansavimas. Valstybės finansavimo įtakos interesų grupių politinėms strategijoms ir poveikio kanalams tyrimai yra labiau atsitiktiniai negu sisteminiai. Pastaruoju metu keli autoriai teoriškai analizavo išorinio finansavimo įtaką interesų grupių strateginiams pasirinkimams (pvz., žr. Maloney 2015; Lowery 2013) empiriškai tai bandė patikrinti tik keli autoriai (Císař ir Vráblíková 2012; Fraussen 2014; Mahoney ir Beckstrand 2011). Išoriniai finansavimo šaltiniai gali padėti įgalinti nepalankioje padėtyje esančias interesų grupes ir sudaryti prielaidas didesniųjų savarankiškumui bei padėti šioms grupėms tapti svarbiais politinio lauko žaidėjais (Maloney 2015: 107), tokia išteklių priklausomybė gali taip pat padidinti kitų veikėjų, tokių kaip valdžios institucijos, įtaką interesų grupei, didinant finansinę priklausomybę ir darant institucinį spaudimą. Konkrečiau sakant, nuo valstybinio finansavimo priklausomos interesų grupės gali vengti ginčų politikos (angl. *contentious politics*) ir būti mažiau linkusios pasirinkti konfrontacines strategijas ar radikalesnėmis priemonėmis reikalauti viešosios politikos pokyčių (Onyx ir kt. 2010: 43). Tokios organizacijos bus labiau linkusios ne į tokias kontraversiškas strategijas, bet į kooptaciją su valstybės institucijomis (Císař ir Vráblíková 2012; Mahoney ir Beckstrand 2011). Kita vertus, kaip rodo O. Císař ir K. Vráblíková (2012) atliktas tyrimas, ES finansavimas įgalina viršnacionaliniame lygmenyje veikiančias grupes vykdyti konfrontacines (protestus) veiklas. Apskritai, galima kelti prielaidą, kad kuo

didesnę dalį interesų grupės biudžete sudarys valstybinis finansavimas, tuo labiau ji bus linkusi naudoti tiesioginį priėjimą prie sprendimų priėmėjų. Ir atvirkščiai, grupės, priklausančios nuo narystės mokesčių ir asmeninių aukų ir dovanų, bus labiau linkusios ištraukti į žiniasklaidą orientuotas veiklas, kad informuotų savo šalininkus apie viešąsias gėrybes, kurias jie siekia apsaugoti, arba problemas, kurių jos stengiasi išvengti, ir kaip jos stengiasi pasiekti šių tikslų. Daug dėmesio susilaukiančios veiklos yra rinkodaros instrumentas, galintis padėti išlaikyti esamus narius ir (arba) pritraukti naujus (Maloney 2015: 102).

Grupės dydis ir narystės aprėptis. Netiesioginės strategijos gali būti ne tokios reikalingos, jei viešojo intereso organizacija jungia maksimalų procentą potencialių narių. Tą gali lemti dvi priežastys. Viena vertus, kuo didesnį potencialių narių skaičių interesų grupė vienija, tuo mažiau ji turėtų patirti išteklių mobilizacijos sunkumų dėl narių įnašų, tačiau taip bus tik tada, kada tų narių skaičius yra objektyviai didelis (nepriklausomai nuo potencialių narių, kurių, pavyzdžiui, gali būti tik kelios dešimtys). Taigi, grupės dydis taip pat turėtų turėti įtakos viešojo intereso grupėms. Kartu tos grupės turėtų turėti geresnį tiesioginį priėjimą prie politikos formuotojų, kadangi jų dydis atspindi jų legitimumą.

Grupės amžius. Beyers ir kt. (2008: 1121) daro teorinę prielaidą, kad grupės amžius turi įtakos, kurias iš strategijų – tiesiogines ar netiesiogines – interesų grupė taikys. Kaip teigia autoriai, netiesioginės strategijos yra svarbios jaunoms grupėms, kadangi jomis jos atkreipia visuomenės dėmesį, didina savo žinomumą ir kartu padidina savo galimybes pritraukti potencialius narius. Pirmaisiais interesų grupės gyvavimo metais konkurencija dėl narių yra didelė, netiesioginės strategijos, tokios kaip žiniasklaidos kampanijos, yra kritškai svarbios siekiant užtikrinti organizacijos raidą. Tuo tarpu interesų grupės, kurioms pavyksta išlikti ilgus metus, suponuoja, kad jos sėkmingai prisitaikė prie įvairių išorinių ir vidinių reikalavimų (Grossmann 2012: 110). Taigi, laikui bėgant interesų grupės tampa labiau institucionalizuotos – jos turi stabilius išteklius, įsitvirtina tam tikrose viešosios politikos srityse ir užmezga tiesioginius ryšius su sprendimų priėmėjais (Beyers ir kt. 2008: 1121).

1.4.2. Interesų grupių europeizacija

Pačia bendriausia prasme europeizaciją galima apibūdinti kaip ES politikos poveikį valstybėms narėms ir jų subjektams. Europos integracijos procesas sukūrė sudėtinę daugiapakopio valdymo sistemą, kurioje politikos formavimo kompetencijos yra pasiskirsčiusios tarp skirtingų valdžios institucijų skirtinguose lygmenyse (Saurugger 2008; Warleigh 2000). Interesų grupių studijose europeizacija yra apibrėžiama, kaip Europos integracijos poveikis nacionalinėms interesų grupėms ir interesų atstovavimo praktikoms. Europos integracija skatina nacionalines interesų grupes prisitaikyti prie ES politikos formavimo ir daro įtaką jų politinėms strategijoms ir veiklų repertuarui (Beyers 2002; della Porta ir Caiani 2007; Saurugger 2005) bei skatina politinės veiklos perkėlimą į naują galios centrą (Dür ir Mateo 2016; Greenwood 2011; Mazey ir Richardson 1993). Europos integracija daro didelę įtaką nacionalinėms interesų atstovavimo sistemoms, nepaisant to, kad skirtingoms viešosios politikos sritims ES poveikis yra nevienodas (Falkner 2000). Kalbant apie interesų grupių adaptaciją, europeizacija yra apibrėžiama kaip svarba, priskiriama ES

valdymo lygmeniui (Beyers 2002) ir interesų grupių veiklų perkėlimas į ES lygmenį (Klüver 2010). Remiantis A. Dür ir G. Mateo (2016), šioje disertacijoje europeizacija operacionalizuojama kaip interesų grupių skiriama laiko dalis lobizmui ES institucijose.

Lobizmas Briuselyje yra svarbi ir išplėtotą veikla. Ji apima visus, kurie bando tiesiogiai ar netiesiogiai daryti įtaką politikos rezultatams, siekdami patenkinti savo interesus pasitelkiant informaciją, argumentus ar grąšimus (Panke 2012: 129). Pastaraisiais dešimtmečiais stebimas didelis organizuotų interesų grupių augimas įvairiose šalyse ir įvairiuose valdymo lygmenyse, apimant tiek nacionalines, tiek regionines, tiek tarptautines arenas (Halpin ir Jordan 2011; Putnam 2000). Kartu padidėjo ir ES viešąją politiką siekiančių paveikti interesų grupių skaičius ir tai, visų pirma, yra siejama su išaugusiomis ES reguliavimo kompetencijomis (Coen ir Richardson 2009). Niekas nežino tikslaus Briuselyje esančių interesų grupių skaičiaus, jau nekalbant apie įvairias valstybių narių nacionalines interesų grupes, siekiančias netiesiogiai prisidėti prie ES politikos. Europos Komisijos ir Europos Parlamento jungtiniame skaidrumo registre yra daugiau kaip 10 tūkst. registruotų organizacijų. Taigi, vienam Europos Parlamento nariui vidutiniškai tenka apie 13 organizacijų, vienam Europos Komisijos nariui – apie 357, panašus skaičius interesų grupių tenka 31 Europos Komisijos generaliniam direktoratui ir 34 Europos priežiūros agentūroms. Akivaizdu, kad konkurencija lobizmo rinkoje ES lygmenyje yra didelė ir dėl to galimybė prieiti prie ES institucijų yra ribota.

Valdžios institucijų pasiskirstymas skirtinguose lygmenyse gali turėti dvigubą poveikį. Viena vertus, tai gali paskatinti platesnį įvairesnių interesų įsitraukimą, kadangi galios decentralizacija gali politinius procesus padaryti atviresnius ir sukurti daugiau dalyvavimo galimybių. Kita vertus, daugiapakopis valdymas gali apriboti politinį atstovavimą ir sustiprinti jau egzistuojančias politikos profesionalizacijos tendencijas, kadangi ekspertinės žinios tampa vis svarbesnės. Bet kuriuo atveju, nacionalinėms interesų grupėms ES gali tapti alternatyva ar tam tikra niša (Ladrech 2005) jų politiniams tikslams pasiekti, tačiau ne visos organizacijos išnaudoja šią alternatyvą. Kas lemia, kad vienos grupės atsisuka į Briuselį, o kitos lieka orientuotos į nacionalines valdžios institucijas ir išlaiko turimus kontaktus su nacionaliniais veikėjais? Tyrimai rodo, kad daug ES šalių narių nacionalinių interesų grupių perkelia savo kompetencijas iš nacionalinio konteksto ir vykdo lobistines veiklas ES, tačiau ne visos jos yra vienodai europeizuotos (Dür ir Mateo 2014, 2009; Eising 2007).

Interesų grupių europeizacijos veiksniai

Atstovaujamų interesų tipas. Paprastai ekonominiams interesams atstovaujančios grupės yra labiausiai apsirūpinusios finansiniais ir kitais ištekliais. Be to, ES visų pirma yra ekonominė sąjunga, todėl natūralu, kad būtent šiuos interesus ginančios organizacijos labiausiai suinteresuotos perkelti savo kompetencijas į ES lygmenį. Įvairūs tyrimai rodo, kad ES lygmens sprendimų priėmėjai yra prieinami ne visoms grupėms, o aktyviausiai lobizmu ES lygmeniu užsiima ekonominiams interesams atstovaujančios grupės (Constantelos 2011; Dür ir Matteo 2012; Eising 2005; Mahoney 2004). Ekonominių interesų grupių įtaka ES politinei sistemai plačiai aprašyta tiek Europos integracijos teoretikų (Mazey ir Richardson 1993; Moravcsik

1993; 2008), tiek interesų grupes tyrinėjančių mokslininkų. Ekonominių interesų grupių dominavimas ES politinėje darbotvarkėje siejamas ne tik su šių grupių ekonominiu svoriu, bet ir su organizaciniais pajėgumais. ES institucijos turi ribotus žmogiškuosius išteklius, nacionalinės verslo asociacijos tampa itin reikšmingos, teikiant techninę, teisinę ir politinę informaciją apie konkrečios šalies narės viešąją politiką ir interesus. Remiantis mainų teorija, santykiai tarp interesų grupių ir ES lygmens sprendimų priėmėjų gali būti apibūdinami kaip mainais grįstas bendradarbiavimas. Taigi, ES institucijos yra daugiau nei tik lobizmo objektas, jos ir pačios tampa interesų grupių sistemos lobistiniais veikėjais (Greenwood 2011), neretai sudarydamos neformalias koalicijas su interesų grupėmis ir siekdamos jų politinės paramos tam tikroms ES politinėms iniciatyvoms įgyvendinti (Eising 2005).

Viešosios politikos sritys. Interesų grupių politinė veikla visų pirma yra orientuota į nacionalines institucijas. Taip yra ir dėl to, kad nemažai viešosios politikos sričių, pavyzdžiui, sveikatos apsauga, kultūros politika, darbo rinkos reguliavimas, nėra reguliuojamos ES lygmeniu. Šiose srityse veikiančios interesų grupės neturi jokio pagrindo europeizuotis, todėl paprastai Europos lygmuo joms netampa alternatyva. Ir atvirkščiai, tos interesų organizacijos, kurių veiklos sritis (pvz., žemės ūkis, prekyba, aplinkos apsauga, vartotojų teisės, transportas) (Braun ir Beyers 2015; Dür ir Matteo 2009; Klüver 2010) stipriai reguliuoja ES, dažniau rinksis Europos kelio strategiją.

Finansiniai ištekliai. Kalbant apskritai, interesų grupės turi du pagrindinius tikslus. Kaip organizacijos, jos visų pirma siekia išlikti, taip pat augti ir plėstis. Taigi, natūralu, kad tam tikrą savo išteklių (finansinių ir nefinansinių) dalį jos skirs savo gyvavimui skirtoms veikloms palaikyti. Kaip politiniai veikėjai jos taip pat turi tikslą prieiti prie valdžios subjektų ir daryti įtaką politinių sprendimų priėmimui. Išteklių mobilizacijos teorijoje pabrėžiama įvairių išteklių svarba interesų grupių veiklai (Jenkins 1983; McCarthy ir Zald 1977). Teigiama, kad interesų grupės yra racionalūs ir į tikslą orientuoti veikėjai, kurie nuosekliai ir rutiniškai siekia didinti savo įtaką viešosios politikos procesui, apsvarstydami įvairias galimybes, vietas lobistinei veiklai vykdyti ir atsirinkdami tas, kurios žada didžiausią naudą. Apskritai išteklių klausimas, atrodo, neturėtų kelti didesnių abejonių, kalbant apie interesų grupės galimybes vykdyti lobistinę veiklą ES lygmeniu. Tai yra brangus ir daug laiko užimantis procesas, todėl natūralu tikėtis, kad jame dalyvaus geriau apsirūpinusios organizacijos. Egzistuoja tyrimų, rodančių, kad išteklių įtaka nėra absoliuti, o santykis tarp organizacijos turimų išteklių ir sėkmingos lobistinės veiklos yra gana blankus (Baumgartner et al 2009; Mahoney 2008). Kita vertus, nemaža dalis interesų grupių empirinių tyrimų rodo, kad organizacijos turimi ištekliai lemia jos lobistinės veiklos efektyvumą ir europeizaciją, t. y. lobizmą ES lygmeniu (pvz., Dür ir Matteo 2016; Eising 2007). Didesniais finansiniais (ir kitais) ištekliais disponuojančios grupės gali lengviau vykdyti lobistinę veiklą jai palankesniame lygmenyje (vietos, nacionaliniu ar viršnacionaliniu) ar keliuose lygmenyse iš karto. Pavyzdžiui, H. Klüver (2012) atliktas tyrimas rodo, kad būtent išteklių turtingos interesų grupės yra pagrindinės Europos Komisijos atvirų konsultacijų dalyvės, todėl turi daugiau galimybių daryti įtaką politikos formavimui nei prasčiau apsirūpinusios (Klüver 2012).

Įsitvirtinimas nacionalinėje aplinkoje. Nepaisant to, kad daugiapakopė ES valdymo aplinka sukūrė papildomų ir alternatyvių poveikio kanalų, nacionalinių interesų grupių politinei elgsenai poveikį turi ir jų santykis su savo artimiausia (nacionaline) aplinka (Beyers ir Kerremans 2007; Fink-Hafner 2011). Šiuo klausimu mokslinė diskusija krypta į dvi pagrindines stovyklas. Viena vertus, teigiama, kad kuo glaudesnius santykius interesų grupės turi su nacionalinės valdžios institucijomis, tuo mažiau joms veikia ES lygmeniu bus reikalinga, nes ES viešosios politikos formavimą jos galės paveikti per vykdomąją valdžią šalyje narėje, kuri atstovauja nacionaliniams interesams ES tarybos sudėtyje (Eising 2008). Kita vertus, tos grupės, kurios nėra įsitvirtinusios nacionalinėje politinėje sistemoje, t. y. neturi stiprių ryšių su nacionalinio lygmens politiniais veikėjais, ES mato kaip naują galimybių langą atstovauti savo interesams. Nepaisant ES narių nacionalinės vyriausybės kompetencijų viešosios politikos srityse, kuriose šios grupės veikia, jos bandys priėti prie ES lygmens sprendimų priėmėjų, nes nesulaukia sėkmės ar neturi galimybės atstovauti savo interesams nacionaliniu lygmeniu (Beyers, Eising ir Maloney 2008). Lietuvos atveju šalies istorinis palikimas lemia tai, kad poveikis viešajai politikai paprastai daromas remiantis pažintimis ir asmeniniais kontaktais (Krupavičius 2012). Būtent dėl tokios politinės ir pilietinės galios asimetrijos lobistinė veikla ES lygmeniu gali būti perspektyvesnė negu šalies viduje, todėl natūralu tikėtis, kad prabėgus daugiau nei dešimtmečiui po įstojimo į ES tos Lietuvos interesų organizacijos, kurios turi silpnesnius ryšius su nacionaline valdžia, siekdamos savo tikslų, nukreiptų savo politines veiklas į Briuselį. Panašiai galima kelti ir kitą susijusią prielaidą – daugiau paskatų europeizuotis ir ieškoti alternatyvių politinio poveikio kanalų gali turėti ir tos organizacijos, kurios šalies viduje patiria stiprią konkurenciją su kitomis interesų grupėmis. Jei galia poveikio viešajai politikai atžvilgiu sukoncentruota selektyviame interesų grupių segmente, politikos „pašalietėmis“ ES lygmuo gali tapti tam tikra niša ir galimybė įgyti galios svertų prieš nacionaliniame lygmenyje *status quo* įtvirtinusias oponentes.

Finansavimo šaltiniai. Galima išskirti du būdus, kaip išteklių šaltiniai lemia interesų grupių lobizmą ES. Pirma, šiuo atveju ypač svarbus santykis tarp interesų grupės ir jos narių. Kuo labiau nacionaliniame lygmenyje veikianti interesų grupė yra priklausoma nuo individualių narių, kurie jai padeda atlikti valdymo funkcijas bei rengti viešas kampanijas, tuo labiau tokia interesų grupė bus suinteresuota įsitvirtinti nacionalinėje aplinkoje, kad galėtų pritraukti tokius asmenis. Tokia interesų grupė turi turėti gerai išvystytą vietinį tinklą, kuris padeda pritraukti daugiau jai reikalingų narių ir rėmėjų. Tokios interesų grupės bus silpnai europeizuotos ir mažiau linkusios perkelti savo veiklas į ES lygmenį. Kitas svarbus aspektas yra specialių paslaugų ir naudos teikimas nariams. Organizacijos, labiau orientuotos į minėtas veiklas, bus labiau įsitvirtinusios nacionaliniame lygmenyje ir turės mažiau paskatų europeizuotis, kadangi dauguma tokių paslaugų bus pirmiausiai orientuotos į vieną politinę sistemą (Beyers ir Kerremans 2007). Antra, interesų grupių paskatoms vykdyti lobistines veiklas gali turėti ir finansinių išteklių šaltinių pobūdis. Pavyzdžiui, interesų grupių elgsenai įtakos turi finansavimas iš nacionalinių šaltinių – jeigu valstybinis finansavimas yra pagrindinis interesų grupių finansavimo šaltinis, tuo mažiau interesų grupė bus linkusi europeizuotis (Beyers ir Kerremans 2007).

2. EMPIRINIO TYRIMO METODAI

Šioje disertacijos dalyje pristatomi disertacijos empirinio tyrimo metodai. Visų pirma pristatomas ir pagrindžiamas empirinio tyrimo modelis, toliau aprašoma Lietuvos nacionalinių interesų grupių žemėlapių sudarymo metodologija, apklausos sudarymo ir atlikimo metodologija, pagrindžiamas apklausos metodo pasirinkimas disertacijos tyrimui atlikti.

Tyrimas vyko 2016 m. rugsėjo – lapkričio mėn., įgyvendinant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“ (sutarties Nr. MIP-030/2015). Šis projektas yra dalis didesnės lyginamosios mokslinės studijos „Lyginamasis interesų grupių tyrimas“ (angl. *Comparative Interest Group Survey – CIGS*), kurioje apklausiamos įvairių Europos šalių interesų grupių populiacijos⁶. Šioje disertacijoje pateikiama originali, iki šiol niekur nepublikuotų ir neanalizuotų tyrimo duomenų analizė. Disertacijos empirinio tyrimo logiką, kurią apima tiek pasirinktų interesų grupių organizacinių bruožų analizė, tiek organizacinę ir politinę elgseną indikuojančių priklausomų kintamųjų operacionalizacija (4.4 skyriuje pateikiami indeksai) ir nepriklausomų kintamųjų pasirinkimas, sudarė šios disertacijos autorė, atsirinkdama ir sujungdama tam tikrus klausimyno klausimus ir (ar) atskirus kintamuosius. Kartu atkreiptinas dėmesys į tai, kad minėto nacionalio projekto tikslas ir pagrindiniai uždaviniai apsiribojo tik interesų grupių ir politinių partijų sąveikos analize, tuo tarpu tirtos interesų grupių populiacijos bruožai ir ypatybės šio tyrimo kontekste analizuoti nebuvo. Svarbu pabrėžti ir tai, kad disertacijos tyrime naudojamas tarptautinės mokslininkų komandos suformuotas klausimynas yra itin didelės apimties instrumentas, paremtas patikrinta metodologija ir turintis platų teorinį pagrindimą, todėl klausimyno apimtis ir išsamumas sudarė disertacijos autorei galimybes sukonstruoti autentišką tyrimo modelį.

Tyrimo metu atlikta Lietuvos nacionalinių interesų grupių apklausa susideda iš trijų pagrindinių etapų:

1. Lietuvos nacionalinių interesų grupių populiacijos žemėlapių sudarymo.
2. Klausimyno sudarymo, vertimo ir adaptavimo Lietuvos atvejui.
3. Lietuvos nacionalinių interesų grupių populiacijos apklausos įgyvendinimo.

2.1. Empirinio tyrimo modelis

Remiantis antroje disertacijos dalyje aptartu teoriniu tyrimo modeliu, buvo sudarytas empirinis disertacijos tyrimo modelis (pav. 3.1 ir pav 3.2). Interesų grupių elgsena šioje disertacijoje, visų pirma, yra skirstoma į organizacinę ir politinę elgseną. Organizacinė interesų grupių elgsena tiriama studijuojant interesų grupių profesionalizaciją ir specializaciją:

- *Interesų grupių profesionalizacija* matuojama šiais kintamaisiais: interesų grupės turimais organizacinės struktūros elementais (pirmininkas, generalinis sekretorius ir (ar) generalinis direktorius, direktorių valdyba ar vykdomasis komitetas, komitetai konkrečioms užduotims atlikti, teisės skyrius ar teisininko

⁶ Panašios interesų grupių apklausos yra arba bus atliktos Belgijoje, Čekijoje, Nyderlanduose, Slovėnijoje, Švedijoje, Ispanijoje, Juodkalnijoje, Italijoje, Lenkijoje ir ES lygmenyje.

etatas), interesų grupėje dirbančių samdomų darbuotojų skaičiumi, šių darbuotojų profesine patirtimi, naujai priimamiems darbuotojams taikomais kriterijais, personalo ugdymo veiklomis bei tolesnės karjeros interesų grupėje galimybėmis.

- *Interesų grupių specializacija* matuojama nustatant, keliuose viešosios politikos srityse interesų grupė veikia. Jei interesų grupė veikia tik vienoje viešosios politikos srityje, ji laikoma politikos specialiste. Jei interesų grupė veikia keliuose viešosios politikos srityse, ji yra laikoma politikos generaliste.

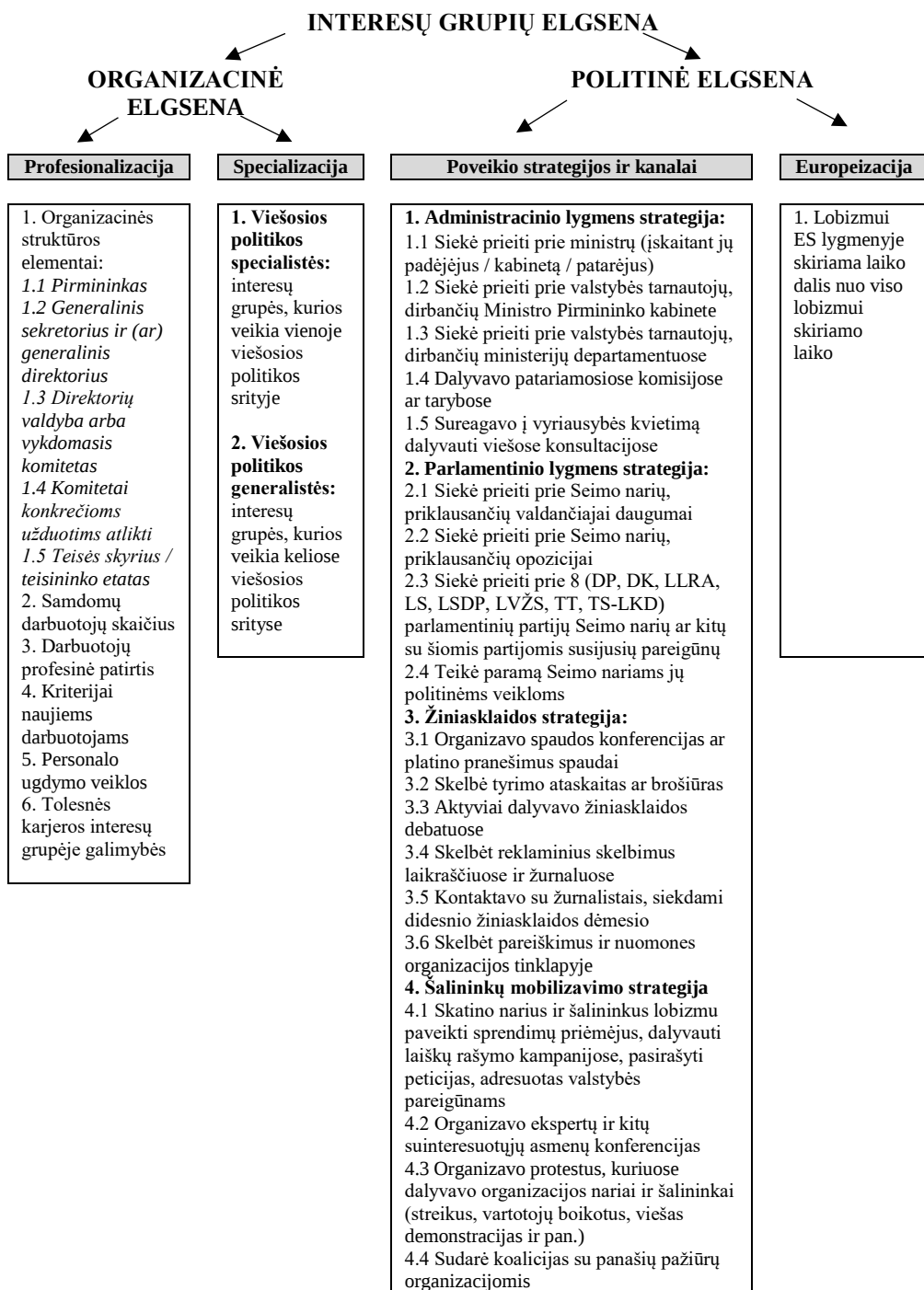
Interesų grupių politinė elgsena yra skirstoma į interesų grupių poveikio strategijas ir į interesų grupių europeizaciją.

- *Išskiriamos keturios interesų grupių strategijos* – administracinio lygmens, parlamentinio lygmens, žiniasklaidos ir šalininkų mobilizavimo strategijos. Šias strategijas sudaro tam tikri poveikio kanalai ir veiklos. Administracinio lygmens strategiją apibūdina interesų grupių siekis prieiti prie vykdomosios valdžios veikėjų bei dalyvavimas vyriausybės viešosiose konsultacijose bei patariamosiose tarybose. Parlamentinę strategiją sudaro interesų grupių siekis prieiti prie valdančiajai daugumai ir opozicijai priklausančių seimo narių ir parlamentinių politinių partijų ir parama Seimo narių veikloms. Prie žiniasklaidos strategijos priskiriamos visos interesų grupių su viešumu ir žiniasklaida susijusios veiklos: spaudos konferencijų organizavimas, tyrimų ataskaitų skelbimas, dalyvavimas žiniasklaidos debatuose, reklaminių skelbimų skelbimas spaudoje, kontaktavimas su žurnalistais, siekiant didesnio žiniasklaidos dėmesio bei nuomonių ir pareiškimų skelbimas organizacijos tinklapyje. Šalininkų mobilizavimo strategija yra susijusi su interesų grupių narių ir šalininkų į(si)traukimu, siekiant paveikti viešąją politiką. Tai – narių ir šalininkų skatinimas lobizmu paveikti sprendimų priėmėjus, dalyvauti laiškų rašymo kampanijose, pasirašyti peticijas, adresuotas valstybės pareigūnams, ekspertų ir kitų suinteresuotųjų asmenų konferencijų organizavimas, protestų (streikų, vartotojų boikotų, viešų demonstracijų ir pan.), kuriuose dalyvavo organizacijos nariai ir šalininkai, organizavimas ir koalicijų sudarymas su panašių pažiūrų organizacijomis.

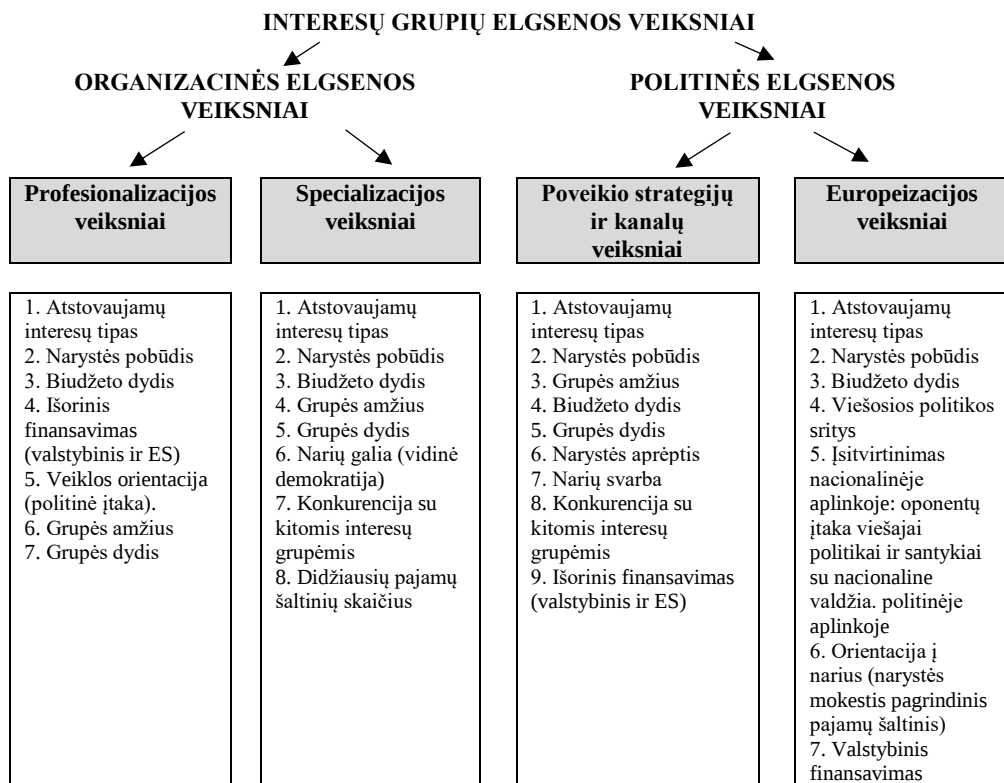
- *Interesų grupių europeizacija* matuojama pagal lobizmui ES lygmenyje skiriama laiko dalį nuo viso lobizmui skiriamo laiko.

Šioje disertacijoje interesų grupių elgsenos veiksniai yra skirstomi į tris kategorijas:

- Visų pirma tai yra *baziniai kintamieji* – interesų grupės atstovaujamų interesų tipas (ekonominių interesų grupės, visuomeninių interesų grupės ir kitos grupės) ir narystės pobūdis (fizinių, juridinių asmenų ir mišrios narystės organizacijos).
- Antra veiksmų kategorija apima interesų grupės *organizacinius bruožus*.
- Trečia veiksmų kategorija šioje disertacijoje yra *aplinkos arba išorės veiksniai* – tai, visų pirma, yra finansavimo šaltiniai. Prie išorinių veiksmų taip pat priskiriamas interesų grupės konkurencijos su kitomis interesų grupėmis laipsnis.

2.1 pav. Empirinio tyrimo modelis: interesų grupių elgsenos operacionalizacija

2.2 pav. Empirinio tyrimo modelis: interesų grupių elgsenos veiksniai

3.2 paveiksle pateikiami interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos veiksniai, remiantis disertacijoje pristatytu teoriniu tyrimo modeliu.

- Išskiriami šie *interesų grupių profesionalizacijos veiksniai*: grupės atstovaujamų interesų tipas, narystės pobūdis, biudžeto dydis, išorinis finansavimas (valstybinis ir ES) ir interesų grupės veiklos orientacija. Papildomai kontroliuojami grupės amžiaus ir grupės dydžio veiksniai.
- *Interesų grupių specializacijos veiksniai* apima grupės atstovaujamų interesų grupės tipą, narystės pobūdį, biudžeto dydį, grupės amžių, grupės dydį, konkurenciją su kitomis grupėmis, didžiausių pajamų šaltinių skaičių ir narių galią organizacijoje.
- Prie *poveikio strategijų ir kanalų pasirinkimo priskiriami šie veiksniai*: grupės atstovaujamų interesų tipas, grupės amžius, biudžeto dydis, grupės dydis, narystės aprėptis, narių svarba, konkurencija su kitomis interesų grupėmis ir išorinis finansavimas (valstybinis ir ES). Papildomai kontroliuojamas narystės pobūdžio veiksnys.
- *Interesų grupių europeizaciją lemia* grupės atstovaujamų interesų grupės tipas, interesų grupės biudžeto dydis, viešosios politikos sritys, kuriose interesų grupė veikia, interesų grupės įsitvirtinimas nacionalinė politinėje aplinkoje, konkurencija su kitomis interesų grupėmis, orientacija į narius (vertinama pagal tai, ar narystės mokesčiai yra pagrindinis pajamų šaltinis)

ir valstybinis finansavimas. Papildomai kontroliuojamas narystės pobūdžio veiksnys.

2.2. Nacionalinių interesų grupių populiacija

Interesų grupės apibrėžimas. Kaip minėta, nėra vieningo sutarimo, kaip apibrėžti interesų grupę. Kaip pažymi G. Jordan ir kt. (2004), skirtingose studijose naudojami skirtingi apibrėžimai, tai apriboja duomenų palyginamumą. Šioje disertacijoje interesų grupės apibrėžiamos kaip formalios organizuotos grupės, turinčios narius ir veikiančios nacionaliniame lygmenyje, jos nesiekia politinės valdžios bet gali siekti daryti įtaką viešajai politikai (Beyers 2008: 1106; taip pat žr. Lukošaitis 2004: 184). Konkrečiau tariant, interesų grupėmis laikomos tos organizacijos, kurios atitinka šiuos kriterijus: pirma, tai yra savanoriška naryste grįstos organizacijos; antra, jos turi tam tikrus šalininkus, pavyzdžiui, nariai ar rėmėjai, kuriuos sieja bendras interesas (interesai), ir atstovauja tų narių interesams ar interesams tų, kurie patys sau negali atstovauti (pvz., vaikai, gyvūnai, aplinka); trečia, jos turi aiškią organizacinę struktūrą ir vykdo veiklą pagal tam tikras taisykles, numatytas organizacijos įstatuose ar statutuose; ketvirta, jos nesiekia politinės (atstovaujamosios, renkamos) valdžios, bet siekia daryti arba turi potencialą daryti poveikį įvairiems oficialiosios valdžios priimamiems sprendimams. Į naudojamą apibrėžimą įtrauktos tiek politiškai aktyvios, tiek latentinės interesų grupės. Latentinės grupės turi potencialą mobilizuotis politinei veiklai ir gali būti aktyvios, bet didžioji dalis jų veiklų nėra politinė. Jos gali tapti politiškai aktyvios, atsiradus tokiai politikos problemai, kuri yra aktuali toms grupėms. Toks interesų grupių apibrėžimas apima profesines sąjungas, verslo asociacijas, viešojo intereso grupes, taip pat laisvalaikio, religines grupes ir kt. Atsižvelgiant į naudojamą interesų grupių apibrėžimą, į tyrimo imtį nepatenka advokatų kontoros, konsultacinės bendrovės, įvairių tipų įmonės ir bendrovės. Atsižvelgiant į tai, kad empiriniame tyrime orientuojamasi į nacionalinį lygmenį, į populiaciją nebuvo įtrauktos vietos lygmenyje veikiančios organizacijos.

Nacionalinių interesų grupių žemėlapių sudarymo metodas. Interesų grupių žemėlapiui sudaryti paprastai yra naudojama viena iš dviejų strategijų: „iš viršaus į apačią“ (angl. *top-down*) arba „iš apačios į viršų“ (angl. *bottom-down*). Vienos ar kitos strategijos pasirinkimą iš esmės sąlygoja pasirinktas tyrimo objektas (Berkhout ir kt., 2017), o pasirinktas metodas sugeneruoja skirtingus populiacijų tipus (Beyers ir Hanegraaff 2016: 63). Interesų grupių populiacijos sudarymo strategija „iš viršaus į apačią“ paprastai taikoma tada, kai siekiama ištirti konkrečią šių grupių įtaką viešosios politikos procese. Tokiu atveju interesų grupių imtis formuojama pasitelkiant oficialius dokumentus, atrenkamos tik viešosios politikos procese dalyvavusios grupės, tuo tarpu „iš apačios į viršų“ metodas naudojamas siekiant tirti visą interesų grupių populiaciją, jos bruožus bei procesus, kurie lemia jos tankumą ir įvairovę, todėl interesų grupių imtis paprastai sudaroma pasitelkiant įvairius registrus (lobistų registrus, įmonių registrus ir pan.) (Berkhout ir kt. 2017). Kitaip tariant, jei „iš viršaus į apačią“ metodu atrenkamos tos organizacijos, kurios efektyviai materializuoja savo politinės veiklos potencialą, tai „iš apačios į viršų“ strategija padeda žiūrėti plačiau ir atrinkti visas organizacijas, kurios turi potencialą

mobilizuotis (Beyers ir Hanegraaff 2016: 67). Šios disertacijos objektas nėra interesų grupių įtakos matavimas, todėl disertacijos interesų grupių imties sudarymui buvo pasirinkta „iš apačios į viršų“ strategija.

Lietuvos nacionalinių interesų grupių žemėlapiui sudarymui, buvo pasirinktas privatus įmonių registras internete (rekvizitai.vz.lt). Toks metodas yra gana įprasta praktika, sudarant interesų grupių imtį šalyse, neturinčiose atitinkamų registrų ir yra naudojamas analogiškuose tyrimuose (žr. pvz., Dür ir Matteo 2016; Fink-Hafner ir kt. 2015). Minėtas registras buvo pasirinktas kaip atskaitos taškas dėl kelių pagrindinių priežasčių. Pirma, disertacijos autorės žiniomis, Lietuvoje neegzistuoja joks oficialus privalomas ir viešai prieinamas interesų organizacijų registras⁷. Antra, iki šiol nėra atlikta jokių išsamių Lietuvos interesų grupių populiacijos tyrimų, kuriuos būtų galima panaudoti kaip atskaitos tašką formuojant interesų grupių žemėlapi. Trečia, atlikus bandomąsias paieškas keliuose analogiškuose juridinių asmenų registruose⁸, kai kiekviename registre buvo ieškoma tam tikrų interesų grupių, didžiausią įvairių organizacijų masyvą turėjo www.rekvizitai.lt registras ir dėl šios priežasties jis buvo pasirinktas Lietuvos nacionaliniam interesų grupių žemėlapiui sudaryti⁹.

Nacionalinių interesų grupių populiacijos atranka buvo vykdoma penkių žingsnių seka:

- *Pirmajame etape* www.rekvizitai.lt registre pagal kategoriją „Sąjungos, fondai, asociacijos“ buvo atrinkta 13 215 nacionalinių, regioninių ir vietos lygmeniu veikiančių įvairių sąjungų, fondų ir asociacijų.
- *Antrajame atrankos etape* buvo atmestos visos regioninės ir vietos lygmenyje veikiančios interesų grupės, taip pat tos organizacijos, kurios pagal naudojamą interesų grupės apibrėžimą negali būti vadinamos interesų grupėmis. Šiame etape liko 3 540 interesų grupių.
- *Trečiajame etape* jau turimas interesų grupių sąrašas buvo papildytas Lietuvos Respublikos ministerijų (Aplinkos ministerijos, Energetikos ministerijos, Krašto apsaugos ministerijos, Kultūros ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Ūkio ministerijos, Žemės ūkio ministerijos) ir Valstybinės varotojų apsaugos tarnybos skelbiamais interesų grupių sąrašais. Taip pat sąrašas papildytas tomis interesų grupėmis, kurių nei viename anksčiau minėtame sąraše nebuvo, tačiau iš žiniasklaidos yra žinomos kaip pakankamai aktyviai veikiančios viešosios politikos procese.

⁷ Lietuvoje privalomuoju būdu juridinių asmenų duomenys kaupiami VI „Registrų centre“, tačiau dėl šio centro pateikiamo duomenų išrašo ribotumo bei finansinių apribojimų, šio, kaip pirminio atrankos, šaltinio buvo atsisakyta.

⁸ Svarbiausiais Lietuvos įmonių, asociacijų, viešųjų įstaigų ir kitų organizacijų registrais galima įvardinti šiuos: www.rekvizitai.lt, www.118.lt, www.visalietuva.lt, www.1588.lt, www.imones.lt, www.info.lt, www.ikontaktai.lt, www.imoniukatalogai.lt, www.visainfo.lt. Taip pat, Lietuvoje yra ir du nevyriausybinų organizacijų (NVO) registrai – tai NVO duomenų bazė (www.3sektorius.lt) ir NVO atlasas (www.nvoatlasas.lt).

⁹ Lietuvos interesų grupių žemėlapiui sudarė LMT finansuojamo projekto „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“ mokslinės komandos nariai: Vaida Jankauskaitė, Vitalija Simonaitytė ir Ligita Šarkutė.

Tokiu būdu trečiajame etape buvo atrinktos 3 628 interesų grupės, veikiančios nacionaliniame lygmenyje.

- *Ketvirtajame etape* kiekviena interesų grupė buvo tikrinama dar kartą, atsižvelgiant į du esminius kriterijus – ar organizacija turi interneto puslapį (ir / arba aktyvią paskyrą „Facebook“ tinkle) ir ar jų įstatuose įvardintos interesų grupės būdingos funkcijos, tokios kaip siekis atstovauti organizacijos nariams, ginti jų teises, propaguoti organizacijos vertybes ir tikslus, paveikti viešąją politiką. Šiame, ketvirtajame etape, įvertinus kiekvieną interesų grupę iš 3 628 turimų, buvo palikta 1 241 aktyvi (viešojoje erdvėje matoma) nacionaliniu mastu veikianti interesų grupė.
- *Penktajame interesų grupių žemėlapiu sudarymo etape* buvo atliktas „kryžminis“ visų atrinktų grupių patikrinimas, tyrimui atrenkant 904 organizacijas.

2.1 lentelė Lietuvos nacionalinių interesų grupių žemėlapiu sudarymo etapai

Etapas	Interesų grupių skaičius
I etapas	13 215
II etapas	3 540
III etapas	3 628
IV etapas	1 241
V etapas	904

Lietuvos interesų grupių tipologizavimas. Visos atrinktos 904 organizacijos buvo tipologizuotos pagal grupės tipą. Iš viso buvo išskirti aštuoni interesų grupių tipai¹⁰: profesinės sąjungos, profesinės asociacijos, verslo asociacijos, institucinės asociacijos, tapatybės grupės, laisvalaikio / pomėgių grupės, viešojo intereso grupės ir kitos grupės. Tipui „kitos grupės“ priskirtos visos grupės, kurios pateko į tyrimą naudojimą interesų grupių apibrėžimą ir atitiko kitus atrankos kriterijus, tačiau pagal nurodytą veiklą ir tikslus jų nebuvo galima priskirti nė vienam išskirtam tipui.

2.2 lentelė Interesų grupių tipai ir dažnis¹¹

Grupės tipas	N	Proc.
Profesinės sąjungos	43	4,7
Profesinės asociacijos	271	29,97
Verslo asociacijos	233	25,77
Institucinės asociacijos	33	3,65
Tapatybės grupės	128	14,16
Laisvalaikio / pomėgių grupės	93	10,28
Viešojo intereso grupės	59	6,52
Kitos grupės	44	4,86
Iš viso	904	100

Kiekvienam tipui buvo priskirti keli organizacijų potipiai, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad kai kuriems potipiams buvo priskirtos vos kelios organizacijos, disertacijos

¹⁰ Interesų grupės buvo suklasifikuotos pagal adaptuotą klasifikavimo schemą, kuri buvo naudota tipologizuoti Danijoje veikiančias interesų grupes (Fiske 2012).

¹¹ Skaičiuota tyrimo imtyje.

apimtyje interesų grupės klasifikuojamas tik pagal jų tipus (interesų grupių tipų ir potipių apibrėžimai pateikiami 1 priede).

2.3. Tyrimo metodai ir imtis

Apklauskos metodas. Interesų grupių studijose naudojamas platus spektras tyrimo metodų: nuo interesų grupių skaičiaus skaičiavimo iki giluminio interviu. Vienas iš daugelio metodų, kuris gali būti ir yra taikomas interesų grupėms tirti, yra apklauskos metodas, kuris paprastai yra naudojamas surinkti detalią informaciją apie tam tikras grupes. Interesų grupių populiacijos sudarymas, kaip tyrimo metodas, yra sėkmingai taikomas, siekiant ištirti tam tikros interesų grupių sistemos ar bendruomenės tankumą ir įvairovę, tačiau šis metodas nesuteikia jokios informacijos apie individualias grupes. Atvejo studijos, priešingai, gali suteikti daug informacijos apie vidinę interesų grupės dinamiką, tačiau šis metodas leidžia daryti ribotas apibendrinančias išvadas, kalbant apie didesnes interesų grupių populiacijas (plačiau žr. Baumgartner ir Leech 1998, 7 skyrius), tuo tarpu apklausa sujungia šiuos du metodus. Kitaip tariant, naudojant apklauskos metodą, tuo pačiu metu tiriama didelė imtis (interesų grupės populiacija) ir kartu surenkama informacija apie interesų grupės vidinę struktūrą ir sprendimų priėmimo procesus (Beyers ir kt. 2004; Beyers 2014; Binderkrantz 2005; Eising 2007; Schlozman ir Tierney 1986; Gais ir Walker 1991). Be to, interesų grupių apklauskos padeda sugeneruoti daugiau patikimų empirinių duomenų nei atvejo studijos (Eising 2004).

Klausimyno sudarymas, vertimas ir adaptavimas. Bendradarbiaujant su tarptautinio projekto „Lyginamoji interesų grupių apklausa“ mokslininkais buvo sukurtas pagrindinis disertacijos empirinio tyrimo instrumentas – apklauskos anketa¹². Sukurtas klausimynas buvo išverstas į lietuvių kalbą ir adaptuotas Lietuvos atvejui tirti¹³.

Egzistuoja praktikų įvairovė, kaip atlikti tarptautinio tyrimo klausimyno vertimą (Behr ir Sholz 2011): vieno vertėjo tiesioginis vertimas (kelias kalbas žinantis žmogus išverčia klausimyną); vieno vertėjo tiesioginis vertimas, po to atliekamas ekspertinis vertinimas; atgalinis vertimas (angl. *back translation*), kai vertėjas ar jų grupė išverčia klausimyną, o kitas vertėjas ar jų grupė tą klausimyną išverčia „atgal“ į originalo kalbą ir abi versijos tarpusavyje palyginamos; komandinis vertimas (angl. *team approach*), kai du vertėjai nepriklausomai išverčia klausimyną, po to jie sulyginami, aptariami ir apsisprendžiama dėl galutinio varianto. Klausimyno vertimui atlikti pasirinktas komandinis vertimo metodas. Lietuvos interesų grupių klausimyno vertimas vyko toliau nurodytu būdu. Pirmiausia, du nepriklausomi vertėjai išvertė klausimyną nederindami savo versijų ir nesikonsultuodami tarpusavyje. Vertėjai buvo minėto projekto komandos nariai, todėl gerai išmanė apklauskos tematinę specifiką bei tematiką. Vėliau vienas recenzentas išsakė savo pirmines pastabas. Vyko bendra

¹² Beyers, J., Bernhagen, P., Borang, F., Braun, C., Fink-Hafner, D., Heylen, F., Maloney, W., Naurin, D., Pakull, D. (2016) Comparative Interest Group Survey Questionnaire (Edition: January 2016). University of Antwerp.

¹³ Klausimyno vertimą ir adaptavimą Lietuvos atvejui tirti atliko LMT finansuojamo projekto „Partijų ir interesų grupių sąveika: pobūdis, priežastys, pasekmės“ mokslinės komandos nariai: Vaida Jankauskaitė, Vitalija Simonaitytė, Ligita Šarkutė ir Algis Krupavičius.

diskusija, kurios metu buvo atrenkama geriausia versija ar suformuluojamas geriausias variantas iš pateiktų vertimų.

Galutinis Lietuvos nacionalinių interesų grupių klausimynas yra didelės apimties instrumentas, kurį sudaro 92 klausimai ir 387 kintamieji:

Klausimyną sudarė 11 teminių klausimų blokų:

- Pirminė informacija apie interesų grupę;
- Narystės aspektai interesų grupėje;
- Narystė ES ar tarptautinio lygmens organizacijose;
- Vidinė interesų grupės organizacija;
- Bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis;
- Organizacijos problemų sritys ir svarbiausios veiklos;
- Interesų grupės personalas ir jo ištekliai;
- Organizacijos efektyvumas;
- Interesų grupės santykiai su politinėmis partijomis;
- Pildančiojo klausimyną asmeninės ir profesinės patirties informacija;
- Organizacijos politinės pažiūros.

Šiame tyrime naudoti atskiri klausimai iš šių tyrimo blokų (žr. 2 priedą): pirminė informacija apie interesų grupę; narystės aspektai interesų grupėje; narystė ES ar tarptautinio lygmens organizacijose; vidinė interesų grupės organizacija; bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis; organizacijos problemų sritys ir svarbiausios veiklos; interesų grupės personalas ir jo ištekliai; interesų grupės santykiai su politinėmis partijomis.

2.3 lentelė. Apklausos imtis ir atsakiusiųjų dalis

	N	Užpildytų klausimynų skaičius	Atsakiusiųjų dalis
Profesinės sąjungos	43	23	53%
Profesinės asociacijos	271	106	39%
Verslo asociacijos	233	80	34%
Institucinės asociacijos	33	20	60%
Tapatybės grupės	128	51	40%
Laisvalaikio / pomėgių grupės	93	29	31%
Viešojo intereso grupės	59	32	54%
Kitos grupės	44	24	55%
Iš viso	904	365 ¹⁴	40,4%

Apklausos įgyvendinimas. Atlikus klausimyno suderinimą, vertimą ir adaptavimą, klausimynas buvo įkeltas į elektroninę erdvę (anketa.cjm.si apklausų platformoje) ir el. paštu išsiųstas visoms 904 atrinktomis interesų organizacijoms Lietuvoje. Sudarius tyrimo imtį ir parengus klausimyną, organizacijų internetinėse svetainėse buvo ieškoma dviejų kiekvienos organizacijos aukšto lygmens atstovų (pvz., direktoriaus, prezidento, generalinio sekretoriaus ar pan.) kontaktinės

¹⁴ Duomenų analizėje naudojami tik tie klausimynai, kurių užpildymas siekė ne mažiau kaip 70 proc. viso klausimyno. Iš viso klausimyną užpildė 481 organizacija.

informacijos. Tokiu būdu buvo surinkta 1 129 asmenų kontaktinė informacija (el. pašto adresai ir telefono numeriai). Papildomai buvo renkami ir bendrieji organizacijos el. pašto adresai bei kita kontaktinė informacija (organizacijos kodas, organizacijos būstinės adresas, interneto svetainės adresas). Internetinė apklausa vyko 2016 m. rugsėjo – lapkričio mėn., ją sudarė trys etapai: kvietimo dalyvauti apklausoje laiškas, kvietimo priminimas ir galutinis priminimo laiškas. Po šių trijų etapų procedūra buvo pakartota su antruoju organizacijos atstovu tų organizacijų, kurios neužpildė anketos pirmajame apklausos etape. Tais atvejais, kai nustatytas tik vienas organizacijai atstovaujantis asmuo, pakartotinis kvietimas vietoje antrojo asmens buvo siunčiamas bendru organizacijos el. paštu. Iš viso kvietimas dalyvauti apklausoje buvo išsiųstas 904 nacionalinėms interesų organizacijoms (iš viso 1 130 kontaktinių asmenų)¹⁵.

3.3 lentelėje pateikiama apklausos imtis ir atsakiusiųjų dalis. Lyginant su panašaus pobūdžio anksčiau atliktomis interesų grupių apklausomis (žr. pvz., Beyers ir kt. 2016; Dür ir Mateo 2016), apklausos atsakomumo lygis (40,4 proc. (N = 365)) yra pakankamas ir atitinka praktiką.

Tyrimo etika. Respondentams siunčiant klausimynus elektroniniu paštu, įžanginėje dalyje buvo pristatytas tyrimo tikslas ir garantuotas atsakymų anonimiškumas. Respondentams savanoriškai apsisprendė dėl dalyvavimo tyrime.

¹⁵ Apklausos įgyvendinimą koordinavo šios disertacijos autorė.

3. LIETUVOS INTERESŲ GRUPIŲ ORGANIZACINĖ IR POLITINĖ ELGSENA IR JOS VEIKSNIAI

Šioje disertacijos dalyje pristatomi Lietuvos interesų grupių organizacinės ir analizuojami ir išsamiai aptariami Lietuvos interesų grupių organizaciniai politinės elgsenos ir jos veiksmų empirinio tyrimo rezultatai. Visų pirma bruožai, toliau aptariamos Lietuvos interesų grupių organizacinės elgsenos dimensijos, konkrečiau profesionalizacija ir specializacija, ir interesų grupių politinės elgsenos dimensijos, t. y. interesų grupių poveikio kanalai ir strategijos bei europeizacija. Pabaigoje pristatoma interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos veiksmų analizė.

3.1. Lietuvos interesų grupių organizaciniai bruožai

Šiame disertacijos skyriuje pristatomi ir analizuojami Lietuvos interesų grupių organizaciniai bruožai. Aptariama Lietuvos interesų grupių tipologija, narystės pobūdis, grupių amžius, dydis ir narystės aprėptis, toliau aptariami ir analizuojami interesų grupių finansiniai ištekliai, šių išteklių šaltiniai, organizaciniai ir politiniai iššūkiai bei narių galia priimant sprendimus, susijusius su interesų grupės organizaciniais klausimais ir politine veikla¹⁶.

Interesų grupių tipai. Daugumoje tyrimų interesų grupės yra klasifikuojamos dichotomiškai (pvz., žr. Beyers 2004; Dür 2008; Pollack 1997), t. y. į ekonominių interesų grupes, dar vadinamas specialiuųjų interesų grupes, bei viešojo intereso grupes arba difuzinių interesų grupes. Specialiuųjų interesų grupės atstovauja siauriems su tam tikra ekonomine tų grupių narių nauda susijusiems interesams. Difuzinių interesų grupės, priešingai, atstovauja platesniems interesams, dažnai aktualiesiems didesnei daliai visuomenės nei tos grupės nariams. Kaip minėta disertacijos metodologinėje dalyje, tyrimui atrinktos Lietuvos nacionalinės interesų grupės buvo suklasifikuotos pagal aštuonis tipus: profesinės sąjungos, profesinės asociacijos, verslo asociacijos, institucinės asociacijos, tapatybės grupės, laisvalaikio ir pomėgių grupės, viešojo intereso grupės ir kitos grupės, kurios nebuvo priskirtos nė vienai kitai kategorijai (žr. 3.1 lentelę). Perklasifikuojant interesų grupes dichotomiškai, prie specialiuųjų interesų grupių būtų priskiriamos verslo interesų grupės, profesinės sąjungos, profesinės asociacijos ir institucinės grupės. Prie difuzinių interesų grupių būtų priskirtos tapatybės grupės, laisvalaikio ir pomėgių grupės bei kitos grupės, kurios nebuvo priskirtos nei vienai kitai kategorijai.

3.1 lentelė. Interesų grupių tipai ir skaičius¹⁷

Interesų grupės tipas	Dažnis	Proc.
Profesinės sąjungos	23	6,3
Profesinės asociacijos	106	29,0
Verslo asociacijos	80	21,9
Institucinės asociacijos	20	5,5
Tapatybės grupės	51	14,0

¹⁶ Duomenys skaičiuoti atsakiusių interesų grupių imtyje.

¹⁷ Duomenys lentelėse 3.1 – 3.12 (išskyrus lentelę 3.3) ir paveiksluose 3.1 ir 3.2 apskaičiuoti atsakiusių interesų grupių imtyje.

Laisvalaikio / pomėgių grupės	29	7,9
Viešojo intereso grupės	32	8,8
Kitos grupės	24	6,6
Iš viso	365	100

Kaip matyti iš 3.1 lentelėje pateiktų duomenų (taip pat žr. 3.3 lentelę), tyrime vyraujantys interesų grupių tipai yra profesinės asociacijos ir verslo asociacijos, mažiausias grupių skaičius yra fiksuojamas profesinių sąjungų, institucinių asociacijų, laisvalaikio ir pomėgių grupių bei viešojo intereso grupių atžvilgiu. Šiuo atveju Lietuva neišsiskiria iš kitų šalių – panaši interesų grupių populiacijos kompozicija stebima ir kitose Europos valstybėse (pvz., žr. Binderkrantz ir kt. 2016; Dür ir Mateo 2013; Rasmussen 2015) ir ES lygmenyje (Dür ir kt. 2015; Greenwood ir Dreger 2013), kur specialiųjų interesų grupės yra žymiai labiau mobilizuotos palyginti su platesnius visuomenės interesus atstovaujančiomis interesų grupėmis.

Interesų grupių narystės pobūdis. Atsižvelgiant į tai, kad skirtumai egzistuoja ne tik tarp skirtingų interesų grupių tipų, bet ir konkretaus tipo viduje (Hanegraff 2016: 6), į empirinę analizę įvedamas papildomas kintamasis – grupės narystės pobūdis. Narystės pobūdžiui nustatyti apklausos respondentų buvo prašoma pažymėti, kiek ir kokio tipo narių jie turi, užduodant klausimą: *žemiau yra išvardinti skirtingi narių tipai. Prašome nurodyti, kiek asmenų ar organizacijų priklauso jūsų organizacijai pagal išvardintus narių tipus.*¹⁸ Tokiu būdu interesų grupės buvo galima papildomai suklasifikuoti pagal narystės pobūdį: fizinių asmenų narystės, juridinių asmenų narystės ir mišrios narystės. Jei interesų grupė turi tik individualius narius, ji priskiriama fizinių asmenų narystės tipui. Jei organizacija neturi individualių narių, bet jos nariai yra korporacijos ar verslo įmonės, valdžios įstaigos ar kitos organizacijos, ji priskiriama juridinių asmenų narystės tipui. Mišriam narystės tipui priskiriamos organizacijos, turinčios ir fizinių, ir juridinių asmenų narystę.

3.2 lentelė. Interesų grupių narystės pobūdis

Narystės pobūdis	Interesų grupių skaičius	Proc.
Fizinių asmenų narystė	156	42,7 proc.
Juridinių asmenų narystė	105	28,8 proc.
Mišri narystė	104	28,5 proc.
Iš viso	365	100 proc.

Kaip pavaizduota 3.2 lentelėje, didžioji dalis (42,7 proc.) apklausoje dalyvavusių interesų grupių jungia fizinius asmenis. Likusios interesų grupės lygiomis dalimis yra juridinių asmenų organizacijos arba mišrios narystės organizacijos.

Interesų grupių amžius. Siekiant išsamiau aptarti Lietuvos nacionalinių interesų grupių amžių, visų pirma aptariami visos Lietuvos nacionalinių interesų grupių

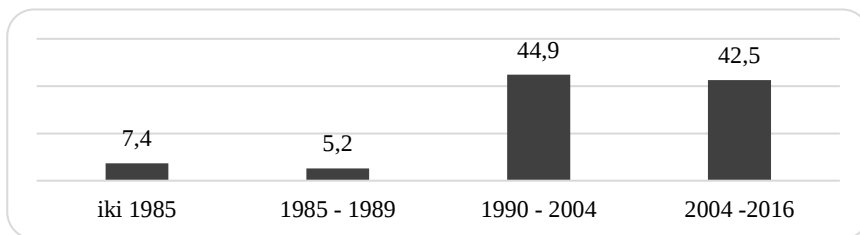
¹⁸ Respondentai galėjo rinktis iš keturių narystės tipų: individualūs nariai, korporacijos ar verslo įmonės, valdžios įstaigos, kitos organizacijos (pilietinės visuomenės organizacijos, NVO, verslo asociacijos ir pan.).

populiacijos įkūrimo metai. Kaip minėta, bendrąją populiaciją sudaro 904 nacionaliniame lygmenyje veikiančios interesų grupės.

3.3 lentelė. Lietuvos interesų grupių kūrimosi etapai¹⁹

Grupės tipas	Iki 1985	1990	2004	Pokytis (1990–2004)	2016	Pokytis (2004–2016)
Profesinės sąjungos	0	6	22	73 proc.	43	49 proc.
Profesinės asociacijos	16	40	181	78 proc.	271	33 proc.
Verslo asociacijos	0	2	131	98 proc.	233	44 proc.
Institucinės asociacijos	0	1	25	96 proc.	33	25 proc.
Tapatybės grupės	4	12	74	85 proc.	128	42 proc.
Laisvalaikio / pomėgių grupės	4	9	63	86 proc.	93	32 proc.
Viešojo intereso grupės	0	4	34	88 proc.	59	58 proc.
Kitos grupės	1	3	7	57 proc.	44	67 proc.
Iš viso	25	77	536	86 proc.	904	41 proc.
N=904						

Remiantis A. Lukošaičio (2000: 93) pasiūlytais interesų grupių evoliucijos etapais bei papildant juos, išskiriami keturi svarbiausi interesų grupių kūrimosi laikotarpiai: 1) iki 1985 m., kai M. Gorbačiovas atėjo į valdžią, 2) nuo 1985 m. iki 1990 m. – laikotarpio, kuris žymėjo svarbiausias Lietuvos politinės sistemos reformas, 3) laikotarpį nuo 1990 m. iki 2004 m., kai Lietuva įstojo į ES ir 4) laikotarpį nuo 2004 m. iki 2016 m. Kaip rodo 4.5 lentelėje pateikti duomenys, iki 1985 m. Lietuvoje egzistavo vos 25 nacionaliniame lygmenyje veikiančios interesų grupės, kurių didžiausią dalį sudarė profesinės asociacijos. Nuo 1985 m. iki 1990 m. interesų grupių skaičius patrigubėjo, tačiau didžiausią jų dalį sudarė tos pačios profesinės asociacijos bei tapatybės grupės. Nuo 1990 m. iki Lietuvos įstojimo į ES 2004 m. stebimas didžiausias interesų grupių prieaugis. Tuo metu susikūrė daugiau nei pusė šiuo metu nacionaliniame lygmenyje veikiančių profesinių sąjungų, profesinių asociacijų, verslo asociacijų, institucinių asociacijų, laisvalaikio ir pomėgių grupių bei viešojo intereso grupių. Po įstojimo į ES interesų grupių skaičius augo nuosaikiau, tačiau bendras prieaugis siekia net 41 procentą.

3.1 pav. Interesų grupių amžius (N=365)

¹⁹ Duomenys skaičiuoti visoje apklausos imtyje.

3.1 paveiksle pateikiami apklausoje dalyvavusių interesų grupių kūrimosi etapai. Panašiai kaip ir tyrimo imties atveju didžioji dauguma analizuojamų interesų grupių buvo įsteigtos dviejų pagrindinių etapų metu – tarp 1990 m. ir 2004 m. ir nuo 2004 m. iki 2016 m. Vidutinis interesų grupės amžius – 19 metų. Medianinė reikšmė – 16 metų. Jauniausios interesų grupės buvo įkurtos 2014 m. (3,8 proc.), seniausia interesų grupė nurodo, kad buvo įkurta 1904 m.

Interesų grupių dydis. Interesų grupėms nariai yra itin svarbūs ir neretai gali būti prilyginami grupės žmogiškiesiems ištekliams (Carmin 2010: 187). Didelis narių skaičius didina interesų grupės patikimumą ir politinę įtaką (Sissenich 2010: 15). Mažas narių skaičius gali kelti abejonių ar interesų grupę iš tiesų, kaip teigia, atstovauja tam tikroms visuomenės grupėms ar interesams (Petrova 2007: 1282). 3.4 lentelėje pateikiami duomenys atspindi Lietuvos interesų grupių dydį pagal narių skaičių. Detalesni interesų grupių narystės duomenys pagal interesų grupių tipus pateikti 3 priede. Kaip matyti iš pateiktų duomenų (žr. 3.4 lentelę), didžioji dauguma tirtų interesų grupių yra nedidelės organizacijos, jungiančios vos kelias dešimtis narių. Tik 11,6 proc. turi daugiau kaip 500 individualių narių ir vos keli procentai interesų grupių jungia daugiau kaip 100 juridinių asmenų. Daugiau nei du trečdaliai organizacijų turi individualius narius, trečdalis organizacijų nariai yra korporacijos ar verslo įmonės. Kiek daugiau nei 13 proc. interesų grupių nurodė, kad jų nariai yra valdžios įstaigos. Dar trečdalis interesų grupių teigė, kad jų nariai yra kitos organizacijos (pilietinės visuomenės organizacijos, NVO, verslo asociacijos ir t. t.).

3.4 lentelė. Interesų grupių dydis

Narių skaičius	Individualūs nariai	Korporacijos ar verslo įmonės	Valdžios įstaigos	Kitos organizacijos
Nėra	30,4	67,1	86,6	66,0
Iki 10	9,0	12,9	5,8	17,5
11–50	19,7	13,2	2,5	9,3
51–100	11,5	2,2	1,4	2,7
101–500	17,7	1,1	0,3	1,1
501–1 tūkst.	4,2	0,5	-	0,3
1001–25 tūkst.	6,8	0,3	0,5	0,5
25 tūkst. – 50 tūkst.	0,3	-	-	-
50 tūkst. – 75 tūkst.	0,3	-	-	-
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=355)				

Interesų grupės dydis nebūtinai referuoja į tai, kaip ji geba mobilizuoti narius ir kokią „svorį“ ji turi politinėje arenoje. Pavyzdžiui, jei interesų grupę jungia tik 50 individualių narių, bet jie sudaro net 90 proc. jos potencialių narių, ji gali tapti legitimia politinės arenos dalyve, nepaisant santykinai mažo savo dydžio. Interesų grupę, jungianti 1 000 narių, kai jos potencialių narių skaičius gali siekti 10 000, gali susidurti su sunkumais įrodant savo atstovaujamų interesų legitimumą, todėl, siekiant išsiaiškinti, kiek potencialių narių jungia Lietuvos nacionalinės interesų grupės,

tyrimo respondentams buvo užduotas klausimas: *Dauguma organizacijų turi potencialius ir faktinius narius. Pavyzdžiui, asociacija, atstovaujanti Lietuvos maisto gamintojams, gali apimti visas maisto gamybos įmones Lietuvoje ir šiuo atveju ji jungtų visus savo potencialius narius. Kitas pavyzdys būtų, kai transporto profesinė sąjunga apima tik 40 procentų transporto darbuotojų šalyje ir neišnaudoja viso savo potencialo. Kiek procentų iš potencialių narių yra faktiniai jūsų organizacijos nariai?*²⁰

3.5 lentelė. Interesų grupių narystės aprėptis

	Mažiau kaip 10 proc.	Tarp 10 proc. ir 25 proc.	Tarp 25 ir 50 proc.	Tarp 50 ir 75 proc.	Daugiau kaip 75 proc.
Profesinės sąjungos	27,8	55,6	11,1	5,6	-
Profesinės asociacijos	15,9	14,6	23,2	17,1	29,3
Verslo asociacijos	21,9	17,2	18,8	21,9	20,3
Institucinės asociacijos	5,6	5,6	16,7	11,1	61,1
Tapatybės grupės	30,0	25,0	12,5	15,0	17,5
Laisvalaikio / pomėgių grupės	10,5	31,6	21,1	15,8	21,1
Viešojo intereso grupės	47,8	13,0	8,7	13,0	17,4
Kitos grupės	21,1	10,5	21,1	31,6	15,8
Iš viso	17 proc.	15,1 proc.	14 proc.	13,4 proc.	18,6 proc.
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=285)					

3.5 lentelėje pateikiami duomenys rodo, kokią potencialių narių dalį jungia apklausoje dalyvavusios interesų grupės. Kaip rodo duomenys, visi galimi atsakymai turi panašų atsakiusių respondentų skaičių. Net trečdalis organizacijų turi sunkumų pritraukiant potencialius narius ir jungia ne daugiau kaip 25 proc. potencialių narių. Kita vertus, 32 proc. apklaustų interesų grupių jungia daugiau kaip pusę potencialių narių. Taigi, tirtų Lietuvos nacionalinių interesų grupių narystės aprėptis yra labai įvairi ir netolygi. Daugiausia iššūkių mobilizuojant narius patiria profesinės sąjungos, tapatybės grupės ir viešojo intereso grupės. Tuo tarpu geriausiai mobilizuotos yra profesinės, verslo ir institucinės asociacijos. Gauti duomenys atitinka ir teorinėje disertacijos dalyje aptartą M. Olson diskusiją apie skirtingų interesų grupių tipų kolektyvinio veiksmo dilemas – kiek sėkmingos jos bus pritraukdamos potencialius narius lemia tai, ar jos atstovauja siauriems ekonominiams ir platiems visuomenės interesams. Taip yra todėl, kad skirtingi interesų grupių tipai pasižymi ir skirtingomis potencialių narių charakteristikomis, kurios gali apsunkinti arba palengvinti mobilizaciją ir susitelkimą kolektyviniam veiksmui. Platiems ir todėl išskaidytiems interesams atstovaujančios grupės (šiuo atveju tai – viešojo intereso, tapatybės ir laisvalaikio grupės) patiria daugiau sunkumų pritraukdamos narius, kadangi pastarųjų interesai yra labiau heterogeniški nei ekonominiams interesams atstovaujančių grupių narių. Įdomus atvejis yra profesinės sąjungos, jos paprastai yra priskiriamos prie

²⁰ Respondentams pateikti 6 galimi atsakymai: „mažiau kaip 10 proc.“, „tarp 10 proc. ir 25 proc.“, „tarp 25 ir 50 proc.“, „tarp 50 ir 75 proc.“, „daugiau kaip 75 proc.“ ir „nežinau“.

ekonominį interesų grupių, tačiau tradiciškai šioms grupėms yra žymiai sunkiau mobilizuotis (žr. pvz., Fulton 2015; Klandermans 1984) nei verslo grupėms ar profesinėms asociacijoms. Jei pastarųjų grupių narius sieja bendros „tapatybės“ (Dunleavy 1991), tai profesinių sąjungų narių interesai, kaip ir viešojo interesų grupių atveju, yra labiau išskaidyti. Be to, profesinės sąjungos, lyginant su kitomis ekonominėmis grupėmis, paprastai turi žymiai didesnę potencialių narių bazę. Mažas narių skaičius Lietuvos interesų organizacijose gali būti paaiškinamas ir tuo, kad Lietuva, kaip ir kitos posovietinės šalys, pasižymi žemu piliečių dalyvavimu visuomeninėse organizacijose (Aidukaitė 2017; Hrebendar ir kt. 2008). Tai sietina tiek su gilių pilietinio dalyvavimo tradicijų nebuvimu (Mansfeldová ir kt. 2004), tiek su menku socialiniu kapitalu (Matonytė 2004). Pavyzdžiui, atlikti tyrimai rodo, kad nors nuo nepriklausomybės atgavimo nevyriausybinių organizacijų skaičius Lietuvoje (taip pat Latvijoje ir Estijoje) nuolat augo, piliečių, dalyvaujančių šių organizacijų veikloje, skaičius išliko statiškas (Auers 2015: 128; Žiliukaitė 2012). Kalbant apie juridinių asmenų narystę interesų grupėse, disertacijoje pateikti duomenys iš dalies koreliuoja ir su „Transparency International“ Lietuvos skyriaus užsakymu atlikta reprezentatyvia Lietuvos įmonių apklausa (atliko Vilmorius, N=604), kuri parodė, kad vos 18 proc. jų priklauso asociacijai, vienijančiai tos srities įmones (Transparency International – Lietuvos skyrius 2014). Minėtas tyrimas taip pat parodė, kad priklausymas asociacijai yra tiesiogiai proporcingas įmonės dydžiui, t. y. kuo daugiau darbuotojų įmonė turi, tuo dažniau ji linkusi turėti narystę asociacijoje.

Interesų grupių finansiniai ištekliai. Kaip rodo empiriniai tyrimai, interesų grupių finansiniai ištekliai yra svarbus veiksnys, apsprendžiantis interesų grupių elgseną. Pajamos yra esminis veiksnys, užtikrinantis organizacijos gyvavimą ir išlikimą bei įgalinantis ją efektyviai veikti viešosios politikos lauke. Siekiant nustatyti Lietuvos nacionalinių interesų grupių finansinių išteklių apimtį, apklausos respondentams buvo užduotas klausimas: *Koks buvo metinis jūsų organizacijos veiklos biudžetas 2015 metais?*²¹

3.6 lentelė. Interesų grupių finansiniai ištekliai (2015 m. biudžeto dydis)

	Iki 10 tūkst.	10 tūkst. – 50 tūkst.	50 tūkst. – 100 tūkst.	100 tūkst. – 500 tūkst.	500 tūkst. – 1 mln.	1 mln. – 5 mln.	5 mln. – 10 mln.
Profesinės sąjungos	4	7	7	3	1	0	0
Profesinės asociacijos	67	19	5	8	1	0	0
Verslo asociacijos	21	26	14	10	4	1	0
Institucinės asociacijos	12	5	1	1	1	0	0
Tapatybės grupės	28	6	7	8	0	1	2

²¹ Galimi atsakymai buvo: „iki 10 000 eurų“, „tarp 10 000 eurų ir 50 000 eurų“, „tarp 50 000 eurų ir 100 000 eurų“, „tarp 100 000 eurų ir 500 000 eurų“, „tarp 500 000 eurų ir 1 mln. Eurų“, „tarp 1 mln. € ir 5 mln. eurų“, „tarp 5 mln. eurų ir 10 mln. eurų“, „daugiau kaip 10 mln. eurų“ ir „nežinau“.

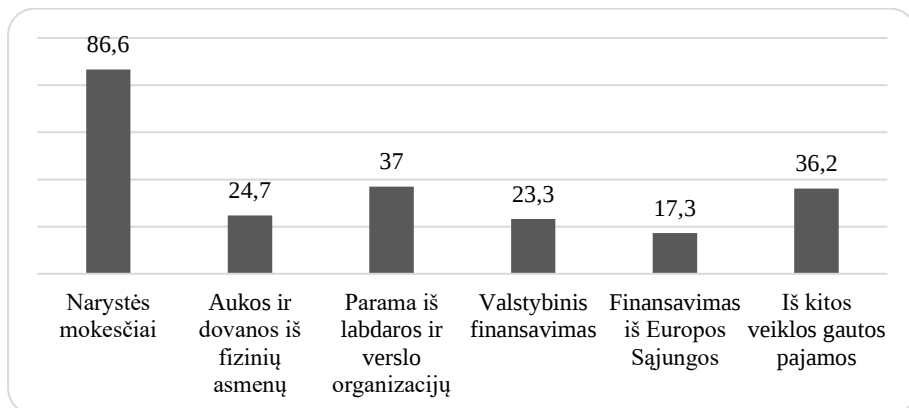
Laisvalaikio / pomėgių grupės	18	3	2	3	0	1	2
Viešojo intereso grupės	22	2	1	3	2	1	0
Kitos grupės	9	8	2	1	0	2	0
Iš viso	181 (49,6 proc.)	76 (20,8 proc.)	39 (10,7 proc.)	37 (10,1 proc.)	9 (2,5 proc.)	6 (1,4 proc.)	4 (0,5 proc.)
N=352							

Kaip rodo duomenys, apklausoje dalyvavusių Lietuvos nacionalinių interesų grupių finansiniai pajėgumai yra labai skirtingi ir netolygūs. 49,6 proc. apklaustų organizacijų biudžetas yra skurdus – jų 2015 m. pajamos buvo ne didesnės kaip 10 tūkst. eurų. Akivaizdu, kad tokios metinės pajamos stipriai riboja organizacijos galimybes efektyviai vykdyti tiek organizacines veiklas, tiek dalyvauti viešosios politikos procese. Finansiniai organizacijos pajėgumai kartu yra susiję ir su žmogiškųjų išteklių klausimu. Riboti finansiniai ištekliai neleidžia pritraukti ir išlaikyti reikiamų specialistų. Pavyzdžiui, vien tik vienos darbo vietos kaina (pilno etato) organizacijai atsietų apie 13 tūkst. eurų per metus²². Kita vertus, maždaug penktadalis interesų grupių (20,8 proc.) finansiškai yra kiek stipresnės – jų metinių biudžetą sudarė tarp 10 tūkst. eurų ir 50 tūkst. eurų. Kiek daugiau nei 10 proc. organizacijų, metinės pajamos sudarė tarp 50 tūkst. eurų ir 100 tūkst. eurų. Panašus skaičius organizacijų nurodė, kad jų 2015 m. biudžetas siekė tarp 100 tūkst. eurų ir 500 tūkst. eurų. Didžiausius finansinius išteklius dalijasi vos 4,4 proc. visų apklaustų Lietuvos nacionalinių interesų grupių. Taigi, nacionaliniame kontekste finansiškai pajėgios vykdyti organizacines ir politines veiklas yra vos ketvirtadalis organizacijų, kurių metinių biudžetą sudaro bent 50 tūkst. eurų. Galima teigti, kad finansinių išteklių trūkumas yra vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susiduria Lietuvos interesų grupių sistema. Su mažiausiomis pajamomis veikia didžioji dauguma viešojo intereso grupių ir profesinių asociacijų. Finansiškai pajėgiausios atrodo verslo interesų grupės ir profesinės sąjungos. Kita vertus, šiems tipams priklausančios organizacijos taip pat pasižymi skirtingais biudžetais. Pavyzdžiui, ketvirtadalis apklaustų verslo interesų grupių nurodo, kad jų metinis biudžetas siekė ne daugiau kaip 10 tūkst. eurų. Žvelgiant bendrai, Lietuva šiuo atveju yra panaši į kitas Vidurio ir Rytų Europos šalis, tokias kaip Latvija, Slovėnija ar Juodkalnija, tačiau gerokai atsilieka nuo ekonomiškai stipresnių valstybių, pavyzdžiui Vokietijos ar Austrijos (žr. Dür ir Mateo 2016: 52–53; Komar ir kt. 2017; Novak 2017).

Interesų grupių pajamų šaltiniai. Lietuvoje interesų grupių (asociacijų) veiklą reglamentuoja Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas (LR asociacijų įstatymas, Valstybės žinios, 2004-02-14, Nr. 25-745). Nors šiuo metu galiojančioje įstatymo redakcijoje baigtinis šių organizacijų galimų pajamų šaltinių sąrašas nėra numatytas, remiantis Lietuvos asociacijų įstatais, asociacijų pajamų šaltiniai gali būti tokie: narių mokesčiai ir įnašai, valstybės ar savivaldybių dotacijos, fizinių ir juridinių asmenų neatlygintinai perduotos lėšos ir turtas, palikimai, pagal testamentą tenkantys

²² Skaičiuojant pilną darbo vietos kainą, kai darbuotojas gauna vidutinį šalies darbo užmokestį.

asociacijai, asociacijos įsteigtų juridinių asmenų pelnas, kredito įstaigų palūkanos ir lėšos, gautos vykdant ūkinę komercinę veiklą. Siekiant nustatyti interesų grupių finansavimo šaltinius buvo užduotas klausimas: *Organizacijos finansinę paramą gali gauti iš įvairių šaltinių. Nurodykite, kokią jūsų organizacijos 2015 metų biudžeto dalį procentais sudarė žemiau išvardinti šaltiniai.*²³

3.2 pav. Interesų grupių pajamų šaltiniai (N=365)

Kaip rodo tyrimo duomenys, apklausoje dalyvavusių Lietuvos interesų grupių biudžetą sudaro pajamos iš įvairių šaltinių. 3.2 paveiksle pateiktas iš skirtingų šaltinių finansavimą gaunančių interesų grupių skaičius procentais. Net 86,6 proc. apklaustų interesų grupių biudžetą ar jo dalį sudaro narystės mokesčiai. Ketvirtadalis apklaustų organizacijų (24,7 proc.) gauna pajamų iš fizinių asmenų aukų ir dovanų, net 37 proc. interesų grupių yra finansuojamos kitų organizacijų. Kalbant apie institucinį finansavimą, kiek daugiau nei penktadalis apklaustų interesų grupių yra finansuojamos iš valstybės biudžeto, tuo tarpu finansavimą iš ES gauna 17 proc. organizacijų. Verta atkreipti dėmesį, kad daugiau nei trečdalis (36,2 proc.) interesų grupių savo biudžetą papildė iš organizacijos vykdomų veiklų, pavyzdžiui, paslaugų nariams ar investicijų, gautomis pajamomis.

8 priede pateikiama pajamų šaltinių pagal interesų grupių tipus analizė. Kaip rodo duomenys, didžiausias visų interesų grupių tipų pajamų šaltinis yra narystės mokesčiai. Profesinės asociacijos, verslo asociacijos, tapatybės grupės, laisvalaikio grupės, viešojo intereso grupės bei kitos grupės gauna nemažą dalį pajamų iš kitų veiklų. Parama iš labdaros ir verslo asociacijų sudaro beveik visų interesų grupių nemažą dalį biudžeto, išskyrus verslo asociacijų ir kitų grupių atvejų. Didžiausią dalį valstybės subsidijų gauna tapatybės grupės, laisvalaikio grupės, viešojo intereso grupės ir kitos grupės, kiek mažiau – verslo interesų grupės. Įdomu, kad profesinės asociacijos nėra priklausomos nuo valstybinio finansavimo. ES finansavimą gauna

²³ Respondentai galėjo rinktis iš šešių variantų: „nario mokestis (įmonių, individualių narių ar kitų organizacijos narių)“, „aukos ir dovanos iš fizinių asmenų“, „parama iš labdaros ir verslo organizacijų“, „finansavimas iš ES (pvz., lėšos iš ES projektų ar programų)“, ir „iš kitos veiklos gautos pajamos (pavyzdžiui, lėšos, gautos už paslaugas nariams, santaupos, investicijos, minios finansavimas (angl. crowd funding))“.

beveik visų grupių tipai, mažiausiai – tapatybės grupės. Pastarosios, kaip ir viešojo intereso grupės, taip pat gauna gana nemažą paramą iš fizinių asmenų.

Aptarti duomenys leidžia susidaryti bendrą vaizdą apie apklaustų Lietuvos interesų grupių pajamų šaltinius, tačiau, norint suprasti, kiek šie pajamų šaltiniai yra svarbūs interesų grupių veiklai užtikrinti, verta atsižvelgti į šių šaltinių santykinį svorį bendrame interesų grupės metiniame biudžete. Kaip aptarta teorinėje disertacijos dalyje, ištekliaus svarba yra matuojama pagal tai, kiek jo netekimas sutrikdytų organizacijos veiklą ir keltų iššūkį jos egzistavimui (žr. Pfeffer ir Salancink 2003). Svarbiausiu interesų grupės pajamų šaltiniu laikomas tas šaltinis, kuris sudaro didžiausią grupės biudžeto dalį²⁴. Šis pajamų šaltinis gali būti laikomas kritiškai svarbiu interesų grupės gyvavimui ir veiklos vykdymui, kadangi, jo netekus ar jam reikšmingai sumažėjus, interesų grupė susidurtų su rimtais finansiniais iššūkiais, galimai ribojančiais tolesnės veiklos vykdymą ir išlikimą. Analizuojamoje interesų grupių imtyje kritiškai svarbus pajamų šaltinis sudarė nuo 50 proc. iki 100 proc. visų interesų grupės pajamų.

3.7 lentelė. Svarbiausi pajamų šaltiniai pagal grupių tipus

	Narystės mokesčiai	Fizinis u asmen ų aukos	Labdaros ir verslo org. parama	Valstybinis finansavimas	ES finansavimas	Kt. pajamos	Įvairūs šaltiniai
Profesinės sąjungos	90,4	-	-	-	4,8	4,8	-
Profesinės asociacijos	47,0	-	17,0	12,0	-	4,0	20,0
Verslo asociacijos	62,7	-	-	5,3	6,7	8,0	17,3
Institucinės asociacijos	84,2	-	5,3	10,5	-	-	-
Tapatybės grupės	12,2	8,2	20,4	22,4	4,1	12,2	20,4
Laisvalaikio grupės	33,3	3,7	11,1	14,8	3,7	11,1	22,2
Viešojo intereso grupės	29,0	9,7	12,9	-	19,4	16,1	12,9
Kitos grupės	34,8	-	-	13,0	13,0	8,7	30,4
Iš viso	46,7	2,3	10,1	10,4	5,2	7,8	8,2
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=345)							

Siekiant pakrinti, ar egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp metinio biudžeto dydžio ir svarbiausio (didžiausio) interesų grupės pajamų šaltinio, buvo atlikta Spearmano koreliacinė analizė (žr. 6 priedą). Galima stebėti statistiškai reikšmingus ryšius tarp kelių pajamų šaltinių ir biudžeto dydžio. Pavyzdžiui,

²⁴ Apklausoje respondentai nurodė, kokią jų atstovaujamos organizacijos 2015 metų biudžeto dalį procentais sudarė išvardinti šaltiniai. Siekiant nustatyti svarbiausią arba, kitaip tariant, pagrindinį kiekvienos interesų grupės pajamų šaltinį, pajamų šaltinius atspindintys duomenys buvo perkoduoti.

statistiškai labiau tikėtina, kad interesų grupių, kurių metinį biudžetą sudarė ne daugiau kaip 10 tūkst. eurų, pagrindinis pajamų šaltinis yra narystės mokesčiai arba aukos ir dovanos iš fizinių asmenų. Kartu nustatytas neigiamas statistinis ryšys tarp valstybinio ir ES finansavimo, kaip pagrindinio interesų grupės pajamų šaltinio, ir metinio biudžeto, ne didesnio kaip 10 tūkst. eurų. Ir priešingai – jei pagrindinis interesų grupės pajamų šaltinis yra valstybės dotacijos arba ES lėšos, statistiškai labiau tikėtina, kad tokia interesų grupė bus kur kas turtingesnė (metinis biudžetas nuo 100 tūkst. iki 1 mln. eurų). Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė, turtingiausios Lietuvos interesų grupės yra labiau linkusios savo pajamų šaltinius diversifikuoti ir užsidirbti kitais būdais (pvz., teikiant paslaugas nariams, investuojant ir pan.). Apibendrinant koreliacinės analizės rezultatus galima teigti, kad interesų grupės finansiniai pajėgumai priklauso ir nuo to, kas ją finansuoja. Akivaizdu, kad biudžeto formavimas iš narystės mokesčių ir fizinių asmenų aukų, mažina interesų grupės galimybes surinkti pakankamai lėšų. Institucinis finansavimas (nacionalinis ir ES) reikšmingai padidina organizacijos pajamas. Kartu svarbu pabrėžti, kad šaltinių diversifikavimas gali tapti didesnio finansinio stabilumo prielaida. Pažymėtina ir tai, kad vienos turtingiausių Lietuvos interesų grupių kartu yra ir versliausios organizacijos, kurios savo biudžetą reikšmingai papildo iš kitų veiklų gautomis pajamomis.

Konkurencija su kitomis grupėmis ir nerimas dėl išlikimo. Išteklių priklausomybės teorija pabrėžia, kad konkurencija tarp organizacijų yra svarbus veiksnys, kuris paaiškina ir padeda suprasti interesų grupės elgseną (Pfeffer ir Salancik 2003). Interesų grupių atveju konkurencija vyksta dviejose arenose: konkurencija dėl išteklių ir konkurencija dėl įtakos viešosios politikos procese. Atsižvelgiant į tai, kad šioje disertacijoje interesų grupės elgsena yra siejama su jos organizaciniais ypatumais, konkurencija dėl išteklių yra ypač svarbus analizės dėmuo. Ankstesniuose tyrimuose dažniausiai remiantis populiacijų ekologijos perspektyva (Gray ir Lowery 1996) mokslininkai konkurenciją tarp interesų grupių paprastai matuodavo netiesioginiu būdu, t. y. nustatydami tam tikroje viešosios politikos srityje veikiančių grupių skaičių arba, kitaip tariant, interesų grupių bendruomenės tankumą. Pasak V. Gray ir D. Lowery (1996: 27), kuo didesnis interesų grupių skaičius veikia konkrečioje srityje, tuo daugiau interesų grupių turi varžytis dėl ribotų išteklių. Vis dėlto tankumas nebūtinai yra tinkamas konkurencijos atitikmuo, kadangi jis taip pat gali suponuoti, kad konkurencija yra maža, todėl daugelis grupių gali išsilaikyti ir veikti. Be to, konkurenciją kiekviena organizacija vertina subjektyviai, atsižvelgiant į tai, kaip jos lyderiai suvokia aplinką, kurioje ta organizacija veikia. Kaip teigia išteklių priklausomybės teorija, organizacijos aplinkos negalima vertinti kaip duotos realybės – ji yra kuriama stebint ir interpretuojat (Pfeffer ir Salancik 2003: 13). Atliktame tyrime respondentų buvo prašoma subjektyviai įvertinti, kaip stipriai jų organizacija konkuruoja su kitomis interesų grupėmis, užduodant klausimą: *Kalbant apskritai, ar jūsų organizacija konkuruoja su kitomis panašiomis organizacijomis pritraukiant narius, aukas ir subsidijas?*²⁵

²⁵ Atsakymai buvo pateikti 5 balų Likerto skalėje: 1 – visiškai nekonkuruoja, 2 – šiek tiek konkuruoja, 3 – vidutiniškai konkuruoja, 4 – stipriai konkuruoja, 5 – labai stipriai konkuruoja.

3.8 lentelė. Konkurencija su kitomis interesų grupėmis

	Visiškai nekonkuruoja	Šiek tiek konkuruoja	Vidutiniškai konkuruoja	Stipriai ir labai stipriai konkuruoja
Profesinės asociacijos	40,6	44,4	7,5	7,5
Verslo asociacijos	32,5	42,5	17,5	7,5
Institucinės asociacijos	60,0	20,0	15,0	5,0
Profesinės sąjungos	13,0	47,8	21,7	17,4
Tapatybės grupės	23,5	35,3	29,4	11,8
Laisvalaikio grupės	31,0	41,4	27,6	6,9
Viešojo intereso grupės	28,1	37,5	25,0	9,4
Kitos grupės	33,3	45,8	16,7	4,2
Iš viso	33,4	40,8	17,8	7,9
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=365)				

Didžioji dalis apklaustų interesų grupių nurodo visiškai nekonkuruojančios (33,4 proc.) arba tik šiek tiek konkuruojančios (40,8 proc.) su kitomis interesų grupėmis dėl narių, aukų ir subsidijų pritraukimo. Galima daryti prielaidą, kad dauguma Lietuvos interesų grupių yra specializuotos ir veikia tam tikroje „nišoje“, kuri jas išskiria iš kitų panašių organizacijų ir kurioje kiekvienas joms reikalingas išteklius yra maksimaliai prieinamas, todėl joms nereikia dėl šių išteklių konkuruoti tarpusavyje. Kita vertus, net ketvirtadalis (25,7 proc.) apklaustų organizacijų teigė, kad su kitomis panašiomis organizacijomis konkuruoja vidutiniškai, stipriai arba labai stipriai. Galima teigti, kad, subjektyviu organizacijų vertinimu, viena iš keturių apklaustų interesų grupių veikia konkurencingoje ir nesaugioje aplinkoje. Šiuo atveju galima stebėti panašią tendenciją kaip ir potencialių narių mobilizavimo atveju. Labiausiai tarpusavyje konkuruoja išskaidytiems interesams atstovaujančios organizacijos (profesinės sąjungos, tapatybės grupės ir viešojo intereso grupės), tuo tarpu stiprią konkurenciją patiria tik nedidelis skaičius specifiniams ekonominiams interesams atstovaujančių grupių.

Kaip rodo moksliniai tyrimai, interesų grupių populiacijoms yra būdingas didelis nepastovumas, kurį sąlygoja esamų organizacijų išnykimas ir naujų atsiradimas (Halpin ir Jordan 2012; Lowery ir kt. 2015). Interesų grupių „mirtingumas“ taip pat gali būti siejamas su aplinkos neapibrėžtumu ir konkurencija dėl ribotų išteklių bei gali turėti poveikį interesų grupių elgsenai. Siekiant nustatyti, kaip stipriai Lietuvos interesų grupės jaučia nerimą dėl išlikimo (angl. *mortality anxiety*), tyrimo respondentams buvo užduodamas klausimas: *Kartais organizacijos yra veikiamos vidaus ir / ar išorės veiksnių. Kiek tikėtina, kad per ateinančius penkerius metus jūsų organizacija susidurs su rimtais iššūkiais, keliančiais grėsmę jos išlikimui?*²⁶

3.9 lentelė. Interesų grupių nerimas dėl išlikimo

²⁶ Atsakymai buvo pateikti 5 balų Likerto skalėje: 1 – labai mažai tikėtina, 2 – mažai tikėtina, 3 – nei tikėtina, nei netikėtina, 4 – tikėtina, 5 – labai tikėtina.

	Labai mažai tikėtina	Mažai tikėtina	Nei tikėtina, nei netikėtina	Tikėtina ir labai tikėtina
Profesinės sąjungos	13,6	18,2	31,8	36,4
Profesinės asociacijos	26,0	29,8	10,6	24,0
Verslo asociacijos	15,6	32,5	16,9	35,1
Institucinės asociacijos	31,6	21,1	5,3	42,1
Tapatybės grupės	19,6	21,6	15,7	43,1
Laisvalaikio grupės	20,7	27,6	27,6	24,1
Viešojo intereso grupės	3,1	18,8	18,8	59,4
Kitos grupės	8,3	37,5	16,7	37,5
Iš viso	18,7	27,4	16,2	37,7
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=358)				

Beveik pusė tyrime dalyvavusių interesų grupių nurodo, kad tokie iššūkiai, kurie keltų grėsmę organizacijos išlikimui, yra labai mažai ir mažai tikėtini, o 15,9 proc. mano, kad tai nei tikėtina, nei netikėtina, net 37,7 proc. interesų grupių nurodė, kad turinčios didelį nerimą dėl organizacijos išlikimo. Taigi, net kas trečia apklausta interesų grupė mano, kad ateityje susidurs su rimtais iššūkiais, kurie gali kelti pavojų organizacijos išlikimui. Atsižvelgiant į tai, kad apklausos imtį sudaro nacionaliniame lygmenyje veikiančios organizacijos, kurios turi išvystytas formalias struktūras ir didžioji dauguma jų veiklą vykdo 10 metų ir daugiau (amžiaus mediana – 16 metų) toks skaičius yra didelis. Remiantis kitų šalių analogiškų tyrimų rezultatų analize, Lietuva šiuo aspektu panaši į Slovėniją, kur 35 proc. interesų grupių nurodė, jog per ateinančius penkerius metus jos gali išnykti, tuo tarpu Vakarų Europos šalyse situacija yra gerokai švelnesnė – Škotijoje ir Nyderlanduose tokių grupių yra tik 17 proc., Belgijoje – 23 proc. (žr. Beyers, Fraussen, Heylen 2016: 16). Žvelgiant į atskirus interesų grupių tipus, didžiausią nerimą, kad per ateinančius penkerius metus organizacija susidurs su rimtais iššūkiais, keliančiais grėsmę jos išlikimui, jaučia viešojo intereso grupės. Tokius pačius rezultatus rodo ir Darren R. Halpin ir Herschel F. Thomas (20012b) atliktas Škotijos interesų grupių tyrimas.

Taigi, kokie iššūkiai Lietuvos interesų grupėms kelia didžiausią nerimą? Šiuo tikslu apklausos respondentų buvo prašoma atsakyti į klausimą: *Kiek svarbūs yra žemiau nurodyti iššūkiai jūsų organizacijos gyvimui?* Respondentams buvo pateikti 11 aplinkos iššūkių²⁷, kuriuos buvo prašoma įvertinti pagal svarbą, pasirenkant vieną iš penkių galimų atsakymų variantų: *visiškai nesvarbus, nelabai svarbus, nei svarbus, nei nesvarbus, svarbus ir labai svarbus*

²⁷ 1. Konkurencija su kitomis organizacijomis; 2. Senėjanti visuomenė (potencialūs nariai); 3. Teisinis neapibrėžtumas jūsų organizacijos interesų srityje; 4. Visuomenės nuomonės kaita jūsų organizacijai svarbių klausimų atžvilgiu; 5. Individualizacija; 6. Naujos žiniasklaidos priemonės (pvz., naujos socialinių medijų platformos); 7. Didėjanti kultūrinė įvairovė; 8. Nauji laisvalaikio leidimo būdai; 9. Sumažėjusios subsidijos ir valstybinis finansavimas; 10. Europeizacija / globalizacija; 11. Kitos politinio dalyvavimo formos.

3.10 lentelė. Iššūkiai, su kuriais susiduria interesų grupės

	Visai nesvarbus ir nelabai svarbus	Nei svarbus, nei nesvarbus	Svarbus ir labai svarbus
Konkurencija su kitomis organizacijomis	35,9	27,1	35,1
Senėjanti organizacijos tikslus palaikanti visuomenės dalis	26,0	21,6	51,2
Teisinis neapibrėžtumas jūsų organizacijos interesų srityje	18,6	19,5	60,0
Visuomenės nuomonės kaita jūsų organizacijai svarbių klausimų atžvilgiu	13,4	15,6	69,0
Individualizacija	29,7	35,1	35,2
Naujos žiniasklaidos priemonės (pvz., naujos socialinių medijų platformos)	22,7	22,7	52,3
Didėjanti kultūrinė įvairovė	30,7	36,7	30,1
Nauji laisvalaikio leidimo būdai	37,3	28,2	32,6
Sumažėjusios subsidijos ir valstybinis finansavimas	30,1	24,1	44,4
Europeizacija / globalizacija	31,0	27,9	38,4
Kitos politinio dalyvavimo formos	34,8	34,8	27,4
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=365)			

3.10 lentelėje pateikiami iššūkių, su kuriais susiduria interesų grupės, vertinimai. Kaip svarbiausius iššūkius galima išskirti visuomenės nuomonės kaitą atitinkamai interesų grupei svarbių klausimų atžvilgiu, senėjančią visuomenę, naujas žiniasklaidos priemones ir teisinį neapibrėžtumą. Du pirmieji iššūkiai yra tiesiogiai susiję su potencialiais interesų grupių nariais. Tiek visuomenės nuomonės kaita, tiek senėjanti visuomenė yra svarbūs veiksniai, ribojantys potencialių narių pritraukimą. Sumažėjęs valstybinis finansavimas daugumos grupių taip pat išskiriamas kaip svarbus iššūkis. Jį galima sieti su nestabiliomis ir mažėjančiomis pajamomis tų organizacijų, kurios kliaujasi šiuo finansavimo šaltiniu, tuo tarpu mažiausiai interesų grupės nerimauja dėl kitų politinių dalyvavimo formų, naujų laisvalaikio leidimo būdų bei didėjančios kultūrinės įvairovės.

Vidinė interesų grupių demokratija. Interesų grupių demokratinis potencialas yra gana plačiai diskutuojamas interesų grupių literatūroje (pvz., žr. Dalton ir kt. 2003; Halpin 2006; 2010; Jordan ir Maloney 1997; 2007; Skocpol 2003). D. Halpin interesų grupes apibūdina kaip „mažąsias demokratijas“, kuriose nariai yra supažindinami su politika, prisideda prie socialinio kapitalo kūrimo ir dalyvauja demokratiname valdymo procese (2006: 919), todėl, norėdamos padaryti valstybės valdymo procesus labiau demokratiškus, jos pačios turi praktikuoti demokratinis principus (Halpin

2010: 4). Socialinio kapitalo perspektyvoje tikimasi, kad interesų grupės bus atviros ir vadovausis skaidriais vidinių sprendimų priėmimo principais, o joms vadovaus atskaitingi ir atliepūs lyderiai (Jordan ir Maloney 2007: 25). Taigi, aktualu yra žinoti, kam interesų grupės atstovauja ir kas formuluoja jų pozicijas viešosios politikos klausimais. Ar interesų grupei vadovaujantys ir kitas svarbias pareigas užimantys asmenys yra renkami demokratinio proceso metu, ar jie yra skiriami kitų vadovujančių asmenų? Ar interesų grupė turi demokratinius sprendimų priėmimo mechanizmus, kurių metu yra atsižvelgiama į narių nuomonę, ar viešosios politikos pozicijas ir politines strategijas nusprendžia vadovai, o nariai besąlygiškai priima jų sprendimus? Kitaip tariant, ar interesų grupės valdymas yra hierarchiškas ar horizontalus? Šie aspektai tiesiogiai referuoja į vidinę interesų grupių demokratiją ir į narių, kurie legitimuoja interesų grupės atstovaujamus interesus, ir patį jos egzistavimą – galią. Nemažai mokslininkų atkreipė dėmesį, kad interesų grupės nėra prigimtinais demokratiškos ir veikiau yra panašios į „protesto verslą“ (angl. *the protest business*) (Jordan ir Maloney 1997), kuriame tik nedidelė dalis narių aktyviai dalyvauja grupės veikloje ir likusieji neturi jokios sprendimų priėmimo galios (Berry 1984: 93), o politiniai ir organizaciniai sprendimai yra priimami grupės vadovų (McLaverty 2002: 309–310; Warleigh 2001: 631).

Interesų grupės vidinė demokratija, šioje disertacijoje vertinama pagal tris respondentams užduotus klausimus: kiek įtakingi yra interesų grupės nariai nustatant interesų grupės poziciją viešosios politikos srityse bei sprendžiant, kokias priemones ir strategijas taikyti politikai paveikti, ir kaip pirmiausia yra priimami sprendimai susiję su organizacinėmis ir politinėmis interesų grupės veiklomis.

Kaip rodo 7 priede pateikti duomenys, kiek daugiau nei pusė apklaustų organizacijų nurodo, kad jų nariai turi daug įtakos, nustatant interesų grupės poziciją viešosios politikos srityse, tačiau net du trečdaliai organizacijų teigia, kad daug įtakos šiuo klausimu turi valdyba arba vykdomasis komitetas bei valdybos pirmininkas. Penktadalis interesų grupių nurodo, kad formuojant viešosios politikos poziciją daug įtakos turi organizacijos darbuotojai. Tik nedidelė dalis tyrimo respondentų nurodė, kad įvairūs interesų grupės rėmėjai turi šiek tiek įtakos sprendžiant minėtus klausimus. Iš esmės identiška situacija stebima ir svarstant klausimus, susijusius viešajai politikai paveikti taikytinomis priemonėmis ir strategijomis.

Analizuojant narių įtaką skirtinguose interesų grupių tipuose (žr. 3.11 lentelę), galima pastebėti, kad dauguma interesų grupių suteikia didelę įtaką savo nariams. Vis dėlto akivaizdu, daugiausia įtakos turi profesinių sąjungų (78,3 proc.), verslo asociacijų (66,3 proc.) ir institucinių asociacijų (65 proc.) nariai. Tai galima sieti ir su tuo, kad, kaip buvo aptarta anksčiau (žr. 4.7 lentelę), nariai yra svarbiausias šių grupių pajamų šaltinis, todėl natūralu, kad būtent šios grupės nariams suteikia daugiausia galios. Be to, čia taip pat būtų galima daryti sąsają su jau minėtomis skirtingomis specifiniams (ekonominiais) interesams atstovaujančių ir platiems interesams atstovaujančių interesų grupių kolektyvinio veiksmo logikomis, t. y. ekonominiais interesams atstovaujančių grupių narių interesų homogeniškumas ir aiškus materialios naudos tikslas gali sąlygoti tiek jų didesnę poreikį daryti įtaką sprendžiant politinės veiklos klausimus, tiek jų ideologinį įsipareigojimą tiems tikslams. Tuo tarpu labiau išskaidytiems interesams atstovaujančios grupės – tapatybės, laisvalaikio ir viešojo

intereso grupės – gali, viena vertus, pačios riboti narių įtaką ir, antra vertus, patys nariai gali būti mažiau suinteresuoti labiau įsitraukti į sprendimų priėmimą

3.11 lentelė. Interesų grupių narių įtaka priimant su politine grupės veikla susijusius sprendimus

	Įtaka nustatant interesų grupės poziciją viešosios politikos srityse				Įtaka sprendžiant, kokias priemones ir strategijas taikyti politikai paveikti			
	Daug įtakos	Šiek tiek įtakos	Nedidelė įtaka	Jokios įtakos	Daug įtakos	Šiek tiek įtakos	Nedidelė įtaka	Jokios įtakos
Profesinės sąjungos	78,3	13,0	-	-	82,6	8,7	-	4,3
Profesinės asociacijos	54,7	27,4	10,4	1,9	46,2	29,2	6,6	2,8
Verslo asociacijos	66,3	21,3	5,0	2,5	61,3	22,5	2,5	3,8
Institucinės asociacijos	65,0	35,0	-	-	55,0	35,0	5,0	-
Tapatybės grupės	43,1	37,3	15,7	-	27,5	45,1	19,6	2,0
Laisvalaikio grupės	37,9	48,3	3,4	-	27,6	44,8	6,9	3,4
Viešojo intereso grupės	56,3	31,3	6,3	-	56,3	25,0	9,4	-
Kitos grupės	50,0	33,3	4,2	4,2	50,0	29,2	4,2	-

Aukščiau aptarti duomenys rodo subjektyvius tyrimo respondentų apie interesų grupių nariams priskiriamą įtaką priimant su grupės politine veikla susijusius sprendimus. Siekiant išsiaiškinti, kiek nariai turi realios galios, toliau analizuojamas formalus sprendimų priėmimo procesas organizacijos viduje (žr. 3.12 lentelę).

3.12 lentelė. Sprendimų priėmimas interesų grupėse

	Bendru narių sutarimu	Balsuojant nariams	Bendru valdybos sutarimu	Balsuojant valdybai	Sprendimų priėmimo vadovai	Kita	Netaikoma
Biudžetas	9,6	26,7	16,0	26,1	12,9	3,7	5,1
Darbuotojų samdymas	2,5	5,3	12,9	17,1	32,8	2,2	27,2
Valdybos narių skyrimas	12,8	71,9	2,8	3,3	0,3	3,6	5,3
Pirmininko skyrimas	11,7	53,6	9,4	21,7	-	1,4	2,2
Naujų narių priėmimas	9,7	18,0	17,7	31,8	11,6	8,6	2,8

Įstatų ar statuto pakeitimai ir pan.	15,2	71,6	5,5	5,2	0,3	1,7	0,5
Organizacijos pozicijos formavimas viešosios politikos klausimais	15,9	12,8	27,9	24,5	7,8	3,3	7,8
Tvirtinant strategijas, skirtas paveikti politikos formavimo procesą	14,7	16,4	21,9	22,5	8,6	2,8	13,1
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=365)							

Kaip matyti iš 3.12 lentelėje pateikiamų atsakymų rezultatų, apklaustų interesų grupių nariai turi gana didelę galią priimant su organizacine veikla susijusius sprendimus. Bendru narių sutarimu arba balsuojant nariams priimami sprendimai dėl įstatų ar statuto pakeitimų, pirmininko ir valdybos narių skyrimo. Negalima vienareikšmiškai teigti, kad grupė viduje yra demokratiška vien dėl to, kad turi institucionalizuotas vidines demokratines procedūras (vidinių demokratinių procedūrų institucionalizacija (Jordan ir Maloney 2007: 31). Taigi, Lietuvos atveju derėtų atkreipti dėmesį, kad tokia narių teisė ir galia paprastai yra numatyta organizacijų įstatuose ir daugumoje atvejų įstatų keitimas, pirmininko ir valdymo narių skyrimas balsuojant nariams yra standartinė sprendimų priėmimo procedūra. Trečdalis organizacijų taip pat nurodo, kad nariai turi diskrecijos teisę organizacijos biudžeto klausimais, tačiau politinės įtakos klausimais bei personalo klausimais formalios galios didžiosios dalies interesų grupių nariai neturi. Šiais atvejais sprendimus priima valdyba arba kiti vadovaujantys asmenys. Taigi, nors nariams priskiriama įtaka galėtų suponuoti, kad su politine veikla susijusių sprendimų priėmimas tirtų interesų grupėse vyksta „iš apačios į viršų“, formalūs sprendimo priėmimo procesai rodo nenuginčijamą faktą, kad didžiojoje dalyje interesų grupių politinės strategijos ir pozicijos yra formuojamos grupių lyderių ir labiau atitinka „iš viršaus į apačią“ sprendimų priėmimo modelį.

Ryškūs nesutapimas tarp formalios narių galios priimant su politine veikla susijusius sprendimus ir narių įtakos (nurodytos tyrimo respondentų) šiais klausimais vertas atskiros dėmesio. Galima kelti pagrįstus klausimus: kokiais kitais, jei ne formaliais, būdais interesų grupės nariai gali daryti įtaką, kaip realiai pasiskirsto skirtingų veikėjų įtaka priimant sprendimus, kokiais būdais nariai išreiškia savo valią ir kiek ji atsispindi galutiniuose sprendimuose, tačiau tai galima būtų vertinti tik atlikus papildomus tyrimus, o šiuo atveju galima daryti kelias prielaidas. Pavyzdžiui, G. Jordan ir W. Maloney (2007: 161) išskiria šešias priežastis, kodėl interesų grupė gali riboti narių įsitraukimą. Visų pirma, tai gali lemti grupės dydis, kada daug narių turinčioms interesų grupėms įtraukti į sprendimų priėmimą yra nepraktiška ir kartais neįmanoma. Antra, didelės interesų grupės pasižymi didesne profesionalizacija, tai

reiškia, kad konkrečias grupės veiklas kuruoja specialūs padaliniai ar komitetai. Trečia, didelės interesų grupės tampa oligarchiniais principais valdomomis organizacijomis, kuriose galia ir įtaka yra koncentruota keliuose asmenyse. Ketvirta, narių įsitraukimą gali lemti ir tai, kiek interesų grupė yra (de)centralizuota. Kitaip tariant, vietos padalinius turinčios grupės turi daugiau galimybių įtraukti narius į sprendimų priėmimo procesą. Penkta, narių įsitraukimas yra tiesiogiai susijęs ir su jų ideologiniu įspareigojimu grupėms tikslams. Narių įsitraukimą riboti gali ir teisės normos ar vidiniai organizacijos dokumentai (statutai, konstitucijos ir pan.). Kita vertus, interesų grupės gali turėti kitas vidines procedūras, kurių metu nariai gali išreikšti savo nuomonę tam tikrais klausimais, pavyzdžiui, galėtų vykti narių apklausos formatu, visuotinių surinkimų metu ar reiškiant savo poziciją tam tikrais klausimais kitais būdais. Interesų grupių nariai savo įtaką gali reikšti ir valdybos narių ar pirmininko rinkimų metu (Binderkrantz 2009: 670), balsuodami už tuos atstovus, kurie labiausiai atitinka jų viziją, kaip turėtų veikti konkreti interesų grupė. Taigi, narių įtaka gali reikštis ir netiesioginiu būdu, kai grupės vadovybė atsižvelgia į narių nuomonę priimant tiek organizacinius sprendimus, tiek formuojant politines strategijas.

Lietuvos interesų grupių organizacinių bruožų analizė atskleidė, kad Lietuvos interesų grupės nacionaliniame lygmenyje formavosi dviem pagrindiniais laikotarpiais: nuo nepriklausomybės atgavimo 1990 m. iki įstojimo į Europos Sąjungą 2004 m. ir nuo 2014 m. iki 2016 m. Analizuotų interesų grupių finansiniai pajėgumai yra labai skirtingi ir netolygūs. Beveik pusės apklaustų organizacijų biudžetas yra nedidelis – jų 2015 m. pajamos buvo ne didesnės kaip 10 tūkst. eurų. Didžiausias pajamų šaltinis yra narystės mokesčiai, taip pat parama iš verslo ir labdaros organizacijų bei iš kitos veiklos gautos pajamos. Tik nedidelės dalies organizacijų biudžetą sudaro pajamos gautos iš valstybinio ir ES finansavimo. Nors dauguma interesų grupių praktiškai nekonkuruoja su kitomis grupėmis dėl narių, aukų ir subsidijų pritraukimo, daugiau nei pusė jų jaučia nerimą dėl organizacijos išlikimo. Didžiojoje daugumoje interesų grupių nariai turi daug galių priimant su organizaciniais klausimais susijusius sprendimus. Tačiau su politine įtaka susijusius sprendimus priima valdyba arba kiti vadovaujantys asmenys.

3.2. Lietuvos interesų grupių organizacinė elgsena

Šiame skyriuje keliais pjūviais analizuojama Lietuvos interesų grupių organizacinė elgsena²⁸. Pimajame poskyryje analizuojama interesų grupių profesionalizacija, atsižvelgiant į šiuos aspektus: darbo jėga interesų grupėje, organizacinės struktūros išvystymas, apmokamų darbuotojų profesinė patirtis, šiems darbuotojams keliama kvalifikaciniai reikalavimai, personalo ugdymo veiklos bei tolesnės karjeros galimybės organizacijoje. Antrajame šio skyriaus poskyryje aptariamai interesų grupių specializacija. Taip pat aptariamas skirtingų interesų grupių skaičiaus pasiskirstymas įvairiose viešosios politikos srityse, identifikuojama, kurie interesų grupių tipai yra labiausiai paplitę viešosios politikos lauke.

3.2.1. Lietuvos interesų grupių profesionalizacija

²⁸ Duomenys skaičiuoti atsakiusių interesų grupių imtyje.

Kaip minėta, šioje disertacijoje profesionaliomis interesų grupėmis laikomos tos, kurios yra biurokратиškai organizuotos ir kuriose dirba įvairių sričių profesionalai – lobistai, mokslininkai, teisininkai, komunikacijos specialistai ir pan. (Jordan ir Maloney 1997; Maloney 2009b; 2015). Kitaip tariant, profesionalios interesų grupės turi darbo pozicijas, kurioms reikalinga aukšta kvalifikacija, tai yra darbo patirtis ir atitinkamas išsilavinimas (Klüver ir Saurugger 2013). Šiame tyrime profesionalizacija yra operacionalizuojama pasitelkiant kelis kintamuosius: organizacijoje dirbančių apmokamų darbuotojų skaičius, vidinės struktūros išvystymas, apmokamų darbuotojų profesinė patirtis, šiems darbuotojams keliama kvalifikaciniai reikalavimai, personalo ugdymo veiklos bei tolesnės karjeros galimybės organizacijoje.

Visų pirma, tyrimo respondentų buvo prašoma pasakyti, kiek apmokamų darbuotojų (etatais), išorinių ekspertų ir specialistų, stažuotojų / praktikantų ar neapmokamą darbą dirbančių savanorių dirba jų atstovaujamoje organizacijoje.

3.13 lentelė. Interesų grupių žmogiškieji ištekliai: aprašomoji statistika²⁹

	Iš viso	Vidurkis	Mediana	Standartinis nuokrypis
Apmokami darbuotojai	1220,85	3,5907	1,0000	16,86770
Išoriniai ekspertai	709,50	2,0868	,0000	9,58839
Praktikantai	162,00	,4765	,0000	2,00943
Savanoriai	18907,70	55,6109	1,0000	566,89139
N=340				

Tyrimo dalyvavusios interesų grupės iš viso turi 1220,85 apmokamų darbuotojų etatus, vidutiniškai viena interesų grupė turi apie 3,6 apmokamo etato. Išorinių ekspertų ir specialistų (pvz., tai gali būti teisininkai, viešųjų ryšių ekspertai, apskaitos specialistai ar privatus lobistai ir pan.) jos turi kiek mažiau – 709,5 etato. Vidutiniškai vienoje interesų grupėje yra apie 2 etatus išorinių darbuotojų. Praktikos ar stažuotės atlikimas Lietuvos interesų grupėse nėra labai paplitęs. Iš viso tyrime dalyvavusios interesų grupės turi 162 praktikantus³⁰, Taigi, vidutiniškai viena interesų grupė turi apie 0,5 etato, skirtą praktiką atliekantiems asmenims. Didžiausią darbo jėgą interesų grupėse sudaro savanoriai, kurie dirbdami užima net 18907,70 etato. Kaip rodo skirtingų darbuotojų tipų medianiniai vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai, tarp interesų grupių egzistuoja didelė žmogiškųjų išteklių įvairovė. Dauguma interesų grupių neturi nei išorinių ekspertų ir specialistų, nei joms padedančių praktikantų. Panašiai ir apmokamų darbuotojų ir savanorių atveju – didžioji dalis interesų grupių turi ne daugiau kaip vieną apmokamą darbuotojų ir savanorių etatą arba jų neturi apskritai.

3.14 lentelė. Interesų grupių darbuotojų skaičius

	Apmokami darbuotojai	Išoriniai ekspertai	Praktikantai	Savanoriai
Neturi tokių darbuotojų	45,0	72,1	84,4	47,4

²⁹ Duomenys lentelėse 3.13 – 3.24 ir paveiksle 3.3 skaičiuoti atsakiusių interesų grupių imtyje.

³⁰ Visos interesų grupės, kurios turi praktikantų ar stažuotojų, jų skaičių nurodė pilna etatais. Kitaip tariant, nė vienas praktikantas nedirba dalimi etato.

Ne daugiau kaip 1 etatas	15,9	5,9	6,5	4,1
Nuo 1 iki 5 etatų	27,4	13,2	7,9	17,4
Nuo 5 iki 10 etatų	7,4	5,9	0,6	11,2
Daugiau kaip 10 etatų	4,4	2,9	0,6	20,0
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=340)				

Interesų grupių profesionalizacijos laipsnį, visų pirma, rodo, kokia darbo jėga jos kliaujasi. Kaip minėta, daugelis profesionalizacijos apibrėžimų referuoja į interesų grupėse dirbančius samdomus vadovus ir kitus darbuotojus (Klüver 2012; Klüver ir Saurugger 2013; Maloney 2009b ir kt.). Profesionalios grupės taip pat dažnai kliaujasi išoriniais ekspertais (Andreassen ir kt. 2014). Interesų grupės, kurios neturi daug samdomų darbuotojų, nesinaudoja išorinių ekspertų paslaugomis ir pirmiausia kliaujasi mėgėjišku savanorių darbu, galima laikyti mažiausiai profesionaliomis, tačiau jos atlieka kitas svarbias funkcijas: skatina grupės veikloje dalyvaujančių asmenų socializaciją, edukuoja juos bei padeda kurti socialinį kapitalą. Praktikantai atsiduria vidurinėje lentynoje. Viena vertus, dažniausiai tai yra jauni studijuojantys ar ką tik studijas baigę asmenys, kurie dar nespėjo įgyti reikiamų kompetencijų ir patirties. Kita vertus, pats praktikos vietų interesų grupėje turėjimo faktas, suponuoją apie tolesnės karjeros galimybes tokioje organizacijoje.

Kaip rodo 4.14 lentelėje pateikti duomenys, net 42 proc. organizacijų nurodo neturinčios net dalies apmokamų darbuotojų etato. Savanorių neturi 44,1 proc. apklaustų organizacijų. Absoliuti dauguma tirtų interesų grupių teigia neturinčios praktikantų (78,6 proc.) ir nesamdančios išorinių ekspertų ir specialistų (67,1 proc.). Santykinai nemaža dalis – kiek daugiau nei šeštadalis arba 15,9 proc. – organizacijų turi ne daugiau kaip vieną apmokamų darbuotojų etatą. Didžioji dalis apklaustų interesų grupių turi nuo daugiau nei vieno iki penkių apmokamų darbuotojų, išorinių ekspertų, praktikantų ir savanorių, tačiau daugiausia Lietuvos interesų grupės vykdydamos savo veiklas kliaujasi savanoriškai pagrindais dirbančiais asmenimis. Kaip minėta, apklausoje dalyvavusios organizacijos iš viso turi beveik 19 tūkst. savanorių. Pažymėtina, kad net 13,8 proc. interesų grupių dirba nuo 50 iki 10 tūkst. savanoriaujančių asmenų. Detalesnė interesų grupių darbuotojų skaičiaus analizė ir pasiskirstymas tarp skirtingų interesų grupių tipų pateikiama 3 priede. Teoriškai būtų galima daryti prielaidą, kad materialiams ir profesiniams interesams atstovaujančios organizacijos (profesinės sąjungos, profesinės asociacijos, verslo asociacijos, institucinės asociacijos) bus linkusios turėti didesnius žmogiškuosius išteklius (apmokamų darbuotojų skaičių), tuo tarp viešojo intereso grupės, tapatybės grupės ir laisvalaikio grupės labiau kliausis savanoriškais pagrindais dirbančiais asmenimis. Šią prielaidą galima sieti tiek su materialiams interesams atstovaujančių interesų grupių didesniais finansiniais pajėgumais, tiek su pačių interesų specifiškumu.

Siekiant nustatyti, ar egzistuoja statiskai reikšmingas ryšys tarp įvairių darbuotojų skaičiaus ir interesų grupių tipo, buvo atlikta Spearmano koreliacinė analizė (3.15 lentelė), 3.15 lentelėje pateikiamos tik reikšmingos koreliacijos.

3.15 lentelė. Ryšys tarp darbuotojų tipo ir interesų grupės tipo

	Apmokami darbuotojai	Išoriniai ekspertai	Praktikantai	Savanoriai
Profesinės sąjungos	0,204 (0,000)			
Profesinės asociacijos	-0,311 (0,000)	-0,192 (0,000)	-0,108 (0,047)	
Verslo asociacijos	0,272 (0,000)			-0,354 (0,000)
Tapatybės grupės				0,250 (0,000)
Viešojo intereso grupės		0,130 (0,016)	0,172 (0,001)	0,210 (0,000)
p reikšmės skliausteliuose				

3.15 lentelėje pateikti koreliacinės analizės rezultatai rodo, kad skirtingi interesų grupių tipai remiasi skirtingomis organizacinėmis logikomis. Statistiniai ryšiai yra vidutinio silpnumo ir silpni, tačiau tam tikras tendencijas įžvelgti galima. Akivaizdu, kad ekonominiams interesams atstovaujančios profesinės sąjungos ir verslo grupės turi geriau išplėtotus žmogiškuosius išteklius, kuriuos, visų pirma, sudaro samdomi darbuotojai. Taigi, šios interesų grupės taiko profesionalesnį požiūrį į organizacijos valdymą. Nematerialiems interesams atstovaujančios grupės – viešojo intereso grupės ir tapatybės grupės – yra labiau linkusios kliautis savanoriais. Taigi, priešingai nei verslo asociacijose ir profesinės sąjungose, didžiausias jų žmogiškųjų išteklių pajėgas sudaro ne profesionalūs samdomi darbuotojai, o idėjiniai aktyvistai.

Interesų grupių profesionalizacijos reiškinį taip pat galima sieti su organizacinės struktūros išvystymo, tai yra biurokratizacijos, laipsniu. Pavyzdžiui, kaip rodo J. Greenwood (2002) atlikta ES lygmens verslo interesų grupių analizė, nemaža dalis verslo asociacijų turi specialius komitetus, kuriuos sudaro įvairios darbo grupės konkrečioms klausimams spręsti (pvz., socialinių reikalų, aplinkosaugos, teisės ir pan.). Tokie struktūriniai padaliniai yra atskaitingi aukštesniam valdžios lygmeniui, pavyzdžiui, generaliniam sekretoriui ar vykdomajam direktoriui, kuris nusprendžia, ar jų parengtos pozicijos įvairiais viešosios politikos klausimais yra tinkamos, ar turi būti koreguojamos. Galutinės pozicijos tuomet teikiamos ir tvirtinamos vykdomojo komiteto (Greenwood 2002). Kitaip tariant, profesionalios interesų grupės pasižymi didele ir gerai išvystyta organizacine struktūra, kurioje sprendimų priėmimas vyksta keliuose valdymo lygmenyse.

Siekiant nustatyti, kiek išplėtotą yra vidinė interesų grupės struktūra, tyrimo respondentų buvo prašoma nurodyti, kokius struktūrinius elementus turi jų atstovaujama organizacija, pažymint visus tinkamus atsakymus.³¹ Profesionalizacijos laipsniui nustatyti, analizuojami tik tie kintamieji, kurie yra susiję su organizacijos personalu ir personalo struktūra, konkrečiau – pirmininkas, generalinis sekretorius ir (ar) generalinis direktorius, valdyba arba vykdomasis komitetas, komitetai konkrečioms užduotims vykdyti ir teisės skyrius arba teisininko etatas.

³¹ Atsakymų variantai buvo: pirmininką, generalinį sekretorių ir (ar) generalinį direktorių, valdybą arba vykdomąjį komitetą, organizacijos įstatus arba statutą, komitetus konkrečioms užduotims vykdyti, teisės skyrių / teisininko (-ų) etatą, generalinę asamblėją arba metinį visuotinį susirinkimą, skyrius / filialus.

3.16 lentelė. Interesų grupių personalas ir personalo struktūriniai elementai

	N	Proc.
Pirmininkas	314	86,0
Generalinis sekretorius ir (ar) generalinis direktorius	107	29,3
Valdyba arba vykdomasis komitetas	322	88,2
Komitetai konkrečioms užduotims vykdyti	95	26,0
Teisės skyrius arba teisininko etatas	31	8,5
N=365		

Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas numato, kad asociacijos pagrindu veikiantis juridinis asmuo privalo turėti vienasmenį ar (ir) kolegialų valdymo organą (LR asociacijų įstatymas, 7 str. Valstybės žinios, 2004-02-14, Nr. 25-745). Vienasmenio valdymo organo funkcijas paprastai atlieka pirmininkas arba prezidentas, tuo tarpu kolegialus valdymo organas yra valdyba arba vykdomasis komitetas. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad šių struktūrinių elementų turėjimą reguliuoja įstatymas, natūralu, kad absoliuti dauguma apklaustų interesų grupių turi pirmininką (86 proc.) ir valdybą arba vykdomąjį komitetą (88,2 proc.). Kiti struktūriniai elementai yra individualus organizacijos apsisprendimas ir referuoja į geriau išvystytą organizacijos struktūrą. Kaip rodo 3.16 lentelėje pateikti duomenys, tik apie trečdalis apklausoje dalyvavusių Lietuvos interesų grupių turi samdomą vadovą – generalinį sekretorių arba generalinį direktorių turinčios nurodo tik trečdalis apklaustų organizacijų (29,3 proc.). Kiek daugiau nei ketvirtadalis organizacijų (26 proc.) turi labiau išvystytą personalo struktūrą, kurią sudaro komitetai (ar kiti struktūriniai padaliniai), skirti konkrečioms užduotims vykdyti. Vos 8,5 proc. interesų grupių organizacijos viduje turi teisės skyrių arba teisininko etatą. Siekiant išsiaiškinti, kiek biurokratizuota yra apklaustų interesų grupių organizacinė sistema buvo apskaičiuota šių struktūrinių elementų suma. Kaip rodo rezultatai, didžioji dalis (44,7 proc.) tirtų organizacijų turi du iš nurodytų struktūrinių elementų. Beveik trečdalis (27,4 proc.) respondentų nurodė, kad jų organizacijoje yra trys iš minėtų struktūrinių elementų. Tik maža dalis apklausoje dalyvavusių interesų grupių turi gerai išvystytą organizacinę struktūrą: 9,6 proc. jų turi keturis, o 2,7 proc. nurodė turinčios visus minėtus struktūrinius elementus. Vos kelios (1,1 proc.) organizacijos nurodė neturinčios nei vieno iš nurodytų elementų. Apibendrinant, galima teigti apklaustų interesų grupių personalo struktūrinių elementų sistema yra menkai išvystyta. Geriau išvystytą organizacinę struktūrą liudijantys struktūriniai elementai (direktorius ar generalinis sekretorius, padaliniai konkrečioms užduotims vykdyti, teisės skyrius ar teisininko etatas), stebimi tik nedaugelyje organizacijų.

Pačia siauriausia prasme profesionalumą galima apibrėžti kaip tam tikrų kompetencijų, reikalingų atlikti konkrečias užduotis, turėjimą. Vertinant šias kompetencijas, paprastai yra atsižvelgiama į asmens darbo patirtį. Siekiant išsiaiškinti Lietuvos interesų grupėse dirbančių asmenų profesinę patirtį, tyrimo respondentams, nurodžiusiems, kad jų atstovaujama organizacija turi apmokamų darbuotojų, buvo

užduotas klausimas: *Kokią profesinės veiklos patirtį paprastai turi jūsų apmokami darbuotojai?*³²

3.17 lentelė. Interesų grupių apmokamų darbuotojų profesinė patirtis

	N	Proc.
Neturi	39	21,2
NVO, pilietinės visuomenės organizacijoje, savanorių ar labdaros organizacijoje	74	40,2
Verslo asociacijoje	41	22,3
Privačioje kompanijoje ar įmonėje	114	62,0
Ministerijoje ar valdžios institucijoje/agentūroje	53	28,8
Politinėje partijoje ar parlamento frakcijoje	10	5,4
Tyrimų institute, tyrimų centre ar aukštojo mokslo įstaigoje	48	26,1
Tarptautinėje ar Europos institucijoje	17	9,2
Užsienyje	33	17,9
Nežino	11	6,0
N=184		

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, tirtose interesų grupėse dirbančių asmenų profesinė patirtis yra įvairi. Nors net penktadalis (21,2 proc.) organizacijų nurodo, kad turi ankstesnės darbo patirties neturinčių darbuotojų, tik penkios organizacijos iš jų neturi kitų darbuotojų su darbo patirtimi. Didžioji dauguma organizacijų nurodė, kad jų darbuotojai turi ankstesnės darbo patirties privačiame sektoriuje, tuo tarpu iš viešojo sektoriaus atėjusių darbuotojų turi per pusę mažiau interesų grupių. Įdomu tai, kad net 40,2 proc. apmokamų darbuotojų turinčių organizacijų nurodo, kad jų darbuotojai turi ankstesnės profesinės patirties NVO, pilietinės visuomenės organizacijoje, savanorių ar labdaros organizacijose. Dar 22,3 proc. organizacijų teigia, kad jų darbuotojai yra dirbę verslo asociacijose.

S. Saurugger (2008a: 17–18) atlikta tyrimų, analizuojančių Europos lygmenyje veikiančių interesų grupių darbuotojų profesinę patirtį, apžvalga parodė, kad interesų grupės ilgainiui tampa „karjeros“ organizacijomis, kuriose aktyvistus pakeičia profesionalai. Nemažai interesų grupių dirba darbuotojai, kurie yra ne tam tikros srities, su kuria susijusiems interesams ta grupė atstovauja, specialistai, bet kitų sričių (pvz., teisės ar komunikacijos) profesionalai. Pavyzdžiui, atlikti tyrimai (Gobin 1997; Pernot 1998, cit. iš Saurugger 2008a) parodė, kad Europos lygmens profesinėse sąjungose pareigas užima buvę aukšto rango valstybės tarnautojai ir kiti profesionalai. Panašios tendencijos pastebimos ir M. Hrabanski (2005, cit. iš Saurugger 2008a) studijoje, kuri parodė, kad Europos lygmens ūkininkų federacijose dauguma darbuotojų neturi nei su žemės ūkiu susijusio išsilavinimo, nei anksčiau yra dirbę panašaus profilio nacionalinėse asociacijose. Kita vertus, interesų grupių

³² Respondentai galėjo rinktis iš kelių atsakymų variantų, pažymint visus tinkamus: 1 – tai yra jų pirmas darbas, 2 – jie yra dirbę NVO, pilietinės visuomenės organizacijoje, savanorių ar labdaros organizacijoje, 3 – jie yra dirbę verslo asociacijoje, 4 – jie yra dirbę privačioje kompanijoje ar įmonėje, 5 – jie yra dirbę ministerijoje ar valdžios institucijoje / agentūroje, 6 – jie yra dirbę politinėje partijoje ar parlamento frakcijoje, 7 – jie yra dirbę tyrimų institute, tyrimų centre ar aukštojo mokslo įstaigoje, 8 – jie yra dirbę tarptautinėje ar Europos institucijoje, 9 – jie yra dirbę užsienyje, 10 – nežinau. Klausimas buvo pateiktas tiek tiems respondentams, kurie nurodė turintys apmokamų darbuotojų.

profesionalizacijos fenomeną tyrinėjantis W. Maloney ankstesnę darbo patirtį interesų organizacijose vertina kaip vieną iš profesionalios interesų grupės indikatorių (Maloney 2015: 102–103). Bet kuriuo atveju visi aptarti atvejai turi bendrą profesionalizacijos vardiklį – iš aktyvistų interesų grupės valdymo vairą perima profesionalai.

Kadangi į šiame tyrime naudojamą apklausą nebuvo įtrauktas klausimas apie interesų grupių darbuotojų išsilavinimą (specialybę), šiose grupės dirbančių asmenų karjeros dinamika analizuojama atsižvelgiant į jų profesinę patirtį. Šiuo tikslu atlikta Spearmano koreliacija leido patikrinti, ar tirtu atveju egzistuoja ryšys tarp interesų grupėje dirbančių darbuotojų profesinės patirties ir interesų grupės tipo (pateikiamos tik reikšmingos koreliacijos).

3.18 lentelė. Ryšys tarp interesų grupės tipo ir darbuotojų profesinės patirties

Darbo patirtis	NVO	Verslo asociacijoje	Valstybės institucijose	Politinėje partijoje ar frakcijoje	Mokslo ir tyrimų institucijose	Europos ir tarpt. institucijose
Profesinės sąjungos				0,138 (0,013)		
Profesinės asociacijos					0,210 (0,004)	0,164 (0,026)
Verslo asociacijos	-0,365 (0,000)	0,229 (0,002)				
Institucinės asociacijos			0,154 (0,037)			
Tapatybės grupės	0,155 (0,036)	-0,207 (0,005)				
Viešojo intereso grupės	0,232 (0,002)					
<i>p</i> reikšmės skliausteliuose						

Atlikta koreliacinė analizė rodo, kad egzistuoja statistškai reikšmingi ryšiai tarp tam tikrų interesų grupių tipų ir jose dirbančių apmokamų darbuotojų profesinės patirties. Šie rezultatai indikuoja gana dvilypį vaizdą. Viena vertus, kai kurie atvejai (verslo asociacijų, viešojo intereso grupių ir tapatybės grupių) rodo, kad Lietuvos kontekste *galima* stebėti darbo interesų organizacijoje, kaip profesinės karjeros kelio, fenomeną. Pavyzdžiui, egzistuoja teigiamas statistinis ryšys tarp verslo asociacijų ir darbuotojų, turinčių patirties kitose verslo asociacijose, tačiau, kaip rodo koreliacinė analizė, tarp verslo asociacijų ir patirties nevyriausybiniuose organizacijose turinčių darbuotojų egzistuoja neigiamas ryšys. Akivaizdu, kad verslo asociacijos pirmenybę teikia darbuotojams, kurie turi profesinės patirties analogiškose asociacijose. Atvirkštiniai ryšiai stebimi viešojo intereso grupių bei tapatybės grupių atvejais. Tarp šių tipų interesų grupių ir darbo patirties nevyriausybiniuose asociacijose yra statistiškai teigiamas ryšys. Kita vertus, kita tirtų organizacijų grupė (institucinės asociacijos, profesinės asociacijos ir profesinės sąjungos) labiau atitinka S. Saurugger, C. Gobin, J. M. Pernot bei M. Hrabanski tyrimų rezultatus. Konkrečiau, statistiškai teigiamas ryšys taip pat egzistuoja tarp institucinių asociacijų ir jų darbuotojų patirties

ministerijose, valstybės institucijose ar agentūrose. Toks ryšys galėjo būti tikėtinas, kadangi institucinėms asociacijoms buvo priskirtos viešojo sektoriaus ir viešojo administravimo institucijos arba šių institucijų vadovus jungiančios organizacijos. Profesinių asociacijų atžvilgiu egzistuoja teigiamas ryšys tarp šio grupės tipo ir apmokamų darbuotojų turinčių ankstesnės profesinės patirties mokslo ir tyrimų institucijose bei Europos ir tarptautinės institucijose. Pastarąją profesinę patirtį interpretuoti sudėtinga, kadangi tarptautinės institucijos apima platų įvairių institucijų spektrą ir galimas darbo pozicijas. Teigiamas ryšys tarp profesinių asociacijų darbuotojų ir mokslo bei tyrimų institucijų gali būti aiškinamas tuo, kad didelė dalis šių asociacijų jungia aukštos kvalifikacijos specialistus. Įdomu tai, kad nors profesinės patirties politinėje partijoje ar frakcijoje darbuotojų turinčios nurodo vos 5,4 proc. organizacijų, koreliacinė analizė parodė, kad egzistuoja teigiamas ryšys tarp profesinių sąjungų ir šios profesinės patirties turinčių darbuotojų.

Siekiant įvertinti karjeros galimybes interesų grupėje, tyrimo respondentams buvo užduotas klausimas: *Ar jūsų darbuotojai paprastai yra linkę toliau siekti karjeros jūsų organizacijoje ar ieškoti darbo vietos kitur?*³³

3.19 lentelė. Karjeros perspektyvos organizacijoje

	N	Proc.
Darbuotojai yra linkę siekti karjeros mūsų organizacijoje	126	68,1
Darbuotojai yra linkę palikti mūsų organizaciją	41	22,2
Nežino	18	9,7
N=185		

Kaip rodo duomenys, absoliuti dauguma tyrime dalyvavusių interesų grupių (68,1 proc.) yra karjeros organizacijos, kurių darbuotojai yra linkę siekti tolesnės karjeros šiose organizacijose. Taigi, šie duomenys taip pat sustiprina anksčiau aptartą faktą, kad darbas interesų grupėje yra matomas kaip profesinės karjeros kelias.

Tai, kad kai kurios interesų grupės veikia vedinos verslo principų logika su tikslu padidinti organizacijos veiklos efektyvumą, patvirtina ir kriterijai, pagal kuriuos jos atsirenka naujus darbuotojus. Pavyzdžiui, Austrijos pilietinių organizacijų valdymo principus tyrė Florentine Maier ir Michael Meyer (2011: 749), nustatė, kad šiose organizacijose vyrauja vadybinis ir profesionalus požiūris priimant naujus darbuotojus, kai pagrindinis atrankos kriterijus yra jų kvalifikacija. Mokslininkų atlikti interviu duomenys parodė, kad šiose organizacijose vyrauja stipri profesinė tapatybė – darbuotojus jungia bendras supratimas, kaip reikia dirbti, bendros žinios ir panašus išsilavinimas, tuo tarpu organizacinė tapatybė dažnai yra silpna (Ibid. 745–746).

Taigi, interesų grupių profesionalizaciją taip pat galima vertinti ir naujai priimamiems darbuotojams taikomų kriterijų kontekste. Siekiant nustatyti, kokiems kriterijams Lietuvos interesų grupės skiria dėmesį, priimdamos naujus darbuotojus,

³³ Galimi atsakymų variantai: „darbuotojai yra linkę siekti karjeros mūsų organizacijoje“, „darbuotojai yra linkę palikti mūsų organizaciją“ ir „nežinau“. Klausimas buvo pateiktas tiek tiems respondentams, kurie nurodė turintys apmokamų darbuotojų

tyrimo respondentų buvo klausiama: *Organizacijos, įdarbindamos naujus darbuotojus, paprastai siekia užtikrinti, kad darbuotojas atitiktų šiuos kriterijus: (a) „organizacijos tikslų supratimas ir įsipareigojimas jiems“ ir (b) „profesinė kvalifikacija ir kompetencija“. Jei kandidatas neatitinka šių kriterijų vienodai gerai, kuriam iš jų teiktumėte pirmenybę?*³⁴

3.20 lentelė. Kriterijai naujiems darbuotojams

	N	Proc.
Organizacijos tikslų supratimas ir įsipareigojimu jiems	74	40,2
Profesinė kvalifikacija ir kompetencija	99	53,8
Nežino	11	6,0
N=184		

Net 40,2 proc. apklaustų interesų grupių nurodo, kad, priimdamos į darbą naujus darbuotojus, pirmenybę teiktų tų darbuotojų organizacijos tikslų supratimui ir įsipareigojimu jiems. Vis dėlto daugiau nei pusė (53,8 proc.) atsakiusių organizacijų nurodo, kad labiau už įsipareigojimą organizacijos tikslams, joms svarbesnė naujai priimamų darbuotojų profesinė kvalifikacija ir kompetencija. Taigi, didesnė dalis apklaustų organizacijų darbuotojų kvalifikaciją ir kompetenciją vertina labiau nei idėjinį įsipareigojimą organizacijos misijai ir tikslams.

Interesų grupių profesionalizaciją indikuoja ne tik jose dirbančių asmenų išsilavinimas ir profesinė patirtis, bet ir tai, kad jos investuoja į savo personalą, siūlydamos mentorystės programas ar darbuotojų mokymus (Hwang ir Powell 2009; Klüver 2012; Klüver ir Saurugger 2013; Maloney 2015: 102). Siekiant nustatyti, ar ir kokias personalo ugdymo veiklas Lietuvos interesų grupės vykdo, tyrimo respondentų buvo užduotas klausimas: *Ar jūsų organizacija vykdo personalo ugdymo veiklas?*³⁵.

3.21 lentelė. Personalo ugdymo veiklos

	N	Proc.
Mokymai organizacijos viduje	81	43,8
Išorinių organizacijų parengti mokymai	105	56,8
Praktika kitose organizacijose	10	2,7
Nevykdo	60	32,4
N=185		

Kaip matyti iš 3.21 lentelėje pateiktų duomenų, net trečdalis (32,4 proc.) interesų grupių nevykdo jokių personalo ugdymo veiklų. Daugiau nei pusė (56,8 proc.) apklaustų interesų grupių nurodė, kad jų darbuotojai dalyvauja kitų organizacijų parengtuose mokymuose. Nemaža dalis organizacijų (43,8 proc.) rengia

³⁴ Respondentams buvo pateikti trys atsakymo variantai: „organizacijos tikslų supratimas ir įsipareigojimas jiems“, „profesinė kvalifikacija ir kompetencija“ ir „nežinau“. Klausimas buvo pateiktas tiek tiems respondentams, kurie nurodė turintys apmokamų darbuotojų.

³⁵ Galimi atsakymai buvo: „personalo mokymai organizacijos viduje“, „darbuotojai dalyvauja išorinių organizacijų parengtuose mokymuose“, „darbuotojai įgyja patirties atlikdami praktiką kitose organizacijose (privačiose įmonėse, valstybinėse įstaigose, NVO ir kt.), ir „netaikoma“. Klausimas buvo pateiktas tiek tiems respondentams, kurie nurodė turintys apmokamų darbuotojų.

mokymus organizacijos viduje. Tik kelios organizacijos siūnčia savo darbuotojus atlikti praktikos ir pasisemti patirties kitose organizacijose. Kalbant apie mokymų intensyvumą, 34,1 proc. organizacijų nurodė vykdančio dvi iš minėtų veiklų, vos 2,2 proc. vykdo visas tris veiklas, tuo tarpu dar trečdalis (32,4 proc.) interesų grupių vykdo tik vieną iš nurodytų veiklų. Taigi, galima teigti, kad didžioji dauguma apklaustų interesų grupių yra suinteresuotos ugdyti darbuotojų kompetencijas ir investuoja į jų mokymus.

Apibendrinant galima išskirti du su interesų grupių profesionalizacija susijusius aspektus. Viena vertus, daugiau kaip 40 proc. apklaustų interesų grupių nurodo neturinčios nė vieno apmokamo darbuotojo etato. Laikantis nuomonės, kad organizacijos žmogiškieji ištekliai atspindi jos profesionalizacijos laipsnį, galima teigti, kad didelė dalis tirtų Lietuvos nacionalinių grupių yra visiškai neprofesionalios. Natūralu, kad panašias tendencijas galima stebėti ir personalo struktūrinių elementų atveju. Absoliuti dauguma interesų grupių nurodo turinčios pirmininką ir valdybą arba vykdomąjį komitetą, tačiau kiti struktūriniai elementai stebimi tik nedaugelyje organizacijų. Vos trečdalis nurodo turinčios generalinį direktorių ar generalinį sekretorių. Kitaip tariant, 70 proc. apklaustų organizacijų neturi profesionalaus samdomo vadovo, kuris organizuotų grupės veiklą. Dar mažiau – vos ketvirtadalis – interesų grupių turi padalinius ar komitetus, atsakingus už konkrečių veiklų vykdymą. Teisės skyrių ar teisininko etatą turi vos 8,5 proc. apklaustų organizacijų. Dar daugiau, kaip rodo 3 priede pateikti duomenys, beveik 15 proc. interesų grupių turi ne daugiau, kaip vieną etatą apmokamų darbuotojų. Dažniausiai šiose organizacijose dirba nuo daugiau nei vieno iki 5 darbuotojų (22,7 proc.), dar 6,8 proc. organizacijų nurodo turinčios nuo daugiau nei 5 iki 10 apmokamų darbuotojų etatų ir tik vos 4,1 proc. turi daugiau nei 10 apmokamų darbuotojų etatų. Taigi, galima teigti, kad tirtų Lietuvos nacionalinių interesų grupių žmogiškieji ištekliai yra ganėtinai skurdūs ir didžioji dalis jų arba visai neturi apmokamų darbuotojų arba kliaujasi vos keliais etatais. Kita vertus, didesnės dalies apmokamų darbuotojų turinčių interesų grupių personalo valdymo sistema, nors ir nelabai žymiai, yra paremta vadybiniais principais. Kitaip tariant, didesnė dalis interesų grupių labiau vertina darbuotojų profesinę kompetenciją ir kvalifikaciją, investuoja į personalo ugdymo veiklas ir suteikia galimybes siekti tolesnės karjeros organizacijoje. Žinoma, reikia pažymėti, kad šio tyrimo duomenys neleidžia patikrinti, ar tam tikrose interesų grupėse aktyvistai yra sistemingai pakeičiami profesionalais. Gali būti ir taip, kad interesų grupėms vadovaujantys asmenys yra idėjiškai įsipareigoję organizacijos tikslams ir misijai, o iš likusio, t. y. vadovams pavaldaus personalo, visų pirma reikalaujama atitinkama kompetencija ir kvalifikacija.

3.2.2. Lietuvos interesų grupių specializacija

Kaip minėta, šioje disertacijoje interesų grupių specializacija suprantama kaip viešosios politikos sričių, kuriame interesų grupė veikia, skaičius. Visų pirma, siekiant išsiaiškinti, kuriose viešosios politikos srityse veikia Lietuvos nacionalinės interesų grupės, tyrimo respondentams buvo pateiktos 22 viešosios politikos sritys, prašant pažymėti visas sritis, kuriose jų atstovaujama organizacija veikia. Svarbu paminėti, kad tyrimo respondentai taip pat turėjo galimybę pasirinkti atsakymą „kita“ ir įrašyti

ta viešosios politikos sritį, kuri nėra paminėta. Pažymėtina, kad apklausoje dalyvavusių interesų grupių atstovai, pasirinkę kategoriją „kita“, nurodė ne plačias viešosios politikos sritis, bet veikiau konkrečias viešosios politikos problemas, tokias kaip profesinė sveikata, jaunimo politika, investavimo skatinimas, IT valdymas, darnus vystymasis, atsinaujinančios energetikos politika, neformalaus švietimo politika, moterų verslumo skatinimas, socialinės atskirties mažinimas ir pan.

3.22 lentelė. Viešosios politikos sričių koncentracija

Viešosios politikos sritis	N	Proc.
Migracijos ir prieglobsčio politika	20	5,6
Ekonominė, fiskalinė ir monetarinė politika	58	16,1
Sveikatos politika	103	28,6
Kova su nusikalstamumu	23	6,4
Energetikos politika	24	6,7
Švietimo politika	158	43,9
Lyčių lygybės politika	23	6,4
Socialinė politika	111	30,8
Aplinkos apsaugos politika	55	15,3
Vartotojų apsauga	43	11,9
Žemės ūkio politika	33	9,2
Piliečių teisės	74	20,6
Vystomojo bendradarbiavimo politika	30	8,3
Užsienio politika	25	6,9
Gynybos politika	13	3,6
Europos integracija ir bendradarbiavimas	41	11,4
Mokslinių tyrimų politika	68	18,9
ES regioninė politika	29	8,1
Žmogaus teisės	62	17,2
Transporto politika	26	7,2
Kultūros politika	62	17,2
Užimtumo politika	66	18,3
Kita	75	20,8
N=360		

Viešosios politikos sričių koncentracija čia suprantama ir matuojama konkrečioje viešosios politikos srityje veikiančiu bendru interesų grupių skaičiumi. Kaip matyti iš 3.22 lentelėje pateikiamų duomenų, didžiausia interesų grupių koncentracija stebima švietimo politikos srityje. Šiuo atveju svarbu priminti, kad Lietuvos nacionalinių interesų grupių apklauso vyko 2016 m. rugsėjo – lapkričio mėn. Tuo metu Lietuvos viešajame ir politiniame diskurse švietimo tematika buvo itin aktuali ir apėmė iš esmės visas švietimo politikos sritis, įskaitant aukštojo mokslo kokybę ir universitetų tinklo optimizavimą, dėstytojų ir mokytojų atlyginimus, tam tikrų specialistų trūkumą, vidurinio ugdymo programas ir panašiai. Tikėtina, kad būtent šie suintensyvėję debatai galėjo lemti ir didesnę interesų grupių įsitraukimą į švietimo politikos sritį. Kitos labiausiai koncentruotos viešosios politikos sritys yra

sveikatos politika, socialinė politika, piliečių teisės, mokslinių tyrimų politika bei užimtumo politika. Viešosios politikos sritys, kuriose Lietuvos interesų grupės veikia mažiausiai yra gynybos politika, migracijos ir prieglobsčio politika, energetikos politika, lyčių lygybės politika ir užsienio politika. 3.23 lentelėje pateikiami duomenys, iliustruojantys viešosios politikos sričių pasiskirstymą tarp skirtingų grupių tipų.

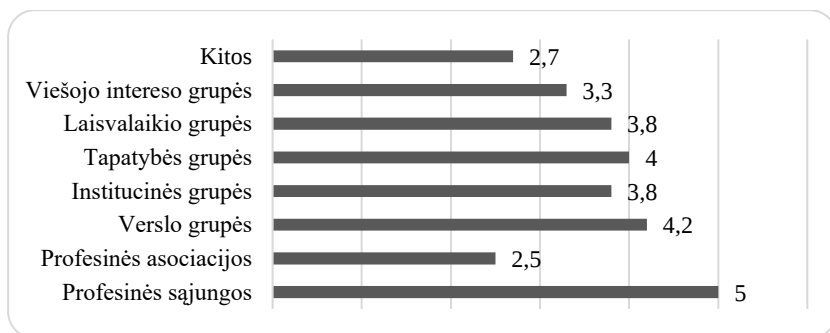
3.23 lentelė. Viešosios politikos sričių pasiskirstymas pagal interesų grupių tipus

	Iš vis o	Profesin ės sąjungos (23)	Profesin ės asociacijos (106)	Vers lo grup ės (80)	Instituci nės asociacijos (20)	Tapaty bės grupės (51)	Laisvalai kio grupės (26)	Vieš. intereso grupės (32)	Kito s grup ės (24)
Migracijos ir prieglobsčio politika	20	2	-	6	1	3	3	4	4
Ekonominė, fiskalinė ir monetarinė politika	58	6	6	33	3	3	1	2	2
Sveikatos politika	103	6	35	13	3	26	10	7	3
Kova su nusikalstamumu	23	5	3	7	-	2	2	4	1
Energetikos politika	24	4	3	21	1	2	-	3	-
Švietimo politika	158	8	53	22	14	22	12	10	14
Lyčių lygybės politika	24	6	-	2	1	8	2	4	1
Socialinė politika	108	15	7	13	6	33	5	13	6
Aplinkos apsaugos politika	55	4	5	26	3	3	4	8	2
Vartotojų apsauga	42	2	8	14	1	1	1	12	-
Žemės ūkio politika	33	2	2	20	2	1	1	1	2
Piliečių teisės	71	12	7	7	5	23	3	12	2
Vystomojo bendradarbiavimo politika	30	1	6	9	3	3	12	3	3
Užsienio politika	24	2	1	8	1	6	3	-	3
Gynybos politika	15	1	1	4	1	5	1	-	2
Europos integracija ir bendradarbiavimas	42	5	6	14	2	6	3	4	2
Mokslinių tyrimų politika	68	1	29	28	5	4	3	1	5
ES regioninė politika	30	4	4	14	2	4	-	-	4
Žmogaus teisės	62	13	5	4	4	24	1	10	1
Transporto politika	27	4	1	14	1	2	3	2	-

Kultūros politika	61	2	19	7	11	9	3	4	6
Užimtumo politika	65	11	10	11	5	16	7	3	2

3.23 lentelėje pateiktus duomenis galima interpretuoti dvejopai. Viena vertus, galima žiūrėti į skirtingų interesų grupių skaičiaus pasiskirstymą konkrečiose viešosios politikos srityse. Kita vertus, pateikti duomenys leidžia nustatyti, kurie interesų grupių tipai apskritai yra labiausiai paplitę viešosios politikos lauke. Pirmu atveju galima stebėti dvi viešosios politikos sričių grupes, kurias charakterizuoja tolygus arba netolygus pasiskirstymas tarp interesų grupių tipų. Sąlyginai tolygus pasiskirstymas fiksuojamas šiose viešosios politikos srityse: migracijos ir prieglobsčio politikos, sveikatos politikos, kovos su nusikalstamumu, lyčių lygybės politikos, vartotojų apsaugos, piliečių teisių, vystomojo bendradarbiavimo, gynybos ir užimtumo politikos srityse. Kiek mažiau tolygus pasiskirstymas yra švietimo politikos, socialinės politikos, užsienio politikos ir kultūros politikos srityse. Pastarosios viešosios politikos sritys priskiriamos vidutinei grupei, kadangi jose dominuoja tam tikri interesų grupių tipai. Pavyzdžiui, švietimo politikoje veikia net 53 profesinės asociacijos, socialinės politikos srityje veikia 33 tapatybės grupės. Vis dėlto toks dominavimas nėra absoliutus ir minėtose viešosios politikos srityse galima stebėti nemažus kitų grupių tipų skaičius. Netolygaus pasiskirstymo viešosios politikos sritims galima priskirti net 9 sritis: ekonominė, fiskalinė ir monetarinė politika, energetikos politika, aplinkos apsaugos politika, žemės ūkio politika, Europos integracija ir bendradarbiavimas, mokslinių tyrimų politika, ES regioninė politika, žmogaus teisės ir transporto politika. Visose šiose srityse dominuoja ir kelis kartus savo skaičiumi kitas grupes viršija verslo interesų grupės, išskyrus mokslinių tyrimų politiką, kurioje tiek pat aktyvios yra ir profesinės asociacijos.

Kalbant apskritai, didžiausią skaičių įvairiose viešosios politikos srityse veikiančių grupių turi trys grupių tipai. Kaip minėta, absoliučios čempionės šiuo atveju yra verslo interesų grupės – jos veikia visose išvardintose viešosios politikos srityse ir savo skaičiumi dažnai pralenkia likusius grupių tipus. Profesinės asociacijos ir tapatybės grupės taip pat turi didelį skaičių grupių, veikiančių įvairiose srityse. Žinoma, pirmiausia tai reikia sieti su tuo, kad šiems trimis tipams tyrimo imtyje priskirtas didžiausias interesų grupių skaičius. Kita vertus, didelis interesų grupių skaičius nebūtinai rodo platų pasiskirstymą tarp viešosios politikos sričių. 3.3 paveiksle pateikiamas vidutinis viešosios politikos sričių skaičius pagal interesų grupių tipus.

3.3 pav. Vidutinis viešosios politikos sričių skaičius pagal interesų grupių tipus

Kaip rodo 3.3 paveiksle pateikti duomenys, egzistuoja tam tikri skirtumai tarp skirtingų interesų grupių tipų. Įdomu tai, kad nors profesinės sąjungos bendroje tyrimo imtyje sudaro vos 6 proc., jos yra plačiausiame viešosios politikos sričių spektre veikiantis grupių tipas. Vidutiniškai viena profesinė sąjunga veikia 5 skirtingose viešosios politikos srityse. Kiti du plačiausiai įsitraukę interesų grupių tipai yra verslo grupės ir tapatybės grupės. Nepaisant to, kad profesinės asociacijos sudaro beveik trečdalį (29 proc.) tyrimo imties, akivaizdu, kad jos yra labiausiai linkusios specializuotis vienoje viešosios politikos srityje. Viena profesinė asociacija veikia vidutiniškai 2,5 viešosios politikos srityje.

Siekiant nustatyti, ar interesų grupės yra politikos specialistės, ar politikos generalistės, žiūrima į bendrą politikos sričių, kurioje jos veikia, pasiskirstymą. Tos interesų grupės, kurios veikia vienoje viešosios politikos srityje, yra laikomos politikos specialistėmis. Tos interesų grupės, kurios yra įsitraukusios į platesnį viešosios politikos sričių spektrą, yra politikos generalistės.

3.24 lentelė. Interesų grupių pasiskirstymas pagal viešosios politikos sričių skaičių

Viešosios politikos sričių skaičius	N	Proc.
1	122	33,9
2	75	20,8
3	36	10,0
4	41	11,4
5	29	8,1
6	17	4,7
7	11	3,1
8 ir daugiau	29	8,1
Iš viso	360	100

Kaip rodo lentelėje 3.24 pateikti duomenys, net trečdalis (33,9 proc.) Lietuvos nacionalinių interesų grupių veikia tik vienoje viešosios politikos srityje. Šios grupės yra tikrosios viešosios politikos specialistės. Dar 20,8 proc. apklausoje dalyvavusių interesų grupių nurodo veiklą vykdančios dviejose viešosios politikos srityse. Gana didelis interesų grupių skaičius yra įsitraukusios į gana platų viešosios politikos sričių

spektrą: kiek daugiau nei penktadalis (21,4 proc.) interesų grupių veikia 3–4 viešosios politikos srityse, net 24 proc. grupių veikia 5 ir daugiau viešosios politikos sričių.

Apibendrinant svarbu pažymėti, kad net devyniose (ekonominė, fiskalinė ir monetarinė politika, energetikos politika, aplinkos apsaugos politika, žemės ūkio politika, Europos integracija ir bendradarbiavimas, mokslinių tyrimų politika, ES regioninė politika, žmogaus teisės ir transporto politika) iš 22 išskirtų viešosios politikos sričių dominuoja ir kelis kartus savo skaičiumi kitas grupes viršija verslo interesų grupės. Galima teigti, kad šias viešosios politikos sritis charakterizuoja šališkumas ir tam tikras elitizmas verslo interesų grupių atžvilgiu. Likusiose viešosios politikos srityse stebimas tolygus arba santykinai tolygus interesų grupių tipų pasiskirstymas. Taigi, tik kiek daugiau nei pusėje viešosios politikos sričių yra fiksuojamas interesų grupių pliuralizmas. Be to, ekonomiškai svarbios sritys bei sritys, tokios kaip aplinkos apsaugos politika ar žmogaus teisės, kurios natūraliai yra svarbios viešajam interesui yra tam tikra prasme monopolizuotos verslo interesams atstovaujančių grupių. Trečdalis interesų grupių yra viešosios politikos specialistės ir veikia tik vienoje viešosios politikos srityje. Gana didelis interesų grupių skaičius yra įsitraukusios į gana platų viešosios politikos sričių spektrą: kiek daugiau nei penktadalis interesų grupių veikia 3–4 viešosios politikos srityse, net ketvirtadalis grupių veikia 5 ir daugiau viešosios politikos sričių. Nustatyta, kad nors profesinės sąjungos bendroje tyrimo imtyje sudaro vos 6 proc., jos yra plačiausiame viešosios politikos sričių spektre veikiantis grupių tipas. Vidutiniškai viena profesinė sąjunga veikia 5 skirtingose viešosios politikos srityse. Kiti du plačiausiai įsitraukę interesų grupių tipai yra verslo grupės ir tapatybės grupės.

3.3. Lietuvos interesų grupių politinė elgsena

Šiame skyriuje pateikiama Lietuvos interesų grupių politinės elgsenos analizė³⁶. Pirmajame poskyryje atskleidžiama Lietuvos interesų grupių veikla nacionaliniame lygmenyje, analizuojant interesų grupių taikomas skirtingas poveikio strategijas, skirtas paveikti viešosios politikos procesą nacionaliniame lygmenyje. Antrajame poskyryje analizuojama Lietuvos interesų grupių europeizacija, t. y. jų lobistinės veiklos ES lygmenyje.

3.3.1. Lietuvos interesų grupių poveikio strategijos

Siekdamos komunikuoti savo interesus ir paveikti viešąją politiką, interesų grupės sąveikauja su viešosios politikos formuotojais, visuomene ir žiniasklaida. Literatūroje išskiriamos dvi plačios interesų grupių naudojamos poveikio strategijos: tiesioginės ir netiesioginės. Tiesioginės strategijos apima įvairius valstybės valdymo aparto poveikio kanalus ir remiasi tiesioginiais kontaktais su politikos formuotojais ir sprendimų priėmėjais. Netiesioginės strategijos, priešingai, naudojamos siekiant paveikti viešąją politiką netiesioginiu būdu, formuojant viešąją nuomonę ir mobilizuojant visuomenę ar interesų grupės narius (Kollman 1998; Mahoney 2008).

Vyriausybė ir ministerijose dirbantys valstybės tarnautojai yra pirmas ir pats svarbiausias interesų grupių poveikio kanalas, kadangi vyriausybei paprastai

³⁶ Duomenys skaičiuoti atsakiusių interesų grupių imtyje.

priklauso teisės aktų iniciatyva (Eising ir Spohr 2017: 314). Taigi, biurokatinio aparato reikšmingumą lemia politikos formavimo ir politikos įgyvendinimo vaidmuo. Daug rutininių, techninių ir „mažiau svarbių“ sprendimų, kurie interesų grupėms yra reikšmingi, priima valstybės tarnautojai (Matthews 1989: 217, cit. iš Hague ir Harrop 2004: 169). Parlamentai taip pat atlieka svarbų vaidmenį tiek formuojant politinę darbotvarkę, tiek priimant sprendimus, kadangi įstatymų priėmimui ar pakeitimui reikia parlamentinės daugumos pritarimo (Eising ir Spohr 2017: 314). Akivaizdžiausias to pavyzdys yra JAV Kongresas, kuris yra vienas svarbiausių poveikio kanalų JAV interesų grupėms. Tačiau tai išskirtinis atvejis dėl JAV egzistuojančios pliuralistinės sistemos. Europos demokratijose, kurių dauguma veikia pagal korporatistinį modelį arba turi korporatyvinės sistemos elementų, parlamentai yra labiau *reaktyvūs* (reaguojantys) nei *proaktyvūs* (iniciatyvūs) ir todėl interesų grupės parlamento narius, visų pirma, mato kaip nuomonės formuotojus, o ne sprendimų priėmėjus (Hague ir Harrop 2004: 170). Kai tam tikras įstatymas pasiekia parlamentą, susitarimai ir kompromisai jau būna pasiekti, todėl tolesniame viešosios politikos procese daromi tik minimalūs pakeitimai (Binderkrantz 2014). Kaip teigia R. Eising ir F. Spohr (2017), tai, kokią reikšmę interesų grupės teikia parlamentui, priklauso nuo jo galios, kurią iš dalies lemia jo santykis su vykdomąja valdžia. Šis santykis priklauso tiek nuo šalyje vyraujančio interesų tarpininkavimo modelio, tiek nuo to, kokia dauguma sudaro vyriausybę ir parlamentą, bei nuo institucinio lauko.

Poveikį viešajai politikai interesų organizacijos gali daryti ir per politines partijas. Šiuolaikinėse demokratijose partijos dažnai nėra su rinkėjais susijusios tik tiesiogiai, t. y. per balsavimą. Šalia to politinės partijos gali pasikliauti interesų grupėmis, atstovaujančiomis visuomenei rūpimus klausimus, formuojant viešąją politiką. Interesų grupės perduoda konkrečius pragmatiškus reikalavimus politinėms partijoms, o partijos agreguoja šiuos reikalavimus, integruoja juos į bendrą programą ir mobilizuoja jiems paramą, tuo tarpu parlamentai ir biurokratijos tuos reikalavimus vykdo per viešąją politiką ir įstatymus (Berger 1981: 9). Taip interesų grupių ir politinių partijų sąveika gali vaidinti svarbų vaidmenį tam, kaip vyksta visuomenės atstovavimas praktikoje (Otjes ir Rasmussen 2015: 96). Istoriskai dauguma politinių partijų kilo iš socialinių judėjimų, oponavusių politiniam elitui, o kai kurios partijos net ir formaliai buvo įkurtos interesų grupių (Duverger 1954), su kuriomis partijos palaikė galudžius, formalizuotus ar net institucionalizuotus ryšius. Pastebima, kad tradiciškai stiprūs partijų ir interesų organizacijų santykiai pastaruoju metu tapo žymiai silpnesni (Allern ir Bale 2012).

Netiesioginiais kanalais paveikti viešosios politikos procesą interesų grupės gali dviem būdais. Pirmia, jos gali pasitelkti tradiciškesnį metodą vykdydamos žiniasklaidos kampanijas. Viešumas yra svarbus galios šaltinis visiems politiniams veikėjams, įskaitant interesų grupes. Dominavimas žiniasklaidoje negali būti tapatinamas su politine galia, tačiau jis suteikia galimybę iškelti probleminius klausimus ir formuoti politinę darbotvarkę bei daryti poveikį sprendimų priėmėjams (Binderkrantz ir Christiansen 2011: 3). Antra, interesų grupės gali naudoti ir nekovencinius metodus, tokius kaip protestai, streikai ar boikotai. Nors nekovencinius poveikio metodus plačiausiai naudoja socialiniai judėjimai, viešumo šiais būdais neretai siekia ir kai kurios viešojo intereso grupės bei profesinės sąjungos (Caramani

2014: 247). Paprastai tokios netiesioginės poveikio strategijos yra taikomos politikos „pašaliečių“, kurie negali prieiti prie sprendimų priėmėjų tiesiogiai, tai nėra vien tik atsarginis sprendimas ar silpnųjų ginklas (Binderkrantz 2005: 698). Žiniasklaidos kampanijos ir protestai ar streikai pasiekia platesnę visuomenės auditoriją nei tiesioginiai kontaktai su politiniais veikėjais, kurie dažnai lieka nepastebėti, todėl tokia strategija gali padėti interesų grupėms parodyti esamiems ir potencialiems nariams bei rėmėjams, kad organizacija aktyviai siekia atstovauti savo interesams.

Pirmiausia tyrimo respondentų buvo klausiama, kaip, siekiant paveikti viešąją politiką, jų atstovaujama organizacija dalija savo laiką tarp tiesioginių strategijų (pvz., susitikimų su politikais ir valstybės tarnautojais) ir netiesioginių strategijų (pvz., naudojimosi žiniasklaida, laiškų rašymo, elektroninių laiškų ar socialinių medijų kampanijų, mitingų ir demonstracijų). Kaip rodo duomenys, daugiau nei trečdalis (35,1 proc.) interesų grupių tiesioginėms strategijoms skiria tik iki 10 proc. savo viso laiko, skirtą paveikti viešąją politiką, arba netaiko tokių strategijų apskritai. Tik penktadalis organizacijų (20,3 proc.) nurodo skiriančios iki 10 proc. savo laiko netiesioginėms strategijoms. Penktadalis apklaustų organizacijų nurodo skiriančios vienodą laiko dalį tiesioginėms ir netiesioginėms strategijoms. Abi strategijas derina 21,1 proc. organizacijų. Tiesioginėms strategijoms 100 proc. savo viso laiko, skirtą paveikti viešąją politiką, skiria 4,7 proc. organizacijų, netiesioginėms strategijoms visą savo laiką skiria beveik tris kartus daugiau interesų grupių – 13,2 proc. Taigi, nors visos keturios strategijos yra svarbi Lietuvos interesų grupių politinės elgsenos dalis, lyginant tiesiogines ir netiesiogines strategijas, pastarosios tarp Lietuvos interesų grupių yra taikomos dažniau.

Tiesioginės strategijos gali būti skirstomos pagal poveikio kanalus (Binderkrantz 2005:696). Kitaip tariant, skirtis yra daroma tarp administracinio ir parlamentinio lygmens, tai yra, ar interesų grupės siekia prieiti prie valstybės tarnautojų ar prie politikų ir politinių partijų, netiesioginės strategijos yra skirstomos į žiniasklaidos kampanijas ir interesų grupės narių ir šalininkų mobilizavimo strategijas.

Siekiant nustatyti Lietuvos interesų grupių taikomų strategijų spektrą ir jų dažnumą, tyrimo respondentams buvo pateikti keli klausimų blokai, kuriuose buvo prašoma atsakyti į klausimą: *Ar dažnai per pastaruosius 12 mėnesių jūs (jūsų organizacija) užsiėmėte šiomis veiklomis?*³⁷

Kaip rodo gauti duomenys (žr. 3.25 lentelę), tirtos interesų grupės taiko platų tiesioginių ir netiesioginių strategijų repertuarą. Daugelį strategijų taiko ne mažiau kaip pusė visų apklaustų organizacijų. Iš penkių plačiausiai taikomų strategijų trys yra tiesioginės ir dvi netiesioginės. Interesų grupės taikydamos tiesiogines strategijas dažniau orientuojasi į kontaktus su administracinio lygmens valdžios atstovais. 63,3 proc. organizacijų nurodė per pastaruosius 12 mėnesių bent kartą siekusios prieiti prie ministrų, įskaitant jų padėjėjus, kabinetą ir politinius patarėjus. 68,2 proc. interesų grupių atstovų dalyvauja patariamuosiose komisijose ar tarybose. Net 71,8 proc. organizacijų teigė bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių siekusios prieiti prie

³⁷ Galimi atsakymai buvo pateikti penkių balų skalėje, kai: 1 – „šia veikla mes neužiėmėme“, 2 – „bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių“, 3 – „bent kartą per tris mėnesius“, 4 – „bent kartą per mėnesį“, 5 – „bent kartą per savaitę“.

valstybės tarnautojų, dirbančių ministerijų departamentuose. Kalbant apie netiesiogines strategijas, apklaustos Lietuvos interesų grupės taiko platų žiniasklaidos kampanijų strategijos veiklų spektrą. 66 proc. organizacijų per pastaruosius 12 mėn. kontaktavo su žurnalistais, siekdamos didesnio žiniasklaidos dėmesio. 61,9 proc. interesų grupių skelbė pareiškimus ir nuomones organizacijos tinklapyje. Dar 57,7 proc. respondentų nurodė, kad jų atstovaujama organizacija aktyviai dalyvavo žiniasklaidos debatuose (pvz., davė interviu, rašė vedamuosius straipsnius ar atvirus laiškus).

3.25 lentelė. Interesų grupių naudojamos poveikio strategijos³⁸

	Bent kartą per savaitę	Bent kartą per mėnesį	Bent kartą per tris mėnesius	Bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių	Iš viso
<i>Administracinio lygmens strategija</i>					
Ministrų (įskaitant jų padėjėjus / kabinetą / politinius patarėjus)	2,5	11,0	20,0	29,9	63,3
Valstybės tarnautojų, dirbančių Ministro Pirmininko kabinete	0,5	4,7	14,5	23,3	43,0
Valstybės tarnautojų, dirbančių ministerijų departamentuose	6,0	19,5	19,5	26,8	71,8
Dalyvavimas patariamąsiose komisijose ir tarybose	2,2	13,4	23,8	28,8	68,2
Dalyvavimas viešose konsultacijose	0,3	6,0	14,8	30,7	51,2
<i>Parlamentinio lygmens strategija</i>					
Seimo narių, priklausančių valdančiajai daugumai	2,5	7,9	16,7	25,5	52,6
Seimo narių, priklausančių opozicijai	1,1	7,1	14,2	19,7	42,2
Kontaktai su politinėmis partijomis	2,5	7,4	14,2	23,6	47,7
Parama Seimo nariams jų politinėms veikloms (rinkimų kampanijoms)	-	1,4	2,2	5,2	8,8
<i>Žiniasklaidos kampanijų strategija</i>					
Organizavote spaudos konferencijas ar platinote pranešimus spaudai	0,5	4,1	15,9	28,8	49,3
Skelbėte tyrimo ataskaitas ar brošiūras	0,3	1,6	5,2	31,0	38,1
Aktyviai dalyvavote žiniasklaidos debatuose (pvz.,	2,7	10,4	18,9	24,9	57,0

³⁸ Duomenys lentelėse 3.25 – 3.32 ir paveiksle 3.4 skaičiuoti atsakiusių interesų grupių imtyje.

davėte interviu, rašėte vedamuosius straipsnius, atvirus laiškus)					
Skelbėte reklaminius skelbimus laikraščiuose ir žurnaluose	0,5	2,5	7,7	17,5	28,2
Kontaktavote su žurnalistais, siekdami didesnio žiniasklaidos dėmesio	2,5	9,0	24,1	30,4	66,0
Skelbėte pareiškimus ir nuomones organizacijos tinklapyje	9,6	11,0	19,7	21,6	61,9
<i>Šalininkų mobilizavimo strategija</i>					
Skatinote narius ir šalininkus lobizmu paveikti sprendimų priėmėjus, dalyvauti laiškų rašymo kampanijose, pasirašyti peticijas, adresuotas valstybės pareigūnams	-	4,4	9,3	23,0	36,7
Organizavote protestus, kuriuose dalyvavo jūsų organizacijos nariai ir šalininkai (streikus, vartotojų boikotus, viešas demonstracijas ir pan.)	-	0,8	5,8	10,4	17,00
Organizavote ekspertų ir kitų suinteresuotųjų asmenų konferencijas	-	0,8	10,1	5,6	46,6
Sudarėte koalicijas su panašių pažiūrų organizacijomis	-	5,2	9,6	32,6	47,4
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=365)					

Skirtumai tarp administracinio lygmens strategijas, parlamentinio lygmens strategijas ir žiniasklaidos kampanijų strategijas naudojančių grupių skaičiaus nėra dideli. Išimtis tik paramą Seimo nariams, jų politinėms veikloms (rinkimų kampanijoms) teikusių organizacijų skaičiuje. Tokią veiklą vykdžiusios nurodė vos 8,8 proc. organizacijų. Tai galima sieti su 2011 m. priimtomis Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo bei finansavimo kontrolės įstatymo pataisomis, kuriomis buvo visiškai uždraustos juridinių asmenų aukos politinėms partijoms ir politinėms kampanijoms (Simonaitytė ir Jankauskaitė 2016). Lyginant administracinio ir parlamentinio lygmens strategijas, pastarosios yra mažiau taikomos, tai yra kontaktai su ministrais ir ministerijų darbuotojais yra dažnesni nei tiesioginiai kontaktai su Seimo nariais ir politinėmis partijomis.

Sąlyginai mažiausiai taikoma iš visų keturių strategijų yra šalininkų mobilizavimo strategija. Šiuo atveju dažniausiai pasitelkiami konvenciniai šalininkų mobilizavimo metodai: organizuoja ekspertines konferencijas (46,6 proc.), skatina grupės narius ir šalininkus lobizmu paveikti sprendimų priėmėjus (36,7 proc.), sudaro koalicijas su panašių pažiūrų organizacijomis (47,7 proc.). Toks bendras naudojamų strategijų poveikslas pakankamai gerai atskleidžia Lietuvos nacionalinių interesų

grupių strateginių veiklų repertuarą, įdomu yra tai, kad dalis organizacijų teigia, kad siekdamas daryti įtaką viešajai politikai, taiko nekonvencinius metodus. Net 17 proc. interesų grupių bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių organizavo protestus, viešas demonstracijas ir pan. Tai rodo, kad nors didžioji dauguma tirtų interesų grupių renkasi konvencines šalininkų mobilizavimo strategijos veiklas, gana nemaža dalis organizacijų taiko konfrontacinius šalininkų mobilizavimo metodus.

Siekiant gauti daugiau informacijos apie skirtingų strategijų derinimą buvo atlikta Spearmano koreliacinė analizė tarp skirtingų strategijų³⁹. Aukščiau pateiktose lentelėse ir jos analizėje buvo orientuojamasi į individualių strategijų taikymą. Koreliacinė analizė parodo, kaip šios keturios strategijos dera tarpusavyje. Kaip matyti iš 3.26 lentelėje pateikiamų duomenų, visos keturios strategijos turi gana stiprią teigiamą koreliaciją. Taigi, nėra jokios prieštaros tarp siekio įgyti artimus santykius su valdžios atstovais ir netiesioginių strategijų taikymo. Akivaizdu, kad siekdamas atstovauti savo interesams interesų grupės gali derinti tiesiogines ir netiesiogines strategijas.

3.26 lentelė. Ryšys tarp tiesioginių ir netiesioginių strategijų

	Administracinio lygmens strategija	Parlamentinio lygmens strategija	Žiniasklaidos kampanijų strategija	Šalininkų mobilizavimo strategija
Administracinio lygmens strategija	1			
Parlamentinio lygmens strategija	0,532	1		
Žiniasklaidos kampanijų strategija	0,515	0,512	1	
Šalininkų mobilizavimo strategija	0,520	0,521	0,577	1
p=0,000				

Galima daryti prielaidą, kad skirtingos strategijos yra naudojamos skirtinguose sprendimų priėmimo / viešosios politikos formavimo proceso etapuose bei siekiant skirtingų tikslų. Kitaip tariant, netiesioginės strategijos galimai yra naudojamos tada, kai interesų grupės siekia įtraukti tam tikrą viešosios politikos problemą į politinę darbotvarkę. Tiesioginės strategijos yra pasitelkiamos tolesniuose viešosios politikos formavimo etapuose (Binderkrantz 2014). Taip pat gali būti, kad interesų grupės tuo pačiu metu taiko skirtingų strategijų kombinacijas, t. y. jos stengiasi daryti viešą spaudimą sprendimų priėmėjams pasitelkdamas netiesiogines strategijas ir tuo pat metu siekdamas prieiti prie jų tiesiogiai. Kaip pastebi F. Baumgartner ir Ch. Mahoney (2002: 22), netiesioginių strategijų naudojimas gali turėti ir pačių sprendimų priėmėjų palaikymą, taip siekiant pritraukti platesnės visuomenės dėmesį ir įgyti jos pritarimą tam tikros viešosios politikos formavimui.

³⁹ Koreliacijai atlikti buvo skaičiuojami keturių strategijų kintamųjų indeksai. Šių indeksų apskaičiavimas ir jų patikimumo ir validumo tikrinimas išsamiai aprašytas 4.4 poskyryje.

Nors atlikta koreliacinė analizė rodo, kad visos keturios strategijos yra suderinamos, galima tikėtis, kad kai kurios taktikos tarpusavyje derės mažiau. Galima daryti prielaidą, kad konfrontacines taktikas naudojančios interesų grupės bus mažiau linkusios naudoti tiesiogines poveikio strategijas. Siekiant nustatyti, ar egzistuoja neigiamas ryšys tarp konfrontacinių strategijų ir tiesioginių strategijų, buvo atlikta Spearmano koreliacinė analizė. Konfrontacinių strategijų kintamasis sudarytas išvedant indeksą iš dviejų kintamųjų: *narių ir šalininkų skatinimas lobizmu paveikti sprendimų priėmėjus, dalyvauti laiškų rašymo kampanijose, pasirašyti peticijas, adresuotas valstybės pareigūnams ir protestų kuriuose dalyvavo organizacijos nariai ir šalininkai (streikus, vartotojų boikotus, viešas demonstracijas ir pan.) organizavimas*, kurie kinta vienodoje skalėje (1 – „bent kartą per savaitę“, 2 – „bent kartą per mėnesį“, 3 – „bent kartą per tris mėnesius“, 4 – „bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių“, 5 – „šia veikla mes neužsiėmėme“). Indeksas kinta tarp 2 ir 10, kai 2 reiškia, kad šiomis veiklomis interesų grupė neužsiėmė, o 10 reiškia, kad šiomis veiklomis organizacija užsiima bent kartą per savaitę. Norint patikrinti indekso patikimumą ir validumą buvo atliktos Cronbacho alfa koeficiento ($\alpha = 0,859$) ir faktorinė analizės ($KMO = 0,802$; $\chi^2(10) = 874,454$; $p = 0,000$).

3.27 lentelė. Ryšys tarp tiesioginių strategijų ir konfrontacinių strategijų

	Konfrontacinės strategijos
Administracinio lygmens strategija	0,246
Parlamentinio lygmens strategija	0,332
p=0,00	

Atlikta koreliacinė analizė rodo, kad egzistuoja teigiamas statistinis ryšys tarp administracinio lygmens ir parlamentinio lygmens strategijų ir konfrontacinių strategijų. Vadinasi, konfrontacines strategijas, pavyzdžiui, protestus ar peticijų kampanijas vykdančios interesų grupės lygiagrečiai taiko ir tiesiogines poveikio strategijas. Šiuo atveju galima daryti dvi išvagas. Viena vertus, kaip ir tiesioginių ir netiesioginių strategijų derinimo atveju, šios gana skirtingos poveikio strategijos yra tarpusavyje suderinamos. Tiesa, statistinis ryšys tarp konfrontacinių strategijų ir tiesioginių strategijų yra silpnesnis nei tarp tiesioginių ir netiesioginių strategijų. Kita vertus, pats skirtingų strategijų naudojimo klausimas, taip kaip jis suformuluotas disertacijos tyrime naudojamame klausimyne, turi apribojimų. Siekis prieiti prie įvairaus lygmens politinio ir administracinio veikėjų nebūtinai turi būti siejamas su šių strategijų veiksmingumu ir sėkmingumu. Kitaip tariant, konfrontacines strategijas taikančios interesų grupės gali bandyti prieiti prie atitinkamų valdžios atstovų, tačiau šis bandymas gali būti nesėkmingas. Kiek sėkmingi ir efektyvūs yra interesų grupių įvairių strategijų taikymai yra interesų grupių įtakos matavimo klausimas, kuris nėra šios disertacijos objektas, o jo analizė reikalauja specialiai tam sukonstruoto tyrimo modelio.

3.3.2. Lietuvos interesų grupių europeizacija

Europos Sąjungos institucijos šalių narių interesų grupėms suteikia naujas papildomas galimybes daryti įtaką viešosios politikos rezultatams (Beyers and Kerremans 2007). Narystė ES lemia tai, kad ES politika tampa ir vidaus politika, o dauguma teisės aktų yra priimami viršnacionaliniu lygmeniu. Taigi neretai interesų grupei norint paveikti politikos rezultatus, reikia daryti įtaką ne tik nacionalinio lygmens, bet ir ES lygmens veikėjams ir institucijoms. Jan Beyers (2002) išskiria tris tiesioginius ir netiesioginius būdus, kuriais interesų grupės gali dalyvauti Europos Sąjungos politikos formavimo procese: tiesioginį kelią, netiesioginį kelią ir nacionalinį kelią. Pirmasis kelias referuoja į lobizmą ES lygmenyje, siekiant daryti tiesioginį poveikį ES institucijoms ir politikos formuotojams. Netiesioginis kelias – tai dalyvavimas ES lygmens skėtinėse interesų organizacijose, kurios atstovauja nacionalinių interesų grupių interesus ES institucijose. Galiausiai, nacionaliniame lygmenyje veikiančios interesų grupės gali siekti paveikti ES politikos rezultatus per nacionalinius politinius veikėjus. Ankstesni tyrimai rodo, kad nors Vidurio ir Rytų Europos šalių interesų grupės ES lygmenyje nėra tokios aktyvios kaip Vakarų Europos šalių interesų grupės, jos atstovauja savo interesams ES viešosios politikos formavimo procese ir dažniausiai tai daro per Europos lygmens skėtines organizacijas bei darydamos poveikį nacionaliniams sprendimų priėmėjams (Novak ir Lajh 2018).

Ne visos nacionalinio lygmens interesų grupės vienodai įsitraukia į ES politikos formavimo procesą (Beyers and Kerremans 2007). Siekį dalyvauti ES politikos procese iš esmės lemia du veiksniai. Pirmas, interesų grupei ES lygmens viešojo politika turi būti aktuali. Kitaip tariant, ES institucijų priimami teisės aktai turi turėti tiesioginį poveikį šių organizacijų narių interesams ir veiklos sritims. Antra, lobizmas ES lygmeniu yra sudėtinga ir konkurencinga veikla, reikalaujanti atitinkamų finansinių išteklių. Taigi, visų pirma, siekiant išsiaiškinti, kiek svarbi Lietuvos nacionalinėms interesų grupėms yra ES vykdoma politika, respondentams buvo užduodamas klausimas: *„Europos Sąjungos vykdoma politika yra nevienodai svarbi skirtingoms organizacijoms. Ar ji yra svarbi jūsų organizacijai?“*⁴⁰

ES vykdoma politika išskirtinai svarbi yra vos 3 proc. tyrime dalyvavusių organizacijų (žr. 3.28 lentelę). Pakankamai dėmesio jai skiria apie penktadalis apklausoje dalyvavusių Lietuvos nacionalinių interesų grupių. Taigi, bendrai paėmus, tik kiek daugiau nei ketvirtadaliui (27,9 proc.) interesų grupių yra svarbi ES lygmens politika. Tuo tarpu net pusė organizacijų (50,7 proc.) nurodo, kad ES vykdomai politikai skiria nedaug dėmesio, kadangi organizacija didžiąją laiko dalį skiria kitoms sritims. Čia svarbu atkreipti dėmesį, kad viena pagrindinių prielaidų interesų grupių lobizmui ES lygmenyje yra viešosios politikos sritis, kurioje grupė veikia. Kitaip tariant, nemažai viešosios politikos sričių, pavyzdžiui, sveikatos apsauga, kultūros politika, darbo rinkos reguliavimas, nėra reguliuojamos ES lygmeniu. Šiose srityse veikiančios interesų grupės neturi jokio pagrindo europeizuotis, todėl paprastai Europos lygmuo joms nėra aktualus. Ir atvirkščiai, tos interesų organizacijos, kurių

⁴⁰ Respondentai galėjo rinktis iš keturių atsakymo variantų: ES vykdomai politikai mes : „skiriame daugiausiai dėmesio“, „skiriame pakankamai dėmesio“, „skiriame nedaug dėmesio, kadangi didesnę laiko dalį skiriame kitoms sritims“, „visiškai neskiriame dėmesio“.

veiklos sritis stipriai reguliuoja ES (pvz., žemės ūkį, prekybą, aplinkos apsaugą, vartotojų teises, transportą,) dažniau rinksis Europos kelio strategiją (Dür ir Mateo 2009; Klüver ir kt. 2015).

3.28 lentelė. Dėmesys ES vykdomai politikai pagal interesų grupės tipą

	skiriame daugiausia dėmesio	skiriame pakankamai dėmesio	skiriame nedaug dėmesio	visiškai neskiriame dėmesio
Profesinės sąjungos	4,3	47,8	3,5	4,3
Profesinės asociacijos	1	12,6	58,3	28,2
Verslo asociacijos	5	32,5	47,5	15
Institucinės asociacijos	-	19,0	71,4	4,8
Tapatybės grupės	3,9	19,6	58,8	17,6
Laisvalaikio / pomėgių grupės	3,4	13,8	34,5	48,3
Viešojo intereso grupės	3,1	37,5	43,8	15,6
Kitos grupės	4,3	43,5	26,1	26,1
Iš viso	3	24,9	50,7	21,3
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=361)				

Analizuojant ES vykdomos politikos svarbą pagal organizacijos atstovaujamo interesų pobūdį, galima išskirti keturis interesų grupių tipus, kuriems ES lygmenyje vykstantys politikos procesai yra svarbūs. Tai – profesinės sąjungos, verslo asociacijos, viešojo intereso grupės ir kitos grupės. Kaip rodo tarptautinių tyrimų duomenys, dažniausiai ir aktyviausiai lobistines veiklas ES lygmenyje vykdo verslo interesų grupės. Tai susiję ne tik su tuo, kad šios grupės yra geriausiai apsirūpinusios reikiama išteklių ir paprastai turi daugiausia kompetencijos, bet ir su tuo, kad būtent verslui ES vykdoma politika yra aktualiausia. Būtent verslo grupių veiklą labiausiai apibrėžia tos viešosios politikos sritys, kuriose ES turi didžiausią kompetenciją, pavyzdžiui, ekonominė politika, fiskalinė ir pinigų politika, žemės ūkio politika ir kita. ES vykdoma politika svarbi ir viešojo intereso grupėms, prie kurių šiame tyrime priskiriamos tokios organizacijos, kurios veikia vartotojų teisių, lygių galimybių, aplinkos apsaugos srityse, t. y. srityse kuriose ES taip pat turi didžiausią kompetenciją. Įdomu yra tai, kad daugiau nei pusė (52,1 proc.) tyrime dalyvavusių profesinių sąjungų teigia skiriančios daugiausiai ir pakankamai dėmesio ES vykdomai politikai. Profesinių sąjungų orientaciją į ES vykdomą politiką galima paaiškinti tuo, kad ES kompetencijos socialinės politikos srityje pastaraisiais metais išsiplėtė (Anderson 2015), nepaisant to, kad užimtumo ir socialinė politika yra visų pirma nacionalinių vyriausybių prerogatyva.

Siekiant nustatyti ryšį tarp Lietuvos interesų grupių dėmesio, skiriamo ES vykdomai politikai, ir viešosios politikos sričių, kuriose tos interesų grupės veikia, buvo atlikta Spearmano koeficiento koreliacinė analizė. Pasinaudojant T. Börzel (2005) kodavimo schema, kurioje pateikiama informacija apie ES kompetencijas skirtingose viešosios politikos srityse ir šių politikų svarbą interesų organizacijoms, buvo išskirtos septynios viešosios politikos sritys, kuriose ES turi didžiausias kompetencijas: migracijos ir prieglobsčio politika; ekonominė, fiskalinė ir pinigų

politika; aplinkos apsaugos politika; vartotojų apsaugos politika; žemės ūkio politika; ES regioninė politika ir transporto politika. Šioms viešosios politikos sritims priskirta reikšmė 1. Atliktoje apklausoje interesų grupių buvo prašoma nurodyti, kuriose iš 22 politikos sričių jos veikia. Taigi, likusioms 15 viešosios politikos sričių priskirta reikšmė 0. Kaip rodo duomenys (Spearmano koeficientas lygus 0,315 ($p=0,00$)), egzistuoja teigiamas ryšys tarp šių dviejų kintamųjų. Kitaip tariant, interesų grupės, veikiančios tose srityse, kuriose ES turi didžiausią kompetenciją, ES vykdomai politikai skiria didžiausią arba pakankamą dėmesį. Kita vertus, koreliacija yra vidutinio stiprumo, todėl negalima vienareikšmiškai teigti, kad viešosios politikos sritis, kurioje interesų grupė veikia, paaiškina grupės skiriamą dėmesį ES vykdomai politikai.

Siekiant nustatyti, kiek laiko interesų grupės skiria lobizmui ir organizacijos tikslų propagavimui (advokacijai) skirtinguose valdžios lygmenyse, tyrimo respondentų buvo klausiama, kokią laiko dalį (išreikštą procentais) jų atstovaujama organizacija skiria vietos, regioniniam, nacionaliniam, Europos ar tarptautiniam / globaliam lygmeniui (žr. 3.29 lentelę). Respondentai turėjo patys įrašyti kiekvienam lygmeniui skiriamo laiko dalį procentais, kai bendra viso lobizmui skiriamo laiko suma lygi 100 proc.

3.29 lentelė. Interesų grupių laikas, skiriamas lobizmui ir organizacijos tikslų propagavimo (advokacijos) veiklai skirtingais valdžios lygmenimis

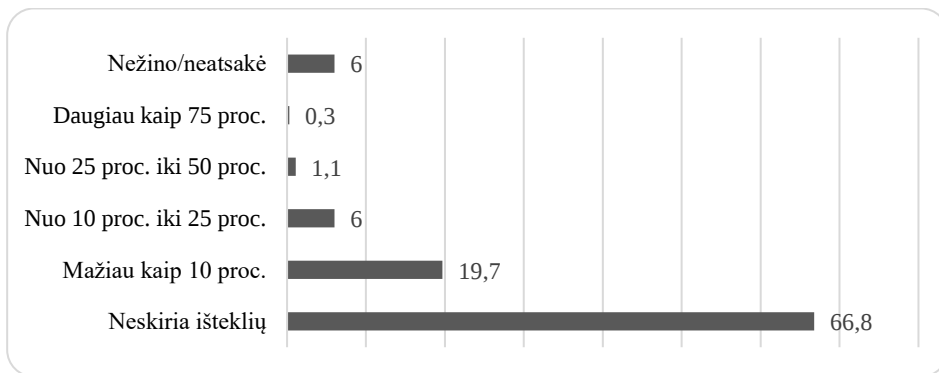
	Vidurkis	Mediana	Standartinis nuokrypis
Vietos lygmuo	18,26	10,00	24,636
Regioninis lygmuo	11,83	10,00	13,911
Nacionalinis lygmuo	54,97	50,00	29,614
Europos lygmuo	8,47	5,00	10,801
Tarptautinis lygmuo	5,59	,00	8,756
N= 354			

Kaip rodo duomenys, didžiąją dalį visų savo lobistinių veiklų interesų grupės vykdo Lietuvos lygmenyje. Nors tyrimo imtį sudaro nacionalinio lygmens interesų grupės, kiek daugiau nei 18 proc. viso savo laiko jos skiria lobizmui vietos lygmenyje. Dar beveik 12 proc. viso savo laiko tyrime dalyvavusių grupių lobizmą vykdo regioniniame lygmenyje. Didžiausią dalį laiko (55 proc.) tyrimo respondentai nurodo skiriantys lobistinėms veikloms nacionaliniame lygmenyje. Taigi, net 85 proc. visų apklaustų organizacijų savo organizacijos tikslus propaguoja ir bando paveikti viešąją politiką neperžengdamos nacionalinių ribų. Tik 8,5 proc. interesų grupių nurodo vykdančios lobistines veiklas ES lygmenyje, lobizmą tarptautiniu lygmeniu nurodo vykdančios 5,6 proc. Organizacijų, lobistinių veiklų skirtinguose valdžios lygmenyse medianinė reikšmė rodo, kad net pusė visų apklausoje dalyvavusių interesų grupių lobizmui Europos lygmenyje skiria ne daugiau kaip 5 proc. viso savo lobizmui skiriamo laiko. Vietos ir regioniniam lygmeniui skiriama iki 10 proc. viso laiko, didžiausią laiko dalį apklausoje dalyvavusios interesų grupės skiria lobizmui centrinės valdžios institucijose. Atsižvelgiant į tai, kad šios disertacijos tyrimas yra orientuotas išskirtinai į nacionaliniame lygmenyje veikiančias interesų grupes, menkas dėmesys

vietos ir regioniniam lygmeniui yra savaime suprantamas. Vis dėlto konstatuotina, kad stipriausios interesų grupės praktiškai neorientuoja savo lobistinių veiklų į viršnacionalinį lygmenį. Kaip rodo dideli standartiniai nuokrypiai, interesų grupių lobizmui skirtinguose valdžios lygmenyse skiriamas laikas stipriai varijuoja. Atsižvelgiant į tai, verta interesų grupių atskiriems lygmenims skiriamą laiką paanalizuoti atidžiau. Duomenys rodo, kad nemaža dalis apklaustų interesų grupių apskritai neskiria savo laiko lobistinėms veikloms vietos ir regioninės valdžios institucijose. Vietos lygmenyje lobizmo nevykdo 36,4 proc. organizacijų, regioniniame lygmenyje – 40,7 proc. organizacijų. Dauguma interesų grupių, kurios nurodė veikiančios šiuos lygmenyse, tam skiria ne daugiau kaip 30 proc. viso savo lobizmui skiriamo laiko. Panaši tendencija išryškėja ir Europos lygmenyje. Net 39 proc. organizacijų visiškai nebando prieiti prie ES institucijų. Tos, kurios tai daro, tam skiria ne daugiau kaip 30 proc. Lobizmo nacionaliniame lygmenyje nurodo nevykdančios vos 6,5 proc. visų apklaustų organizacijų. Kalbant apie lobistinėms veikloms skirtą laiką, centrinės valdžios institucijas paveikti interesų grupės skiria žymiai daugiau laiko nei bet kuriam kitam lygmeniui.

Lobizmas yra brangi veikla ne tik laiko, bet ir finansinių išteklių atžvilgiu. Finansinis interesų grupės apsirūpinimas gali stipriai apriboti jos galimybes vykdyti lobizmą ES lygmenyje vien dėl geografinio atstumo. Taigi, vykdyti ar nevykdyti lobistines veiklas viršnacionaliniame lygmenyje interesų grupės sprendžia atsižvelgdamos net į pačius elementariausius kaštus.

Siekiant išsiaiškinti, kokią dalį savo išteklių Lietuvos nacionalinės interesų grupės skiria lobistinėms veikloms ES lygmenyje, tyrimo respondentams buvo užduodamas klausimas: *Prašome pasakyti, kokią visų jūsų išteklių dalį skiriate paveikti ES vykdomą politiką?*⁴¹

3.4 pav. Išteklių dalis, skiriama paveikti ES vykdomą politiką (N=365)

Kaip rodo atlikto tyrimo duomenys, tik maža dalis (33,2 proc.) apklaustų interesų grupių skiria išteklių siekdamas paveikti ES vykdomą politiką. 19,7 proc.

⁴¹ Respondentai galėjo rinktis iš septynių galimų atsakymų variantų: „tam neskiriame jokių išteklių“, „mažiau kaip 10proc.“, „nuo 10 iki 25proc.“, „nuo 25 iki 50proc.“, „nuo 50 iki 75proc.“, „daugiau kaip 75 proc.“ ir „nežinau“.

skiria ne daugiau kaip 10 proc. visų savo išteklių, dar 6 proc. interesų grupių tam skiria nuo 10 iki 25 proc. Vos kelios apklaustos interesų grupės nurodė lobizmui ES institucijose skiriančios nuo 25 proc. iki 50 proc. ir daugiau kaip 75 proc. savo visų išteklių. Didžioji dauguma tirtų interesų grupių į lobistines veiklas ES lygmenyje apskirtai neinvestuoja.

Atsižvelgiant į tai, kad pusė apklaustų Lietuvos interesų grupių operuoja labai mažu metiniu biudžetu (platesnė interesų grupių biudžeto analizė pateikta žr. 4.1 poskyryje), galima daryti prielaidą, kad lėšų ES vykdomai politikai paveikti gali skirti tik finansiškai geriau apsirūpinusios interesų grupės. Siekiant patikrinti, ar išteklių dalis skiriama ES vykdomai politikai paveikti priklauso nuo interesų grupės biudžeto dydžio, buvo atlikta Spearmano koeficiento koreliacinė analizė. Kaip rodo analizės rezultatai (Spearmano koeficientas lygus 0,344 ($p = 0,00$)), egzistuoja statistškai reikšmingas ryšys tarp interesų grupių metinio biudžeto dydžio ir jų dėmesio, skiriamo ES viešajai politikai paveikti. Taigi, geriau finansiškai apsirūpinusios interesų grupės skiria didesnę savo visų lėšų dalį ES vykdomai politikai paveikti.

Interesų grupių veikimo logiką ES galima aiškinti remiantis „įtakos kelio“ pasirinkimu (Coen ir Richardson 2009). Išskiriami šie interesų atstovavimo ES arenoje tipai: nacionalinis „kelias“ ir „Briuselio strategija“. Nacionalinio „kelio“ strategija reiškia, jog interesų grupės valstybės viduje suformuoja tam tikrus interesus, kuriems pasiekti pasitelkia vidaus poveikio kanalus – nacionalines vyriausybes ir parlamentus. Šiuos interesus valstybės narės iškelia į europinį lygmenį, ir ten, priklausomai nuo individualių derybinių galių, kovoja dėl nacionalinių interesų įgyvendinimo (Moravcsik 2008: 32–42). „Briuselio strategiją“ renka tos grupės, kurios nusprendžia tiesiogiai lemti ES politikos formavimą ir sprendimų priėmimo procesą, komunikuodamos su ES institucijomis, įsteigdamos savo biurą Briuselyje arba samdydamos konsultacines lobizmo firmas. „Briuselio strategiją“ taikančioms interesų grupėms priskiriamos ir tos, kurios prisijungia prie skėtinių europinių asociacijų ir savo interesams atstovauja kolektyvinių veiksmų pagrindu (Greenwood 2011: 44–46). Kaip pastebi daugiapakopio valdymo teorijos atstovai, nacionalinės interesų grupės gali vykdyti ir „dvigubą strategiją“, pasirinkdamos atitinkamus valdymo lygmenis, kaip poveikio kanalus, skirtinguose politikos ciklo etapuose (Eising 2004: 212; Hooghe ir Marks 2001: 12). Interesų atstovavimo „kelio“ pasirinkimui įtakos gali turėti interesų grupės dydis, atstovaujamas sektorius ir jo svarba nacionaliniu ir ES lygmeniu (Greenwood 2011), interesų grupių europeizacija ir mokymasis bei organizacinė interesų grupių kaita (Vilčinskas ir Vijeikis 2007: 113).

Siekiant išsiaiškinti, kokiais poveikio kanalais Lietuvos nacionalinės interesų grupės siekia paveikti ES vykdomą politiką, tyrimo respondentų buvo prašoma atsakyti, kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių jų atstovaujama organizacija aktyviai siekė prieiti prie įvairių ES lygmens veikėjų ir institucijų bandydama paveikti viešąją politiką (žr. 3.30 lentelę).⁴²

⁴² Galimi atsakymai buvo pateikti penkių balų skalėje, kur: 1 – „nesiekėme prieiti“, 2 – „bent kartą per pastaruosius 12 mėn.“, 3 – „bent kartą per 3 mėn.“, 4 – „bent kartą per 1 mėn.“, 5 – „bent kartą per 1 sav.“.

Kaip matyti iš 3.30 lentelėje pateikiamų duomenų, tirtų Lietuvos nacionalinių interesų grupių kontaktai su ES lygmens veikėjais ir institucijomis yra sporadiški. Absoliuti dauguma organizacijų nė karto nebandė paveikti ES viešosios politikos tiesiogiai kontaktuojant su ES pareigūnais. Interesų grupės, bandžiusios prieiti prie ES lygmens veikėjų ir institucijų, tai daro itin retai ir didžioji dauguma jų nurodė, kad tokių kontaktų siekė „bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių“. Dažnesnius kontaktus su ES lygmens veikėjais nurodo vos kelios organizacijos. Nors tai daro retai ir tik nedaugelis apklaustų interesų grupių, prieiti jos bandė prie visų nurodytų ES lygmens veikėjų ir institucijų. Dažniausiai jos siekė kontaktuoti su eiliniaisiais Europos Parlamento nariais (17 proc. organizacijų), valstybių narių delegacijomis ar nuolatinėmis atstovybėmis Briuselyje (12 proc. organizacijų) ir ES komisarų ir jų kabinetų (11,5 proc.).

3.30 lentelė. Interesų grupių kontaktai ir jų dažnis su ES lygmens veikėjais ir institucijomis

	Nesiekėme prieiti	Bent kartą per pastaruosius 12 mėn.	Bent kartą per 3 mėn.	Bent kartą per 1 mėn.	Bent kartą per 1 sav.	Iš viso
ES komisarų ir jų kabinetų	323	38	4	-	-	42 (11,5 proc.)
Europos Komisijos Generalinių direktoratų pareigūnų	337	21	6	1	-	28 (7,7 proc.)
Valstybių narių delegacijų / Nuolatinųjų atstovybių Briuselyje	321	39	4	1	-	44 (12 proc.)
ES Tarybos sekretoriato	353	10	2	-	-	12 (3,3 proc.)
Europos Parlamento partijų grupių lyderių ir / arba europinių partijų federacijų lyderių	334	25	5	1	-	31 (8,5 proc.)
Kitų Europos Parlamento narių	303	53	7	2	-	62 (17 proc.)
Europos priežiūros agentūrų	331	29	4	1	-	34 (9,3 proc.)
ES lygmens interesų grupių ir pilietinės visuomenės organizacijų	293	49	20	3	-	72 (19,8 proc.)
<i>Kiek dažnai per pastaruosius 12 mėn. jūsų organizacija aktyviai bandė prieiti prie toliau nurodytų nacionalinio lygmens politikos veikėjų ir institucijų, norėdama paveikti viešąją politiką?</i>						
Valstybės tarnautojų, dirbančių su ES reikalų koordinavimu	226	85	37	12	5	139 (38 proc.)
N = 365						

Toliau žemėjančia tvarka rikiuojasi Europos priežiūros agentūros (9,3 proc.), Europos Palamento partijų grupių lyderiai ir (arba) europinių partijų federacijų lyderiai (8,5 proc.) bei Europos Komisijos Generalinių direktoratų pareigūnai (7,7 proc.). Mažiausiai dėmesio interesų grupės skyrė ES Tarybos sekretoriatui. Įdomu tai, kad net 19,8 proc. organizacijų nurodo ES viešąją politiką bandžiusios paveikti per ES lygmens interesų grupes ir pilietinės visuomenės organizacijas (plačiau Lietuvos interesų grupių dalyvavimas Europos lygmens organizacijų tinkluose aptariamas šio poskyrio pabaigoje). Daugiausia apklaustų interesų grupių ES vykdomą politiką siekė paveikti tiesiogiai kontaktuodami su Lietuvos valstybės tarnautojais, dirbančiais su ES reikalų koordinavimu⁴³.

Siekiant nustatyti interesų grupių „įtakos kelią“, tinkamiausia būtų taikyti atvejo analizę, interviu arba specialiai sukonstruotą apklausos metodą ir (arba) šių metodų trianguliaciją, tačiau šios disertacijos tikslas nėra interesų grupių „įtakos kelio“ analizė. Remiantis atliktos apklausos duomenimis galima teigti, kad Lietuvos nacionalinės interesų grupės dažniau renkasi ne „Briuselio strategiją“, o nacionalinio „kelio“ strategiją. Bandydamos paveikti ES viešąją politiką, gerokai daugiau Lietuvos interesų grupių tai daro siekdamos prieiti prie nacionalinio lygmens veikėjų, nei bandydamos tiesioginiai prieiti prie ES lygmens veikėjų ir institucijų. Siekiant nustatyti, kiek, siekdamos paveikti ES vykdomą politiką, Lietuvos interesų grupės derina tiesioginius kontaktus su ES lygmens veikėjais ir institucijomis ir nacionalinio lygmens veikėjais, atsakingais ar susijusiais su ES reikalų koordinavimu, buvo atlikta koreliacinė analizė. Prie nacionalinių veikėjų priskiriami su ES reikalų koordinavimu dirbantys valstybės tarnautojai ir valstybės narės delegacijos ar nuolatinės atstovybės Briuselyje. ES lygmens veikėjams priskiriami: ES komisarai ir jų kabinetai, EK Generalinių direktoratų pareigūnai, ES Tarybos sekretoriatas, EP partijų grupių lyderiai ir (arba) europinių partijų federacijų lyderiai, kiti EP nariai, Europos priežiūros agentūros ir ES lygmens interesų grupių ir pilietinės visuomenės organizacijos. Koreliacinė analizė parodė (Spearmano koeficientas lygus 0,462, $p=0,01$), kad ryšys tarp interesų grupių kontaktų su ES lygmens veikėjais ir kontaktų su nacionalinio lygmens veikėjais yra statistiškai reikšmingas. Vadinas, Lietuvos interesų grupės, siekdamos paveikti ES lygmens viešąją politiką tarpusavyje derina „Briuselio strategiją“ ir nacionalinio „kelio“ strategiją.

Narystė Europos Sąjungos ir tarptautinio lygmens organizacijose. Pastebima, kad naujų ES narių ir ypač mažų šalių interesų grupės lobistines veiklas ES lygmenyje vykdo žymiai mažesne apimtimi nei interesų organizacijos iš ES senbuvų. Šiuos skirtumus lemia netolygi interesų grupių finansinė galia, skirtingas organizacijų reprezentatyvumas ir neretai nepakankamas ES lygmens žaidimo taisyklių išmanymas. Išteklių ir reprezentatyvumo ribotumą apsprendžia šalies dydis ir ekonominė galia, todėl mažoms naujoms ES narėms yra sudėtinga konkuruoti su

⁴³ ES reikalų koordinavimą reikėtų suprasti kaip „Lietuvos Respublikos pozicijos ES institucijose nagrinėjama klausimais rengimą, derinimą, pristatymą ir ES teisės (*acquis communautaire*) perkėlimą į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę ir jos įgyvendinimą“ (LR Vyriausybės nutarimas dėl Europos Sąjungos reikalų koordinavimo, *Valstybės žinios*, 2004-01-15, Nr. 8-184). Su ES reikalų koordinavimu dirba LR ministerijos, Vyriausybės įstaigos ir įstaigos prie ministerijų, kurios dalyvauja sprendimų ES institucijose nagrinėjama klausimais priėmimo procese.

galingomis ES lygmens interesų grupėmis. Vienas iš būdų įveikti tokią galios asimetriją yra dalyvavimas įvairiuose tarptautinio (Europos) lygmens interesų organizacijų tinkluose (Pérez-Solórzano Borragán 2003; Fink-Hafner ir kt. 2015). Narystė ES lygmens organizacijų tinkluose nacionalinėms interesų grupėms tampa alternatyva paveikti viešąją politiką viršnacionaliniame lygmenyje. Be to, būtent juose ir per juos nacionalinės interesų grupės socializuojasi, priimdamos naujas normas ir mokydamosi naujų žaidimo taisyklių. Atsižvelgiant į menką Lietuvos (kartu ir kitų Vidurio ir Rytų Europos šalių) interesų grupių lobistinės veiklos patirtį liberalioje santvarkoje, narystė šiose vadinamosiose „eurogrupėse“ padeda greičiau perprasti ir suvokti naujus standartus ir politinės veiklos formas. Pastebima, kad dalyvavimas Europos interesų grupių tinkluose tampa tam tikru pasitikėjimo ir didesnės legitimacijos garantu tiek nacionaliniame, tiek ES lygmenyje (Fink-Hafner 1997). Stiprus išitraukimas į tarptautinius tinklus nacionalinėje plotmėje pristatomas kaip brandos, patikimumo ir europietiško rodiklis (Pérez-Solórzano Borragán 2001). Narystė ES lygmens interesų organizacijose turi ir kitų, pragmatiškesnių pranašumų. Šiuose tinkluose nacionalinės interesų grupės sužino apie joms, kaip konkrečios viešosios politikos veikėjoms ar tam tikros šalies narės atstovėms, svarbius įvykius ar renginius, galimus finansavimo šaltinius ir pan. (Pérez-Solórzano Borragán 2002). Kitaip tariant, iš bendradarbiaujančių organizacijų jos gali gauti svarbios techninės, politinės, teisinės ir kitos informacijos, svarbios jų atstovaujamiems interesams. Taigi, dalyvavimą tarptautinių interesų organizacijų tinkluose galima laikyti kaip tam tikrą nacionalinių interesų grupių „netiesioginę strategiją“, kuri padeda stiprinti pilietinės visuomenės organizacijas bei paveikti viešosios politikos formavimą ES lygmenyje (Eising 2003: 160).

Kiek daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių Lietuvos nacionalinių interesų grupių nurodo priklausančios Europos ar tarptautinio lygmens interesų organizacijoms (53,7 proc.). Iš jų didžioji dauguma (54,5 proc.) priklauso vienai tarptautinio lygmens organizacijai, trečdalis (29,6 proc.) priklauso dviem tokioms organizacijoms. Tik 15,9 proc. apklaustų interesų grupių nurodo priklausančios trims organizacijoms⁴⁴.

3.31 lentelė. Narystė ES ir tarptautinio lygmens interesų organizacijose

Priklausymas ES ar tarptautinio lygmens interesų organizacijoms		
	Taip	Ne
	53,7	46,3
Iš jų priklauso:		
1 organizacijai	52,6	
2 organizacijoms	28,6	
3 ir daugiau organizacijoms	15,3	
Nežino / neatsakė	3,5	
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=365)		

Dalyvavimas Europos lygmens organizacijose pagal interesų grupės tipą yra gana tolygus. Aktyviausios yra profesinės sąjungos, iš kurių net 87 proc. priklauso

⁴⁴ Viena organizacija nurodė priklausanči 6 Europos ar tarptautinio lygmens interesų grupėms.

Europos ar tarptautinio lygmens interesų grupėms. Tarptautiniams organizacijų tinklams priklauso pusė ir daugiau tyrime dalyvavusių profesinių asociacijų (55,7 proc.), verslo asociacijų (51,3 proc.), tapatybės grupių (58,8 proc.) ir viešojo intereso grupių (50 proc.). Lyginant su kitomis organizacijomis, mažiausiai aktyvios yra institucinės, laisvalaikio ir kitos grupės – tik apie 40 proc. šiems tipams priskirtų interesų grupių nurodo turinčios narystę tarptautinio lygmens interesų organizacijose.

3.32 lentelė. Narystė ES lygmens interesų organizacijose pagal interesų grupės tipą

	Priklauso Europos lygmens interesų organizacijai	Nepriklauso Europos lygmens interesų organizacijai
Profesinės sąjungos	87,0	13,0
Profesinės asociacijos	55,7	44,3
Verslo asociacijos	51,3	48,7
Institucinės asociacijos	40,0	60,0
Tapatybės grupės	58,8	41,2
Laisvalaikio / pomėgių grupės	41,4	58,6
Viešojo intereso grupės	50,0	50,0
Kitos grupės	41,7	58,3
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=365)		

Nepaisant to, kad ES lygmens interesų grupės gali tapti paprastesne (ir pigesne) alternatyva, įgalinančia nacionalines interesų grupes dalyvauti viešosios politikos formavimo procesuose ES lygmenyje, narystės tokiose organizacijose nauda gali būti kvestionuojama dėl jose egzistuojančių kolektyvinio veiksmo problemų. Kolektyvinio veiksmo problemos viršnacionalinio lygmens organizacijose kyla iš esmės dėl vienos pagrindinės priežasties – organizacijos narių įvairovės. Eurogrupės jungia skirtingų šalių nacionalines organizacijas, kurios pasižymi skirtingu dydžiu, ištekliais, politine įtaka bei atstovaujamų interesų įvairiapusiškumu. Be to, ES viešojo politika daro nevienodą poveikį šalims narėms.

Dauguma tyrime dalyvavusių Lietuvos interesų grupių narystę Europos ar tarptautinio lygmens organizacijose vertina teigiamai (žr. 3.33 lentelę). Didžioji dauguma iš 196 interesų grupių, turinčių narystę viršnacionalinio lygmens interesų grupėse, nurodė, kad tokios skėtinės organizacijos yra „labai naudingos“ arba „pakankamai naudingos“ informuojant apie pagrindinius Europos ir tarptautinės politikos pokyčius (82,1 proc.), dalinant patirtimi ir informacija (96,4 proc.) bei padedant užmegzti ryšius su kitomis panašiomis organizacijomis už Lietuvos ribų (84,2 proc.). Taigi, vertinant tiek socializacijos aspektu, tiek naujų žaidimo taisyklių viršnacionaliniame lygmenyje perpratimo aspektu, narystę Europos lygmens asociacijose interesų grupės vertinama teigiamai. Svarbu atkreipti dėmesį, kad net 76,5 proc. interesų grupių mano, jog viršnacionalinės organizacijos yra labai naudingos“ arba „pakankamai naudingos“ atstovaudamos jų interesus Europos ir tarptautinio lygmens institucijose. Tai rodo, kad narystė Europos ar tarptautinio lygmens organizacijose Lietuvos interesų grupėms yra pakankamai efektyvus būdas dalyvauti viešosios politikos procesuose ir ginti savo interesus ES lygmenyje.

3.33 lentelė. Europos ar tarptautinio lygmens interesų grupių teikiama nauda

	Labai naudingos	Pakankamai naudingos	Beveik nenaudingos	Neatsakė
Jos informuoja jus apie pagrindinius Europos ir tarptautinės politikos pokyčius	56,1	26,0	5,1	12,8
Jos padeda jums (jūsų nariams) teikdamos konkrečias paslaugas, pavyzdžiui, teisinius patarimus, konsultacines paslaugas ar priėmimą prie valdžios įstaigų	21,4	35,2	23,5	19,9
Jos dalinasi patirtimi ir informacija	66,8	29,6	3,1	0,5
Jos atstovauja jūsų interesams Europos ir tarptautinio lygmens institucijose	40,3	36,2	12,8	10,7
Jos padeda užmegzti ryšius su kitomis panašiomis organizacijomis už Lietuvos ribų	51,0	33,2	10,2	5,6
*reikšmės pateiktos procentine išraiška (N=196)				

Apibendrinant galima teigti, kad apklausoje dalyvavusios Lietuvos nacionalinės interesų grupės yra menkai europeizuotos. Panašu, kad bent kol kas jas visi keliai veda į Vilnių (rečiau – į savivaldybes), tačiau daugiau nei kas antra organizacija dalyvauja tarptautiniuose interesų grupių tinkluose, kurie padeda joms socializuotis ir, tikėtina, daro poveikį stipresnei jų europeizacijai, tačiau, atsižvelgiant į gana fragmentiškus tiesioginius kontaktus su politinio lygmens veikėjais, tik menka dalis Lietuvos nacionalinių interesų grupių yra viršnacionalinio lygmens žaidėjos.

3.4. Lietuvos interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos veiksmų analizė

Šiame disertacijos skyriuje analizuojami Lietuvos interesų grupių elgsenos veiksniai, taikant koreliacinės analizės ir logistinės regresijos statistinius metodus. Visų pirma aprašoma priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų operacionalizacija. Toliau pateikiami interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų koreliacinės analizės rezultatai. Pasitelkiant logistinės regresijos analizės metodą, nustatomi ir analizuojami interesų grupės profesionalizacijos, specializacijos, poveikio strategijų bei europeizacijos veiksniai.

3.4.1. Priklausomų ir nepriklausomų kintamųjų operacionalizacija

Remiantis teoriniu ir empiriniu disertacijos modeliu, išskiriami septyni priklausomi kintamieji: interesų grupių profesionalizacija, specializacija, administracinio lygmens strategija, parlamentinio lygmens strategija, žiniasklaidos strategija, šalininkų mobilizavimo strategija ir europeizacija.

Priklausomų kintamųjų operacionalizacija

Interesų grupių profesionalizacijai skaičiuoti sukonstruotas indeksas iš 10 kintamųjų: (1) ar organizacija turi pirmininką, (2) ar organizacija turi generalinį

direktorių ir (ar) generalinį sekretorių, (3) ar organizacija turi valdybą arba vykdomąjį komitetą, (4) ar organizacija turi komitetus konkrečioms užduotims atlikti, (5) ar organizacija turi teisės skyrių arba teisininko (-ų) etatą (-ų), (6) ar organizacija turi bent vieną apmokamo darbuotojo etatą, (7) ar organizacijoje dirbantys darbuotojai turi darbo patirties, (8) ar priimant naujus darbuotojus pirmenybė teikiama profesinei veiklai ir kvalifikacijai, (9) ar vykdomi personalo mokymai organizacijos viduje, (10) ar darbuotojai dalyvauja išorinių organizacijų parengtuose mokymuose, (11) ar darbuotojai įgyja patirties atlikdami praktiką kitose organizacijose, (12) ar darbuotojai yra linkę siekti karjeros organizacijoje. Visi kiti kintamieji kinta vienodoje skalėje nuo 0 iki 1, kai 0 reiškia „ne“, o 1 reiškia „taip“. Indeksas kinta nuo 0 iki 12, kai 0 reiškia, kad į visus klausimus interesų grupė atsakė „ne“, o 12 reiškia, kad į visus klausimus interesų grupė atsakė „taip“. Siekiant patikrinti indekso patikimumą ir validumą buvo atliktos Cronbacho alfa koeficiento ($\alpha = 0,807$) ir faktorinė analizės ($KMO = 0,833$; $\chi^2(45) = 1582,097$; $p = 0,000$). Indekso skirstinys nėra normalusis, todėl nuspręsta taikyti ranginę logistinę regresinę analizę. Indeksas perkoduotas į trijų kategorijų kitamąjį tokiu būdu: interesų grupės, kurios nurodė neturinčios nė vieno profesionalizacijos kintamojo, atskirtos į atskirą kategoriją, joms priskirta reikšmė 1. Likusi dalis buvo suskirstyta į dvi grupes pagal apskaičiuotą profesionalizacijos indekso medianą (4).

Interesų grupių specializacijai skaičiuoti interesų grupės buvo suskirstytos į dvi grupes, atsižvelgiant į viešosios politikos sričių skaičių, kurioje jos veikia. Jei interesų grupė veikia tik vienoje viešosios politikos srityje, ji buvo priskirta prie politikos specialistų. Jei interesų grupė veikia daugiau nei vienoje viešosios politikos srityje, ji buvo priskirta prie viešosios politikos generalistų. Politikos specialistams priskirta reikšmė 1, politikos generalistams priskirta reikšmė 0.

Administracijos strategijai skaičiuoti sukonstruotas indeksas iš 5 kintamųjų: kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių, norėdama paveikti viešąją politiką, jūsų organizacija bandė prieiti prie (1) ministrų (įskaitant jų padėjėjus / kabinetą / politinius patarėjus), (2) valstybės tarnautojų, dirbančių Ministro Pirmininko kabinete, (3) valstybės tarnautojų, dirbančių ministerijų departamentuose; ar dažnai per pastaruosius 12 mėn. jūs (t. y. jūsų organizacija) (4) dalyvavote patariamuosiose komisijose ar tarybose, (5) sureagavote į Vyriausybės kvietimą dalyvauti viešose konsultacijose. Visi kintamieji kinta vienodoje skalėje (1 – „šia veikla mes neužsiėmėme“, 2 – „bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių“, 3 – „bent kartą per tris mėnesius“, 4 – „bent kartą per mėnesį“, 5 – „bent kartą per savaitę“). Indeksas kinta tarp 5 ir 25 balų, kai 5 reiškia, kad interesų grupė nė viena iš 5 veiklų neužsiėmė, o 25 reiškia, kad interesų grupė visas veiklas vykdė bent kartą per savaitę. Norint patikrinti indekso patikimumą ir validumą buvo atliktos Cronbacho alfa koeficiento ($\alpha = 0,859$) ir faktorinė analizės ($KMO = 0,802$; $\chi^2(10) = 874,454$; $p = 0,000$). Indekso skirstinys nėra normalusis, todėl indeksas perkoduotas į trijų reikšmių kategorinį kintamąjį: interesų grupės, kurios nurodė niekada nenaudojusios administracijos strategijos, atskirtos į atskirą kategoriją, joms priskirta reikšmė 1. Likusi dalis buvo suskirstyta į dvi grupes pagal indekso medianą – 10.

Parlamento strategijai skaičiuoti sukonstruotas indeksas iš 11 kintamųjų: kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių, norėdama paveikti viešąją politiką, jūsų

organizacija bandė prieiti prie (1) Seimo narių, priklausančių valdančiajai daugumai, (2) Seimo narių, priklausančių opozicijai, (3); kaip dažnai per pastaruosius 12 mėnesių, norėdama paveikti viešąją politiką, jūsų organizacija bandė prieiti prie (4) Darbo partijos, (4) „Drąsos kelio“ politinės partijos, (5) Lietuvos lenkų rinkimų akcijos, (6) Liberalų sąjūdžio, (7) Lietuvos socialdemokratų partijos, (8) Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos, (9) partijos „Tvarka ir teisingumas“, (10) Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų Seimo narių ar kitų su šiomis partijomis susijusių pareigūnų⁴⁵; ar dažnai per pastaruosius 12 mėn. jūs (t. y. jūsų organizacija), siekdami paveikti viešąją politiką, (11) teikėte paramą Seimo nariams jų politinėms veikloms (rinkimų kampanijoms). Visi kintamieji kinta vienodoje skalėje (1 – „šia veikla mes neužsiėmėme“, 2 – „bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių“, 3 – „bent kartą per tris mėnesius“, 4 – „bent kartą per mėnesį“, 5 – „bent kartą per savaitę“). Indeksas kinta tarp 11 ir 55 balų, kai 11 reiškia, kad interesų grupė nei viena iš 11 veiklų neužsiėmė, o 55 reiškia, kad interesų grupė visas veiklas vykdė bent kartą per savaitę. Norint patikrinti indekso patikimumą ir validumą buvo atliktos Cronbacho alfa koeficiento ($\alpha = 0,903$) ir faktorinė analizės ($KMO = 0,895$; $\chi^2(10) = 2404,751$; $p = 0,000$). Indekso skirstinys nėra normalusis, todėl indeksas perkoduotas į trijų reikšmių kategorinį kintamąjį: interesų grupės, kurios nurodė niekada nenaudojusios palamento strategijos, atskirtos į atskirą kategoriją, joms priskirta reikšmė 1. Likusi dalis buvo suskirstyta į dvi grupes pagal indekso medianą – 14.

Žiniasklaidos kampanijų strategijai skaičiuoti sukonstruotas indeksas iš 6 kintamųjų: ar dažnai per pastaruosius 12 mėn. jūs (t. y. jūsų organizacija), siekdami paveikti viešąją politiką, (1) organizavote spaudos konferencijas ar platinote pranešimus spaudai, (2) skelbėte tyrimo ataskaitas ar brošiūras, (3) aktyviai dalyvavote žiniasklaidos debatuose (pvz., davėte interviu, rašėte vedamuosius straipsnius, atvirus laiškus), (4) skelbėte reklaminius skelbimus laikraščiuose ir žurnaluose, (5) kontaktavote su žurnalistais, siekdami didesnio žiniasklaidos dėmesio, (6) skelbėte pareiškimus ir nuomones organizacijos tinklapyje. Visi kintamieji kinta vienodoje skalėje (1 – „šia veikla mes neužsiėmėme“, 2 – „bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių“, 3 – „bent kartą per tris mėnesius“, 4 – „bent kartą per mėnesį“, 5 – „bent kartą per savaitę“). Indeksas kinta tarp 6 ir 30 balų, kai 6 reiškia, kad interesų grupė nė viena iš 6 veiklų neužsiėmė, o 30 reiškia, kad interesų grupė visas veiklas vykdė bent kartą per savaitę. Norint patikrinti indekso patikimumą ir validumą buvo atliktos Cronbacho alfa koeficiento ($\alpha = 0,854$) ir faktorinė analizės ($KMO = 0,873$; $\chi^2(15) = 963,960$; $p = 0,000$). Indekso skirstinys nėra normalus, todėl indeksas perkoduotas į trijų reikšmių kategorinį kintamąjį: interesų grupės, kurios nurodė niekada nenaudojusios žiniasklaidos strategijos, atskirtos į atskirą kategoriją, joms priskirta reikšmė 1. Likusi dalis buvo suskirstyta į dvi grupes pagal indekso medianą – 11.

Šalininkų mobilizavimo strategijai skaičiuoti sukonstruotas indeksas iš 4 kintamųjų: ar dažnai per pastaruosius 12 mėn. jūs (t. y. jūsų organizacija), siekdami paveikti viešąją politiką, (1) skatinote narius ir šalininkus lobizmu paveikti sprendimų priėmėjus, dalyvauti laiškų rašymo kampanijose, pasirašyti peticijas, adresuotas valstybės pareigūnams, (2) organizavote protestus, kuriuose dalyvavo jūsų

⁴⁵ Tyrimo respondentams pateiktos aštuonios parlamentinės partijos (2012–2016 m.).

organizacijos nariai ir šalininkai (streikus, vartotojų boikotus, viešas demonstracijas ir pan.), (3) organizavote ekspertų ir kitų suinteresuotųjų asmenų konferencijas, (4) sudarėte koalicijas su panašių pažiūrų organizacijomis. Visi kintamieji kinta vienodoje skalėje (1 – „šia veikla mes neužsiėmėme“, 2 – „bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių“, 3 – „bent kartą per tris mėnesius“, 4 – „bent kartą per mėnesį“, 5 – „bent kartą per savaitę“). Indeksas kinta tarp 4 ir 16 balų, kai 4 reiškia, kad interesų grupė nei viena iš 4 veiklų neužsiėmė, o 16 reiškia, kad interesų grupė visas veiklas vykdė bent kartą per savaitę. Norint patikrinti indekso patikimumą ir validumą buvo atliktos Cronbacho alfa koeficiento ($\alpha = 0,635$)⁴⁶ ir faktorinė analizės ($KMO = 0,695$; $\chi^2(6) = 176,896$; $p = 0,000$). Indekso skirstinys nėra normalusis, todėl indeksas perkoduotas į trijų reikšmių kategorinį kintamąjį. Kadangi, kitaip nei kitų poveikio strategijų atveju, nė viena grupė nenurodė niekada nenaudojusi šalininkų mobilizavimo strategijos, indeksas suskirstytas į tris lygias dalis. Interesų grupėms, kurių indeksas yra 5 priskirta reikšmė 1, grupėms, kurių indeksas kinta nuo 6 iki 8, priskirta reikšmė 2, grupėms, kurių indeksas kinta nuo 9 iki 16, priskirta reikšmė 3.

Interesų grupių europeizacija skaičiuojama atsižvelgiant į lobizmui Europos lygmenyje skiriamą laiką. Tokiu būdu interesų grupės buvo suskirstytos į dvi grupes, skirti darant pagal apskaičiuotą lobizmui ES lygmenyje skiriamo laiko medianą (5,00). Interesų grupėms, kurios visiškai neskiria laiko lobizmui Europos lygmenyje arba skiria ne daugiau kaip 5 proc. viso lobizmui skiriamo laiko, priskiriama reikšmė 0. Interesų grupėms, kurios skiria daugiau kaip 5 proc. viso lobizmui skiriamo laiko lobizmui Europos lygmenyje, priskiriama reikšmė 1.

Nepriklausomų kintamųjų operacionalizacija

Remiantis sudarytu empiriniu tyrimo modeliu (žr. 2.2 paveikslą) išskiriami šie nepriklausomi kintamieji – arba interesų grupių elgsenos veiksniai⁴⁷: grupės atstovaujamo interesų pobūdis (ekonominius interesus atstovaujančios grupės, visuomeninius interesus atstovaujančios grupės ir kitos grupės), interesų grupės narystės pobūdis (juridinių asmenų narystė, fizinių asmenų narystė ar mišri), organizaciniai bruožai (grupės amžius, dydis, biudžeto dydis, narių galia, veiklos orientacija, viešosios politikos sritys, kuriose grupė veikia, narių svarba), finansavimo šaltiniai (valstybinis finansavimas ir finansavimas iš ES) ir interesų grupių konkurencija su kitomis grupėmis dėl narių, aukų ir subsidijų pritraukimo.

⁴⁶ Šalininkų mobilizacijos strategijos indekso Cronbacho alfa koeficiento (α) reikšmė yra mažesnė už 0,7, tai reiškia, kad šio indekso kintamieji mažiau koreliuoja tarpusavyje, tačiau nepaisant mažesnio nei paprastai reikalaujama empirinio validumo (kai $\alpha > 0,7$), indeksui sudaryti pasirinkti kintamieji mauotuoja šalininkų mobilizacijos veiklas, todėl teorinis indekso validumas išlieka. Kitų strategijų (administracijos, parlamento ir žiniasklaidos) indeksai, o taip pat interesų grupių profesionalizacijos indeksas yra didesni kaip 0,7, tai patvirtina ir empirinių jų valdimumą.

⁴⁷ Interesų grupių elgsenos veiksniai kinta priklausomai nuo to, koks organizacinės ar politinės elgsenos aspektas yra tiriamas. Šioje dalyje pateikiama visų nepriklausomų kintamųjų (elgsenos veiksmų) operacionalizacija, neišskiriant jų pagal elgsenos dimensiją. Konkretūs veiksniai, lemiantys interesų grupių profesionalizaciją, specializaciją, poveikio strategijas ir europeizaciją pateikiami antroje disertacijos dalyje, 2.2 lenelėje.

1. *Grupės tipas*. Siekiant didesnio palyginamumo tarp atstovaujamų interesų pobūdžio, statistinei analizei atlikti visi išskirti grupių tipai buvo perkoduoti į tris atskirus kintamuosius, pagal atstovaujamų interesų pobūdį: specialiųjų interesų arba ekonominių interesų grupės, difuzinių arba visuomeninių interesų grupės ir kitas grupės. Ekonominius interesus atstovaujančioms grupėms priskirtos verslo interesų grupės, profesinės sąjungos, profesinės asociacijos ir institucinės grupės. Visuomeninių interesų grupėms priskirtos tapatybės grupės, laisvalaikio ir pomėgių grupės. Trečiajai kategorijai priskirtos kitos grupės, kurios nebuvo priskirtos ekonominių ar visuomeninių interesų grupių kategorijoms. Reikšmė 1 reiškia, kad grupė priklauso atitinkamam tipui, o 0 reiškia, kad grupė šiam tipui nepriklauso.

2. *Narystės pobūdis*. Interesų grupių narystės pobūdis sukonstruotas analogiškai, kai 1 reiškia, kad grupė turi atitinkamą (fizinių asmenų, juridinių asmenų ar mišrią) narystę, o 0 reiškia, kad šiam narystės pobūdžiui grupė nepriklauso.

3. *Grupės amžius*. Interesų grupės amžius apskaičiuotas taip: iš 2016 (metai, kai buvo vykdyta apklausa) atimant organizacijos įkūrimo metus.

4. *Grupės dydis*. Interesų grupės dydis buvo skaičiuojamas sukonstruojant indeksą iš keturių kintamųjų: kiek grupė turi individualių narių, korporacijų ar verslo įmonių narių, valdžios įstaigų narių ir kitų organizacijų narių. Indeksas kinta nuo 4 iki 32, kai 4 reiškia, kad grupė neturi narių, o 32 reiškia, kad grupė visų keturių narių tipų turi nemažiau kaip 1 mln.

5. *Biudžeto dydis*. Biudžeto dydžio kintamasis sudarytas pergrupuojant biudžeto kategorijas į 5 kategorijas: 1 – iki 10 tūkst. Eur, 2 – tarp 10 tūkst. Eur ir 50 tūkst. Eur, 3 – tarp 50 tūkst. Eur ir 100 tūkst. Eur, 4 – tarp 100 tūkst. Eur ir 500 tūkst. Eur, 5 – daugiau kaip 500 tūkst. Eur. Apmokamų darbuotojų etatų skaičius buvo perkoduotas į 5 kategorijas: 1 – neturi etatų, 2 – turi ne daugiau kaip 1 etatą, 3 – turi nuo 1,1 iki 5 etatų, 4 – turi nuo 5,1 iki 10 etatų, 5 – turi daugiau kaip 10 etatų.

6. *Narių galia*. Narių galiai skaičiuoti buvo išvestas indeksas iš 10 kintamųjų: kaip organizacija pirmiausia priima sprendimus, susijusius su (1) biudžetu, (2) darbuotojų samdymu, (3) valdybos narių skyrimu, (4) pirmininko skyrimu, (5) naujų narių priėmimu, (6) įstatų ar statuto keitimu, (7) organizacijos pozicijos formavimo viešosios politikos klausimais, (8) strategijomis, skirtomis paveikti viešosios politikos formavimo procesus, (9) kiek įtakos turi nariai nustatant organizacijos poziciją viešosios politikos srityje, (10) kiek įtakos turi organizacijos nariai sprendžiant, kokias priemones ir strategijas taikyti viešajai politikai paveikti. Indeksas kinta nuo 10 iki 24, kai 10 reiškia, kad nariai neturi jokios galios, o 24 nariai turi galią priimančius visus sprendimus. Norint patikrinti indekso patikimumą ir validumą buvo atliktos Cronbacho alfa koeficiento ($\alpha = 0,797$) ir faktorinė analizė (KMO = 0,663; $\chi^2(45) = 358,377$; $p = 0,000$).

7. *Narių svarba*. Šis kintamasis skaičiuojamas pagal klausimą: „kiek svarbūs yra organizacijos nariai vykdant šias jūsų organizacijos veiklas: (1) telkiant kitų organizacijos narių ir visuomenės paramą, (2) siekiant daryti įtaką viešajai politikai (pvz., kontaktuojant su politikais ar valstybės tarnautojais), (3) identifikuojant problemas arba teikiant idėjas dėl jūsų organizacijos veiklų, (4) siūlant idėjas dėl jūsų organizacijos kampanijų strategijų, (5) vykdant vietos grupių ar padalinių veiklą, (6) renkant lėšas organizacijai. Visi kintamieji kinta vienodoje skalėje: (1 – visiškai

nesvarbūs, 2 – nelabai svarbūs, 3 – nei svarbūs, nei nesvarbūs, 4 – svarbūs, 5 – labai svarbūs). Bendrai narių svarbai organizacijoje pamatuoti buvo apskaičiuotas visų kintamųjų viduris, kuris kinta skalėje nuo 2 iki 5.

8. *Veiklos orientacija*. Veiklos orientacija (lobizmas) skaičiuojama pagal klausimą: „ar dažnai jūsų organizacija užsiima lobizmu / advokacija?“. Atsakymai kinta skalėje nuo 0 iki 2, kai 0 reiškia, kad šia veikla interesų grupė neužsiima, 1 reiškia „kartais“, o 2 reiškia „labai dažnai“. Veiklos orientacija (nariai) skaičiuojama pagal klausimą: „ar dažnai jūsų organizacija užsiima pagalba ir patarimais nariams?“. Atsakymai kinta skalėje nuo 0 iki 2, kai 0 reiškia, kad šia veikla interesų grupė neužsiima, 1 reiškia „kartais“, o 2 reiškia „labai dažnai“.

9. *Viešosios politikos sritys*. Viešosios politikos sričių kintamojo operacionalizavimui buvo pasitelkta T. Börzel (2005) kodavimo schema, kurioje pateikiama informacija apie ES kompetencijas skirtingose viešosios politikos srityse ir šių politikų svarbą interesų organizacijoms. Buvo išskirtos 7 viešosios politikos sritys, kuriose ES turi didžiausias kompetencijas: migracijos ir prieglobsčio politika; ekonominė, fiskalinė ir monetarinė politika; aplinkos apsaugos politika; vartotojų apsaugos politika; žemės ūkio politika; ES regioninė politika ir transporto politika. Šioms viešosios politikos sritims priskirta reikšmė 1. Atliktoje apklausoje interesų grupių buvo prašoma nurodyti, kuriose iš 22 politikos sričių jos veikia. Taigi, likusioms 15 viešosios politikos sričių priskirta reikšmė 0.

10. *Finansavimo šaltiniai*. Visi finansavimo šaltiniai (narystės mokestis, valstybinis finansavimas, finansavimas iš ES) buvo perkoduoti į 11 kategorijų, kai 1 reiškia, kad pajamų iš atitinkamo šaltinio interesų grupė negauna, 2 – reiškia, kad interesų grupės metinį biudžetą sudaro 1–10 proc. pajamų iš atitinkamo šaltinio, 3 – 11–20 proc., 4 – 21–30 proc., 5 – 31–40 proc., 6 – 41–50 proc., 7 – 51–60 proc., 8 – 61–70 proc., 9 – 71–80 proc., 10 – 81–90 proc., o 11 – 91–100 proc. metinių pajamų.

11. *Didžiausių pajamų šaltinių skaičius*. Šaltinių įvairovė operacionalizuojama, atsižvelgiant nuo kelių pajamų šaltinių interesų grupė priklauso. Jeigu jos 2015 m. biudžetą panašiomis dalimis sudaro keli pajamų šaltiniai, šiai grupei priskiriama reikšmė 1, jeigu interesų grupė priklauso nuo vieno didžiausio pajamų šaltinio, jai priskiriama reikšmė 0.

12. *Konkurencija su kitomis interesų grupėmis*. Šis kintamasis matuojamas užduodant klausimą: „Kalbant apskritai, ar jūsų organizacija konkuruoja su kitomis panašiomis organizacijomis pritraukiant narius, aukas ir subsidijas?“. Atsakymai pateikti 5 balų skalėje: 1 – visiškai nekonkuruoja, 2 – šiek tiek konkuruoja, 3 – vidutiniškai konkuruoja, 4 – stipriai konkuruoja, 5 – labai stipriai konkuruoja.

13. *Oponentų įtaka*. Šis kintamasis matuojamas pagal klausimą: „kaip jūs įvertintumėte savo organizacijos įtaką viešajai politikai lyginant su jūsų sąjungininkais ir oponentais?“. Klausimas matuojamas tokioje skalėje: 1 – neturime oponentų, 2 – daro mažesnę įtaką, 3 – daro apytikriai vienodą įtaką, 4 – daro didesnę įtaką.

14. *Santykiai su nacionaline valdžia*. Šis kintamasis matuojamas pagal klausimą: „apskritai, kaip jūs apibūdintumėte savo organizacijos santykius su nacionalinės valdžios institucijomis?“. Klausimo atsakymų reikšmės buvo perkoduotos į dvinarį kintamąjį, kai 1 reiškia santykiai „stipriai grįsti

bendradarbiavimu ir vidutiniškai grįsti bendradarbiavimu“, o 2 reiškia santykiai yra „labai konfliktiški ir vidutiniškai konfliktiški“.

Nepriklausomų kintamųjų aprašomoji statistika pateikta 10 priede.

3.4.2. Lietuvos interesų grupių organizacinės elgsenos veiksnų analizė

Šiame disertacijos poskyryje analizuojami Lietuvos interesų grupių organizacinės elgsenos veiksniai. Visų pirma, remiantis sudarytu empirinio tyrimo modeliu, buvo atlikta Spearmano koreliacinė analizė, kuri leido patikrinti, ar ir kokie statistiškai reikšmingi ryšiai egzistuoja tarp priklausomų kintamųjų (profesionalizacijos ir specializacijos) ir nepriklausomų kintamųjų (atstovaujamo intereso tipo ir narystės pobūdžio, organizacinių bruožų ir finansavimo šaltinių).

Siekiant nustatyti, kurie veiksniai yra svarbiausi, kontroliuojant visus išskirtus veiksnus, ir kaip (kokia kryptimi) daro įtaką interesų grupių profesionalizacijai, buvo atlikta ranginės logistinės regresijos analizė. Interesų grupių specializacijos veiksnams tirti buvo atlikta dvinarė logistinė regresinė analizė.

Lietuvos interesų grupių profesionalizacijos veiksniai

Remiantis teorine analize, formuluojamos šios interesų grupių profesionalizacijos hipotezės:

- H1: *Ekonominius interesus atstovaujančios grupės bus labiau profesionalizuotos nei kitos grupės.*
- H2: *Labiau profesionalizuotos bus juridinius asmenis jungiančios interesų grupės.*
- H3: *Labiau profesionalizuotos bus tos grupės, kurios turi didesnius finansinius išteklius.*
- H4: *Senesnės interesų grupės bus labiau profesionalizuotos.*
- H5: *Daugiau narių jungiančios interesų grupės bus labiau profesionalizuotos.*
- H6: *Interesų grupės, kurios dažniau vykdo lobistines veiklas, bus labiau profesionalizuotos.*
- H7: *Interesų grupės, kurios labiau priklauso nuo išorinio finansavimo (valstybinio ir ES) bus labiau profesionalizuotos.*

3.34 lentelė. Interesų grupių profesionalizacijos veiksniai: koreliacinės analizės rezultatai

	Profesionalizacija
Grupės tipas	
Ekonominių interesų grupės	-0,042
Visuomeninių interesų grupės	-0,002
Kitos grupės	0,086
Narystės pobūdis	
Juridiniai asmenys	0,157**
Fiziniai asmenys	-0,217*
Mišri narystė	0,081
Organizaciniai bruožai	
Grupės amžius	0,079

Grupės dydis	0,186*
Biudžeto dydis	0,432*
Veiklos orientacija (užsiima lobizmu)	0,170*
<i>Finansavimo šaltiniai</i>	
Valstybinis finansavimas	0,166**
Europos Sąjungos finansavimas	0,236*
Paryškintos statistiškai reikšmingos koreliacijos: *p=0,000; **p<0,05	

Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė (žr. 3.34 lentelę), galima stebėti statistiškai reikšmingus ryšius tarp interesų grupių profesionalizacijos ir visų išskirtų nepriklausomų kintamųjų blokų, išskyrus grupės tipą. Ryšiai tarp grupės narystės pobūdžio ir profesionalizacijos yra statistiškai reikšmingi. Labiau profesionalizuotos yra juridinius asmenis jungiančios interesų grupės ($r=0,157$) ir priešingai – individualią narystę turinčios grupės pasižymi mažiau profesionalizuota vidine struktūra ($r=-0,217$). Išskirti organizaciniai bruožai taip pat turi statistiškai reikšmingus ryšius su interesų grupių profesionalizacija. Su profesionalizacija teigiamai koreliuoja interesų grupės dydis ($r=0,186$) ir organizacijos orientacija į lobistines veiklas ($r=0,170$).

Tačiau stipriausia teigiama priklausomybė yra tarp profesionalizacijos ir finansinių interesų grupės pajėgumų ($r=0,432$). Analizuojant ryšius tarp interesų grupių profesionalizacijos ir finansavimo šaltinių, patvirtinama teorinė prielaida, kad institucinis finansavimas (valstybinis ($r=0,166$) ir ES ($r=0,236$)) turi teigiamą ryšį su interesų grupių profesionalizacija. Svarbu atkreipti dėmesį, kad visi stebimi ryšiai, nors statistiškai reikšmingi, nėra labai stiprūs. Stipriausias ryšys stebimas tarp profesionalizacijos ir interesų grupės biudžeto dydžio.

3.35 lentelėje pateikiami interesų grupių profesionalizacijos veiksmų regresinės analizės rezultatai. Tiesių lygiagretumo prielaida buvo patenkinama ($\chi^2 = 130,330$; $df = 14$; $p=0,072$). Pakankamai gerą pasirinkto modelio tinkamumą duomenis rodo tikėtino santykio kriterijus ($\chi^2 = 81,764$; $df = 14$; $p=0,000$), Pirsono ($\chi^2 = 880,100$; $df = 632$; $p=0,632$) ir deviacijos ($\chi^2 = 590,126$; $df = 632$; $p=0,882$) kriterijai. Nagelgerkės determinacijos koeficientas yra 0,250. Taikant modelį teisingai klasifikuojama 42,7 proc. atvejų, kai profesionalizacija =1, 89,6 proc. atvejų, kai profesionalizacija =2; 66,4 proc. atvejų, kai profesionalizacija = 3.

Atlikta logistinė regresija rodo, kad, kontroliuojant visus išskirtus veiksnus, ekonominius interesus atstovaujančios grupės nėra labiau profesionalizuotos nei kitos grupės. Taigi sisteminių skirtumų tarp skirtingų grupių tipų nėra – atstovaujamų interesų pobūdis Lietuvos interesų grupių profesionalizacijos laipsniui įtakos neturi. Tuo tarpu narystės pobūdis yra reikšmingas profesionalizacijos veiksnys. Du kartus labiau tikėtina, kad labiau profesionalios bus juridinius asmenis jungiančios interesų organizacijos. Šis rezultatas atitinka ir teorinėje dalyje keltą hipotezę, kad, priešingai nei fizinius asmenis jungiančios interesų grupės, juridinių asmenų organizacijos bus labiau profesionalios.

Poveikio tirtų Lietuvos interesų grupių profesionalizacijai neturi dauguma išskirtų organizacinių ir išorės veiksnių. Reikšmingi yra tik du organizaciniai veiksniai, konkrečiai grupės dydis ir biudžeto dydis. Tiesa, grupės dydis turi nedidelę aiškinamąją galią – padidėjus vienai grupės dydžio kategorijai, tikimybių santykis,

kad interesų grupė bus labiau profesionali padidėja vos 1,25 karto. Reikšmingas profesionalizacijos veiksnys yra organizacijos biudžeto dydis. Padidėjus vienai biudžeto dydžio kategorijai, 2 kartus padidėja ir galimybių santykis, kad interesų grupė bus labiau profesionali. Šie rezultatai atitinka H. Klüver and S. Saurugger (2013) atlikto ES lygmenyje veikiančių interesų grupių profesionalizacijos⁴⁸ tyrimo rezultatus, kurie rodo, kad profesionalizacijai įtaką daro disponuojamų finansinių išteklių dydis, o grupės amžius, dydis ir atstovaujамų interesų pobūdis nėra statistiškai reikšmingi veiksniai.

3.35 lentelė. Interesų grupių profesionalizacijos veiksniai: ranginės regresinės analizės rezultatai

	B	Exp(B)	95% P.I.
Grupės tipas			
Ekonominių interesų grupės	0,321	1,379	-0,153-0,795
Narystės pobūdis			
Juridiniai asmenys	0,786**	2,195	0,207-1,364
Organizaciniai bruožai			
Grupės amžius	-0,002	1,002	-0,015-0,012
Biudžeto dydis	0,716*	2,046	0,465-0,968
Grupės dydis	0,224**	1,251	0,076-0,373
Veiklos orientacija (lobizmas)	0,008	1,008	-0,310-0,326
Išoriniai veiksniai			
Valstybinis finansavimas	-0,432	1,540	-1,168-0,304
ES finansavimas	-0,622	1,863	-1,681-0,437
Cox and Snell	0,218		
Nagelkerke	0,250		
McFadden	0,120		
N=321			
*p=0,00, **p<0,05. B – galimybių santykis. 95% P.I. – 95% pasikliautinas intervalas. Exp(B) – galimybių santykio reikšmės, kurios rodo, kiek kartų didėja arba mažėja tikimybė, kad interesų grupė bus labiau profesionali, kai nepriklausomas kintamasis padidėja vienu vienetu, fiksuojant kitų kintamųjų reikšmes. Lentelėje pateikiamos galimybių santykio reikšmės (Exp (B)) gautos pakeliant galimybių santykį (B) laipsniu (e ^x).			

Atlikta analizė rodo, kad apklaustų interesų grupių profesionalizacija taip pat nepriklauso nuo to, kokią dalį organizacijos pajamų sudaro išoriniai pajamų šaltiniai. Keli tyrimai rodo, kad išorinis finansavimas (dažnai iš ES), lemia tai, kad interesų grupės ir nevyriausybinės organizacijos pradeda taikyti technokratiškesnį, vadybiniais principais grįstą valdymą, t. y. jos tampa profesionalesnės. Tokios tendencijos stebimos keliose Vidurio Europos šalyse: Slovėnijoje (Fink-Hafner ir Beyers 2018), taip pat Čekijoje, Lenkijoje, Slovakijoje ir Vengrijoje (Carmin 2010; Císař and Vrábliková 2009; Císař 2009). Nors atlikta koreliacinė analizė parodė, kad egzistuoja

⁴⁸ Profesionalizaciją autorės matavo indeksu, sukonstruotu iš trijų kintamųjų: organizacijoje dirbančių darbuotojų ankstesnio darbo patirtis, išsilavinimas ir papildomų personalo mokymų dažnumas.

ryšys tarp profesionalizacijos ir išorinio finansavimo (valstybinio ir ES finansavimo), regresinė analizė rodo, kad, kontroliuojant kitus veiksnius, šie pajamų šaltiniai nėra statistiškai reikšmingi Lietuvos interesų grupių profesionalizacijos lygiui. Valstybės patronažo įtaka, kuri yra laikoma viena svarbiausių interesų grupių profesionalizacijos prielaidų (Maloney 2015), tiriant Lietuvos interesų grupių profesionalizaciją nebuvo patvirtinta. Galbūt tai galima aiškinti tuo, kad tik nedaugelis tirtų interesų grupių priklauso nuo valstybinio ir (ar) ES finansavimo. Tik 4,9 proc. interesų grupių nurodė, kad jų pagrindinis pajamų šaltinis yra valstybinis finansavimas ir tik 2,5 proc. teigė, kad jų biudžetą didžia dalimi sudaro ES finansavimas.

Apibendrinant, atlikta regresinė analizė parodė, kad atstovaujamų interesų pobūdis nėra reikšmingas veiksnys Lietuvos interesų grupių profesionalizacijai. Kitaip tariant, tiek ekonominis interesas, tiek visuomeninis interesas atstovaujančios grupės gali būti panašiai profesionalios arba neprofesionalios. Vis dėlto, profesionalizacijai įtakos turi narystės pobūdis – interesų grupės, kurios jungia juridinius asmenis (įmones ar kitas organizacijas) yra labiau linkusios profesionalizuotis. Tačiau, profesionalesnės gali būti ir kitos grupės, bet ne dėl pačio grupės tipo ar narystės pobūdžio, o dėl didesnių finansinių pajėgumų ir organizacijos dydžio (didesnio narių skaičiaus).

Lietuvos interesų grupių specializacijos veiksniai

Remiantis atlikta teorine analize, keliamos šios specializacijos hipotezės:

- *H1: ekonominius interesus atstovaujančios grupės bus labiau linkusios veikti vienoje viešosios politikos srityje nei kitos grupės.*
- *H2: interesų grupės, kurių nariai yra fiziniai asmenys, bus labiau linkusios veikti vienoje viešosios politikos srityje.*
- *H3: interesų grupės, kurių nariai turi mažesnę galią priimant sprendimus organizacijos viduje, bus labiau linkusios veikti vienoje viešosios politikos srityje.*
- *H4: jaunesnės interesų grupės bus labiau linkusios veikti vienoje viešosios politikos srityje.*
- *H5a: mažesnės interesų grupės bus labiau linkusios veikti vienoje viešosios politikos srityje. H5b: daugiau potencialių narių jungiančios grupės bus linkusios veikti vienoje viešosios politikos srityje.*
- *H6: mažesnę biudžetą turinčios interesų grupės bus labiau linkusios veikti vienoje viešosios politikos srityje.*
- *H7: interesų grupės, kurios patiria didesnę mažesnę su kitomis interesų grupėmis, bus linkusios veikti vienoje viešosios politikos srityje.*
- *H8: interesų grupės, kurių didžiąją biudžeto dalį sudaro vienas pajamų šaltinis bus labiau veikti vienoje viešosios politikos srityje.*

3.36 lentelė. Interesų grupių specializacijos veiksniai: koreliacinės analizės rezultatai

	Specializacija
Grupės tipas	
Ekonominių interesų grupės	0,042
Visuomeninių interesų grupės	-0,043

Kitos grupės	-0,001
Narystės pobūdis	
Juridiniai asmenys	0,014
Fiziniai asmenys	0,034
Organizaciniai bruožai	
Grupės amžius	0,035
Grupės dydis	-0,067
Biudžeto dydis	-0,148**
Narių galia	-0,154**
Finansavimo šaltiniai	
Vienas pajamų šaltinis	0,095
Konkurencija su kitomis interesų grupėmis (silpna)	0,190*
Paryškintos statistiškai reikšmingos koreliacijos *p=0,000, **p<0,01	

Analizuojant su interesų grupių specializacija susijusius ryšius, visų pirma, reikia atkreipti dėmesį, kad 3.36 lentelėje pateikiami statistiniai ryšiai yra atvirkštiniai interesų grupių, kurios šioje disertacijoje laikomos politikos generalistėmis, atžvilgiu. Grupės tipas ir narystės pobūdis neturi jokių statistiškai reikšmingų koreliacijų su specializacija. Kalbant apie interesų grupės organizacinius bruožus, interesų grupių specializacija neigiamai koreliuoja tik su organizacijos biudžeto dydžiu ($r = -0,148$) ir interesų grupės narių galia priimant su viešąja politika susijusius sprendimus ($r = -0,154$). Kaip ir buvo tikėtasi, silpnėsnė konkurencija su kitomis interesų grupėmis dėl narių, aukų ir subsidijų pritraukimo teigiamai koreliuoja su polinkiu specializuotis vienoje viešosios politikos srityje ($r = 0,190$). Kita vertus, stebimi statistiniai ryšiai yra silpni, todėl, nors ir galima kalbėti apie bendras tendencijas, jie negali vienareikšmiškai paaiškinti interesų grupių polinkio veikti vienoje ar daugelyje viešosios politikos sričių.

3.37 lentelėje pateikiami interesų grupių specializacijos veiksniai. Duomenų tinkamumo regresijos modeliui, teisingos modelių klasifikacijos ir regresijos statistinio reikšmingumo sąlygos yra tenkinamos sukonstruotam dvinarės logistinės regresijos modeliui interesų grupių specializacijai tirti. Nors Nagelkerkės determinacijos koeficientas nėra labai didelis, jis yra pakankamas regresijos modeliui taikyti ($p > 0,2$). Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad kontroliuojant visus išskirtus specializacijos veiksnius, gana reikšmingai sumažėjo modelio imtis ($N = 213$). Kartu reikia pažymėti, kad pateikto interesų grupių specializacijos modelio veiksmų įtakos kryptis (teigiama arba neigiama) yra atvirkštinė interesų grupėms, kurios šioje disertacijoje yra laikomos politikos generalistėmis.

Atlikta regresinė analizė rodo (žr. 3.37 lentelę), kad išskirti grupės tipo ir narystės pobūdžio veiksniai neturi įtakos interesų grupės specializacijai. Kitaip tariant, nei ekonominius interesus atstovaujančios grupės, nei fizinius asmenis jungiančios grupės nėra labiau linkusios specializuotis vienoje viešosios politikos srityje lyginant su visuomeninių interesų ir kitų narystės pobūdžių grupėmis. Interesų grupės specializaciją lemia du organizaciniai veiksniai. Lietuvos interesų grupių (ne)specializacija yra susijusi su jos finansiniais pajėgumais. Labiau tikėtina, kad didesnę biudžetą turinčios interesų grupės bus linkusios veikti ne vienoje, bet keliose

viešosios politikos srityse. Taigi, Lietuvoje turtingesnės interesų grupės savo išteklius yra labiau linkusios investuoti ne į specializaciją, bet į veikimą platesniame viešosios politikos sričių spektre.

3.37 lentelė. Interesų grupių specializacijos veiksniai: dvinarės regresinės analizės rezultatai

	B	Exp(B)	95 proc. P.I.
Grupės tipas			
Ekonominių interesų grupės	-0,119	0,888	0,356-2,217
Narystės pobūdis			
Fiziniai asmenys	-0,412	0,662	0,298-1,470
Organizaciniai bruožai			
Grupės amžius	-0,005	0,995	0,973-1,017
Grupės dydis	0,111	1,118	0,938-1,332
Narystės aprėptis	0,182	1,200	0,952-1,513
Biudžeto dydis	-0,405	0,667*	0,468-0,952
Narių galia	-0,228	0,796*	0,644-0,984
Išoriniai veiksniai			
Vienas pajamų šaltinis	0,887	2,427	0,865-6,811
Konkurencija su kitomis grupėmis	0,270	1,310	0,895-1,918
Konstanta	-1,091		
N	213		
Nagelkerke R ²	0,235		
Hosmerio-Lemeshow testas	p=0,368		
Regresijos modelio χ^2	20,293*		
Modelis klasifikuoja teisingai	77,9 %		
*p<0,05. B – galimybių santykis. 95% P.I. – 95% pasikliautinas intervalas. Exp(B) – galimybių santykio reikšmės, kurios rodo, kiek kartų didėja arba mažėja tikimybė, kad interesų grupė specializuosis vienoje viešosios politikos srityje, kai nepriklausomas kintamasis padidėja vienu vienetu, fiksuojant kitų kintamųjų reikšmes. Lentelėje pateikiamos galimybių santykio reikšmės (Exp (B)) gautos pakeliant galimybių santykį (B) laipsniu (e ^x).			

Kaip ir suponuoja mainų teorija, svarbus veiksnys tirtų interesų grupių specializacijai yra narių galia priimant sprendimus. Tačiau šiuo, kaip ir biudžeto, atveju fiksuojamas neigiamas statistinis ryšys. Tai reiškia, kad labiau tikėtina, kad kuo didesnę vidinę demokratiją turi interesų grupė, t.y. kuo daugiau galių priimant sprendimus turi jos nariai, tuo mažiau ji bus linkusi specializuotis vienoje viešosios politikos srityje. Šiuo atveju iš dalies patvirtinama teorinėje dalyje kelta hipotezė, kad kiekvienas individualus narys gali turėti papildomų interesų, susijusių su tam tikra viešosios politikos sritimi. Todėl nariai, pasinaudodami savo sprendimų priėmimo galia organizacijoje, gali siekti, kad interesų grupė, kuriai jie priklauso, veiktų ir atstovautų jų interesus platesniame viešosios politikos sričių spektre. Tuo tarpu, kelta teorinė prielaida, kad senesnės interesų grupės bus labiau institucionalizuotos ir dėl to bus labiau linkusios specializuotis platesniame viešosios politikos sričių lauke, nepasitvirtino. Įtakos interesų grupės specializacijai taip pat neturi ir grupės dydis bei

narystės aprėptis. Taigi, galima teigti, kad bent jau Lietuvos kontekste, veikimas platesniame viešosios politikos sričių lauke nėra naudojamas, kaip potencialių narių pritraukimo strategija.

Išorinių veiksmų įtaka interesų grupių specializacijai buvo tikrinama atsižvelgiant į du veiksnius: konkurenciją dėl išteklių, narių ir rėmėjų pritraukimo su kitomis grupėmis ir finansinį priklausymą nuo vieno pajamų šaltinio. Kelta prielaida, kad didesnė konkurencija su kitomis grupėmis lems tai, kad organizacija bus labiau linkusi specializuotis platesniame viešosios politikos lauke, nebuvo patvirtinta. Kartu, pajamų šaltinių skaičius taip pat neturi įtakos Lietuvos interesų grupių specializacijai. Taigi, šio tyrimo rezultatai nepatvirtina nišos teorijos prielaidos, kad žemas konkurencijos laipsnis su kitomis grupėmis ir stabilus pajamų srautas lemia interesų grupių specializaciją.

Atlikta analizė leidžia daryti kelias svarbiausias išvadas apie Lietuvos interesų grupių specializaciją. Pirmą, interesų grupių specializacija yra susijusi su mainų santykiais tarp organizacijos ir jos narių. Tos grupės, kurios nariams suteikia didesnes galias priimant su organizacijos valdymu susijusius sprendimus yra labiau linkusios veikti platesniame viešosios politikos sričių spektre, taip, tikėtina, atliepdamos daugiau skirtingų narių poreikių. Antra, šio tyrimo rezultatai atitinka ir anksčiau atliktų tyrimų išvadas (Baumgartner ir Leech 2001; Halpin ir Binderkrantz 2011), kad interesų grupių specializacija yra susijusi su finansiniais pajėgumais. Didesni finansiniai ištekliai reiškia, kad organizacija yra pajėgesnė stebėti viešosios politikos procesą ir dalyvauti visose jai aktualiose viešosios politikos srityse. Trečia, atsižvelgiant į tai, analizės rezultatai atitinka D. Halpin ir A. Binderkrantz (2011) tyrimo rezultatus ir rodo, kad interesų grupių specializacijos negalima vienareikšmiškai vertinti, kaip veikimo siauroje, aiškiai apibrėžtoje ir iš kitų grupių ją išskiriančioje nišoje, siekiant išvengti konkurencijos su kitomis organizacijomis dėl stabilų finansinių išteklių ir narių pritraukimo.

3.4.2. Lietuvos interesų grupių politinės elgsenos veiksmų analizė

Šiame poskyryje pateikiama Lietuvos interesų grupių politinės elgsenos – nacionaliniame lygmenyje taikomų strategijų ir lobistinių veiklų ES (europeizacijos) – lygmenyje veiksmų analizė. Visų pirma, siekiant patikrinti, ar ir kokie statistiškai reikšmingi ryšiai egzistuoja tarp priklausomų kintamųjų (administracinio lygmens strategijos, parlamentinio lygmens strategijos, žiniasklaidos strategijos, šalininkų mobilizavimo strategijos ir europeizacijos) ir nepriklausomų kintamųjų (grupės tipo ir narystės pobūdžio, organizacinių bruožų, finansavimo šaltinių ir įsitvirtinimo nacionaliniame lygmenyje), buvo atlikta Spearmano koreliacinė analizė.

Siekiant nustatyti, kurie veiksniai yra svarbiausi ir kaip (kokia kryptimi) daro įtaką interesų grupių taikomoms strategijoms, buvo atlikta administracijos, parlamento, žiniasklaidos ir šalininkų mobilizavimo strategijų ranginė logistinė regresinė analizė. Interesų grupių europeizacijos veiksmams nustatyti buvo atlikta dvinarė logistinė regresija.

Lietuvos interesų grupių poveikio strategijų veiksniai

Remiantis teorine disertacijos dalimi, keliamos tokios tiesioginių (administracijos ir parlamento) poveikio strategijų ir netiesioginių (žiniasklaidos ir šalininkų mobilizavimo) poveikio strategijų taikymo hipotezės:

- *H1a: Tiesiogines strategijas labiau linkusios naudoti ekonominiams interesams atstovaujančios grupės, lyginant su visuomeninių interesų ir kitomis grupėmis. Ir atvirkščiai: H1b: Ekonominių interesų grupės bus mažiau linkusios taikyti netiesiogines strategijas.*
- *H2: Didesnį biudžetą turinčios grupės labiau linkusios naudoti tiesiogines strategijas.*
- *H3: Didesnės grupės bus labiau linkusios naudoti tiesiogines strategijas.*
- *H4: Mažiau potencialių narių jungiančios grupės labiau linkusios naudoti netiesiogines strategijas.*
- *H5: Senesnės interesų grupės labiau linkusios naudoti tiesiogines strategijas.*
- *H6: Kuo svarbesni interesų grupei yra nariai vykdant jos veiklas, tuo labiau ji bus linkusi naudoti netiesiogines strategijas.*
- *H7: Interesų grupės, kurios patiria didesnę konkurenciją su kitomis grupėmis, bus labiau linkusios naudoti netiesiogines strategijas.*
- *H8: Interesų grupės, kurių biudžetą sudaro valstybinis finansavimas, nebus linkusios naudoti netiesioginių strategijų.*
- *H9: ES finansavimą turinčios interesų grupės labiau linkusios naudoti netiesiogines strategijas.*

Atlikta koreliacinė analizė (žr. 3.38 lentelę) leidžia išskirti kelis svarbiausius pastebėjimus. Pirma, atstovaujamų interesų pobūdis menkai paaiškina poveikio strategijų naudojimą. Reikšmingos koreliacijos randamos tik parlamento ir žiniasklaidos strategijos atveju. Teigiamas statistinis ryšys stebimas tarp visuomeninius interesus atstovaujančių grupių ir parlamento ($r=0,116$) bei žiniasklaidos ($r=0,121$) strategijų. Tuo tarpu, tarp ekonominius interesus atstovaujančių grupių ir žiniasklaidos strategijos stebimas neigiamas statistinis ryšys ($r=-0,126$). Svarbu pažymėti, kad visos koreliacijos yra labai silpnos ($r<0,2$).

Antra, visų keturių strategijų atžvilgiu egzistuoja akivaizdi takoskyra tarp fizinius asmenis jungiančių grupių ir tarp juridinių asmenų grupių. Juridinių asmenų narystės pobūdis turi teigiamą koreliaciją su visomis išskirtomis poveikio strategijomis, tačiau, lyginant strategijas tarpusavyje, stipriausiai šis veiksnys koreliuoja su administracijos strategija ($r=0,204$). Tarp fizinius asmenis jungiančių grupių ir visų keturių strategijų nustatyta atvirkštinė (neigiama) koreliacija. Galima teigti, kad juridinių asmenų interesų grupės turi stipresnes pozicijas ir yra labiau strategiškai orientuotos lyginant su fizinių asmenų interesų grupėmis. Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį, kad netiesioginių strategijų atžvilgiu ryšys su grupės narystės pobūdžiu yra silpnas nei tiesioginių strategijų atžvilgiu.

Trečia, visi išskirti interesų grupių organizaciniai bruožai turi ryšį su poveikio strategijų naudojimu. Grupės dydis teigiamai koreliuoja ir su tiesioginėmis, ir su

netiesioginėmis strategijomis, tačiau stipresnis jis yra parlamento strategijos ($r=0,268$) ir šalininkų mobilizavimo strategijos ($r=0,201$) atveju. Biudžeto dydis taip pat turi reikšmingą statistinį teigiamą ryšį su visomis išskirtomis strategijomis: stipriausiai šis veiksnys koreliuoja su administracijos lygmens strategija ($r=0,339$), kiek mažiau su žiniasklaidos ($r=0,284$) ir šalininkų mobilizavimo strategijomis ($r=0,282$), o silpniausiai su parlamento strategija ($r=0,136$). Interesų grupės narystės aprėptis, tai yra potencialių narių, kuriuos organizacija jungia, skaičius, yra svarbus ir koreliuoja tik su administracijos strategija. Kitų strategijų atžvilgiu šis veiksnys nėra statistiškai reikšmingas. Narių svarba, kuri rodo, kaip stipriai nariai yra įsiraukę į organizacijos veiklas, koreliuoja tik dviem strategijomis – administracijos ($r=0,133$) ir šalininkų mobilizavimo ($r=0,108$).

3.38 lentelė. Interesų grupių poveikio strategijos: koreliacinės analizės rezultatai

	Administracijos strategija	Parlamento strategija	Žiniasklaidos strategija	Šalininkų mobilizavimo strategija
Grupės tipas				
Ekonominių interesų grupės	0,075	-0,077	-0,126**	-0,046
Visuomeninių interesų grupės	-0,047	0,116**	0,121**	0,083
Kitos grupės	-0,058	-0,065	0,022	-0,065
Narystės pobūdis				
Juridiniai asmenys	0,204**	0,133*	0,128**	0,117**
Fiziniai asmenys	-0,257**	-0,226**	-0,175**	-0,148**
Mišri narystė	0,079	-0,081	0,064	
Organizaciniai bruožai				
Grupės amžius	0,139**	0,124*	0,051	-0,089
Grupės dydis	0,153**	0,268**	0,144**	0,201**
Biudžeto dydis	0,339**	0,136*	0,284**	0,282**
Narystės aprėptis	0,199**	0,006	-0,054	0,005
Narių svarba	0,133*	0,076	0,032	0,108**
Išoriniai veiksniai				
Valstybinis finansavimas	0,047	0,034	0,011	0,016
Europos Sąjungos finansavimas	0,059	0,050	0,090	0,108*
Konkurencija su kitomis grupėmis (stipri)	0,199**	0,216**	0,198**	0,237**
Paryškintos reikšmingos koreliacijos: * $p=0,000$; ** $p<0,05$.				

Koreliacinės analizės rezultatai rodo, kad išorinis finansavimas iš esmės neturi jokio ryšio su poveikio strategijų naudojimu. Statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys stebimas tik tarp ES finansavimo ir šalininkų mobilizavimo strategijos. Konkurencija su kitomis interesų grupėmis pritraukiant narius, aukas ir subsidijas yra dar vienas statistiškai reikšmingas veiksnys, kalbant apie visas keturias strategijas. Taigi, stipresnė konkurencija tarp organizacijų turi ryšį su poveikio strategijų taikymu.

3.39 lentelė. Administracijos strategijos veiksniai: ranginės logistinės analizės rezultatai

	B	Exp(B)	95% P.I.
Grupės tipas			
Ekonominių interesų grupės	0,169	1,184	-0,369-0,707
Narystės pobūdis			
Juridiniai asmenys	0,775**	2,171	0,110-1,440
Organizaciniai bruožai			
Grupės amžius	0,000	1,000	-0,015-0,015
Biudžeto dydis	0,362*	1,436	0,097-0,627
Grupės dydis	0,215*	1,239	0,051-0,379
Narystės aprėptis	-0,063	1,030	-0,244-0,118
Narių svarba	0,661*	1,937	0,207-1,115
Išoriniai veiksniai			
Konkurencija	0,287	1,332	0,003-0,571
Valstybinis finansavimas	-0,330	1,390	-0,547-1,207
ES finansavimas	-0,188	1,207	-1,083-1,459
Cox and Snell	0,187		
Nagelkerke	0,218		
McFadden	0,107		
N=248			

*p<0,001, *p<0,05. B – galimybių santykis. 95% P.I. – 95% pasikliautinas intervalas. Exp(B) – galimybių santykio reikšmės, kurios rodo, kiek kartų didėja arba mažėja tikimybė, kad interesų grupė naudosis administracijos strategiją, kai nepriklausomas kintamasis padidėja vienu vienetu, fiksuojant kitų kintamųjų reikšmes. Lentelėje pateikiamos galimybių santykio reikšmės (Exp (B)) gautos pakeliant galimybių santykį (B) laipsniu (e^x).

Tiesių lygiagretumo prielaida buvo patenkinama ($\chi^2 = 11,958$; $df = 16$; $p = 0,747$). Pakankamai gerą pasirinkto modelio tinkamumą duomenims rodo tikėtumo santykio kriterijus ($\chi^2 = 59,760$; $df = 156$; $p = 0,000$), Pirsono ($\chi^2 = 461,170$; $df = 478$; $p = 0,702$) ir deviacijos ($\chi^2 = 416,761$; $df = 478$; $p = 0,980$). Nagelkerkės determinacijos koeficientas yra 0,218. Taikant modelį teisingai klasifikuojama 7,4 proc. atvejų, kai administracijos strategija = 1, 71,6 proc. atvejų, kai administracijos strategija = 2; 54,3 proc. atvejų, kai administracijos strategija = 3.

Kaip rodo regresinės analizės rezultatai, ekonominius interesus atstovaujančios grupės nėra labiau linkusios taikyti administracijos strategiją, lyginant su platesnės visuomenės interesus atstovaujančiomis grupėmis. Tačiau šios strategijos naudojimui reikšmingas yra narystės pobūdis – 2,1 karto labiau tikėtina, kad administracijos strategiją taikys juridinius asmenis jungiančios interesų grupės. Taigi, galima teigti, kad prie administracijos lygmens veikėjų dažniau bando prieiti tos ekonominiams interesams ir platiems visuomenės interesams atstovaujančios grupės, kurios narystės pagrindu jungia juridinius asmenis. Svarbu paminėti, kad šiam narystės tipui buvo priskirtos ne vien privačias įmones jungiančios grupės, bet ir skėtinės organizacijos, kurių nariais yra kitos interesų organizacijos.

Įtakos administracijos strategijos taikymui turi ir interesų grupės turimi finansiniai ištekliai. 1,4 karto labiau tikėtina, kad šią strategiją taikys tos organizacijos, kurios turi didesnę biudžetą. Finansiniai ištekliai interesų grupių literatūroje yra viena svarbiausių prielaidų tiesioginių strategijų taikymui⁴⁹. Jų svarba dažnai grindžiama tuo, kad geriau finansiškai apsirūpinusios grupės gali suteikti sprendimų priėmėjams reikalingą ekspertinę ir techninę informaciją. Todėl valstybės institucijos, kurioms dažnai trūksta finansinių ir žmogiškųjų išteklių, tokioms grupėms yra atviresnės (Dur ir Matteo 2013: 675).

Kiek mažesnį, bet statistiškai reikšmingą poveikį administracijos strategijos taikymui daro ir interesų grupės dydis – 1,2 karto labiau tikėtina, kad šią strategiją taikys daugiau narių jungiančios organizacijos. Didesnėms grupėms tiesiogiai prieiti prie sprendimų priėmėjų turėtų būti lengviau dėl to, kad didesnis narių skaičius organizaciją daro legitimesne.

Idomu tai, kad grupės amžius, kontroliuojant kitus išskirtus veiksnus, neturi įtakos tam, ar organizacija bandys prieiti prie administracinio lygmens veikėjų. Anksčiau atlikta koreliacinė analizė taip pat parodė, kad tarp šios strategijos ir grupės amžiaus egzistuoja tik silpnas ryšys. Taigi, galbūt Lietuvos kontekste galima kalbėti apie tai, kad organizacijos amžius nėra itin reikšmingas institucionalizacijos veiksnys, lemiantis tiesioginius kontaktus su sprendimų priėmėjais.

Atlikta regresinė analizė taip pat rodo, kad nemažą įtaką tam, ar interesų grupė dalyvauja patariamose tarybose ir komisijose, viešosiose konsultacijose bei siekia prieiti prie ministrų ir jų kabinetų bei ministerijose dirbančių valstybės tarnautojų, daro organizacijos narių svarba. Tikimybė, kad interesų grupė taikys administracijos strategiją yra 1,9 karto didesnė tada, kai, organizacijos vertinimu, jos narių indėlis į jo organizacijos veiklas yra didesnis. Taigi, kuo svarbesni yra nariai interesų grupės veiklai, tuo labiau ji bus linkusi bandyti prieiti prie administracijos lygmens veikėjų. Teorinėje dalyje buvo kelta hipotezė, kad narių svarba bus reikšminga tik netiesioginių strategijų taikymui. Galbūt galima daryti prielaidą, kad, viena vertus, aktyvūs nariai skatina organizacijos vadovus ieškoti tiesioginių kontaktų su sprendimų priėmėjais, siekiant sėkmingai propaguoti grupės tikslus. Kita vertus, pats tiesioginių strategijų pobūdis suponuoja ir tai, kad priėjimas prie valdžios atstovų gali būti paremtas ir asmeninėmis pažintimis ir kontaktais. Taigi, gali būti ir taip, kad aktyvių narių tinklas suteikia interesų grupei galimybę naudotis didesniu priėjimo kanalų skaičiumi.

Parlamento poveikio strategijos veiksmų analizės rezultatai pateikiami 3.40 lentelėje. Tiesių lygiagretumo prielaida buvo patenkinama ($\chi^2 = 7,929$; $df = 17$; $p = 0,968$). Pakankamai gerą pasirinkto modelio tinkamumą duomenims rodo tikėtinumo santykio kriterijus ($\chi^2 = 67,568$; $df = 17$; $p = 0,000$), Pirsono ($\chi^2 = 513,290$ $df = 503$; $p = 0,366$) ir deviacijos ($\chi^2 = 500,906$; $df = 503$; $p = 0,518$). Nagelkerkės determinacijos koeficientas yra 0,257. Taikant modelį teisingai klasifikuojama 77,9 proc. atvejų, kai

⁴⁹ Svarbu paminėti, kad nemažoje dalyje tyrimų finansinių išteklių atitikmeniu dažnai yra laikomas darbuotojų skaičius arba grupės tipas, t. y. verslo interesų grupės paprastai priskiriamos prie didesnių išteklių turinčių organizacijų, o visuomenės interesams atstovaujančios grupės, atvirkščiai, priskiriamos prie gerokai praskčiau finansiškai apsirūpinusių grupių (pvz., žr. Dūr ir Mateo 2013).

parlamento strategija =1, 14,5 proc. atvejų, kai parlamento strategija =2; 64,2 proc. atvejų, kai parlamento strategija = 3.

Kaip matosi iš lentelėje 3.40 pateiktų duomenų, parlamentinės strategijos taikymą lemia panašūs veiksniai, kaip ir administracijos strategijos naudojimą. Kontroluojant visus išskirtus veiksnius, priešingai nei suponuoja literatūros analizė, ekonominius interesus atstovaujančios nėra labiau linkusios siekti tiesiogiai prieiti prie parlamento lygmens veikėjų. Tačiau, kaip ir administracinės strategijos atveju, šios strategijos naudojimui turi poveikį narystės pobūdis. Galimybių santykis, kad interesų grupė naudotų šią strategiją padidėja 3 kartus, jei jos nariai yra juridiniai asmenys.

3.40 lentelė. Parlamento strategijos veiksniai: ranginės regresijos analizės rezultatai

	B	Exp(B)	95 proc. P.I.
Grupės tipas			
Ekonominių interesų grupės	-0,462	1,137	-0,971-0,047
Narystės pobūdis			
Juridiniai	1,115*	3,049	0,484-0,175
Organizaciniai bruožai			
Grupės amžius	0,001	1,001	-0,013-0,015
Biudžeto dydis	0,168	1,183	-0,075-0,410
Grupės dydis	0,253*	1,288	0,101-0,404
Narystės aprėptis	-0,100	1,138	-0,272-0,072
Narių svarba	0,435**	1,545	0,001-0,869
Išoriniai veiksniai			
Konkurencija	0,195	1,215	-0,066-0,456
Valstybinis finansavimas	0,152	1,164	-0,683-0,986
ES finansavimas	-0,494	1,138	-1,633-0,644
Cox and Snell	0,194		
Nagelkerke	0,257		
McFadden	0,086		
N=253			

*p<0,01, **p<0,05. B – galimybių santykis. 95% P.I. – 95% pasikliautinas intervalas.

Exp(B) – galimybių santykio reikšmės, kurios rodo, kiek kartų didėja arba mažėja tikimybė, kad interesų grupė naudotų parlamento strategiją, kai nepriklausomas kintamasis padidėja vienu vienetu, fiksuojant kitų kintamųjų reikšmes. Lentelėje pateikiamos galimybių santykio reikšmės (Exp (B)) gautos pakeliant galimybių santykį (B) laipsniu (e^x).

Tikimybę, tiesa mažesnę nei kiti regresinėje analizėje išryškėję veiksniai, taikyti parlamento strategiją didina ir interesų grupės dydis. Galima teigti, kad interesų grupės reprezentatyvumas labiau atveria kelius prie parlamento narių ir politinių partijų. Žinoma, toks rezultatas yra tikėtinas, kadangi Seimo nariai ir politinės partijos, visų pirma, yra suinteresuotos politiniu įvaizdžiu ir potencialių rinkėjų pritraukimu. Taigi, stengdamiesi atliepti daugiau narių turinčių interesų grupių poreikius, šie veikėjai kartu gali sustiprinti ir savo politinį kapitalą.

Kitas svarbus veiksnus parlamento strategijos taikymui yra tai, kiek svarbūs interesų grupei yra jos nariai vykdant organizacijos veiklas. Tos interesų grupės,

kurioms nariai yra svarbūs, bus labiau linkusios taikyti parlamento strategiją. Kaip ir administracijos strategijos atveju, kad aktyvių ir į organizacijos valdymą įsitraukusių narių bazė suteikia interesų grupei papildomų kontaktų ir galimybių prieiti prie politikos formuotojų. Vis dėl to, priešingai nei administracijos strategijos atveju, atlikta analizė parodė, kad parlamento strategijos naudojimui grupės finansiniai ištekliai įtakos neturi.

3.41 lentelė. Žiniasklaidos strategijos taikymo veiksniai: ranginės regresijos analizės rezultatai

	B	Exp(B)	95 proc. P.I.
Grupės tipas			
Ekonominių interesų grupės	-0,736	2,088	-1,240-0,231
Narystės pobūdis			
Juridiniai asmenys	0,298	1,347	-0,311-0,908
Organizaciniai bruožai			
Grupės amžius	0,000	1,000	-0,013-0,014
Biudžeto dydis	0,346*	1,413	0,103-0,589
Grupės dydis	0,120	1,127	-0,020-0,260
Narystės aprėptis	-0,024	1,024	-0,193-0,144
Narių svarba	0,337	1,401	-0,086-0,761
Išoriniai veiksniai			
Konkurencija	0,113	1,119	-0,144-0,371
Valstybinis finansavimas	-0,238	1,269	-1,060-0,584
ES finansavimas	0,258	1,294	-0,908-1,425
Cox and Snell	0,143		
Nagelkerke	0,161		
McFadden	0,070		
N=253			
*p<0,01. B – galimybių santykis. 95% P.I. – 95% pasikliautinas intervalas. Exp(B) – galimybių santykio reikšmės, kurios rodo, kiek kartų didėja arba mažėja tikimybė, kad interesų grupė naudos žiniasklaidos strategiją, kai nepriklausomas kintamasis padidėja vienu vienetu, fiksavus kitų kintamųjų reikšmes. Lentelėje pateikiamos galimybių santykio reikšmės (Exp (B)) gautos pakeliant galimybių santykį (B) laipsniu (e ^x).			

Tiesių lygiagretumo prielaida buvo patenkinta ($\chi^2 = 5,474$; $df = 10$; $p = 0,857$). Pakankamai gerą pasirinkto modelio tinkamumą duomenis rodo tikėtinumo santykio kriterijus ($\chi^2 = 39,009$; $df = 10$; $p = 0,000$), Pirsono ($\chi^2 = 501,7005$; $df = 494$; $p = 0,404$) ir deviacijos ($\chi^2 = 515,895$; $df = 494$; $p = 0,240$). Nagelkerkės determinacijos koeficientas yra 0,161. Taikant modelį teisingai klasifikuojama 51 proc. atvejų, kai žiniasklaidos strategija = 1, 37,6 proc. atvejų, kai žiniasklaidos strategija = 2; 53,1 proc. atvejų, kai žiniasklaidos strategija = 3.

Priešingai nei tiesioginių strategijų atveju, Lietuvos interesų grupių naudojamos žiniasklaidos strategijos analizė parodė, kad šiuo atveju atstovaujamo interesų pobūdis yra statistiškai reikšmingas veiksnys. Kaip ir suponuoja dalis anksčiau atliktų mokslinių tyrimų (Binderkrantz 2012; Dur ir Mateo 2013), Lietuvos atveju, žiniasklaidos strategiją taip pat mažiau yra linkusios naudoti ekonominius

visuomenės interesus atstovaujančios grupės. Kartu, šis tyrimas kontrastuoja su Danielian ir Page (1994) bei Van der Graaf ir kt. (2016) atliktais tyrimais, kurie randa priešingus rezultatus, jog žiniasklaidos strategiją dažniau renkasi būtent ekonominių interesų grupės.

Atsižvelgiant į tai, kad žiniasklaidos strategijos taikymui įtakos nedaro nei tai, kiek potencialių narių interesų grupė jungia, nei narių svarba organizacijai, nei konkurencija su kitomis interesų grupėmis, negalima teigti, kad matomumą žiniasklaidoje Lietuvos interesų grupės naudoja, kaip potencialių narių ir šalininkų pritraukimo strategiją. Taigi, ši hipotezė taip pat nepasitvirtino.

Žiniasklaidos strategija yra priskiriama netiesioginėms strategijoms, kurias paprastai naudoja tos interesų grupės, kurios yra politikos „pašalietės“, kurios dažnai turi nepakankamai kompetencijų ir išteklių tiesiogiai prieiti prie politikos formuotojų. Vis dėlto, įdomu yra tai, kad, kaip rodo regresinės analizės rezultatai, kontroliuojant visus išskirtus veiksniai, žiniasklaidos strategijos taikymui įtaką daro tik interesų grupės apsirūpinimas finansiniais ištekliais. Biudžeto kategorijai padidėjus vienu dydžiu, tikimybė, kad interesų grupė taikys žiniasklaidos strategiją padidėja 1,4 karto, tačiau biudžeto dydžio įtaka nėra didelė – tai rodo ir maža Nagelkerkės determinacijos koeficiento reikšmė. Šis rezultatas atitinka tiek bendrą kelių autorių argumentą, kad žiniasklaidos kampanijos reikalauja daug išteklių (Binderkrantz 2012; Kollman 1998), tiek A. Binderkrantz (2005) Danijos interesų grupių bei A. Dur ir G. Mateo (2013: 675) interesų grupių poveikio strategijų tyrimo penkiose šalyse rezultatus, kurie rodo, kad didesni ištekliai didina žiniasklaidos strategijos naudojimą.

Paskutinės – šalininkų mobilizavimo – strategijos veiksnių analizės rezultatai pateikti 3.42 lentelėje. Tiesių lygiagretumo prielaida buvo patenkinama ($\chi^2 = 12,222$; $df = 10$; $p = 0,270$). Pakankamai gerą pasirinkto modelio tinkamumą duomenims rodo tikėtino santykio kriterijus ($\chi^2 = 48,130$; $df = 10$; $p = 0,000$), Pirsono ($\chi^2 = 494,420$; $df = 486$; $p = 0,386$) ir deviacijos ($\chi^2 = 480,293$; $df = 486$; $p = 0,564$). Nagelkerkės determinacijos koeficientas yra 0,200. Taikant modelį teisingai klasifikuojama 21,3 proc. atvejų, kai šalininkų mobilizavimo strategija = 1, 83,5 proc. atvejų, kai šalininkų mobilizavimo strategija = 2; 30,1 proc. atvejų, kai šalininkų mobilizavimo strategija = 3.

Antrosios netiesioginės strategijos analizė rodo, kad jos naudojimą lemia kiti veiksniai, nei žiniasklaidos strategijos naudojimą. Pirma, priešingai nei žiniasklaidos strategijos atžvilgiu, atstovaujamų interesų pobūdis neturi įtakos šalininkų mobilizavimo strategijos naudojimui. Taigi, galima teigti, kad Lietuvoje šią strategiją panašiomis apimtimis naudoja tiek ekonominiai, tiek visuomeniniai interesus atstovaujančios grupės.

Buvo kelta prielaida, kad grupės dydis turės teigiamos įtakos tik tiesioginėms strategijoms, tačiau analizės rezultatai rodo, kad šis veiksnys svarbus ne tik administracijos ir parlamento strategijų naudojimui, bet ir šalininkų mobilizavimui. Kaip pastebi K. L. Schlozman ir J. T. Tierney (1986: 161), tos grupės, kurios turi daug narių ir turi būdų juos mobilizuoti, gali rinktis ir viešo spaudimo poveikio taktikas. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šalia peticijų rašymo ir protestų organizavimo, šioje disertacijoje šalininkų mobilizavimo strategiją taip pat apima ekspertų konferencijų organizavimas bei koalicijų su kitomis organizacijomis sudarymas. Taigi, Teigiamas

grupės dydžio poveikis šiuo atveju referuoja ne tik į gebėjimą mobilizuoti narius, bet ir į geriau išvystytą šalininkų tinklą. Taigi, didesnėms grupėms gali būti lengviau telkti paramą ne tik grupės viduje, bet ir išorėje.

3.42 lentelė. Šalininkų mobilizavimo strategijos veiksniai: ranginės regresijos analizės rezultatai

	B	Exp(B)	95 proc. P.I.
Grupės tipas			
Ekonominių interesų grupės	-0,237	1,267	-0,750-0,276
Narystės pobūdis			
Juridiniai asmenys	0,511	1,667	-0,116-1,138
Organizaciniai bruožai			
Grupės amžius	-0,005	1,005	-0,019-0,010
Biudžeto dydis	0,204	1,226	-0,042-0,451
Grupės dydis	0,293*	1,340	0,135-0,450
Narystės aprėptis	-0,042	1,042	-0,215-0,131
Narių svarba	0,586*	1,797	0,147-1,025
Išoriniai veiksniai			
Konkurencija	0,235	1,275	-0,032-0,502
Valstybinis finansavimas	-0,133	1,142	-0,967-0,701
ES finansavimas	0,080	1,060	-1,089-1,248
Cox and Snell	0,176		
Nagelkerke	0,200		
McFadden	0,091		
N=249			
*p=0,00, **p<0,01. B – galimybių santykis. 95% P.I. – 95% pasikliautinas intervalas. Exp(B) – galimybių santykio reikšmės, kurios rodo, kiek kartų didėja arba mažėja tikimybė, kad interesų grupė naudos šalininkų mobilizavimo strategiją, kai nepriklausomas kintamasis padidėja vienu vienetu, fiksuojant kitų kintamųjų reikšmes. Lentelėje pateikiamos galimybių santykio reikšmės (Exp (B)) gautos pakeliant galimybių santykį (B) laipsniu (e^x).			

Kaip ir abiejų tiesioginių strategijų atveju, tai, kiek grupei yra svarbūs jos nariai, prisidedant prie organizacijos veiklos, taip pat turi teigiamą poveikį šalininkų mobilizavimo strategijos taikymui. Atlikta analizė rodo, kad beveik 1,8 karto labiau tikėtina, kad šią strategiją naudos tos interesų grupės, kurios nariams priskiria didesnę svarbą. Šį rezultatą galima interpretuoti dvejopai. Viena vertus, kaip ir grupės dydžio atveju, didesnis narių įsitraukimas į organizacijos veiklą gali palengvinti šalininkų strategijos taikymą. Kita vertus, narių svarba gali paskatinti interesų grupes naudoti šią strategiją kaip viešumą ir grupės žinomumą didinantį instrumentą, kuris gali padėti pritraukti daugiau potencialių narių. Didesnė konkurencija su kitomis grupėmis ir mažesnis potencialių narių, kuriuos interesų grupė galėtų jungti, skaičius, neturi įtakos tam, ar interesų grupė taikys šalininkų mobilizavimo strategiją. Taigi, gauti rezultatai neleidžia vienareikšmiškai teigti, kad viešumą Lietuvos interesų grupės naudoja kaip įrankį potencialiems rėmėjams (Hanegraaf ir kt. 2016) ir nariams pritraukti. Šios prielaidos nepatvirtina ir tai, kad šalininkų strategijos nėra labiau linkusios taikyti ir

tos visuomeninius interesus atstovaujančios grupės, kurios tradiciškai yra laikomos silpnesnėmis ir kurios patiria daugiau sunkumų pritraukdamos narius.

Kalbant apie išteklių priklausomybę, keltos hipotezės nepasitvirtino. Regresinės analizės rezultatai rodo, kad valstybinis finansavimas nemažina tikimybės, kad interesų grupė nebus linkusi naudoti šalininkų mobilizavimo strategijos. Taigi, šio tyrimo rezultatai nepatvirtina teiginio, kad valstybinį finansavimą gaunančios interesų grupės vengia nekonvencinių poveikio strategijų ir labiau yra linkusios į kooptaciją su valdžios institucijomis, t. y. tiesioginių strategijų naudojimą (Mahoney ir Beckstrand 2011; Onyx ir kt. 2010). Tas pats pasakytina ir apie finansavimą iš ES. Nors koreliacinė analizė rodė silpną, bet statistiškai reikšmingą ryšį tarp šio tipo finansavimo ir šalininkų mobilizavimo strategijos naudojimo, regresinėje analizėje, kontroliuojant visus išskirtus veiksnius, nebuvo nustatyta, kad ES finansavimas yra statiškai reikšmingas veiksnys, kuris gali paskatinti netiesioginių strategijų taikymą (Císař ir Vrábliková 2012) kaip alternatyvą toms interesų grupėms, kurios nėra pakankamai institucionalizuotos politinėje arenoje.

3.43 lentelė. Interesų grupių poveikio strategijų veiksniai: palyginimas

Veiksniai	Tiesioginės strategijos		Netiesioginės strategijos	
	Administracijos strategija	Parlamento strategija	Žiniasklaidos strategija	Šalininkų mobilizavimo strategija
Grupės tipas				
Ekonominių interesų grupės			-	
Narystės pobūdis				
Juridiniai asmenys	+	+		
Organizaciniai bruožai				
Grupės amžius				
Biudžeto dydis	+		+	
Grupės dydis	+	+		+
Narystės aprėptis				
Narių svarba	+	+		+
Išoriniai veiksniai				
Konkurencija				
Valstybinis finansavimas				
ES finansavimas				
*Lentelė sudaryta remiantis keturiu strategijų logistinės regresijos analizės rezultatais. Laukeliai pažymėti pliuso ženklu (+) reiškia, kad veiksnys yra statistiškai reikšmingas ir turi teigiamą poveikį atitinkamos strategijos naudojimui. Laukeliai pažymėti minuso ženklu (-) reiškia, kad veiksnys yra statistiškai reikšmingas ir turi neigiamą poveikį atitinkamos strategijos naudojimui.				

Interesų grupių literatūroje, tiesioginių ir netiesioginių poveikio strategijų taikymo skirtumai, pirmiausiai, yra grindžiami su statusu susijusia takoskyra tarp

ekonominius interesus atstovaujančių grupių ir visuomeninius interesus atstovaujančių grupių. Pastarosios, paprastai, yra laikomos silpnesnėmis politinio lauko žaidėjomis, kurios, neretai negalėdamos tiesiogiai prieiti prie politikos formuotojų, netiesiogines strategijas naudoja, kaip alternatyvą, padedančią daryti spaudimą valdžios institucijoms netiesioginiu būdu – per viešumą ir problemų (interesų) aktualizavimą visuomenėje. Priešingai, ekonominius interesus atstovaujančios grupės, paprastai yra žymiai geriau apsirūpinusios įvairiais ištekliais, kurie joms suteikia privilegijuotą poziciją viešosios politikos formavimo procese, kadangi jos turi reikiamų pajėgumų teikti sprendimų priėmėjams reikalingą techninę ir ekspertinę informaciją.

Lentelėje 3.43 pateikiamas interesų grupių naudojamų tiesioginių ir netiesioginių poveikio strategijų veiksmų palyginimas. Apibendrinant visas išskirtas poveikio strategijas, visų pirma, reikia pastebėti, kad nėra aiškių skirtumų tarp tiesioginių ir netiesioginių poveikio strategijų naudojimo veiksmų. Reikia pastebėti, kad literatūros apžvalgoje aptartų sisteminių skirtumų tarp ekonominius interesus ir visuomeninius interesus atstovaujančių grupių ir, atitinkamai, skirtingų poveikio strategijų taikymo Lietuvos atvejo analizėje nebuvo nustatyta. Grupės tipas svarbus tik žiniasklaidos strategijos atveju, tačiau kitoms poveikio strategijoms šio veiksnio įtaka nėra statistiškai reikšminga. Tačiau, atlikta analizė rodo, kad juridinius asmenis jungiančios interesų grupės yra labiau privilegijuotos naudoti tiesioginius kontaktus su administracijos ir parlamento lygmens veikėjais. Taigi, šio tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad Lietuvos kontekste, politikos formuotojams svarbesnis yra narystės pobūdžio veiksnys, nei atstovaujamų interesų tipas.

Kitas svarbus veiksnys yra grupės dydis. Teorinėje dalyje buvo kelta prielaida, kad grupės dydis suponuoja didesnę legitimumą visuomenės ir politikos formuotojų akyse, todėl didesnės grupės turėtų labiau būti linkusios taikyti tiesiogines poveikio strategijas. Tačiau, atlikta analizė rodo, kad šis veiksnys taip pat yra svarbus ir šalininkų mobilizavimo strategijos naudojimui.

Aktyvi narių bazė taip pat yra svarbus veiksnys tiek tiesioginių, tiek netiesioginių strategijų taikymui, išskyrus žiniasklaidos strategiją. Tos interesų grupės, kurios geba telkti narius organizacinei veiklai, yra labiau linkusios būti politiškai aktyvios ir naudoti tiek abi tiesiogines strategijas, tiek šalininkų mobilizavimo strategiją.

Biudžeto dydis, kuris suponuoja tam tikrą statusą ir geresnius organizacinius pajėgumus yra reikšmingas tik administracijos ir žiniasklaidos strategijos atveju. Taigi Lietuvos atvejo analizė neleidžia vienareikšmiškai teigti, kad žiniasklaidos strategija yra tik „silpnųjų ginklas“. Tuo tarpu, priešingai nei buvo tikėtasi, didesnis biudžetas nėra svarbus veiksnys, lemiantis, kaip dažnai interesų grupė kontaktuos su parlamento nariais ir politinėmis partijomis. Atsižvelgiant į tai, kad didesni finansiniai ištekliai įgalina organizacijas organizuoti savo politinę veiklą taip, kad būtų pasiekta didžiausia nauda, galima daryti prielaidą, kad bent jau Lietuvos kontekste efektyviausiais būdais siekti norimų politikos rezultatų galima laikyti žiniasklaidos ir administracijos strategijas.

Remiantis išteklių priklausomybės teorijos įžvalgomis, buvo keliama prielaida, kad tos grupės, kurios patiria didesnę konkurenciją dėl narių, rėmėjų ir lėšų

pritraukimo su kitomis grupėmis, bus labiau linkusios naudoti netiesiogines strategijas. Ši prielaida argumentuojama tuo, kad viešumą, kuris yra svarbiausias netiesioginių strategijų dėmuo, interesų grupės naudoja ne tik, kaip politinio poveikio strategiją, bet kaip būdą tapti labiau matomomis viešojoje erdvėje ir tokiu būdu pritraukti daugiau potencialių narių ir rėmėjų (Hanegraaff ir kt. 2016). Vis dėlto, atlikta analizė parodė, kad didesnė konkurencija su kitomis grupėmis neturi įtakos tam, ar Lietuvos interesų grupės taiko netiesiogines strategijas. Kartu, atsižvelgiant į tai, kad mažiau potencialių narių jungiančios grupės (mažesnė narystės aprėptis) taip pat nėra linkusios taikyti šių strategijų, galima teigti, kad Lietuvos interesų grupės viešumo nenaudoja, kaip būdo didinti organizacijos narių bazę ir pritraukti potencialių rėmėjų.

Galiausiai, nei vienos poveikio strategijos atveju nenustatyti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp strategijų taikymo ir finansavimo šaltinių. Nors ankstesnių tyrimų rezultatai parodė, kad išorinis institucinis finansavimas (valstybinis ir Europos Sąjungos) daro įtaką tam, kokias poveikio strategijas interesų grupės naudos ar nenaudos, tiriant Lietuvos interesų grupes, šio veiksnio poveikis nerastas. Taigi, valstybinį finansavimą gaunančios Lietuvos interesų grupės nėra linkusios nei į ko-optaciją su valstybės institucijomis, nei vengia naudoti netiesiogines strategijas, siekdamos išvengti konfliktiškų santykių su jomis. Europos Sąjungos finansavimas, kuris galėtų įgalinti mažiau privilegijuotas interesus politinei veiklai, taip pat nėra reikšmingas veiksnys poveikio strategijų naudojimui.

Lietuvos interesų grupių europeizacijos veiksniai

Remiantis teorine dalimi keliamos tokios interesų grupių europeizacijos hipotezės:

- *H1: Ekonominiams interesams atstovaujančios grupės yra labiau europeizuotos lyginant su kitomis grupėmis.*
- *H2: Interesų grupės, kurioms aktualios tos viešosios politikos sritys, kuriose ES turi didžiausią kompetenciją, bus labiau linkusios vykdyti lobistinę veiklą ES.*
- *H3: Kuo didesni interesų grupės finansiniai ištekliai, tuo didesnė tikimybė, kad ji vykdys lobistinę veiklą ES lygmeniu.*
- *H4a: Kuo geresni interesų grupės santykiai su nacionalinės valdžios institucijomis, tuo didesnė tikimybė, kad ji vykdys lobistinę veiklą ES lygmeniu. Arba atvirkščiai: H4b: Kuo prastesni interesų grupės santykiai su nacionalinės valdžios institucijomis, tuo didesnė tikimybė, kad ji vykdys lobistinę veiklą ES lygmeniu.*
- *H5: Kuo mažiau įtakos turi interesų grupė lyginant su kitomis organizacijomis, tuo labiau ji bus linkusi europeizuotis.*
- *H6: Kuo didesnę reikšmę interesų grupei turi jos nariai, tuo mažiau ji bus linkusi europeizuotis.*
- *H7: Mažiau europeizuotis bus linkusios tos interesų grupės, kurių didžiausią biudžeto dalį sudaro valstybinis finansavimas.*

3.44 lentelė. Interesų grupių europeizacijos veiksniai: koreliacinės analizės rezultatai

Kintamasis	Europeizacija
<i>Grupės tipas</i>	
Ekonominių interesų grupės	0,038
Visuomeninių interesų grupės	-0,056
Kitos grupės	0,030
<i>Narystės pobūdis</i>	
Juridiniai asmenys	0,090
Fiziniai asmenys	-0,114**
Mišri	0,035
<i>Organizaciniai bruožai</i>	
Biudžeto dydis	0,213*
Viešosios politikos sritys	0,220*
<i>Įsitvirtinimas nacionalinėje aplinkoje</i>	
Oponentų įtaka	-0,136**
Santykiai su nacionaline valdžia	-0,085
<i>Finansavimo šaltiniai</i>	
Valstybinis finansavimas	-0,155*
Narystės mokesčiai	0,012
*p=0,000, **p>0,05	

Kaip rodo atlikta koreliacinė analizė (žr. 3.44 lentelę), grupės tipas iš esmės visiškai nepaaiškina interesų grupių europeizacijos. Nerasta jokių statistiškai reikšmingų ryšių tarp europeizacijos ir išskirtų interesų grupės tipų. Grupės narystės atveju, taip pat randama silpna neigiama koreliacija tarp europeizacijos ir fizinius asmenis jungiančių interesų grupių ($r = -0,114$). Stipriausi ryšiai yra tarp europeizacijos ir interesų grupės organizacinių bruožų. Su europeizacija teigiamai koreliuoja organizacijos biudžeto dydis ($r = 0,213$) bei viešosios politikos sritys ($r = 0,220$). Taigi, galima teigti, kad didesnis biudžeto dydis ir veikimas tose viešosios politikos srityse, kuriose ES turi didžiausią kompetenciją vykdant lobistines veiklas ESlygmeniu. Interesų grupės įsitvirtinimas nacionalinėje politinėje aplinkoje taip pat turi ryšį su jos europeizacija – oponentų, kaip turinčių didesnę įtaką viešajai politikai, vertinimas neigiamai koreliuoja su interesų grupės europeizacija ($r = -0,136$). Statistiškai reikšmingos koreliacijos tarp santykių su nacionalinės valdžios atstovais ir europeizacijos nėra. Narių reikšmei matuoti buvo pasirinktas narių mokesčio kintamasis – į narius orientuotomis laikomos tos grupės, kurių pagrindinį pajamų šaltinį sudaro narystės mokesčiai. Koreliacinė analizė parodė, kad tarp šio kintamojo ir interesų grupės europeizacijos egzistuoja statistiškai reikšmingas neigiamas ryšys ($r = -0,155$).

3.45 lentelėje pateikiami Lietuvos interesų grupių europeizacijos veiksnių analizės rezultatai. Duomenų tinkamumo regresijos modeliui teisingos modelių klasifikacijos ir regresijos statistinio reikšmingumo sąlygos yra tenkinamos sukonstruotam dvinarės logistinės regresijos modeliui interesų grupių europeizacijai tirti. Nagelkerkės determinacijos koeficientas nėra labai didelis, tačiau jis yra pakankamas regresijos modeliui taikyti ($p > 0,2$). Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad

kontroliuojant visus išskirtus specializacijos veiksnus, sumažėjo modelio imtis (N=203).

Kaip rodo regresinės analizės rezultatai, kontroliuojant visus išskirtus veiksnus, nei interesų grupės tipas, nei narystės pobūdis neturi poveikio europeizacijai. Taigi, prielaida, kad verslo grupės yra labiau europeizuotos, lyginant su kitomis grupėmis, nepasitvirtino.

3.45 lentelė. Interesų grupių europeizacijos veiksniai: dvinarės regresinės analizės rezultatai

	B	Exp(B)	95 proc. P.I.
Grupės tipas			
Ekonominių interesų grupės	-0,528	0,590	0,234-1,487
Narystės pobūdis			
Juridiniai asmenys	0,514	1,672	0,794-3,522
Organizaciniai bruožai			
Biudžeto dydis	0,355	1,426**	1,085-1,873
Viešosios politikos sritys	1,312	3,714*	1,806-7,638
Finansavimo šaltiniai			
Valstybinis finansavimas	0,210	1,234	0,436-3,496
Narystės mokestis	-0,239	0,787	0,395-1,517
Įsitvirtinimas nacionalinėje aplinkoje			
Santykiai su nacionaline valdžia (konfliktiški)	-0,774	0,475**	0,220—1,028
Oponentų įtaka (didesnė)	-1,081	0,339**	0,133-0,862
Konstanta	-0,572		
N	203		
Nagelkerke R ²	0,214		
Hosmerio-Lemeshow testas	6,960 (p=0,541)		
Regresijos modelio χ^2	35,463 (p=0.000)		
Modelis klasifikuoja teisingai	70,4 %		

*p=0,00, **p<0,05. B – galimybių santykis. 95% P.I. – 95% pasikliautinas intervalas. Exp(B) – galimybių santykio reikšmės, kurios rodo, kiek kartų didėja arba mažėja tikimybė, kad interesų grupė bus europeizuota, kai nepriklausomas kintamasis padidėja vienu vienetu, fiksuojant kitų kintamųjų reikšmes. Lentelėje pateikiamos galimybių santykio reikšmės (Exp (B)) gautos pakeliant galimybių santykį (B) laipsniu (e^x).

** Lentelėje pateikta tik ta oponentų įtakos kategorija, su kuria lyginama ir buvo nustatytas statistinis reikšmingumas: oponentai daro didesnę įtaką.

***Atsižvelgiant į tai, kad biudžeto dydžio veiksnys turi pakankamai daug kategorijų, logistinėje regresijoje jis traktuotas kaip intervalinis kintamasis.

Svarbiausias veiksnys, lemiantis tirtų Lietuvos interesų grupių lobizmą ES lygmenyje, yra viešosios politikos sritys, kuriose jos veikia. Jei interesų grupė veikia tose srityse, kuriose ES turi daugiausia kompetencijų, tikimybė, kad ji bus labiau europeizuota, padidėja 3,7 karto. Kitaip tariant, į ES lygmenį labiau orientuosis tos

grupės, kurios veikia migracijos ir prieglobsčio politikos, ekonominės, fiskalinės ir pinigų politikos, aplinkos apsaugos politikos, vartotojų apsaugos politikos, žemės ūkio politikos, ES regioninės politikos ir transporto politikos srityse. Finansinis apsirūpinimas taip pat turi įtakos europeizacijai. Tirtu atveju, padidėjus vienai biudžeto kategorijai, tikimybė, kad interesų grupė vykdys lobistines veiklas ES padidėja beveik 1,4 karto.

Išryškėja dar viena tendencija – įsitvirtinimas nacionalinėje politinėje aplinkoje, kuri yra svarbus veiksnys Lietuvos interesų grupių europeizacijai. Tiek interesų grupės santykiai su nacionaline valdžia, tiek oponentų įtaka viešajai politikai turi įtakos tam, ar interesų grupė vykdys lobistines veiklas ES lygmenyje. Labiau tikėtina, kad tos interesų grupės, kurios mano, kad jų oponentai (kitos interesų grupės) daro didesnę įtaką viešajai politikai, lobistinės veiklos ES lygmenyje nevykdys. Taip pat labiau tikėtina, kad tos organizacijos, kurios teigia, kad jų santykiai su nacionaline valdžia yra konfliktiški, bus mažiau linkusios perkelti savo veiklas į ES lygmenį. Taigi, ir atvirkščiai – lobistines veiklas ES lygmenyje vykdys tos interesų grupės, kurios santykius su nacionalinės valdžios atstovais vertina kaip grįstus bendradarbiavimu. Šio tyrimo rezultatai patvirtina J. Beyers ir B. Kerremans (2007) keltą prielaidą, kad nacionalinių interesų grupių europeizacija priklauso ir nuo jų įsitvirtinimo nacionalinėje aplinkoje – šiuo atveju nuo jos santykių su nacionaline valdžia ir santykinės įtakos viešajai politikai, lyginant su kitomis interesų grupėmis. Atliktos logistinės regresijos rezultatai rodo priešingą tendenciją nei buvo tikėtasi ir nepatvirtina teiginio, kad nacionalinėje aplinkoje labiau institucionalizuotos interesų grupės turi mažiau paskatų europeizuotis, nes savo politines preferencijas gali sėkmingiau formuluoti ir artikuliuoti šalies viduje (pvz., žr. Beyers 2002; Eising 2008; Fink-Hafner 2011).

Teorinėje dalyje buvo kelta prielaida, kad labiau į narius orientuotos interesų grupės bus mažiau linkusios europeizuotis. Remiantis išteklį priklausomybės teorijos išvalgomis, į narius orientuotos interesų grupės laikomos tos, kurių svarbiausią (didžiausią) pajamų šaltinį sudaro narystės mokesčiai. Išskirtinai nuo narystės mokesčių priklausančioms interesų grupėms nariai yra kritiškai svarbūs, todėl jos turėtų turėti mažiau paskatų europeizuotis, vietoj to labiau koncentruojantis narių ir šalininkų tinklo plėtojimą nacionaliniame lygmenyje (Beyers ir Kerremans 2007: 464). Nebuvo nustatyta, kad nuo narystės mokesčių priklausančios interesų grupės yra mažiau linkusios vykdyti lobistines veiklas ES lygmenyje. Statistinio reikšmingumo neturi ir tai, ar interesų grupės didžiausią biudžeto dalį sudaro valstybinis finansavimas.

Apibendrinant galima teigti, kad didžiausią įtaką Lietuvos interesų grupių europeizacijai daro tai, kokiose viešosios politikos srityse ji veikia. Organizacijos, kurios veikia tose viešosios politikos srityse, kuriose ES turi didžiausią kompetenciją, yra labiau linkusios vykdyti lobizmą tiesiogiai ES lygmenyje. Tos grupės, kurių interesai apima pirmiausia nacionalinės valdžios kompetencijai priklausančias viešosios politikos sritis, tikėtina, neturi pagrindo europeizuotis. ES lygmenyje labiau linkusios veikti ir tos grupės, kurios yra geriau finansiškai apsirūpinusios. Tai, kaip stipriai interesų grupė yra įsitvirtinusi nacionalinėje aplinkoje, tai pat lemia jos polinkį europeizuotis. Kaip buvo tikėtasi, priklausymas nuo nacionalinių pajamų šaltinių

(valstybinio finansavimo ir narių mokesčių) neturi tiesioginės įtakos Lietuvos interesų grupių europeizacijai, tačiau rasti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp lobizmo ES lygmenyje ir interesų grupių institucionalizacijos nacionaliniame lygmenyje. Interesų grupės, kurios teigė, kad jų oponentai daro didesnę įtaką viešajai politikai, o santykius su nacionaline valdžia vertino kaip konfliktiškus, nėra linkusios europeizuotis. Taigi, akivaizdu, kad konkurencija ir žema institucionalizacija nacionaliniame lygmenyje Lietuvos interesų grupėms netampa svarbiu motyvu ieškoti alternatyvių poveikio kanalų, siekiant artikuliuoti ir realizuoti savo tikslus. Galima daryti prielaidą, kad nacionalinėje politinėje arenoje geriau įsitvirtinusios grupės lobistines veiklas vykdo ir ES lygmenyje, o mažiau įtakingos, gerų santykių su nacionaline valdžia neturinčios interesų grupės nebando (arba negali) pakeisti savo *status quo* Europos lygmenyje.

TYRIMO APRIBOJIMAI

1. Svarbus šio tyrimo apribojimas yra tas, kad negalima pasakyti, kokia yra tiksli interesų grupių populiacija Lietuvoje. Lietuvoje neegzistuoja joks oficialus privalomas ir viešai prieinamas interesų organizacijų registras. Narystės organizacijų duomenis privalomuoju būdu Lietuvoje kaupia VĮ „Registrų centras“. Tačiau, Juridinių asmenų registro teikiamo duomenų išrašo informacija nėra viešai prieinama ir teikiama atlygintinai, pagal nustatytą duomenų vieneto kainą. Dėl finansinių apribojimų, šio, kaip pirminio interesų grupių atrankos šaltinio, buvo atsisakyta.
2. Kitas svarbus apribojimas yra tyrimo imties reprezentatyvumas. Atsižvelgiant į tyrimo imties sudarymo metodiką ir jos apribojimus, negalima nustatyti, ar ji teisingai atspindi realios nacionaliniame lygmenyje veikiančių interesų grupių populiacijos proporcijas. Vis dėlto, tikėtina, kad tyrime nustatytas interesų grupių tipų pasiskirstymas yra panašus ir bendroje populiacijoje. Tą liudiją ir kitose šalyse atliktų panašių tyrimų duomenys (pvz., žr. Binderkrantz ir kt. 2016; Dür ir Mateo 2013; Rasmussen 2015).
3. Atsakiusiųjų imties pasiskirstymas pagal grupių tipus nėra tolygus. Tačiau, lyginant su analogiškais interesų grupių apklausomis kitose šalyse, pavyzdžiui, Belgijoje (41 proc.), Slovėnijoje (36 proc.), Juodkalnijoje (38,2 proc.) (atitinkamai, Beyers ir kt. 2016; Novak ir Lajh 2018; Komar ir kt. 2017), pats apklausos atsakomumo lygis (40,4 proc.) yra pakankamas ir atitinka praktiką.
4. Dėl nedidelio organizacijų skaičiaus, inferencinė analizė kelia reprezentatyvumo problemų.

IŠVADOS

1. Interesų grupių sąvoka pasižymi reikšmių ir interpretacijų įvairove, todėl tyrėjams tai kelia nemažai iššūkių tiek normatyvine, tiek metodologine prasme. Skiriamos dvi pagrindinės interesų grupių sampratos. Paprastai su sociologine tyrimų paradigma siejama organizacinė interesų grupių kaip reiškinio interpretacija pabrėžia šioms grupėms būdingą ir privalomą turėti į organizaciją panašią struktūrą, siekį paveikti viešąją politiką ir nepretenduoti užimti politinės valdžios postų. Bihevioristinė arba funkcinė interesų grupių samprata interesų grupes interpretuoja plačiau ir akcentuoja ne organizacinę grupės sandarą, o siekį paveikti įstatymų leidybą ir viešosios politikos procesą. Paprastai taikoma dichotomiška interesų grupių klasifikacija, jas skirstant į specialiųjų interesų grupes ir viešojo intereso grupes arba difuzinių interesų grupes, tačiau siekiant išsamesnio interesų grupių sistemos charakterizavimo galima taikyti platesnę tipologiją. Atsižvelgiant į tai, kad šios disertacijos objektas yra ne interesų grupių įtaka viešajai politikai, bet jų – kaip organizacijų – elgsena, naudojama organizacinė interesų grupių samprata, todėl šioje disertacijoje interesų grupės apibrėžiamos kaip formalios narystė grįstos grupės, kurios turi aiškią organizacinę struktūrą ir nesiekia politinės valdžios, bet gali siekti daryti įtaką viešajai politikai.

2. Interesų grupės yra tarpdisciplininių tyrimų objektas, kuriam analizuoti pasitelkiami klasikiniai ir šiuolaikiniai politikos mokslų, ekonomikos ir sociologijos teorijų aiškinimai. Nors interesų grupių studijos, pirmiausiai, yra organizacijų studijos, iki šiol dauguma interesų grupių tyrimų yra atsieti nuo svarbiausių organizacijų teorijų, kurios konceptualizuoja, kaip aplinkos veiksniai veikia organizacijų elgseną. Disertacijoje analizuojamos išteklių priklausomybės ir mainų teorijos organizacijas ar jų populiacijas mato, kaip sudėtinę platesnės sistemos dalį ir remiasi centrine prielaida, kad tarpusavio priklausomybė ir mainų santykiai atsiranda dėl to, kad organizacijos veiklai būtini ištekliai yra riboti ir dažnai kontroliuojami kitų veikėjų. Išteklių priklausomybės ir mainų teorijos suponuoja, kad išteklių pritraukimas ir išlaikymas yra kasdienis interesų grupių uždavinys, siekiant, kad organizacija išliktų. Kritinių išteklių, tokių kaip nariai ir finansai, pritraukimas yra svarbus kiekvienai interesų grupei, siekiant plėtoti savo gebėjimus ir efektyviai veikti. Tačiau, išteklių priklausomybės gali taip pat padidinti kitų veikėjų, tokių kaip valdžios institucijos, įtaką interesų grupėms, didindamos finansinę priklausomybę ir darydamos institucinį spaudimą.

3. Disertacijoje suformuluotas originalus Lietuvos interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos tyrimo modelis. Organizacinė interesų grupių elgsena tirta studijuojant interesų grupių profesionalizaciją ir specializaciją. Profesionalizacija referuoja į vadybiniais principais grįstą organizacijos valdymą ir tiriama personalo sistemos išvystymo kontekste. Specializacija yra siejama su aiškos organizacinės tapatybės formavimu, specializuojantis vienoje konkrečioje viešosios politikos srityje. Politinę interesų grupių elgseną apibūdina jų naudojamos poveikio strategijos ir kanalai bei lobistinių veiklų vykdymas ES lygmenyje, arba europeizacija. Atsižvelgiant į poveikio kanalus ir interesų grupių politines veiklas, interesų grupių strategijos suskirstytos į tiesiogines ir netiesiogines. Prie tiesioginių strategijų

priskirtos administracinio lygmens ir parlamentinio lygmens strategijos. Šias strategijas apibrėžia tiesioginiai kontaktai su administracinio ir parlamentinio lygmens veikėjais. Netiesioginės strategijos suskirstytos į žiniasklaidos ir šalininkų mobilizavimo strategijas. Šios strategijos, priešingai nei tiesioginės, pasižymi tuo, kad vietoj tiesioginių kontaktų interesų grupės pasikliauja visuomenės dėmesį patraukiančiomis taktikomis. Interesų grupių europeizacija buvo matuojama pagal lobizmui ES lygmenyje skiriamą laiko dalį nuo viso lobizmui skiriamo laiko.

Disertacijoje išskirtos trys interesų grupių elgsenai įtaką darančių veiksmų grupės:

- 1) *Baziniai veiksniai / interesų pobūdis*: interesų grupės tipas ir narystės pobūdis, kurie referuoja į skirtingą organizacijos *raison d'être*.
- 2) *Organizaciniai bruožai*: analizuojamas grupės amžius, dydis, potencialių narių skaičius (narystės aprėptis), finansiniai ištekliai, žmogiškieji ištekliai, organizacijos veiklos orientacija (į narius arba į lobistines veiklas nukreiptos veiklos), narių galia arba vidinė demokratija, narių svarba vykdant organizacijos veiklas ir viešosios politikos sritys, kuriose grupė veikia.
- 3) *Aplinkos veiksniai*: vidiniai ir išoriniai finansavimo šaltiniai ir interesų grupės konkurencijos laipsnis su kitomis interesų grupėmis. Interesų grupių europeizacijai analizuoti papildomai įtraukti įsitvirtinimą nacionalinėje politinėje aplinkoje matuojantys veiksniai: santykiai su nacionalinės valdžios atstovais ir interesų grupės įtaka, lyginant su kitomis interesų grupėmis.

4. Remiantis teoriniu tyrimo modeliu, sudaryta interesų grupių politinės ir organizacinės elgsenos empirinio tyrimo metodologija. Pasitelkiant „iš apačios į viršų metodą“ pirmą kartą Lietuvoje sudarytas nacionaliniame lygmenyje veikiančių interesų grupių žemėlapis, jos suklasifikuotos į aštuonis tipus. Pažymėtina, kad iki šiol Lietuvoje nebuvo tirta visa interesų grupių sistema. Nacionalinio lygmens interesų grupių populiacijai apklausti naudotas anketinės apklausos metodas. Specialiai sudarytas klausimynas leido surinkti išsamią informaciją apie interesų grupių organizacinius bruožus bei organizacinę ir politinę elgseną. Didelis respondentų skaičius (40,4 proc.) užtikrina duomenų patikimumą, o užpildytų klausimynų skaičius reprezentatyviai atspindi sudarytą interesų grupių tipų populiaciją. Tai leidžia daryti patikimas išvadas apie bendrą nacionaliniame lygmenyje veikiančių interesų grupių populiaciją. Statistinės duomenų analizės rezultatai leido identifikuoti Lietuvos interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos veiksmus, kurie Lietuvoje iki šiol buvo netyrinėti arba tirti fragmentiškai.

5. Išanalizavus apklausos metu gautus duomenis apie interesų grupių organizacinę ir politinę elgseną, galima teigti, kad:

5.1. Didžioji dauguma nacionaliniame lygmenyje veikiančių Lietuvos interesų grupių yra nedidelės organizacijos, jungiančios vos kelias dešimtis narių. Nemaža dalis interesų grupių yra prastai organizuotos, net trečdalis jų jungia ne daugiau kaip 25 proc. potencialių narių. Didžioji dauguma organizacijų yra skurdžios ir menkai išvystytos – jos operuoja mažais finansiniais ištekliais, kuriuos dažniausiai sudaro narystės mokesčiai ir nedideli žmonių ištekliai. Taigi, finansinių išteklių trūkumas yra vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susiduria Lietuvos interesų grupių

sistema. Interesų grupių sistemos nestabilumą patvirtina ir tai, kad daugiau nei pusė jų jaučia nerimą dėl organizacijos išlikimo per ateinančius penkerius metus.

5.2. Laikantis požiūrio, kad organizacijos žmoniškųjų išteklių sistema atspindi grupės profesionalizacijos laipsnį, galima teigti, kad dauguma Lietuvoje veikiančių nacionalinių interesų grupių yra neprofesionalios. Jų žmoniškieji ištekliai yra ganėtinai skurdūs ir didžioji dalis jų arba visai neturi apmokamų darbuotojų, arba kliaujasi vos vienu etatu. Panašias tendencijas galima stebėti ir personalo struktūrinių elementų atveju. Jeigu absoliuti dauguma interesų grupių nurodo turinčios pirmininką ir valdybą arba vykdomąjį komitetą, tai kiti struktūriniai elementai (direktorius ar generalinis sekretorius, padaliniai konkrečioms užduotims vykdyti, teisės skyrius ar teisininko etatas), rodantys geriau išvystytą organizacinę struktūrą, stebimi tik nedaugelyje organizacijų. Kita vertus, didesnės dalies apmokamų darbuotojų, turinčių interesų grupių personalo valdymo sistemą, nors ir nelabai žymiai, labiau remiasi karjeros logika. Kitaip tariant, didesnė dalis interesų grupių labiau vertina darbuotojų profesinę kompetenciją ir kvalifikaciją, investuoja į personalo ugdymo veiklas ir suteikia galimybes siekti tolesnės karjeros organizacijoje.

5.3. Net trečdalis Lietuvos nacionalinių interesų grupių turi savo nišą ir yra viešosios politikos specialistės, veikiančios vienoje viešosios politikos srityje. Gana didelis interesų grupių skaičius yra įsitraukusios į platesnį viešosios politikos sričių lauką: kiek daugiau nei penktadalis interesų grupių veikia 3–4 viešosios politikos srityse, net ketvirtadalis grupių veikia 5 ir daugiau viešosios politikos sričių. Tai pat nustatyta, kad nors profesinės sąjungos bendroje tyrime imtyje sudaro vos 6 proc., jos yra plačiausiame viešosios politikos sričių spektre veikiantis grupių tipas. Vidutiniškai viena profesinė sąjunga veikia 5 skirtingose viešosios politikos srityse. Kiti du plačiausiai įsitraukę interesų grupių tipai yra verslo grupės ir tapatybės grupės. Specializuotis vienoje srityje labiausiai linkusios profesinės asociacijos. 9 iš 22 išskirtų viešosios politikos sričių dominuoja ir kelis kartus savo skaičiumi kitas grupes viršija verslo interesų grupės. Pažymėtina, kad netgi tokios sritys kaip aplinkos apsaugos politika ar žmogaus teisės, kurios yra svarbios platesniam viešajam interesui, yra tam tikra prasme monopolizuotos verslo interesams atstovaujančių grupių. Likusiose viešosios politikos srityse stebimas tolygus arba santykinai tolygus interesų grupių tipų pasiskirstymas.

5.4. Lietuvos nacionalinės interesų grupės taiko platų tiesioginių ir netiesioginių poveikio strategijų repertuarą. Daugelį strategijų taiko ne mažiau kaip pusė visų apklaustų organizacijų. Nors tiesioginių ir netiesioginių strategijų naudojimas suponuoja, kad egzistuoja viešosios politikos „pašaliečiai“ ir „saviškiai“, taikantys skirtingo turinio poveikio strategijas, atlikta analizė parodė, kad Lietuvos interesų grupės geba derinti tiesoginį priėjimą prie politikos formuotojų su netiesioginiais spaudimo būdais. Didžioji dauguma interesų grupių taiko labiau konvencines netiesiogines poveikio strategijas, tokias kaip žiniasklaidos kampanijos ar koalicijų sudarymas su panašiomis interesų grupėmis, kurios yra lengviau suderinamos su politikos formuotojų tiesioginiais kontaktais. Tik nedidelė dalis interesų organizacijų taiko konfrontacinius poveikio būdus, tokius kaip protestai, streikai ar viešos demonstracijos. Taigi, tik nedidelę dalį Lietuvos interesų grupių galima laikyti tikromis viešosios politikos „pašalietėmis“. Atlikta analizė leidžia

teigti, kad Lietuvos kontekste skirtis tarp viešosios politikos „pašaliečių“ ir „saviškių“ nėra ryški – dauguma interesų grupių derina įvairias tiesioginių ir netiesioginių strategijų kombinacijas.

5.5. Lietuvos interesų grupės yra menkai europeizuotos ir politinė veikla labiausiai orientuotos į nacionalinio lygmens institucijas ir politikos formuotojus. Atsižvelgiant į gana fragmentiškus tiesioginius kontaktus su politiniais veikėjais ES lygmenyje, tik menka dalis Lietuvos nacionalinių interesų grupių yra nuolatinės viršnacionalinio lygmens žaidėjos. Daugiau nei kas antra organizacija priklauso tarptautiniams interesų grupių tinklams, kurie padeda joms socializuotis ir, tikėtina, daro poveikį stipresnei jų europeizacijai.

6. Lietuvos interesų grupių organizacinės ir politinės elgsenos veiksmų analizė leidžia išskirti svarbiausius interesų grupių elgsenos veiksmus ir daryti tokias išvadas:

6.1. Atlikta regresinė analizė parodė, kad atstovaujamų interesų pobūdis nėra reikšmingas veiksnys Lietuvos interesų grupių profesionalizacijai. Kitaip tariant, tiek ekonominius interesus, tiek visuomeninius interesus atstovaujančios grupės gali būti panašiai profesionalios arba neprofesionalios. Vis dėlto, profesionalizacijai įtakos turi narystės pobūdis – interesų grupės, kurios jungia juridinius asmenis (įmones ar kitas organizacijas) yra labiau linkusios profesionalizuotis, lyginant su fizinių asmenų ir mišrios narystės grupėmis. Didesne profesionalizacija gali pasižymėti ir kitos grupės, bet ne dėl pačios grupės tipo ar narystės pobūdžio, o dėl didesnių finansinių pajėgumų ir didesnio narių skaičiaus. Taigi Lietuvos interesų grupių profesionalizacijai įtakos turi ir tai, kokie yra jų finansiniai ištekliai ir koks yra organizacijos dydis. Tuo tarpu, valstybės patronažo įtaka, kuri yra laikoma viena svarbiausių interesų grupių profesionalizacijos prielaidų, tiriant Lietuvos interesų grupių profesionalizaciją nebuvo nustatyta.

6.2. Lietuvos interesų grupių specializaciją, tai yra, veikimą vienoje viešosios politikos srityje, lemia organizacijos finansiniai ištekliai ir narių galia priimant sprendimus. Didesnį biudžetą turinčios interesų grupės ir tos, kurios pasižymi didesne vidine demokratija, kai nariai dalyvauja politinių ir strateginių sprendimų priėmimo procese, yra labiau linkusios veikti platesniame viešosios politikos sričių spektre. Taigi, tai, ar interesų grupė bus politikos specialistė, ar generalistė yra susiję su mainų santykiais tarp organizacijos ir jos narių. Tos grupės, kurios nariams suteikia didesnes galias priimant su organizacijos valdymu susijusius sprendimus yra labiau linkusios būti politikos generalistėmis, taip siekdamos atliepti daugiau skirtingų organizacijos narių interesų. Taip pat, Lietuvos interesų grupių specializaciją labiau lemia menki finansiniai pajėgumai, nei siekis veikti siauroje, aiškiai apibrėžtoje ir iš kitų grupių ją išskiriančioje nišoje, siekiant išvengti konkurencijos su kitomis organizacijomis dėl stabilių finansinių išteklių ir narių pritraukimo.

6.3. Atliktas poveikio strategijų tyrimas parodė, kad nėra aiškių skirtumų tarp Lietuvos interesų grupių naudojamų tiesioginių ir netiesioginių poveikio strategijų naudojimo veiksmų. Sisteminių skirtumų tarp ekonominius interesus ir visuomeninius interesus atstovaujančių grupių ir, atitinkamai, skirtingų poveikio strategijų taikymo Lietuvos atvejo analizėje nebuvo nustatyta. Abiejų tiesioginių strategijų – administracijos ir parlamento – naudojimą lemia panašūs veiksniai. Abi strategijas

labiau yra linkusios taikytis tos interesų grupės, kurios jungia juridinius asmenis. Taip pat šias strategijas dažniau taiko didesnės interesų grupės ir tos grupės, kurios, kurių nariai aktyviau dalyvauja organizacijos veiklose. Didesnius finansinius išteklius turinčios interesų grupės yra labiau linkusios siekti priėti prie administracijos lygmens politinių veikėjų. Tačiau, biudžeto dydis neturi įtakos tam, kaip dažnai interesų grupė siekia tiesiogiai kontaktuoti su parlamento nariais ir politinėmis partijomis. Priešingai nei tiesioginių strategijų atveju, dviejų netiesioginių strategijų naudojimą lemia skirtingi veiksniai. Lietuvoje, žiniasklaidos strategiją rečiau naudoja ekonominius interesus atstovaujančios grupės ir dažniau tos grupės, kurios turi didesnius finansinius išteklius. Tuo tarpu, šalininkų mobilizavimo strategijai šie veiksniai nėra statistiškai reikšmingi. Šia strategiją labiau linkusios naudoti daugiau narių jungiančios grupės ir tos grupės, kurių nariai yra labiau įsitraukę į organizacijos veiklas.

6.4. Didžiausią įtaką Lietuvos interesų grupių europeizacijai daro tai, kokiose viešosios politikos srityse ji veikia. Organizacijos, kurios veikia tose viešosios politikos srityse, kuriose ES turi didžiausią kompetenciją, yra labiau linkusios vykdyti lobizmą tiesiogiai ES lygmeniu. Lobistines veiklas Europos Sąjungos lygmenyje labiau linkusios vykdyti ir tos grupės, kurios yra geriau finansiškai apsirūpinusios. Galiausiai, tai, kaip stipriai interesų grupė yra įsitvirtinusi nacionalinėje aplinkoje, tai pat lemia jos polinkį europeizuotis. Nors finansinis priklausymas nuo nacionalinių pajamų šaltinių (valstybinio finansavimo ir narystės mokesčių) neturi tiesioginės įtakos Lietuvos interesų grupių europeizacijai, rasti statistiškai reikšmingi ryšiai tarp lobizmo ES lygmenyje ir interesų grupių institucionalizacijos nacionaliniame lygmenyje. Interesų grupės, kurios teigė, kad jų oponentai daro didesnę įtaką viešajai politikai, o santykius su nacionalinės valdžia vertino kaip konfliktiškus, nėra linkusios europeizuotis. Taigi, konkurencija ir žema institucionalizacija nacionaliniame lygmenyje Lietuvos interesų grupėms netampa svarbiu motyvu ieškoti alternatyvių poveikio kanalų ES lygmeniu, siekiant artikuliuoti ir realizuoti savo tikslus. Taigi, nacionalinėje politinėje arenoje geriau įsitvirtinusių grupės lobistines veiklas vykdo ir ES lygmenyje. Tuo tarpu mažiau įtakingos, gerų santykių su nacionaline valdžia neturinčios interesų grupės nebando (arba negali) pakeisti savo *status quo* europiniame lygmenyje.

REKOMENDACIJOS ATEITIES TYRIMAMS

1. Tyrimo metu surinkti originalūs duomenys apie Lietuvoje iki šiol iš esmės netyrinėtą interesų grupių organizacinę ir politinę elgseną gali tapti pagrindu tolesniems šios srities tyrimams Lietuvoje bei leidžia Lietuvos interesų grupių charakteristikas analizuoti palyginamojoje perspektyvoje su duomenimis apie kitų šalių interesų grupes.
2. Atsižvelgiant į demokratinį interesų grupių potencialą, tolesni profesionalizacijos ir vidinės interesų grupių demokratijos tyrimai leistų giliau ir išsamiau paaiškinti interesų grupių veikimo logiką ir nustatyti, kam jos atstovauja ir kokiomis konkrečiomis formomis. Tiek teorine, tiek praktine prasme įdomu būtų ištirti, ar egzistuoja literatūroje postuluojamas interesų grupių profesionalizacijos ir vidinės demokratijos nesuderinamumas ir, jei taip, kokių mastu ir kokią poveikį tai daro tiek šioms politinėms organizacijoms, tiek jų demokratiniam potencialui.
3. Kita galima analizės kryptis galėtų būti su interesų grupių specializacija siejami organizacinės tapatybės tyrimai. Pasitelkiant populiacijų ekologijos ir nišos teorijas, galima konstruoti kompleksiškesnį interesų grupių specializacijos tyrimą, į analizę papildomai įtraukiant tokius organizacinius aspektus kaip aiški ir išskirtinė narių bazė, aiškiai apibrėžta interesų grupės funkcija, misija ir tikslai, teikiamos paslaugos, ekspertinės žinios, pripažinimas ir legitimumas visuomenės ir politinių veikėjų atžvilgiu ir kita.
4. Šiame tyrime atlikta Lietuvos interesų grupių poveikio strategijų analizė pateikia bendrą interesų grupių politinio aktyvumo nuotrauką. Ateityje prasminga būtų atlikti į įtaką orientuotus tyrimus, kurie padėtų nustatyti ne tik interesų grupių poveikio priemones, bet ir konkrečius politikos rezultatus. Kartu įdomu būtų palyginti, ar ir kaip skiriasi interesų grupių, taip kaip jos apibrėžtos šioje disertacijoje, ir kitų lobistinių veikėjų efektyvumas, siekiant paveikti viešąją politiką bei nustatyti galimas galios asimetrijas.
5. Lobizmas ES lygmenyje rodo, kaip nacionalinės interesų grupės išnaudoja narystės ES privalumus, todėl būtina interesų grupių (ne)europėizacijos aspektus tirti išsamiau. Išsamesnės informacijos šiuo atveju galėtų suteikti atvejo analizė arba interviu metodas, kuris šioje disertacijoje nebuvo naudotas. Ateityje galima analizuoti, kokie iššūkiai lemia Lietuvos interesų grupių užsidarymą nacionalinėje politinėje arenoje, kokiais kitais būdais jos siekia paveikti ES viešąją politiką ir kaip prisitaiko prie naujo politinio lauko, kurį sudaro ne tik viršnacionalinės institucijos, bet ir kitų šalių ar Europos lygmens interesų organizacijos.
6. Galima taip pat tirti Lietuvos interesų grupių raidos dinamiką laiko perspektyvoje. Tam, visų pirma, būtų prasminga pakartoti tyrimą po kelerių metų. Kartu reikia pažymėti, kad šioje disertacijoje naudojamas originalus ir

pirmą kartą sudarytas Lietuvos nacionaliniame lygmenyje veikiančių interesų grupių žemėlapis tyrėjams gali pasitarnauti kaip atskaitos taškas atliekant tolesnius Lietuvos interesų grupių populiacijos tyrimus.

LITERATŪROS SARAŠAS

1. Ágh, A. and Ilonszki, G., eds. (1996) *Parliaments and Organized Interests. The Second Steps*. Budapest: Hungarian Centre for Democracy Studies.
2. Aidukaitė, J. (2017). Explaining community mobilization in the city of Vilnius: a search for social capital, *Journal of Baltic Studies*, published online 29 December 2017.
3. Aldrich, H. E. (2008) *Organizations and Environments*. Stanford: Stanford University Press.
4. Aldrich, H.E., Pfeffer, J. (1976). *Environments of organizations*. *Annual Review of Sociology*, 2, 79–105.
5. Allern, E.H, Bale, T. (2012). Political parties and interest groups: Disentangling complex relationships. *Party Politics* vol. 18, (1) 7-25.
6. Anderson, K. M. (2015) *Social Policy in the European Union*. London: Palgrave Macmillan.
7. Andreassen, T.A., Breit, E., Legard, S. (2014). The Making of ‘Professional Amateurs’: Professionalizing the Voluntary Work of Service user Representatives. *Acta Sociologica* 57(4), p. 325–340.
8. Auers, D. (2015). *Comparative Politics and Government of the Baltic States: Estonia, Latvia and Lithuania in the 21st Century*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
9. Baroni, L., Carroll, B. J., Chalmers, A. W., Muñoz Marquez, L. M., Rasmussen, A. (2014). Defining and classifying interest groups. *Interest Groups & Advocacy*. Vol. 3, 2, p. 141-159.
10. Baumgartner F. R., Leech, B. (1998). *Basic Interests: The Importance of Groups in Politics and in Political Science*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press.
11. Baumgartner, F. R., & Jones, B. D. (1993). *Agendas and instability in American politics*. Chicago: University of Chicago Press.
12. Baumgartner, F. R., Berry, J. M., Hojnacki, M., Kimball, D. C. and Leech, B. L. (2009). *Lobbying and Policy Change: Who Wins, Who Loses, and Why*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
13. Baumgartner, F. R., Leech, B. L. (2001). Interest niches and policy bandwagons: Patterns of interest group involvement in national politics. *Journal of Politics*, 63(4), 1191-1213.
14. Baumgartner, F. R., Mahoney, C. (2002). Gaining Government Allies. Groups, Officials and Alliance Behavior. *Paper for delivery at the Annual Meeting of the Midwestern Political Science Association*, 25–8 April, Chicago, Illinois.
15. Behr, D., Scholz, E. (2011). Questionnaire Translation in Cross-National Survey Research: On the Types and Value of Annotations. *Methoden — Daten — Analysen* 5, (2), p. 157-179.
16. Bentley, A. F. (1908). *The Process of Government: A Study of Social Pressures*. Chicago: UCP.
17. Berger, S. (1981). Introduction, In: Berger, Suzanne (ed.): *Organizing Interests in Western Europe. Pluralism, Corporatism, and the Transformation of Politics*, Cambridge, pp. 1–23.
18. Berkhout, J., Beyers, J., Braun, C., Hanegraaff, M., Lowery, D. (2017). Making Inference across Mobilization and Influence Research: *Comparing Top-Down and Bottom-Up Mapping of Interest Systems Political Studies*: forthcoming.

19. Berkhout, J. (2013). Why interest organizations do what they do: assessing the explanatory potential of “exchange” approaches, *Interest Groups & Advocacy* 2: 227–50.
20. Bernhagen, P. (2011). Who Gets What in British Politics - and How? An Analysis of Media Reports on Lobbying around Government Policies, 2001-7. *Political Studies*: 1-2.
21. Bernhagen, P. (2013). When Do Politicians Listen to Lobbyists (and Who Benefits When they Do)? *European Journal of Political Research*, 52(1): 20–43.
22. Berry, J. M. (1977). *Lobbying for the People. The Political Behavior of Public Interest Groups*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
23. Berry, J. M. (1984). *The Interest Group Society*. Boston: Little, Brown and Company.
24. Beyers, J. (2002). Gaining and Seeking Access: The European Adaptation of Domestic Interest Associations, *European Journal of Political Research*, 41:5, 585–612.
25. Beyers, J. (2004). Voice and Access. Political Practices of European Interest Associations. *European Union Politics* 5: 211-240.
26. Beyers, J., Bernhagen, P., Borang, F., Braun, C., Fink-Hafner, D., Heylen, F., Maloney, W., Naurin, D., Pakull, D. (2016). *Comparative Interest Group Survey Questionnaire* (Edition: January 2016). University of Antwerp.
27. Beyers, J., Dür, A., Marshall, D., Wonka, A. (2014). Policy-centred sampling in interest group research: Lessons from the INTEREURO project. *Interest Groups & Advocacy*, 3(2): 160–173.
28. Beyers, J., Eising, R., Maloney, W. (2008). Researching interest group politics in Europe and elsewhere: Much we study, little we know? *West European Politics* 31(6), p. 1103–1128.
29. Beyers, J., Eising, R., Maloney, W. (2008b). Conclusion: Embedding Interest Group Research. *West European Politics* 31(6), p. 1292–1302.
30. Beyers, J., Fraussen, B., F. Heylen (2016). Live to Fight Another Day? The Mortality Anxiety of Organized Interests: Government Patronage in Times of Austerity. *Paper presented at the ECPR General Conference*.
31. Beyers, J., Hanegraaff, M. (2016). Toward a Population Ecology Approach to Transnational Advocacy? An Emerging Research Field. In: (eds. David Lowery, Darren Halpin, Virginia Gray) *The Organization Ecology of Interest Communities: Assessment and Agenda*. Palgrave Macmillan.
32. Beyers, J., Kerremans, B. (2004). Bureaucrats, Politicians, and Societal Interests. How is European Policy Making Politicized? *Comparative Political Studies*, 37 (10):1119-1150.
33. Beyers, J., Kerremans, B. (2007). Critical Resource Dependencies and the Europeanization of Domestic Interest Groups. *Paper presented at the EUSA Conference in Montreal*.
34. Bindenkrantz, A. (2012). Interest groups in the media: Bias and diversity over time. *European Journal of Political Research* 51: 117–139.
35. Binderkrantz A. S., Christiansen, P. M. Pedersen, H. H. (2014). Interest Group Access to the Bureaucracy, Parliament, and the Media. *Governance* 28(1):95-112.
36. Binderkrantz A. S., Fisker, H. M., and Pedersen, H. H. (2016). The Rise of Citizen Groups? The Mobilization and Representation of Danish Interest Groups, 1975–2010. *Scandinavian Political Studies* 39 (4), 291-311.
37. Binderkrantz, A. (2005). Interest Group Strategies: Navigating Between Privileged Access and Strategies of Pressure. *Political Studies*, Vol. 53, p. 694-715.

38. Binderkrantz, A. (2008). Different Groups, Different Strategies: How Interest Groups Pursue Their Political Ambitions. *Scandinavian Political Studies* 31(2): 173-200.
39. Binderkrantz, A. (2009). Membership Recruitment and Internal Democracy in Interest Groups: Do Group-Membership Relations Vary Between Group Types? *West European Politics*, 32:3, 657-678.
40. Binderkrantz, A. S. (2014). Legislatures, Lobbying, and Interest Groups. In: Martin, S., Saalfeld, T., Strøm, K. W. (eds) *The Oxford Handbook of Legislative Studies*. Oxford: Oxford University Press, 526-542.
41. Binderkrantz, A. S., Christiansen, P.M. (2011). Making it to the News. Interest Groups in the Media. Paper prepared for: *The Eighteenth International Conference of Europeanists*, June 20-22, 2011 - Barcelona, Spain. Prieiga internetu: <http://interarena.dk/files/BinderkrantzChristiansenCommBook.pdf>
42. Binderkrantz, A., Pedersen H.H., Beyers, J. (2017). What is access? a discussion of the definition and measurement of interest group access. *European Political Science*, Vol. 16(3), pp. 306-321.
43. Binderkrantz, A.S. & S. Krøyer (2012). Customizing Strategy: Policy Goals and Interest Group Strategies. *Interest Groups and Advocacy*, 1, 1: 115-138.
44. Blau, P. M. (1964). *Exchange and Power in Social Life*. New York: Wiley
45. Börzel, T. (2005). Mind the Gap! European integration between level and scope. *Journal of European Public Policy*, 12 (2), p. 217-236.
46. Bosso, C. J. (1995). The Color of Money: Environmental Groups and the Pathology of Fund Raising, in A. J. Cigler and B. A. Loomis (eds) *Interest Group Politics*, 4th ed. Washington, D.C.: Congressional Quarterly Press.
47. Bouwen, P. (2002). Corporate lobbying in the European Union: The logic of access. *Journal of European Public Policy* 9(3): 365-390.
48. Bouwen, P. (2004) Exchanging goods for access: A comparative study of business lobbying in the European Union institutions. *European Journal of Political Research* 43: 337-369.
49. Braun, C. (2012). The captive of the broker? Explaining public agency-interest group interactions. *Governance*, 25(2): 291-314.
50. Braun, C. (2015). Lobbying as Leveraged Act: On Resource Dependencies and Lobby Presence. In David Lowery, Darren Halpin, Virginia Gray (eds.) *The Organization Ecology of Interest Communities: Assessment and Agenda*. New York: Palgrave Macmillan.
51. Broga, Š. (2001). Interesų grupių poveikis mokesčių sistemai Lietuvos Respublikoje: atvejų analizė. *Politologija*, 2(22), p. 69-126.
52. Broscheid, A., Coen, D. (2007). Lobbying activity and fora creation in the EU: Empirically exploring the nature of the policy good. *Journal of European Public Policy* 14(3): 346-365.
53. Browne, W. P. (1990). Organized Interests and Their Issue Niche: A Search for Pluralism in a Policy Domain, *Journal of Politics*, 52, 2, 477-509.
54. Bunea A., Baumgartner, F.R. (2014). The state of the discipline: authorship, research designs, and citation patters in studies of EU interest groups and lobbying, *Journal of European Public Policy*, 21(10): 1412-1434.
55. Bursens, P. (1997). Environmental interest representation in Belgium and the EU: Professionalisation and division of labour within a multi-level governance setting, *Environmental Politics*, 6:4, 51-75,
56. Cammisa, A. M. (1995). *Governments as Interest Groups: Intergovernmental Lobbying and the Federal System*. Westport, CT: Praeger.
57. Caramani, D. ed. (2014). *Comparative politics*. Oxford University Press.

58. Carmin, J. (2010). NGO Capacity and Environmental Governance in Central and Eastern Europe. *Acta Politica* 45 (1/2), p. 183-202.
59. Carroll, D. A., Stater, K. J. (2008). Revenue diversification in nonprofit organizations: Does it lead to financial stability? *Journal of Public Administration Research and Theory*, 19(4), 947–966.
60. Casciaro, T., Piskorski, M. J. (2005). Power Imbalance, Mutual Dependence, and Constraint Absorption: Resource Dependence Theory Revisited. *Administrative Science Quarterly*, vol. 50 (2), 167–199.
61. Chalmers, A. (2011). Interests, Influence and Information: Comparing the Influence of Interest Groups in the European Union, *Journal of European Integration*, 33:4, pp. 471-486.
62. Chalmers, A. (2013). Trading Information for Access: Informational Lobbying Strategies and Interest Group Access to the European Union, *Journal of European Public Policy*, 20(1), 39-58.
63. Chamberlain, A. (2009). Population Ecology and Niche Seeking in the Development of Gay and Lesbian Rights Groups. *Social Science Journal*, 46(4), p. 477-509.
64. Cigler, A. (1986). From protest group to interest group: the making of American Agriculture Movement, Inc., in A. Cigler and B. Loomis (eds), *Interest Group Politics*, 2nd ed., pp. 46–69. Washington, DC: CQ Press.
65. Cigler, A. J., Nownes, A. J. (1995). Public Interest Entrepreneurs and Group Patrons, in A J Cigler and B A Loomis (eds) *Interest Group Politics* (4th Edition), Washington, D.C.: Congressional Quarterly Press.
66. Cirone, A. (2011). Patterns of Interest Group Lobbying at the EU: Examining How Group Characteristics Affect Venue Choice. *Princeton University conference paper*, p. 10.
67. Císař, O., Vráblíková, K. (2012)“Transnational Activism of Social Movement Organizations: The Effect of European Union Funding on Local Groups in the Czech Republic.” *European Union Politics* 14(1): 140–160.
68. Civitas (2016). Pilietinės galios indeksas 2015. Prieiga internetu: http://www.civitas.lt/wp-content/uploads/2016/11/PGI_2015m-tyrimo-ataskaita.pdf.
69. Coen, D., Richardson, J. (Eds.). (2009). *Lobbying the European Union: Institutions, actors and policy*. Oxford: Oxford University Press.
70. Coleman, James S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press.
71. Constantelos, J. (2011). The Europeanization of interest group politics in Italy: business associations in Rome and the Regions. *Journal of European Public Policy*, Vol. 11, p. 1020–1040.
72. Cram, L. (2001). Governance 'to Go': Domestic Actors, Institutions and the Boundaries of the Possible, *Journal of Common Market Studies*. 39(4): 595-618.
73. Cropanzano, R., and Mitchell, M. S. (2005). Social exchange theory: An interdisciplinary review. *Journal of Management*, 31(6), 874-900.
74. Dahl, R. H. (1961). *Who Governs? Democracy and Power in an American City*. New Haven, CT: Yale University Press.
75. Dalton, R. J., Scarrow, S. E., Cain, B. E. (2003). New Forms of Democracy? Reform and Transformation of Democratic Institutions, in Bruce E. Cain, Russell J. Dalton and Susan E. Scarrow (eds.), *Democracy Transformed? Expanding Political Opportunities in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press, 1–22.

76. Danielian, L. H., & Page, B. I. (1994). The heavenly chorus: Interest group voices on TV news. *American Journal of Political Science*, 38, 1056–1078.
77. Davis, G. F., Cobb, J. A. (2010). Resource Dependence Theory: Past and future. *Research in the Sociology of Organizations*, 28(1), 21–42.
78. della Porta, D., Caiani, M. (2007). Europeanization from below? Social Movements and Europe, *Mobilization: An International Quarterly*, 12:1, 1–20.
79. della Porta, D., Diani, M. (1999). *Social Movements: An Introduction*. Oxford: Blackwell.
80. DiMaggio, P. J., Powell, W.W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields, *American Sociological Review*, 48, 2, 147–60.
81. Dunleavy, P. (1988). Group Identities and Individual Influence: Reconstructing the Theory of Interest Groups, *British Journal of Political Science*, 18:1, 21–49.
82. Dunleavy, P. (1991). *Democracy, Bureaucracy and Public Choice: Economic Explanations in Political Science*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
83. Dür, A. (2008). Interest Groups in the European Union: How Powerful Are They?. *West European Politics*, vol. 31 (6), 1212–1230.
84. Dür, A., Mateo, G. (2013). Gaining access or going public? Interest group strategies in five European countries. *European Journal of Political Research* 52(5): 660–686.
85. Dür, A., Bernhagen, P., Marshall, D. (2015). Interest group success in the European Union: When (and Why) does Business Lose? *Comparative Political Studies*, 48(8): 951–83.
86. Dür, A., Mateo, G. (2016). *Insiders versus Outsiders: Interest Group Politics in Multilevel Europe*. Oxford: Oxford University Press.
87. Dür, A., Mateo, G. (2014). The Europeanization of interest groups: Group type, resources and policy area. *European Union Politics*, Vol. 15 (4), p. 572–594.
88. Dür, A., Matteo, G. (2009). Interest Group Politics in the EU: The National Level. Working paper. Prieiga internete: https://www.imtlucca.it/news-events/files/paper/006526_000252_.pdf
89. Dür, A., Matteo, G. (2012). Who lobbies the European Union? National interest groups in a multilevel polity. *Journal of European Public Policy*, vol. 19, 969–987.
90. Dusso, A. (2010). Legislation, political context, and interest group behaviour. *Political Research Quarterly*. 63(1): 55–67.
91. Duverger, M. (1954). *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*. Wiley, New York.
92. Dye, Th. R., Zeigler, L. H. (2009). *The Irony of Democracy; An Uncommon Introduction to American Politics*. Belmont, Calif: Wadsworth Pub. Co.
93. Eberwein, W. D. and Sabine Saurugger (2013). The professionalization of international nongovernmental organizations. In: B. Reinalda (ed) *Routledge Handbook of International Organizations*. London/New York: Routledge, pp. 257–269.
94. Eising, R. (2003). Interest Groups: Opportunity Structures and Organizational Capacity, In Goetz, Klaus H. and Dyson, Kenneth, (eds). *Germany, Europe and the politics of constraint*. Oxford University Press, Oxford, UK; New York, USA.
95. Eising, R. (2004). Multilevel governance and business interests in the European Union. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 17(2): 211–245.
96. Eising, R. (2005). *The access of business interests to European Union institutions: notes towards a theory*. Working Paper no. 29, Centre for European Studies, University of Oslo, November.

97. Eising, R. (2007). Institutional Context, Organizational Resources and Strategic Choices. Explaining Interest Group Access in the European Union. *European Union Politics*, 8:3, p. 329–362.
98. Eising, R. (2007b). The Access of Business Interests to EU Institutions: Towards Elite Pluralism, *Journal of European Public Policy*, 14, 3, p. 384–403.
99. Eising, R. (2008). Interest groups in EU policy-making. *Living Rev. Euro. Gov.*, 3(4).
100. Eising, R. Spohr, F. (2017). The More, the Merrier? Interest Groups and Legislative Change in the Public Hearings of the German Parliamentary Committees, *German Politics*, 26:2, p. 314–333.
101. Emerson, R. M. (1962). Power-dependence relations. *American Sociological Review*, 27(1): 31–41.
102. Emerson, R. M. (1976). Social exchange theory. *Annual Review of Sociology*, 2: 335–362.
103. Euchner, C. E. (1996) *Extraordinary Politics: How Protest and Dissent are Changing American Democracy*. Boulder, CO: Westview Press.
104. Falkner, G. (2000). Policy Networks in a Multi-Level System: Convergence towards Moderate Diversity?, *West European Politics*, 23:4, 94–120.
105. Fink-Hafner, D. (1997). Organized interests in the policy-making process in Slovenia. *Journal of European public policy*, vol. 5, no. 2: 285–302.
106. Fink-Hafner, D. (2011). Interest Representation and Post-Communist Parliaments over Two Decades. *Journal of Legislative Studies*, 17, no. 2, p. 215–233.
107. Fink-Hafner, D., Hafner-Fink, M., Novak, M. (2015). Europeanisation as a factor of national interest group political-cultural change: The case of interest groups in Slovenia. *European Politics & Societies*, 29 (1): 287–305.
108. Fiske, H. M. (2012). Development of the Danish Interest Group Population. Project description prepared for the annual meeting of the Danish Political Science Association, Vejle 25th -26th October 2012.
109. Fraussen, B. (2014). The Visible Hand of the State: On the Organizational Development of Interest Groups, *Public Administration*, Vol. 92, No. 2, p. 406–421.
110. Fraussen, B., Beyers, J., Donas, T. (2015). The Expanding Core and Varying Degrees of Insiderism: Institutionalized Interest Group Involvement through Advisory Councils. *Political Studies*, 63(3): 569–88.
111. Freedom House (2018). Nations in Transit 2018: Lithuania. Freedom House. Prieiga internetu: https://freedomhouse.org/sites/default/files/NiT2018_Lithuania.pdf.
112. Froelich, K. A. (1999). Diversification of revenue strategies: Evolving resource dependence in nonprofit organizations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 28(3), 246–268.
113. Fulton, L. (2015). Worker representation in Europe. Labour Research Department and ETUI. Prieiga internetu: <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations>.
114. Gais, T. L., Walker Jr, J. L. (1991). Pathways to influence in American politics. In: L.J. Walker, Jr (ed.), *Mobilizing Interest Groups in America. Patrons, Professions and Social Movements*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press.
115. Geleževičius, R. (2013). Lobizmo teisinis reguliavimas ir institucionalizacija Lietuvoje: pirmojo dešimtmečio išvados ir pamokos. *Socialinių mokslų studijos*, 5(1), p. 177–191.
116. Gerber, E. R. (1999). *The Populist Paradox: Interest Group Influence and the Promise of Direct Legislation*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

117. Grant, W. (2002). Pressure Politics: From “Insider” Politics to Direct Action?, *Parliamentary Affairs*, 54:2, 337–48
118. Grant, W. (2004). Pressure Politics: The Changing World of Pressure Groups. *Parliamentary Affairs*, 57(2): 408–19.
119. Gray, V., Lowery, D. (1996). *The Population Ecology of Interest Representation. Lobbying Communities in the American States*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
120. Greenwood, J. (2002). *Inside the EU business associations*. London: Palgrave.
121. Greenwood, J. (2011). Interest representation in the European Union. 3rd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
122. Greenwood, J., Dreger, J. (2013). The Transparency Register: A European Vanguard of Strong Lobby Regulation? *Interest Groups and Advocacy*, 2(2): 139–62.
123. Grigaliūnaitė, J. (2010). Business Interests Associations: status, role and prospects. *Socialinių mokslų studijos*, 1(5), p. 63–84.
124. Grossmann, M. (2012). *The Not-So-Special Interests: Interest Groups, Public Representation, and American Governance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
125. Hague, R., Harrop, M. (2004). *Comparative Government and Politics: An Introduction*. 6th (ed.). Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan.
126. Halpin, D. (2006). The Participatory and Democratic Potential and Practice of Interest Groups: Between Solidarity and Representation, *Public Administration*, 84:4, 919–40.
127. Halpin, D. (2010). *Groups, Representation and Democracy. Between Promise and Practice*. Manchester: Manchester University Press.
128. Halpin, D. H., Binderkrantz, A. S. (2011). Explaining breadth of policy engagement: patterns of interest group mobilization in public policy, *Journal of European Public Policy*, 18:2, 201–219.
129. Halpin, D. H., Thomas, H. F. III. (2012a). Evaluating the Breadth of Policy Engagement by Organized Interests. *Public Administration*, Vol. 90, p. 582–599.
130. Halpin, D. H., Thomas, H.F. III. (2012b). Interest group survival: Explaining sources of mortality anxiety. *Interest Groups & Advocacy*, Vol. 1, 2, 215–238
131. Halpin, D. R., (2014). *Organization of Political Interest Groups: Designing advocacy*. Abingdon: Routledge.
132. Halpin, D., Binderkrantz, A. (2011). Explaining Policy Specialists and Generalists: Patterns of Interest Group Mobilization in Public Policy. *Journal of European Public Policy*, 18:2: 201–219.
133. Halpin, D., Jordan, G. (2012). Estimating Group and Associational Organizations. In Darren Halpin and Grant Jordan (eds.) *The Scale of Interest Organization in Democratic Politics*. New York: Palgrave Macmillan, p. 44–66.
134. Halpin, D., Nownes, A. (2011). Reappraising the Survival Question: Why We Should Focus on Interest Group “Organizational Form” and “Career”. In A. Cigler and B. Loomis (eds.) *Interest Group Politics*. Washington D.C.: Congressional Quarterly Press.
135. Hanegraaff, M., Beyers, J., De Bruycker, I. (2016). Balancing Inside and Outside Lobbying: The Political Strategies of Lobbyists at Global Diplomatic. *Conferences European Journal of Political Research*.
136. Hanegraaff, M., Poletti, A., Beyers, J. (2016). Explaining varying lobbying styles across the Atlantic: An empirical test of the cultural and institutional explanations. *Journal of Public Policy*. Vol 37 (4), pp. 459–486.
137. Hannan, M. T., Carroll, G. R. (1992). *Dynamics of Organizational Populations*. New York: Oxford University Press.

138. Hannan, M. T., Freeman, J. (1977). Population ecology of organizations. *American Journal of Sociology*, 82(5), 929–964.
139. Hannan, M. T., Freeman, J. (1989). *Organization ecology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
140. Hays, R. A. (2001). *Who Speaks for the Poor? National Interest Groups and Social Policy*. New York: Routledge.
141. Heaney, M. T. (2004) Outside the issue niche: the multidimensionality of interest group identity, *American Politics Research*, 32(6): 611–51.
142. Heaney, Michael T., and James M. Strickland. 2016. A Networks Approach to Interest Group Politics. In *The Oxford Handbook of Political Networks*, eds. Jennifer N. Victor, Mark N. Lubell, and Alexander H. Montgomery. New York: Oxford University Press.
143. Holyoke, T. T. (2011). *Competitive Interests: Competition and Compromise in American Interest Group Politics*. Washington DC: Georgetown University Press.
144. Homans, G. C. (1961). *Social behavior: Its elementary forms*. Oxford, England: Harcourt, Brace.
145. Honjacki et al. (2012). Studying Organizational Advocacy and Influence: Reexamining Interest Group Research. *Annual Review of Political Science*. 15:9.1–9.21.
146. Hooghe, L., Marks, G. (2001) Multilevel Governance and the European Integration. Lanham (Md.): Rowman & Littlefield.
147. Hrebendar, R. J., Mcbeth, C. H., Morgan, B.B. (2008). Interests and lobbying in Lithuania: A spectrum of development. *Journal of Public Affairs*, No. 8, p. 51–65.
148. Hwang, H., Powell, W.W. (2009). The Rationalization of Charity: The Influences of Professionalism in the Nonprofit Sector. *Administrative Science Quarterly*, 54(2): 268–298.
149. Imig, D., Tarrow, S. (Eds.) (2001). *Contentious Europeans: Protest and Politics in an Emerging Polity*. Lanham: Rowman and Littlefield.
150. Immergut, E. M. (1992). *Health Politics. Interests and Institutions in Western Europe*. New York: Cambridge University Press.
151. Interesų grupės, valdžia ir politika. Metinės konferencijos tekstai (1998). Vilnius: Pradai.
152. Jenkins, J. C. (1983). Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements. *Annual Review of Sociology*, Vol. 9, p. 527–553.
153. Jenkins, J. C., Eckert, C. M. (1986). Channelling Black Insurgency: Elite Patronage and Professional Social Movement Organizations in the Development of the Black Movement. *American Sociological Review* 51: 812–829.
154. Jordan G., Maloney W. (1997). *The Protest Business? Mobilizing Campaign Groups*. Manchester: Manchester University Press.
155. Jordan, G., Greenan, J. (2012) The changing counters of British representation: Pluralism in practice. In: D. Halpin and G. Jordan (eds.) *The Scale of Interest Organization in Democratic Politics: Data and Research Methods*. Houndmills, UK: Palgrave Macmillan.
156. Jordan, G., Halpin, D. (2003). Cultivating small business influence in the UK: The Federation of Small Businesses' Journey from Outsider to Insider, *Journal of Public Affairs*, 3(4): 313–25.
157. Jordan, G., Halpin, D., Maloney, W. (2004). Defining interests: Disambiguation and the need for new distinctions? *The British Journal of Politics & International Relations*, 6(2): 195–212.

158. Jordan, G., Maloney, W. (2007). *Democracy and Interest Groups*. Enhancing Participation. New York, Palgrave.
159. Jordan, G., Richardson, J. (1982). The British Policy style or the logic of negotiation? In: J. Richardson (ed.) *Policy Styles in Western Europe*. London: Allen & Unwin.
160. Kaminskas, R. (2001). Interesų grupių ir valstybės santykiai: politikos tinklų analizės problemos, *Filosofija. Sociologija*, (3), p. 20-30.
161. Katz, R. S., Mair, P. (1995). Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, 1(1), 5–28.
162. Klandermans, P. G. (1984). Mobilization and participation in trade union action: An expectancy-value approach. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, vol. 57(2), p. 107-120.
163. Klüver, H. (2010). Europeanization of Lobbying Activities: When National Interest Groups Spill over to the European Level, *Journal of European Integration*, 32:2, 175– 91.
164. Klüver, H. (2012). Informational lobbying in the European Union: The effect of organizational characteristics. *West European Politics*, 35(3): 491–510.
165. Klüver, H. (2013). *Lobbying in the European Union: Interest groups, lobbying coalitions and policy change*, Oxford: Oxford University Press.
166. Klüver, H., Braun, C., Beyers, J. (2015). Legislative lobbying in context: towards a conceptual framework of interest group lobbying in the European Union. *Journal of European Public Policy*, 2015, vol. 22, p. 447–461.
167. Klüver, H., Saurugger, S. (2013). Opening the black box: The professionalization of interest groups in the European Union. *Interest Groups & Advocacy*, 2(2): 185-205.
168. Knoke, D. (1986). Associations and Interest Groups. *Annual Review of Sociology*, 12, p. 1-21.
169. Kohler-Koch, B. and Buth, V. (2013). The balancing act of European civil society: Between professionalism and grass roots, in Beate Kohler-Koch and Christine Quittkat (eds.) *De-Mystification of Participatory Democracy. EU Governance and Civil Society*. Oxford: Oxford University Press: 114–184.
170. Kollman, K. (1998). *Outside lobbying: Public opinion and interest group strategies*. Princeton, NJ: Princeton.
171. Komar, O., Živković, S., Kandič, S., Ulama, K. (2017). Comparative Interest Group Survey: Montenegro. Paper presented at Workshop on Comparative Interest Group Survey: Comparing Slovenian, Lithuanian and Montenegro National Interest Groups.
172. Kriesi, H., Tresch, A., Jochum, M. (2007). Going Public in the European Union. Action Repertoires of Western European Collective Political Actors. *Comparative Political Studies*, 40(1): 48-73.
173. Krouwel, A. (2006). Party Organization: Party Models. In R. S. Katz, W. Crotty (eds.) *Handbook of Party Politics*. Sage Publications.
174. Krupavičius, A. (1998) Interesų grupės ir partijos pokomunizme: teorijos beiškant. In *Interesų grupės, valdžia ir politika*. Metinės konferencijos tekstai. Vilnius: Pradai.
175. Krupavičius, A. (1999). Interesų grupės: sandara, klasifikacija ir efektyvumas. *Šiuolaikinė valstybė*. Kaunas: Technologija, p. 155-175.
176. Krupavičius, A. (2012). Trapi lobizmo ir papirkimo riba, *Respublika*. Prieiga internete:
http://www.respublika.lt/lt/naujienos/nuomones_ir_komentarai/bus_isklausyta/trapi_lobizmo_ir_papirkimo_riba/coments.1
177. Ladrech, R. (2005). The Europeanization of Interest Groups and Political Parties. In S. Bulmer and C. Lesquesne (eds). *The Member States and the European Union*, p. 318–337. Oxford: Oxford University Press.

178. Lasswell, H. D. (1958). *Politics: Who Gets What, When, How*. New York: The World Publishing Co.
179. Laurėnas, V. (2003). Pilietinės visuomenės dilemos Lietuvoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1(11), p. 5-22.
180. Leifeld, Ph. and Volker Schneider (2012). Information exchange in policy networks. *American Journal of Political Science* 53 (3):731–44.
181. Levine, S., White, P. E. (1961) Exchange as a conceptual framework for the study of interorganizational relationships. *Administrative Science Quarterly*, 5(4): 583–601.
182. Lietuvos Respublikos Asociacijų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2004-02-14, Nr. 25-745.
183. Lietuvos šilumos tiekėjų asociacija. Prieiga internetu: <http://www.lsta.lt/lt/pages/apie-asociacija/apie-narius>
184. Lindblom, C. E. (1980). *The Policy Making Process*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
185. Lindblom, C. E. (1997). *Politics and Markets: The World's Political Economic Systems*. New York: Basic Books.
186. Lowery, D. (2007). Why Do Organized Interests Lobby? A Multi-Goal, Multi-Context Theory of Lobbying, *Polity*, 39(1), 29–54.
187. Lowery, D. (2013). Lobbying influence: Meaning, measurement and missing. *Interest Groups & Advocacy*, 2(1):1-26.
188. Lowery, D., Gray, V. (2015). An Introduction to the Population Ecology Approach. In D. Lowery, D. Halpin, V. Gray (eds.) *The Organization Ecology of Interest Communities: Assessment and Agenda*. New York: Palgrave Macmillan, p. 1-15.
189. Lowery, D., Gray, V., Fellowes, M. (2005). Sisyphus Meets the Borg: Economic Scale and the Inequalities in Interest Representation, *Journal of Theoretical Politics*, 17(1), 41–74.
190. Lowery, D., Gray, V., Kirkland, J., Harden, J. (2012). Generalist Interest Organizations and Interest System Density: A Test of the Competitive Exclusion Hypothesis. *Social Science Quarterly*, 93(1), pp. 21-41.
191. Lowery, D., Halpin, D., Gray, G. (2015). *The Organization Ecology of Interest Communities: Assessment and Agenda*, Palgrave Macmillan.
192. Lukošaitis, A. (2000) Interesų grupės Lietuvoje: raidos dinamika ir institucionalizacijos bruožai. *Politologija*, Nr.2 (18).
193. Lukošaitis, A. (2004) Interesų grupės. In: *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida* (sud. Algis Krupavičius ir Alvidas Lukošaitis), Kaunas: Poligrafija ir informatika.
194. Lukošaitis, A. (2011). Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos. *Politologija*, 2 (62), p. 3-42.
195. Mahoney, C. (2007). Lobbying Success in the United States and the European Union. *Journal of Public Policy*. Vol 27(2): 35-56.
196. Mahoney, C. (2008). *Brussels Versus the Beltway. Advocacy in the United States and the European Union*. Washington, DC: Georgetown University Press.
197. Mahoney, C., Beckstrand, M. (2011). Following the Money: European Union Funding of Civil Society Organizations, *JCMS*, 49:6, pp.1339–1361.
198. Mahoney, Ch. (2004). The Power of Institutions State and Interest Group Activity in the European Union, *European Union Politics*, 2004, 5 (4), p. 441–466.
199. Maier, F., Meyer, M. (2011). Managerialism and Beyond: Discourses of Civil Society Organization and Their Governance Implications, *Voluntas*, 22: 731–756.

200. Mair, P. (1994). Party Organizations: From Civil Society to the State. In R. S. Katz, P. Mair (eds.) *How Parties Organize. Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*. Sage Publications: London.
201. Maloney, A. W., (2015). Organizational Populations: Professionalization, Maintenance and Democratic Delivery. In Davis Lowery, Darren Halpin and Virginia Gray (eds.) *The Organization Ecology of Interest Communities: Assessment and Agenda*, Palgrave Macmillan.
202. Maloney, W. (2009). Interest groups and the revitalization of democracy: are we expecting too much? *Representation*, Vol. 45(3), p. 277-287.
203. Maloney, W. (2009b). Professionalization: Pushing Citizen Out? A paper presented at the ECPR Joint Sessions, Workshop 5, *Professionalization and Individualized Collective Action: Analysing New 'Participatory' Dimensions in Civil Society*, 15th-19th April 2009, Lisbon.
204. Maloney, W. A. (2011). The democratic contribution of professionalized representation. In: J. van Deth and W.A. Maloney (eds.) *New Participatory Dimensions in Civil Society: Professionalization and Individualized Collective Action*. London: Routledge.
205. Maloney, W. A., Jordan, G., McLaughlin, A. (1994). Interest Groups and Public Policy: The Insider/Outsider Model Revisited. *Journal of Public Policy*, 14(1), p. 17-38.
206. Maloney, W.A., Hafner-Fink, M. & Fink-Hafner, D. (2018). The impact of the EU accession process and EU funding on the professionalization of national interest groups: the Slovenian case. *Interest Groups & Advocacy* 7(1): 41-60.
207. Mansfeldová Z., Nałecz S., Priller E., Zimmer A. (2004). Civil Society in Transition: Civic Engagement and Nonprofit Organizations in Central and Eastern Europe after 1989. In: Zimmer A., Priller E. (eds) *Future of Civil Society*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
208. Marks, G., McAdam, D. (1996). Social movements and the changing structure of political opportunity in the European community. *West European Politics*, 18(2): 249-278.
209. Matonytė, I. (2003). Pilietinės visuomenės tyrimo teorinės perspektyvos. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 5, p. 39-47.
210. Matonytė, I. (2004). Socialinis kapitalas: nuo mokslinių tyrimo perspektyvų prie empirinių pastebėjimų. Gero valdymo klausimas. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 1(13), p. 22-37.
211. Mattina, L. (2011). Interest Groups. In: *International Encyclopedia of Political Science*. Eds. Bertrand Badie, Dirk Berg-Schlosser, Leonardo Morlino. Thousand Oaks, CA: Sage. 1220-31. SAGE Reference Online.
212. Mazey, S., Richardson J. (eds). (1993). *Lobbying in the European Community*, Oxford: Oxford University Press.
213. McCarthy, J. D., and M. N. Zald. (1987). Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. In: *Social Movements: Perspectives And Issues*. Ed. S. M. Buechler and F. K. Cylke. 1997. Mayfield Publishing Company, Mountain View, California. pp. 149 - 172.
214. McCarthy, J. D., Britt, D., Wolfson, M. (1991). The Institutional Channeling of Social Movements by the State in the United States. *Research in Social Movements, Conflicts and Change*, 13:45-76.
215. McCarthy, J. D., Zald, M. N. (1977). The trend of social movements in America: Professionalization and resource mobilization. *American journal of sociology*, p. 1212-1241.

216. McCarthy, J. D., Zald, M.N. (1977b). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American Journal of Sociology*, 82(6): 1212–1241
217. McLaverty, P. (2002). Civil Society and Democracy, *Contemporary Politics*, 8:4, 303–18.
218. Meyer D., Tarrow S. (1998), A Movement Society: Contentious Politics for a New Century, in Meyer D. and Tarrow S. (eds), *The Social Movement Society*, Lanham: Rowman and Littlefield
219. Michalowitz, I. (2004). *EU Lobbying – Principals, Agents and Targets. Strategic Interest Intermediation in EU Policy-making*, Muñster: LIT Verlag.
220. Mikulskienė, B., Pitrenaitė-Žilėnienė, B., Švaikauskienė, S., Galiauskienė, E., Narbutas, Š. (2017). *Įtrauktis: ką geba Lietuvos asociacijos?* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
221. Minkoff, D. C. (2002). The emergence of hybrid organizational forms: combining identity-based service provision and political action. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 321, p. 377–401.
222. Moe, T. (1980). *The Organisation of Interests*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
223. Molenaers, N., Dewachter, S., Dellepiane, S. (2011). Moving into the new aid approach, dilemmas for NGOs: The Belgian case. *Public Administration and Development*, 31, 188–204.
224. Molina, O. and Rhodes, M. (2002). Corporatism: the past, present, and future of a concept. *Annual Review of Political Science*, 5: 305–31.
225. Moravcsik, A. (1993). Preferences and Power in the European Community: a Liberal Intergovernmentalism Approach. *Journal of Common Market Studies*, 4, p. 473–524.
226. Moravcsik, A. (2008). *Europos pasirinkimas: socialinis tikslas ir valstybės galia*. Nuo Mesinos iki Mastroichto. Vilnius: Margi raštai, p. 32.
227. Moulton, S., Eckerdt, A. (2011). Preserving the publicness of the nonprofit sector: Resources, roles, and public values. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, XX(X), 1–30.
228. Newton, K., Van Deth, J. W. (2010). *Foundations of Comparative Politics*. (2nd ed.). Cambridge University Press.
229. Nienhüser, W. (2008). Resource Dependence Theory How well does it Explain Behavior of Organizations? *Management Revue*, 19(1+2), 9–32.
230. Novak, M. (2017). Interest Groups in Slovenia: Preliminary Findings. Paper presented at *Workshop on Comparative Interest Group Survey: Comparing Slovenian, Lithuanian and Montenegro National Interest Groups*.
231. Novak, M. and D. Lajh (2018). The Participation of Slovenian Civil Society Organisations in EU Policymaking: Explaining their Different Routes. *Journal of Contemporary European Research* 14 (2): 105–122.
232. Nownes, A. (2010). Density Dependent Dynamics in the Population of Transgender Interest Groups in the United States, 1964–2005. *Social Science Quarterly*, 91(3), p. 689–703.
233. Olson, M. (2002[1965]). *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*, Cambridge: Harvard University Press.
234. Onyx, J., Armitage, L., Dalton, B., Melville, R., Casey, J. and Banks, R. (2010). Advocacy with Gloves on: The “Manners” of Strategy Used by Some Third Sector Organizations Undertaking Advocacy in NSW and Queensland, *Voluntas*, 21: 41–61.

- 235.Otjes, S., & A. Rasmussen (2015). Collaboration between interest groups and political parties in multi-party democracies: Party system dynamics and the effect of power and ideology. *Party Politics*, 23(2): 96-109.
- 236.Panebianco, A. (1988), *Political Parties: Organization and Power*, Cambridge, Cambridge University Press.
- 237.Panke, D. (2006). Lobbying institutional key players: How states seek to influence the European Commission, the Council Presidency and the European Parliament. *Journal of Common Market Studies*, 50 (1), 129–150
- 238.Paulikas, V., Gustas, L. J. (2013). Agrarinis lobizmas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. *Socialinių mokslų studijos*, 5(3), p. 809–836.
- 239.Pennington, M. (2009). Interest Groups. In: *Comparative Politics: Explaining Democratic Systems*. Eds. Judith Bara, Mark Pennington. London: SAGE Publications Ltd., 2009. pp. 259-290
- 240.Pérez-Solórzano Borragán, N. (2001). Organised Interests in Central and Eastern Europe. Towards Gradual Europeanisation? *Politique Européenne*, 3: January, p. 61–85.
- 241.Pérez-Solórzano Borragán, N. (2002). Coming to Terms with EU Lobbying. The Central and Eastern European Experience. In A. Warleigh and J. Fairbrass (eds). *Integrating Interests in the European Union: The New Politics of Persuasion, Advocacy and Influence*, London: Europa Publications: 160-184.
- 242.Pérez-Solórzano Borragán, N. (2003). The Organisation of Business Interests in Central and East European Countries for EU Representation. In Justin Greenwood (ed.). *The Challenge of Change in EU Business Associations*. New York : Palgrave Macmillan
- 243.Persson, A., Rothstein, B., & Teorell, J. (2012). Rethinking the nature of the grabbing hand. In S. Homberg & B. Rothstein (Eds.), *Good government: the relevance of political science*. Cheltenham and Northampton: Edward Elgar Publishing, p. 251–276.
- 244.Petrova, V. P. (2007). Civil Society in Post-Communist Eastern Europe and Eurasia: A Cross-National Analysis of Micro and Macro-Factors. *World Development*, 35(7), p. 1277-1305.
- 245.Pfeffer, J., Salancik, G. R. (2003 [1978]). *The external control of organizations: A resource dependence perspective*. New York: Harper & Row
- 246.Pollack, M. A. (1997). Representing diffuse interests in EC policy-making, *Journal of European Public Policy*, Volume 4, p. 572-590.
- 247.Poppelaars, C. (2007). Resource Exchange in Urban Governance on the Means that Matter, *Urban Affairs Review*, 43, 1, 3–27.
- 248.Poppelaars, C. (2009). *Steering a Course Between Friends and Foes: Why Bureaucrats Interact with Interest Groups*. Eburon Academic Publishers.
- 249.Pralle, S. (2003). Venue Shopping, Political Strategy, and Policy Change: The Internationalization of Canadian Forest Advocacy. *Public Policy*, vol. 4(4), 572-590.
- 250.Putnam R.D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- 251.Ragauskas, P. (2011). Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniam reglamentavimui Lietuvoje. Teisės problemos Nr. 3 (73), p. 77-100.
- 252.Rasmussen, A. (2015). Participation in Written Government Consultations in Denmark and the United Kingdom: System and Actor-Level Effects. *Government and Opposition*, 50(2): 271–99.

253. Roberts, G. (2003). Linkage organizations: interest groups, in: Hogwood, Patricia Roberts, Geoffrey K. (eds.) *European politics today*. Manchester University Press: Manchester and New York.
254. Rose, P. (2011). Strategies for engagement: Government and national non-government education providers in South Africa. *Public Administration and Development*, vol. 31 (4), pp. 294-305.
255. Salisbury, R. H. (1969). The Exchange Theory of Interest Groups. *Midwest Journal of Political Science*. Vol. 13, No. 1, p. 1-32.
256. Sanchez Salgado, R. (2011), EU Structuring Effects on Civic Organizations: Learning from Experience, Learning from Comparison, *IPSA RC32 Conference*, Dubrovnik, 10–12 June.
257. Saurugger, S. (2012). The Professionalization of EU's Civil Society. A conceptual framework. In Jan van Deth & William Maloney (eds), *New Participatory Dimensions in Civil Society: Professionalization and Individualized Collective Action*, London, Routledge, p. 69-83.
258. Saurugger, S. (2005). Europeanization as a Methodological Challenge: The Case of Interest Groups, *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, 7:4, 291–312.
259. Saurugger, S. (2008). Interest Groups and Democracy in the European Union, *West European Politics*, 31:6, 1274-1291.
260. Saurugger, S. (2008a). Democracy and Interest Group Studies in the EU: Towards a Sociological Research Agenda. ECPR Joint Sessions, Rennes, France, Panel 9, *Does European integration theory need sociology?*, Apr 2008, Rennes, France.
261. Schattschneider, E. E. (1935). *Politics, Pressures, and the Tariff: A Study of Free Private Enterprise in Pressure Politics, as Shown in the 1929–1930 Revision of the Tariff*. New York: Prentice Hall.
262. Schattschneider, E. E. (1960). *The Semisovereign People: A Realist's View of Democracy in America*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
263. Schlozman, K. (2009). Who Sings in the Heavenly Chorus? The Shape of the Organized Interest System. In J. Berry (ed.), *The Oxford Handbook of American Political Parties and Interest Groups*. Oxford: Oxford University Press, pp. 425–450.
264. Schlozman, K. L., Tierney, J.T. (1986). *Organized Interests and American Democracy*. New York: Harper and Row.
265. Schmitter P. C., Streeck, W. (1999). The Organization of Business Interests: Studying the Associative Action of Business in Advanced Industrial Societies, *MPIfG Discussion Paper*, 99/1.
266. Schmitter, P. C. (1974). Still the Century of Corporatism? *The Review of Politics* 36:1, 85–131.
267. Schneider, G., Baltz, K. (2003). The power of specialization: How interest groups influence EU legislation. *Rivista di Politica Economica*, 93 (1-2), p. 253-283.
268. Schneider, V., Lang, A., Jürgen R. Grote. (2008). Organized Business Interests in Changing Environments: Introduction. In Jürgen R. Grote, Achim Lang and Volker Schneider (eds.) *Organized Business Interests in Changing Environments: The Complexity of Adaption*. New York : Palgrave Macmillan.
269. Scott, R. W. (2003). *Organizations: Natural, Rational, and Open Systems*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
270. Simonaitytė, V., Jankauskaitė, V. (2016). Kas finansuoja politines partijas Lietuvoje: politinio finansavimo kaitos analizė partijų santykių su visuomene ir valstybės kontekste. *Viešojoji politika ir administravimas*, T. 15, Nr. 1, p. 158-175.

271. Sissenich, B. (2010). Weak States, Weak Societies: Europe's East West Gap. *Acta Politica*, 45(1/2), p. 11-40.
272. Skocpol, T. (2003). *Diminished Democracy: from membership to management in American civic life*. Norman, University of Oklahoma Press
273. Spurga, S. (2005). Lithuanian interest intermediation and communication of interest groups at the European Union level. *Informacijos mokslai*, Nr. 35, p. 136-149.
274. Staggenborg, S. (1988). The Consequences of Professionalization and Formalization in the Pro-Choice Movement. *American Sociological Review*, Vol. 53, No. 4., pp. 585-605.
275. Stewart, J. D. (1958). *British Pressure Groups: Their role in relation to the House of Commons*, Oxford.
276. Streeck, W., Kenworthy, L. (2005). Theories and Practices of Neocorporatism. In Thomas Janoski, Robert R. Alford, Alexander M. Hicks, Mildred A. Schwartz (eds.) *The Handbook of Political Sociology: States, Civil Societies, and Globalization*. New York: Cambridge University Press.
277. Sustainable Governance Indicators (2016). Sustainable Governance Indicators 2016: Lithuania Report. Prieiga internetu: http://www.sgi-network.org/docs/2016/country/SGI2016_Lithuania.pdf.
278. Thibaut, J.W. and Kelley, H.H. (1959). *The social psychology of groups*. John Wiley & Sons, New York.
279. Thomas, C. S. (2004). Interests and Interest Groups in the Public Policy Process: (II) The Traditional Interests—Business, Labor, Agriculture, Education, and Government. In Clive S. Thomas (ed.) *Research Guide to U.S. and International Interest Groups*. Westport, CT: Praeger Publishers.
280. Transparency International – Lietuvos skyrius. (2014). *Verslininkų apklausa apie lobistinę veiklą*. Prieiga internetu: http://www.transparency.lt/wpcontent/uploads/2015/10/verslininku_pozijuris_i_lobistine_veikla1.pdf
281. Truman, D. (2006). The Alleged Mischiefs of Faction. In: *The Classics of Interest Group Behavior*, Alexander, Robert (ed.). Belmont: Thomson Wadsworth, p. 45-53.
282. Truman, D. B. (1951). *The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion*. New York: Knopf
283. Van der Graff, A., S. Otjes, Rasmussen, A, Weapon of the Weak? (2016) The Social Media. *European Journal of Communication*, Vol. 31, No. 2, p. 120-135.
284. van Deth, J. W., Maloney, W. A. (Eds.). (2012). *New participatory dimensions in civil society: Professionalization and individualized collective action*. Routledge.
285. Verbruggen, S., Christiaens, J., Milis, K. (2011). Can resource dependence and coercive isomorphism Explain Nonprofit Organizations' Compliance With Reporting Standards? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Vol 40, Issue 1.
286. Vilčinskas, J., Vijeikis, D. (2007). Lietuvos grupių interesai Briuselyje: kelionėje be interesų grupių. *Politologija*, Nr. 1 (45), p. 95–143.
287. Walker, J. (1983). The Origins and Maintenance of Interest Groups in America. *The American Political Science Review*, vol. 77(2), p. 390–406.
288. Walker, J. (1991). *Mobilizing Interest Groups in America: Patrons, Professions and Social Movements*. Ann Arbor: University of Michigan Press
289. Warleigh, A. (2000) The hustle: citizenship practice, NGOs and 'policy coalitions' in the European Union - the cases of Auto Oil, drinking water and unit pricing, *Journal of European Public Policy*, Vol.7, No.2.
290. Warleigh, A. (2001). Europeanizing' Civil Society: NGOs as Agents of Political Socialization. *Journal of Common Market Studies*, 39(4): 619-639.

291. Wry, T., Cobb, J. A., Aldrich, H. E. (2013). More than a Metaphor: Assessing the Historical Legacy of Resource Dependence and its Contemporary Promise as a Theory of Environmental Complexity, *The Academy of Management Annals*, 7:1, 439-486
292. Žiliukaitė, R. (2010). Pilietinių veiklų rizikos ir motyvacija dalyvauti pilietinėse veiklose šiandieninėje Lietuvos visuomenėje. *Sociologija: mintis ir veiksmas*, Nr.2, p.116-130.
293. Žiliukaitė, R. (2012). Quantitative growth of the NGO sector in Lithuania: when the number of organizations increase without significant effects on participation level. *Sociologija: mintis ir veiksmas*, Nr.1 (30), p.242-257.
294. Žvaliauskas G. (2007). *Ar partijos Lietuvoje yra demokratiškos?* Kaunas: Technologija, 2007.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. INTERESŲ GRUPIŲ TIPAI IR APIBRĖŽIMAI

1. Profesinė sąjunga – dirbančių asmenų susivienijimas su darbo santykyiais susijusioms teisėms ir interesams ginti. Prie šių organizacijų taip pat priskiriamos institucinės (institucinių grupių apibrėžimą žr. žemiau) profesinės sąjungos: pavyzdžiui, Lietuvos valstybės tarnautojų profesinė sąjunga.

Pavyzdžiai: Samdomų darbuotojų profesinės sąjunga, Nacionalinis pareigūnų profesinių sąjungų susivienijimas, Vairuotojų profesinė sąjunga, UAB „Kauno autobusai“, Darbuotojų profesinė sąjunga.

2. Profesinė asociacija – susivienijimas, skirtas plėtoti tam tikrą profesiją bei atstovauti tos profesijos individų interesams (*neskirtas* ginti su darbo santykyiais susijusių teisių).

Pavyzdžiai: Lietuvos buhalterių ir auditorių asociacija, Lietuvos teisininkų draugija, Lietuvos bitininkų sąjunga, Lietuvos pulmonologų draugija.

3. Verslo grupė (asociacija) – verslo įmonių įsteigtos asociacijos.

Darbdavių asociacija – kolektyvinė verslo įmonių – darbdavių organizacija, kurios tikslas koordinuoti savo narių veiksmus derybose su profesinėmis sąjungomis ir / ar vyriausybe.

Pavyzdžiai: Klaipėdos apskrities darbdavių asociacija, Lietuvos paslaugų sferos darbdavių konfederacija

Sektorinė asociacija – asociacija, vienijanti konkretaus ekonominio (ūkio) sektoriaus įmones / asociacijas.

Pavyzdžiai: Lietuvos daržovių augintojų asociacija, Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija.

Skėtinė asociacija – asociacija, jungianti kitas šakines, paprastai kelių skirtingų sektorių verslo asociacijas.

Pavyzdžiai: Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos darbdavių konfederacija.

Kitos verslo asociacijos – verslo asociacijos, kurių pagal veiklos pobūdį negalima priskirti darbdavių, sektorinėms ar skėtinėms asociacijoms.

Pavyzdžiai: Lietuvos atsakingo verslo asociacija (jungianti įmones ir organizacijas, siekiančias diegti socialiai atsakingos ir etiškos veiklos principus), Lietuvos investuotojų forumas (siekia gerinti verslo aplinką ir investicinį klimatą Lietuvoje).

4. Institucinės asociacijos – viešojo sektoriaus institucijų (visiškai ar iš dalies išlaikomų iš valstybės ar savivaldybės biudžeto) susivienijimai ir asociacijos.

Viešojo administravimo įstaigų asociacijos – organizacijos, vienijančios viešojo administravimo institucijas ar šių institucijų vadovus.

Pavyzdžiai: Lietuvos savivaldybių asociacija, Lietuvos savivaldybių seniūnų asociacija, Lietuvos savivaldybių administracijos direktorių asociacija.

Kitų viešojo sektoriaus institucijų asociacijos – organizacijos, vienijančios kitas viešojo sektoriaus institucijas, šių institucijų padalinius ir / ar institucijų vadovus

(universitetai, ligoninės, karinės / gynybos institucijos ir kt.), Lietuvos kultūros centrų asociacija.

Pavyzdžiai: Lietuvos universitetų rektorių konferencija, Lietuvos ligoninių asociacija, Lietuvos gydytojų vadovų sąjunga, Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacija, Lietuvos šaulių sąjunga, Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendram priėmimui organizuoti (LAMA BPO).

5. Tapatybės grupės – organizacijos, kurių narius sieja selektyvus su grupės tikslais susijęs interesas (nesusijęs su darbu ar profesija). Šių grupių narius jungia tam tikra „tapatybė“, pavyzdžiui, sveikatos būklė, kultūrinė tapatybė, seksualinė orientacija, lytis, etniškumas ir pan.

Pacientų grupės – organizacijos, jungiančios tam tikrą medicininę būklę (ligą) turinčius asmenis ir / ar tų asmenų šeimos narius, taip pat (nebūtinai) toje srityje besispecializuojančius gydytojus.

Pavyzdžiai: Lietuvos diabeto asociacija, Lietuvos astmos klubų taryba, Lietuvos neprigirdinčio jaunimo organizacija, Lietuvos sergančių epilepsija ir jų globėjų draugija (LiNJO), Lietuvos psichikos sveikatos paslaugų vartotojų draugija, Visuomeninė organizacija „Pozityvus gyvenimas“.

Senjorų grupės – organizacijos, vienijančios pagyvenusius (pensinio amžiaus) asmenis ar jų asociacijas (draugijas, klubus, sąjungas ir pan.).

Pavyzdžiai: Lietuvos pensininkų sąjunga „Bočiai“, Asociacija „Senjorų iniciatyvų centras“, Pagyvenusių žmonių ir pensininkų klubas ESAMA.

Studentų ir jaunimo grupės – organizacijos, vienijančios asmenis, studijuojančius mokslo ir studijų institucijose (moksleivius, studentus) ir kitos jaunimo organizacijos.

Pavyzdžiai: Lietuvos studentų sąjunga, Visuomenės sveikatos studentų draugija, Jaunųjų istorikų klubas.

Mažumų grupės – organizacijos, vienijančios tam tikrai mažumai atstovaujančius asmenis. Šių grupių narius nuo plačiosios visuomenės gali skirti su jų rase, seksualine orientacija, etnine kilmė, finansine geroje susijusios ir kt. charakteristikos.

Pavyzdžiai: Lietuvos gėjų lyga, Nacionalinė LGBT teisių asociacija, Lietuvos romų bendruomenė.

Kitos socialinės grupės – kitos socialinės grupės, kurių negalima priskirti aukščiau išvardintoms kategorijoms.

6. Laisvalaikio / pomėgių grupės – organizacijos, vienijančios asmenis su bendrais laisvalaikio ar pomėgių interesais.

Sporto organizacijos – organizacijos, kurių narius sieja tam tikros sporto rūšies interesai.

Prie šių organizacijų nepriskiriami įvairūs sporto klubai ar kitos organizacijos, turinčios asociacijos statusą, bet neturinčios narių ir vykdančios tik pramoginę veiklą (švenčių, renginių organizavimas).

Pavyzdžiai: Baltijos Wing Tsun Kungfu asociacija, Lietuvos asociacija „Sportas visiems“.

Kitos laisvalaikio / pomėgių organizacijos – organizacijos, kurių narius sieja ne su sporto rūšimi susiję interesai.

Pavyzdžiai: Lietuvos dailės istorikų draugija, Lietuvos filatelistų sąjunga.

7. Viešojo intereso grupės – organizacijos, kurių nariai neturi selektyvių (asmeninių) interesų grupės atžvilgiu. Šių grupių narius sieja bendri plačiąją visuomenę liečiantys susirūpinimai (užterštumas, vartotojų apsauga ir kitos socialinės problemos).

Aplinkosauginės – organizacijos, siekiančios spręsti ekologines, gamtos išsaugojimo ir kitas aplinkos apsaugos problemas.

Pavyzdžiai: Lietuvos gyventojų patarėjų sąjunga, Gamtos paveldo fondas, Judėjimas „Už gamtą“.

Humanitarinės – tarptautinės – tarptautinės organizacijos, padedančios pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms bei ginančios šių grupių teises.

Pavyzdžiai: Lietuvos Caritas, Maltos ordino pagalbos tarnyba.

Humanitarinės – vietinės – Lietuvos organizacijos, padedančios pažeidžiamiausioms visuomenės grupėms bei ginančios šių grupių teises.

Religinės grupės – organizacijos, vienijančios tam tikros religijos ar konfesijos asmenis.

Pavyzdžiai: Lietuvos evangelikų baptistų bendruomenių sąjunga, Lietuvos Respublikos evangelinio tikėjimo krikščionių (seksmininkų) sąjunga.

Vartotojų – organizacijos, ginančios vartotojų teises ir kovojančios prieš nesaugius produktus, klaidinančią reklamą ir kitus vartotojų teises pažeidžiančius veiksmus.

Pavyzdžiai: Vartotojų teisių gynimo asociacija „Viešasis interesas“, Vartotojų švietimo forumas, Nacionalinė finansinių paslaugų vartotojų asociacija, Asociacija „Už sąžiningą bankininkystę“, Lietuvos bankų klientų asociacija.

Žmogaus teisių ir lygių galimybių organizacijos – organizacijos, ginančios žmogaus laisves ir teises ir kovojančios už lygias galimybes visiems visuomenės nariams.

Pavyzdžiai: Lietuvos žmogaus teisių asociacija.

Kita – kitos viešojo intereso organizacijos, kurių negalima priskirti aukščiau išvardintoms.

8. Kitos grupės – šiai kategorijai priskiriamos grupės, kurių pagal jų veiklą nebuvo galima priskirti nė vienai iš aukščiau išvardintų kategorijų.

2 PRIEDAS. LIETUVOS INTERESŲ GRUPIŲ KLAUSIMYNAS

Pirminė informacija

1. QID01 Ar tai yra jūsų organizacijos pavadinimas? [q01]

- ☐ Taip, tai yra teisingas pavadinimas
- ☐ Ne, organizacijos pavadinimas yra: [q01_02]

2. QID02 Kuriais metais buvo įkurta jūsų organizacija? (Format: yyyy) [q02]

Narystė

3. QID03 Daug organizacijų turi skirtingus narių tipus ir kategorijas. Mes nario terminą naudojame plačiąja prasme: pavyzdžiui, nariai gali būti tie, kas tik reguliariai remia organizaciją (moka nario mokestį), taip pat tie, kurie yra aktyvūs nariai ir užsiima įvairia organizacine veikla. Pagaliau nariais gali būti individai, įmonės ar kitos organizacijos.

Ar Jūsų organizacijoje yra tokių narių, kaip mes juos įvardijame? [q03]

- ☐ Taip (FILTER1)
- ☐ Ne

4. QID04 (FILTER1) Žemiau yra išvardinti skirtingi narių tipai. Prašome nurodyti, kiek asmenų ar organizacijų priklauso jūsų organizacijai pagal išvardintus narių tipus.

	Nėra	iki 10	11 - 100	101 - 1,000	1,001 - 50,000	50,001 - 100,000	100,001 - 1 mln.	Virš 1 mln.
Individualių narių [q04_05]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Korporacijų ar verslo įmonių [q04_02]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valdžios įstaigos [q04_08]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kitų organizacijų (pilietinės visuomenės organizacijos, NVO, verslo asociacijos ir t.t.) [q04_07]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5. QID19 Pažvelgę į žemiau esantį sąrašą, nurodykite, kokiomis veiklomis užsiima jūsų organizacija? Pažymėkite visus tinkamus atsakymus.

- ☐ Organizacijos tikslų propagavimas/lobizmas (FILTER2) [q19_01]
- ☐ Interesų atstovavimas (FILTER2) [q19_02]
- ☐ Narių mobilizacija/sutelkimas (FILTER2) [q19_03]
- ☐ Žiniasklaidos kampanijos (FILTER2) [q19_04]
- ☐ Tyrimai (FILTER2) [q19_05]
- ☐ Pagalba ir patarimai nariams (FILTER2) [q19_06]
- ☐ Pagalba ir patarimai klientams ar kitiems naudos gavėjams (FILTER2) [q19_07]
- ☐ Lėšų pritraukimas (FILTER2) [q19_08]
- ☐ Savanorystės skatinimas (FILTER2) [q19_09]
- ☐ Narių, šalininkų, aukotojų pritraukimas (FILTER2) [q19_10]
- ☐ Politinių partijų rinkimų kampanijų stebėseną (FILTER2) [q19_11]

6. QID06 (FILTER1) Dauguma organizacijų turi potencialius ir faktinius narius. Pavyzdžiui, asociacija, atstovaujanti Lietuvos maisto gamintojus, gali apimti visas maisto gamybos įmones Lietuvoje ir šiuo atveju ji jungtų visus savo potencialius narius. Kitas pavyzdys būtų kai transporto profesinė sąjunga apima tik 40 procentų transporto darbuotojų šalyje ir neišnaudoja viso savo potencialo.

Kiek procentų iš potencialių narių yra faktiniai jūsų organizacijos nariai? [q06]

- ☐ Mažiau kaip 10%
- ☐ Tarp 10% ir 25%
- ☐ Tarp 25% ir 50%
- ☐ Tarp 50% ir 75%
- ☐ Daugiau kaip 75 %
- ☐ Nežinau
- ☐ Netaikoma

7. QID07 Kalbant apskritai, ar jūsų organizacija konkuruoja su kitomis panašiomis organizacijomis pritraukiant narius, aukas ir subsidijas? [q07]

- ☐ Visiškai nekonkuruoja
- ☐ Šiek tiek konkuruoja
- ☐ Vidutiniškai konkuruoja
- ☐ Stipriai konkuruoja
- ☐ Labai stipriai konkuruoja

8. QID70 Kartais organizacijos yra veikiamos vidaus ir / ar išorės veiksnių. Per ateinančius penkerius metus, ar manytumėte, kad jūsų organizacija susidurs su rimtais iššūkiais, keliančiais grėsmę jūsų organizacijos išlikimui? [q70]

- ☐ Labai mažai tikėtina
- ☐ Mažai tikėtina
- ☐ Nei tikėtina, nei netikėtina
- ☐ Tikėtina
- ☐ Labai tikėtina
- ☐ Nežinau

9. QID08 Koks buvo metinis jūsų organizacijos veiklos biudžetas 2015 metais? [q08]

- ☐ Iki 10 000 €
- ☐ Tarp 10 000 € ir 50 000 €
- ☐ Tarp 50 000 € ir 100 000 €
- ☐ Tarp 100 000 € ir 500 000 €
- ☐ Tarp 500 000 € ir 1 mln. €
- ☐ Tarp 1 mln. € ir 5 mln. €
- ☐ Tarp 5 mln. € ir 10 mln. €
- ☐ Daugiau kaip 10 mln. €
- ☐ Nežinau

10. QID09 Organizacijos finansinę paramą gali gauti iš įvairių šaltinių. Nurodykite, kokią jūsų organizacijos 2015 metų biudžeto dalį procentais sudarė žemiau išvardinti šaltiniai. Bendra suma turi sudaryti 100%.

Nario mokestis (įmonių, individualių narių ar kitų organizacijos narių) [q09_01]

Aukos ir dovanos iš fizinių asmenų [q09_02]

Parama iš labdaros ir verslo organizacijų [q09_03]

Valstybinis finansavimas [q09_04]

Finansavimas iš Europos Sąjungos (pvz., lėšos iš ES projektų ar programų). [q09_05]

Iš kitos veiklos gautos pajamos (pavyzdžiui, lėšos, gautos už paslaugas nariams, santaupos, investicijos, minios finansavimas (angl. crowd funding) [q09_06]

Narystė Europos Sąjungos ar tarptautinio lygmens organizacijose

11. QID58 Vienas iš būdų siekti savo tikslų yra priklausymas Europos ar tarptautinei interesų organizacijai/ tinklui. Ar jūsų organizacija priklauso Europos ar tarptautinei interesų organizacijai / tinklui? [q58]

- ☐ Taip (FILTER3)
- ☐ Ne

12. QID59 (FILTER3] Žemiau prašome nurodyti Europos/ tarptautinių organizacijų ar tinklų skaičių, kurių nare yra jūsų organizacija. [q59]

13. QID61 (FILTER3 +FILTER3a) Kaip ir jūsų organizacijai, taip ir Europos ar tarptautinėms organizacijoms reikia paramos ir išteklių. Kaip jūs remiate šias organizacijas? Pažymėkite visus tinkamus atsakymus.

	Mokate nario mokestį	Teikiate politinę informaciją ir ekspertines žinias	Padedate jiems pasiekti nacionalinio lygmens politikas
(FILTER3a)ORG1	☐ [q61_11]	☐ [q61_12]	☐ [q61_13]
(FILTER3a)ORG2	☐ [q61_21]	☐ [q61_22]	☐ [q61_23]
(FILTER3a)ORG3	☐ [q61_31]	☐ [q61_32]	☐ [q61_33]

14. QID62 (FILTER3 +FILTER3a) Kaip Jūs vertinate savo įtaką priimant sprendimus ir vykdančias kitas veiklas šiose organizacijose?

	Neturime įtakos	Turime nedaug įtakos	Turime gana daug įtakos	Turime daug įtakos
(FILTER3a)ORG1	☐	☐	☐	☐
(FILTER3a)ORG2	☐	☐	☐	☐
(FILTER3a)ORG3	☐	☐	☐	☐

15. QID63 (FILTER3) Apskritai kalbant, kiek naudingos yra jūsų nurodytos organizacijos, vykdydamos šias funkcijas?

R	Labai naudingos	Šiek tiek naudingos	Beveik nenaudingos	Netaikoma
Jos informuoja jus apie pagrindinius Europos ir tarptautinės politikos pokyčius [q63_01]	☐	☐	☐	☐
Jos padeda jums (arba jūsų nariams) teikdamos konkrečias paslaugas, pavyzdžiui, teisinius patarimus, konsultacines paslaugas ar priėmimą prie valdžios įstaigų [q63_02]	☐	☐	☐	☐
Jos dalinasi patirtimi ir informacija. [q63_03]	☐	☐	☐	☐

Jos atstovauja jūsų interesus Europos ir tarptautinio lygmens institucijose. [q63_04]	☐	☐	☐	☐
Jos padeda užmegzti ryšius su kitomis panašiomis organizacijomis už Lietuvos ribų. [q63_05]	☐	☐	☐	☐

Vidinė organizacija

16. QID10 Ar Jūsų organizacija turi ... ? Pažymėkite visus tinkamus atsakymus. R
- ☐ Pirmininką [q10_01]
 - ☐ Generalinį sekretorių ir / ar generalinį direktorių [q10_02]
 - ☐ Direktorių valdybą arba vykdomąjį komitetą [q10_03]
 - ☐ Organizacijos įstatus ar statutą [q10_04]
 - ☐ Komitetus konkrečioms užduotims atlikti [q10_05]
 - ☐ Teisės skyrių / teisininko (-ų) etatą (-ų) [q10_06]
 - ☐ Generalinę asamblėją arba metinį visuotinį susirinkimą [q10_07]
 - ☐ Skyrius / padalinius (FILTER4) [q10_08]
17. QID11 Tokios organizacijos kaip jūsų gali priimti sprendimus įvairiais būdais: pavyzdžiui, bendru organizacijos narių ar valdybos narių sutarimu arba balsuojant. Prašome, nurodyti, kaip jūsų organizacija pirmiausiai priima sprendimus žemiau paminėtais klausimais?

R + W	Bendru narių sutarimu	Balsuojant nariams	Bendru valdybos sutarimu	Balsuojant valdybai	Sprendimus priima vadovaujantys pareigas užimantys darbuotojai	Kitas	Netaikoma
Biudžetas [q11_01]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Darbuotojų samdymas [q11_02]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valdybos narių skyrimas [q11_03]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pirmininko skyrimas [q11_04]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Naujų narių priėmimas [q11_05]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Įstatų ar statuto pakeitimai ir pan. [q11_06]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Organizacijos pozicijos formavimas viešosios politikos klausimais [q11_07]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tvirtinant strategijas, skirtas paveikti politikos formavimo procesą [q11_08]	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

18. Kiek įtakos turi šie veikėjai nustatant jūsų organizacijos poziciją viešosios politikos srityse?

R + W	Turi daug įtakos	Turi šiek tiek įtakos	Neturi didelės įtakos	Neturi jokios įtakos	Netaikomas
Aukotojai [q12_01]	☐	☐	☐	☐	☐
Organizacijos nariai [q12_02]	☐	☐	☐	☐	☐
Vykdomasis direktorius [q12_03]	☐	☐	☐	☐	☐
Valdybos pirmininkas [q12_04]	☐	☐	☐	☐	☐
Direktorių valdyba / vykdomasis komitetas [q12_05]	☐	☐	☐	☐	☐
Organizacijoje dirbantys specialistai [q12_06]	☐	☐	☐	☐	☐
Naudos gavėjai ir klientai [q12_07]	☐	☐	☐	☐	☐
Kitos organizacijos (pilietinės visuomenės organizacijos, NVO, kitos interesų	☐	☐	☐	☐	☐

organizacijos ir t.t.) [q12_08]					
Rėmėjai iš labdaros ir verslo organizacijų [q12_09]	☐	☐	☐	☐	☐
Rėmėjai iš valdžios organizacijų [q12_10]	☐	☐	☐	☐	☐

19. QID13 Kiek įtakos turi šie veikėjai jūsų organizacijai sprendžiant, kokias priemones ir strategijas taikyti politikai paveikti?

R + W	Turi daug įtakos	Turi šiek tiek įtakos	Neturi didelės įtakos	Neturi jokios įtakos	Netaikoma
Aukotojai [q13_01]	☐	☐	☐	☐	☐
Organizacijos nariai [q13_02]	☐	☐	☐	☐	☐
Vykdomasis direktorius [q13_03]	☐	☐	☐	☐	☐
Valdybos pirmininkas [q13_04]	☐	☐	☐	☐	☐
Direktorių valdyba/ vykdomasis komitetas [q13_05]	☐	☐	☐	☐	☐
Organizacijoje dirbantys specialistai [q13_06]	☐	☐	☐	☐	☐
Naudos/paramos gavėjai ir klientai [q13_07]	☐	☐	☐	☐	☐
Kitos organizacijos (pilietinės visuomenės ar nevyriausybinių organizacijos ir kitos interesų organizacijos) [q13_08]	☐	☐	☐	☐	☐
Rėmėjai iš labdaros ir verslo organizacijų [q13_09]	☐	☐	☐	☐	☐

Rėmėjai iš valdžios organizacijų [q13_10]	☐	☐	☐	☐	☐
---	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

20. QID05 (FILTER1) Kiek svarbūs yra organizacijos nariai vykdant žemiau išvardintas jūsų organizacijos veiklas?

R	Visiškai nesvarbūs	Nelabai svarbūs	Nei svarbūs, nei nesvarbūs	Svarbūs	Labai svarbūs	Netaikoma
Telkiant kitų organizacijos narių ir visuomenės paramą [q05_01]	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Siekiant daryti įtaką viešajai politikai (pvz. kontaktuojant su politikais ar valstybės tarnautojais)[q05_02]	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Identifikuojant problemas arba teikiant idėjas dėl jūsų organizacijos veiklų [q05_03]	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Siūlant idėjas dėl jūsų organizacijos kampanijų strategijų [q05_04]	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vykdant vietos grupių ar padalinių veiklą[q05_05]	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Renkant lėšas organizacijai [q05_06]	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis

21. QID15 Ar jūsų organizacija yra kada nors bendradarbiavusi su kitomis organizacijomis kuriais nors iš nurodytų būdų? Pažymėkite visus tinkamus atsakymus. R

- ☐ Tyrimų finansavimas [q15_01]
- ☐ Lėšų pritraukimas [q15_02]

- ☐ Keitimasis šalininkų sąrašais [q15_03]
- ☐ Dalinimasis personalu [q15_04]
- ☐ Suinteresuotųjų šalių atstovavimas komitetuose, vyriausybėje, patariamuosiuose organuose ir kt. [q15_05]
- ☐ Bendrų pareiškimų rengimas (pvz., bendri pareiškimai spaudai ar nuomonės teikimas) [q15_06]
- ☐ Politikos strategijų derinimas [q15_07]

Problemų sritys ir veiklos

22. QID16 Kuriose iš žemiau nurodytų sričių veikia jūsų organizacija?? W

- ☐ Migracijos ir prieglobsčio politika (FILTER5) [q16_01]
- ☐ Ekonominė, fiskalinė ir monetarinė politika (FILTER5) [q16_02]
- ☐ Sveikatos politika (FILTER5) [q16_03]
- ☐ Kova su nusikalstamumu (FILTER5) [q16_04]
- ☐ Energetikos politika (FILTER5) [q16_05]
- ☐ Švietimo politika (FILTER5) [q16_06]
- ☐ Lyčių lygybės politika (FILTER5) [q16_07]
- ☐ Socialinė politika (FILTER5) [q16_08]
- ☐ Aplinkos apsaugos politika (FILTER5) [q16_09]
- ☐ Vartotojų apsauga (FILTER5) [q16_10]
- ☐ Žemės ūkio politika (FILTER5) [q16_11]
- ☐ Piliečių teisės (FILTER5) [q16_12]
- ☐ Vystomojo bendradarbiavimo politika (FILTER5) [q16_13]
- ☐ Užsienio politika (FILTER5) [q16_14]
- ☐ Gynybos politika (FILTER5) [q16_15]
- ☐ Europos integracija ir bendradarbiavimas (FILTER5) [q16_16]
- ☐ Mokslinių tyrimų politika (FILTER5) [q16_17]
- ☐ ES regioninė politika (FILTER5) [q16_18]
- ☐ Žmogaus teisės (FILTER5) [q16_19]
- ☐ Transporto politika (FILTER5) [q16_20]
- ☐ Kultūros politika (FILTER5) [q16_21]
- ☐ Užimtumo politika (FILTER5) [q16_22]
- ☐ Kita (FILTER5) [q16_23]

Personalas

23. QID21 Kiek apmokamų darbuotojų (etatais), išorinių ekspertų ir specialistų, stažuotojų/praktikantų ar neapmokamą darbą dirbančių savanorių dirba jūsų organizacijoje? Įrašykite skaičių laukeliuose.

Apmokami darbuotojai (etatais) (FILTER6) [q21_01]	Išoriniai ekspertai ir specialistai [q21_02]	Stažuotojai/praktikantai [q21_03]	Savanoriai [q21_04]

24. QID22 (FILTER6) Kokią profesinės veiklos patirtį paprastai turi jūsų apmokami darbuotojai? Pažymėkite visus teisingus atsakymus. R +W
- ☐ Tai yra jų pirmas darbas [q22_01]
 - ☐ Jie yra dirbę NVO, pilietinės visuomenės organizacijoje, savanorių ar labdaros organizacijoje [q22_02]
 - ☐ Jie yra dirbę verslo asociacijoje [q22_03]
 - ☐ Jie yra dirbę privačioje kompanijoje ar įmonėje [q22_04]
 - ☐ Jie yra dirbę ministerijoje ar valdžios institucijoje/agentūroje [q22_05]
 - ☐ Jie yra dirbę politinėje partijoje ar parlamento frakcijoje [q22_06]
 - ☐ Jie yra dirbę tyrimų institute, tyrimų centre ar aukštojo mokslo įstaigoje [q22_07]
 - ☐ Jie yra dirbę tarptautinėje ar Europos institucijoje [q22_08]
 - ☐ Jie yra dirbę užsienyje [q22_09]
 - ☐ Nežinau [q22_10]
25. QID23 (FILTER6) Organizacijos, įdarbindamos naujus darbuotojus, paprastai siekia užtikrinti, kad darbuotojas atitiktų šiuos kriterijus: (a) “organizacijos tikslų supratimas ir įsipareigojimas jiems” ir (b) “profesinė kvalifikacija ir kompetencija”
Jei kandidatas neatitinka šių kriterijų vienodai gerai, kuriam iš jų teiktumėte pirmenybę? [q23]
- ☐ organizacijos tikslų supratimui ir įsipareigojimui jiems
 - ☐ profesinei kvalifikacijai ir kompetencijai
 - ☐ Nežinau
26. QID24 (FILTER6) Ar jūsų organizacija vykdo personalo ugdymo veiklas? Pažymėkite visus tinkamus atsakymus
- ☐ Personalo mokymai organizacijos viduje [q24_01]
 - ☐ Darbuotojai dalyvauja išorinių organizacijų parengtuose mokymuose [q24_02]
 - ☐ Darbuotojai įgyja patirties atlikdami praktiką kitose organizacijose (privačiose įmonėse, valstybinėse įstaigose, NVO ir kt.) [q24_03]
 - ☐ Netaikoma [q24_04]
27. QID25 (FILTER6) Ar jūsų darbuotojai paprastai yra linkę toliau siekti karjeros jūsų organizacijoje ar ieškoti darbo vietos kitur? [q25]
- ☐ Darbuotojai yra linkę siekti karjeros mūsų organizacijoje
 - ☐ Darbuotojai yra linkę palikti mūsų organizaciją (FILTER7)
 - ☐ Netaikoma

28. QID69 Kiek svarbūs yra žemiau nurodyti iššūkiai jūsų organizacijos gyvimui? R + W

	Visai nesvarbu	Nesvarbu	Nei svarbu, nei nesvarbu	Svarbu	Labai svarbu
Konkurencija iš kitų organizacijų pusės [q69_01]	☐	☐	☐	☐	☐
Senėjanti organizacijos tikslus palaikanti visuomenės dalis [q69_02]	☐	☐	☐	☐	☐
Teisinis neapibrėžtumas jūsų organizacijos interesų srityje [q69_03]	☐	☐	☐	☐	☐
Visuomenės nuomonės kaita jūsų organizacijai svarbių klausimų atžvilgiu [q69_04]	☐	☐	☐	☐	☐
Individualizacija [q69_05]	☐	☐	☐	☐	☐
Naujos žiniasklaidos priemonės (pvz., naujos socialinių medijų platformos) [q69_06]	☐	☐	☐	☐	☐
Didėjanti kultūrinė įvairovė [q69_07]	☐	☐	☐	☐	☐
Nauji laisvalaikio leidimo būdai [q69_08]	☐	☐	☐	☐	☐
Sumažėjusios subsidijos ir valstybinis finansavimas [q69_09]	☐	☐	☐	☐	☐
Europeizacija/globalizacija [q69_10]	☐	☐	☐	☐	☐
Kitos politinio dalyvavimo formos [q69_11]	☐	☐	☐	☐	☐

29. QID30 Jeigu galvotumėte apie visą lobizmo ir organizacijos tikslų propagavimo veiklą, kuria užsiima jūsų organizacija, kokią laiko dalį (išreikštą proc.) jūsų organizacija skiria regioniniam, nacionaliniam, Europos ar tarptautiniam/globaliam lygmeniui? Prašome atkreipti dėmesį, kad bendra suma turi sudaryti 100%. W (Filter13)

Vietos lygmeniui [q30_01]

Regioniniam lygmeniui [q30_02]	
Nacionaliniam lygmeniui [q30_03]	
Europos lygmeniui [q30_04]	
Tarptautiniam lygmeniui [q30_05]	

30. QID33 (FILTER13) Kiek dažnai, per pastaruosius 12 mėn., jūsų organizacija aktyviai bandė prieiti prie toliau nurodytų nacionalinio lygmens politikos veikėjų ir institucijų, norėdama paveikti viešąją politiką? Pažymėkite atsakymą kiekvienoje eilutėje.

R + W	Nesiekėme prieiti	Bent kartą per 12 mėn.	Bent kartą per tris mėnesius	Bent kartą per mėnesį	Bent kartą per savaitę
Ministrų (įskaitant jų padėjėjus/kabineta/politinius patarėjus) [q33_01]	☐	☐	☐	☐	☐
Seimo narių, priklausančių valdančiajai daugumai [q33_02]	☐	☐	☐	☐	☐
Seimo narių, priklausančių opozicijai [q33_03]	☐	☐	☐	☐	☐
Valstybės tarnautojų, dirbančių Ministro Pirmininko kabinete [q33_04]	☐	☐	☐	☐	☐
Valstybės tarnautojų, dirbančių ministerijų departamentuose (pvz., žemės ūkio, aplinkos, susiekimo, sveikatos apsaugos ir kt.) [q33_05]	☐	☐	☐	☐	☐
Valstybės tarnautojų, dirbančių su ES reikalų koordinavimu [q33_06]	☐	☐	☐	☐	☐
Teismų [q33_07]	☐	☐	☐	☐	☐

31. QID32 Ar dažnai, per pastaruosius 12 mėn., jūsų organizacija aktyviai bandė prieiti prie toliau nurodytų parlamentinių partijų narių, Seimo narių ar kitų su šiomis partijomis susijusių pareigūnų? Pažymėkite atsakymą kiekvienoje eilutėje.

R + W	Nesiekėme prieiti	Bent kartą per 12 mėn.	Bent kartą per tris mėnesius	Bent kartą per mėnesį	Bent kartą per savaitę
Darbo partija [q32_x01]	☐	☐	☐	☐	☐
„Drąsos kelias“ politinė partija [q32_x02]	☐	☐	☐	☐	☐
Lietuvos lenkų rinkimų akcija [q32_x03]	☐	☐	☐	☐	☐
Liberalų sąjūdis [q32_x04]	☐	☐	☐	☐	☐
Lietuvos socialdemokratų partija [q32_x05]	☐	☐	☐	☐	☐
Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga [q32_x06]	☐	☐	☐	☐	☐
Partija „Tvarka ir teisingumas“ [q32_x07]	☐	☐	☐	☐	☐
Tėvynės sąjunga- Lietuvos krikščionys demokratai [q32_x08]	☐	☐	☐	☐	☐

32. Kaip dažnai per pastaruosius 12 mėn. jūsų organizacija bandė susisiekti su ankstesniame klausime pasirinktų Lietuvos politinių partijų atstovais, siekdama spręsti rūpimą problemą? Pažymėkite atsakymą kiekvienoje eilutėje.

R + W	Nesiekėme susisiekti	Bent kartą per 12 mėn.	Bent kartą per tris mėnesius	Bent kartą per mėnesį	Bent kartą per savaitę
Su šių partijų pirmininkais [q33_01]	☐	☐	☐	☐	☐
Su šių partijų pirmininkų pavadotojais ir kitais partijos vadovybės nariais [q33_02]	☐	☐	☐	☐	☐
Su šių partijų Seimo nariais [q33_03]	☐	☐	☐	☐	☐
Su šių partijų ministrais ir ministrų pirmininku [q33_04]	☐	☐	☐	☐	☐

Su šių partijų Europos Parlamento nariais [q33_05]	☐	☐	☐	☐	☐
Su Europos Komisijos nariu (komisaru) [q33_06]	☐	☐	☐	☐	☐
Su šių partijų skyrių pirmininkais [q33_07]	☐	☐	☐	☐	☐
Su eiliniaisia šių partijų nariais [q33_08]	☐	☐	☐	☐	☐

33. QID34 (FILTER13) Ar dažnai per pastaruosius 12 mėn. jūs (t. y. jūsų organizacija) vykdėte žemiau nurodytas veiklas, siekdami paveikti viešąją politiką? Pažymėkite atsakymą kiekvienoje eilutėje.

R + W	Šios veiklos nevykdėme	Bent kartą per 12 mėn.	Bent kartą per tris mėnesius	Bent kartą per mėnesį	Bent kartą per savaitę
Organizavote spaudos konferencijas ar platinote pranešimus spaudai [q34_01]	☐	☐	☐	☐	☐
Skelbėte tyrimo ataskaitas ar brošiūras [q34_02]	☐	☐	☐	☐	☐
Aktyviai dalyvavote žiniasklaidos debatuose (pvz., davėte interviu, rašėte vedamuosius straipsnius, atvirus laiškus) [q34_03]	☐	☐	☐	☐	☐
Skelbėte reklaminius skelbimus laikraščiuose ir žurnaluose [q34_04]	☐	☐	☐	☐	☐
Kontaktavote su žurnalistais, siekdami didesnio žiniasklaidos dėmesio [q34_05]	☐	☐	☐	☐	☐
Skatinote narius ir šalininkus lobizmu paveikti sprendimų priėmėjus, dalyvauti laiškų rašymo kampanijose, pasirašyti peticijas, adresuotas valstybės pareigūnams [q34_06]	☐	☐	☐	☐	☐

Organizavote protestus, kuriuose dalyvavo jūsų organizacijos nariai ir šalininkai (streikus, vartotojų boikotus, viešas demonstracijas ir pan.) [q34_07]	☐	☐	☐	☐	☐
Skelbėte pareiškimus ir nuomones organizacijos tinklapyje [q34_08]	☐	☐	☐	☐	☐
Samdėte privačius konsultantus (atstovus, kurie gauna atlygį už bandymą paveikti sprendimų priėmėjus jūsų organizacijos vardu) [q34_09]	☐	☐	☐	☐	☐
Organizavote ekspertų ir kitų suinteresuotųjų asmenų konferencijas [q34_10]	☐	☐	☐	☐	☐
Teikėte paramą Seimo nariams jų politinėms veikloms (rinkimų kampanijoms) [q34_11]	☐	☐	☐	☐	☐

34. QID35 (FILTER13) Ar dažnai per pastaruosius 12 mėnesių jūs (jūsų organizacija) užsiėmėte šiomis veiklomis? Pažymėkite atsakymą kiekvienoje eilutėje.

R + W	Šia veikla mes neužsiėmėme	Bent kartą per pastaruosius 12 mėnesių	Bent kartą per tris mėnesius	Bent kartą per mėnesį	Bent kartą per savaitę
Sureagavote į vyriausybės kvietimą dalyvauti viešose konsultacijose[q35_01]	☐	☐	☐	☐	☐
Sudarėte koalicijas su panašių pažiūrų organizacijomis[q35_02]	☐	☐	☐	☐	☐
Dalyvavote patariamąsiose komisijose ar tarybose [q35_03]	☐	☐	☐	☐	☐
Politikos formuotojams pateikėte tyrimų rezultatus ar techninę informaciją [q35_04]	☐	☐	☐	☐	☐

Bendradarbiavote su priešingų interesų grupėmis nei jūsų organizacija [q35_05]	☐	☐	☐	☐	☐
--	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

35. QID39 Kaip, siekdami paveikti politiką, dalijate savo laiką tarp tiesioginių strategijų (pvz., susitikimai su politikais ir valstybės tarnautojais) IR netiesioginių strategijų (pvz., naudojimas žiniasklaida, laiškų rašymas, elektroninių laiškų ar socialinių medijų kampanijos, mitingai ir demonstracijos)? Atkreipkite dėmesį, kad bendra suma turi sudaryti 100%.

Tiesioginės strategijos [q39_01]

Netiesioginės strategijos [q39_02]

36. QID31 Ar dažnai per pastaruosius 12 mėnesių jūsų organizacija aktyviai siekė prieiti prie šių ES lygmens veikėjų ir institucijų bandydama paveikti viešąją politiką? Pažymėkite atsakymą kiekvienoje eilutėje.

R + W	Nesiekėme prieiti	Bent kartą	Bent kartą per tris mėnesius	Bent kartą per mėnesį	Bent kartą per savaitę
ES komisarų ir jų kabinetų [q31_01]	☐	☐	☐	☐	☐
Europos Komisijos Generalinių direktoratų pareigūnų [q31_02]	☐	☐	☐	☐	☐
Valstybių narių delegacijų/Nuolatinių atstovybių Briuselyje [q31_03]	☐	☐	☐	☐	☐
ES Tarybos [q31_04] sekretoriato	☐	☐	☐	☐	☐
Europos Palamento partijų grupių lyderių ir/arba europinių partijų federacijų lyderių [q31_05]	☐	☐	☐	☐	☐
Kitų Europos Palamento narių [q31_06]	☐	☐	☐	☐	☐
Europos priežiūros agentūrų [q31_07]	☐	☐	☐	☐	☐
ES lygmens interesų grupių ir pilietinės visuomenės	☐	☐	☐	☐	☐

organizacijų
[q31_08]

37. QID41 Europos Sąjungos vykdoma politika yra nevienodai svarbi skirtingoms organizacijoms. Ar ji yra svarbi jūsų organizacijai? ES vykdomai politikai mes... [q41]
- ☐ ... skiriame daugiausiai dėmesio.
 - ☐ ... skiriame pakankamai dėmesio.
 - ☐ ... skiriame ne tiek daug dėmesio, kadangi didesnę laiko dalį skiriame kitoms sritims.
 - ☐ ... visiškai neskiriame dėmesio.
38. QID42 Prašome pasakyti, kokią visų jūsų išteklių dalį skirate paveikti ES vykdomą politiką? [q42]
- ☐ Tam neskiriame jokių išteklių
 - ☐ Mažiau kaip 10%
 - ☐ Nuo 10 iki 25%
 - ☐ Nuo 25 iki 50%
 - ☐ Nuo 50 iki 75%
 - ☐ Daugiau kaip 75 %
 - ☐ Nežinau

3 PRIEDAS. ETATŲ SKAIČIUS PAGAL INTERESŲ GRUPIŲ TIPUS

	Profesinė s sajungos	Profesinės asociacij s	Verslo grupės	Institucinė s asociacijos	Tapatybės s grupės	Laisvalaikio o grupės	Viešojo interes o grupės	Kitos grupės
Apmokami darbuotojai								
Neturi	4	66	10	10	21	18	17	7
≥ 1	2	14	20	2	7	1	4	4
< 1 - ≥ 5	10	12	38	5	9	6	6	7
< 5 - ≥ 10	5	4	5	0	7	1	2	1
<10	2	0	3	1	2	3	2	2
Iš viso etatų	167,5	76,75	204,85	31	122,5	164,25 ⁵⁰	126,5	320,5 ⁵¹
Išoriniai ekspertai								
Neturi	15	82	50	13	31	23	17	14
≥ 1	3	5	2	2	5	0	0	3
< 1 - ≥ 5	1	6	13	3	8	4	9	1
< 5 - ≥ 10	3	0	8	0	1	2	3	3
<10	1	3	3	0	1	0	2	0
Iš viso	53	205 ⁵²	211,5 ⁵³	11	71	31	70	37
Praktikantai								
Neturi	21	87	63	16	39	24	20	17
≥ 1	0	5	6	1	2	2	4	2
< 1 - ≥ 5	1	3	7	1	4	3	7	1
< 5 - ≥ 10	1	0	0	0	1	0	0	0
<10	0	1	0	0	0	0	0	1
Iš viso	10	36	25	3	22	13	24	29
Savanoriai								
Neturi	16	46	59	9	9	10	3	9
≥ 1	0	1	5	1	2	0	3	2
< 1 - ≥ 5	1	19	7	3	8	6	9	6
< 5 - ≥ 10	3	7	4	1	9	9	5	0
<10	3	23	1	4	18	4	11	4
Iš viso	173 ⁵⁴	3973 ⁵⁵	45	85	1383,7 ⁵⁶	211	1550	11193 ⁵⁷

⁵⁰ Viena laisvalaikio ir pomėgių grupė nurodė turinti 100 apmokamų darbuotojų.

⁵¹ Viena grupė nurodė turinti 270 apmokamų darbuotojų.

⁵² Viena profesinė asociacija nurodė turinti 150 išorinių ekspertų.

⁵³ Viena verslo grupė nurodė turinti 70 išorinių ekspertų.

⁵⁴ Viena profesinė asociacija nurodė turinti 100 savanorių.

⁵⁵ Viena profesinė asociacija nurodė turinti 2 600 savanorių.

⁵⁶ Viena tapatybės grupė nurodė turinti 400 savanorių, dar viena nurodė turinti 500 savanorių.

⁵⁷ Viena grupė nurodė turinti 10 tūkst. savanorių, dar viena grupė nurodė turinti 1 tūkst. Savanorių.

4 PRIEDAS. INTERESŲ GRUPIŲ DYDIS PAGAL GRUPĖS TIPUS (N=363)

	Nėra	Iki 10	11-50	51-100	101-500	501-1000	1 tūkst. -25 tūkst.	Daugiau kaip 25 tūkst.
<i>Profesinės sąjungos (N=23)</i>								
Individualūs nariai	7	0	3	0	3	1	8	1
Korporacijos ar verslo įmonės	22	0	0	0	0	1	0	0
Valdžios įstaigos	21	0	0	0	1	0	1	0
Kitos organizacijos	13	1	6	1	1	0	1	0
<i>Profesinės asociacijos (N=106)</i>								
Individualūs nariai	9	5	24	22	38	6	2	0
Korporacijos ar verslo įmonės	90	9	6	0	1	0	0	0
Valdžios įstaigos	98	7	1	0	0	0	0	0
Kitos organizacijos	85	18	2	1	0	0	0	0
<i>Verslo asociacijos (N=80)</i>								
Individualūs nariai	56	10	6	4	1	1	2	0
Korporacijos ar verslo įmonės	8	25	36	6	3	1	1	0
Valdžios įstaigos	73	6	1	0	0	0	0	0
Kitos organizacijos	61	14	4	1	0	0	0	0
<i>Institucinės asociacijos (N=20)</i>								
Individualūs nariai	9	2	5	1	2	1	0	0
Korporacijos ar verslo įmonės	20	0	0	0	0	0	0	0
Valdžios įstaigos	10	3	2	4	0	0	1	0
Kitos organizacijos	19	0	0	0	1	0	0	0
<i>Tapatybės grupės (N=51)</i>								
Individualūs nariai	11	2	8	8	12	3	6	1
Korporacijos ar verslo įmonės	50	0	1	0	0	0	0	0
Valdžios įstaigos	48	1	2	0	0	0	0	0
Kitos organizacijos	33	6	9	2	0	1	0	0
<i>Laisvalaikio / pomėgių grupės (N=29)</i>								
Individualūs nariai	8	7	5	3	3	0	3	0
Korporacijos ar verslo įmonės	23	4	2	0	0	0	0	0
Valdžios įstaigos	29	0	0	0	0	0	0	0
Kitos organizacijos	14	6	5	3	1	0	0	0

<i>Viešojo intereso grupės (N=30)</i>								
Individualūs nariai	7	2	14	2	3	1	1	0
Korporacijos ar verslo įmonės	24	5	0	1	0	0	0	0
Valdžios įstaigos	28	1	1	0	0	0	0	0
Kitos organizacijos	18	6	5	1	0	0	0	0
<i>Kitos grupės (N=24)</i>								
Individualūs nariai	9	4	5	1	1	2	2	0
Korporacijos ar verslo įmonės	7	11	3	1	1	0	1	0
Valdžios įstaigos	18	3	2	1	0	0	0	0
Kitos organizacijos	7	11	3	1	1	0	1	0

5 PRIEDAS. METINIS BIUDŽETAS PAGAL INTERESŲ GRUPIŲ TIPUS

	Iki 10 tūkst.	10 tūkst. – 50 tūkst.	50 tūkst. – 100 tūkst.	100 tūkst. – 500 tūkst.	500 tūkst. – 1 mln.	1 mln. – 5 mln.	5mln. – 10 mln.
Profesinės sąjungos	4	7	7	3	1	0	0
Profesinės asociacijos	67	19	5	8	1	0	0
Verslo asociacijos	21	26	14	10	4	1	0
Institucinės asociacijos	12	5	1	1	1	0	0
Tapatybės grupės	28	6	7	8	0	1	2
Laisvalaikio / pomėgių grupės	18	3	2	3	0	1	2
Viešojo intereso grupės	22	2	1	3	2	1	0
Kitos grupės	9	8	2	1	0	2	0
Iš viso	181	76	39	37	9	5	2

6 PRIEDAS. RYŠYS TARP METINIO BIUDŽETO DYDŽIO IR SVARBIAUSIO (DIDŽIAUSIO) PAJAMŲ ŠALTINIO

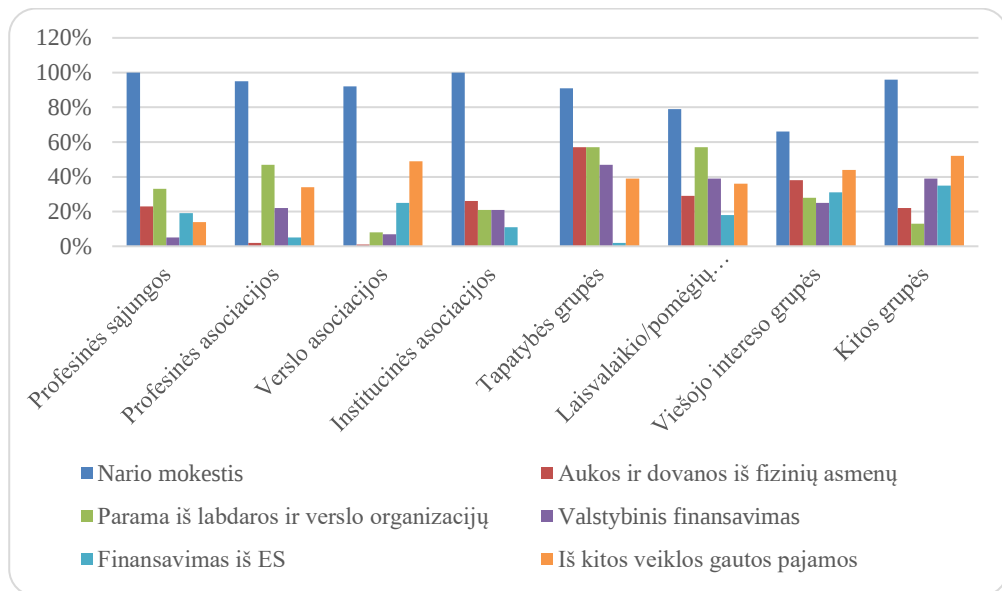
	Narystės mokesčiai	Fizinių asmenų parama	Valstybinis finansavimas	ES finansavimas	Iš kitos veiklos gautos pajamos	Įvairūs šaltiniai
iki 10 tūkst. eurų	0,111 (0,042)	0,111 (0,043)	-0,169 (0,003)	-0,159 (0,003)		
tarpo 10 tūkst. eurų ir 50 tūkst. eurų						
tarpo 50 tūkst. eurų ir 100 tūkst. eurų						

tarp 100 tūkst. eurų ir 500 tūkst. eurų	-0,205 (0,000)		0,274 (0,000)			
tarp 500 000 eurų ir 1 mln. Eurų,				0,130 (0,017)		
tarp 1 mln. € ir 5 mln. eurų						0,137 (0,011)
tarp 5 mln. eurų ir 10 mln. eurų					0,125 (0,021)	
*pateikiamos tik reikšmingos koreliacijos						

7 PRIEDAS. ĮVAIRIŲ VEIKĖJŲ ĮTAKA PRIIMANT SU POLITINE INTERESŲ GRUPIŲ VEIKLA SUSIJUSIUS SPRENDIMUS

	Įtaka nustatant interesų grupės poziciją viešosios politikos srityse					Įtaka sprendžiant, kokias priemones ir strategijas taikyti politikai paveikti				
	Daug įtakos	Šiek tiek įtakos	Nedidelė įtaka	Jokios įtakos	Netaikoma	Daug įtakos	Šiek tiek įtakos	Nedidelė įtaka	Jokios įtakos	Netaikoma
Aukotojai	1,1	5,3	14	29,4	50,1	0,6	3,9	11,8	29,7	54,1
Nariai	56,3	29,4	7,4	1,4	5,5	49,7	30,1	7,2	2,5	10,5
Vykdomasis direktorius	28,5	13,1	2,6	2	50,8	28,9	12,6	3,6	3,9	51
Valdybos pirmininkas	62,4	20,2	3,9	1,1	12,4	60,5	18,2	4,1	2,3	14,9
Valdyba / vykdomasis komitetas	69,4	15,6	3,1	1,7	10,3	67,4	15,2	3,3	0,8	13,3
Organizacijos darbuotojai	20,7	33,3	10,9	6,7	28,3	17,9	29,1	10,6	8,4	33,9
Naudos gavėjai ir klientai	10,3	17,5	16,1	17,8	38,3	7	15,1	14,5	19,8	43,6
Kitos organizacijos	2,8	23,5	22,6	22,1	29,1	1,7	21,4	18,7	22	36,2
Rėmėjai iš labdaros ir verslo organizacijų	1,4	7,5	14,2	34,5	42,3	0,8	6,4	11,1	33,1	48,5
Rėmėjai iš valdžios organizacijų	1,4	7,3	13,7	26,5	51,5	2	7,3	11,2	24,6	55

8 PRIEDAS. PAJAMŲ ŠALTINIAI PAGAL INTERESŲ GRUPIŲ TIPUS

9 PRIEDAS. PRIKLAUSOMŲ KINTAMŲJŲ APRAŠOMOJI STATISTIKA

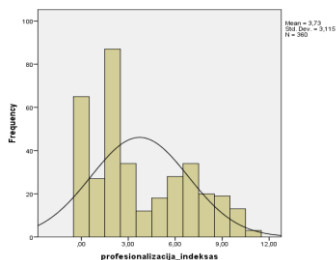
	N	Min.	Maks.	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Mediana
Priklausomi kintamieji						
Profesionalizacija	313	1	3	2,89244	4,5016	3,00
Specializacija: politikos specialistės	365	0	1	0,47237	0,3342	0,00
Administracinio lygmens strategija	365	1	3	4,278	10,34	10,00
Parlamentinio lygmens strategija	365	0	1	9,689	25,92	23,00
Žiniasklaidos strategija	365	1	3	4,61049	11,1781	10,00
Šalininkų mobilizavimo strategija	365	1	3	20,08284	6,0493	6,00
Europeizacija	365	0	1	0,49852	0,4438	0,00

10 PRIEDAS. NEPRIKLAUSOMŲ KINTAMŲJŲ APRAŠOMOJI STATISTIKA

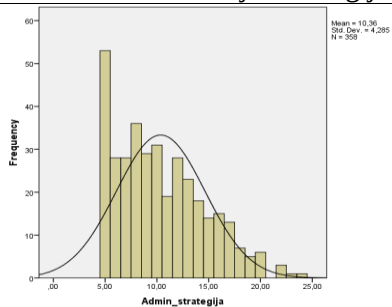
Kintamasis	N	Min.	Maks.	Standartinis nuokrypis	Vidurkis	Mediana
<i>Nepriklausomi kintamieji</i>						
Ekonominių interesų grupės	229	0	1	0,464	0,31	0,00
Visuomeninių interesų grupės	112	0	1	0,360	0,15	0,00
Kitos grupės	24	0	1	0,178	0,17	0,00
Juridiniai asmenys	365	0	1	0,453	0,29	0,00
Fiziniai asmenys	365	0	1	0,495	0,43	0,00
Organizacijos amžius	365	2	112	18,627	19,25	16,00
Biudžeto dydis	349	1	5	1,21160	1,9427	1,00
Grupės dydis	354	4	19	2,06445	7,4915	7,00
Narių galia	200	12	24	2,43467	18,7050	19,00
Narių svarba	300	2	5	0,56583	4,2380	4,3333
Veiklos orientacija (lobizmas)	363	0	2	0,720	0,41	0,00
Viešosios politikos sritys	360	0	1	0,486	0,38	0,00
Valstybinis finansavimas	365	1	11	2,38113	2,0575	1,00
Europos Sąjungos finansavimas	365	1	11	1,88896	1,6521	1,00
Šaltinių įvairovė	365	0	1	0,37113	0,1644	0,00
Konkurencija su kitomis grupėmis	365	1	5	0,970	2,02	2,00
Oponentų įtaka	266	0	3	1,12861	1,2331	1,00
Santykiai su nacionaline valdžia	294	1	2	0,40620	0,2075	1

11 PRIEDAS. PRIKLAUSOMŲ KINTAMŲJŲ SKIRSTINIAI

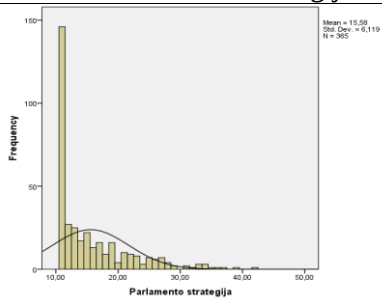
Profesionalizacija

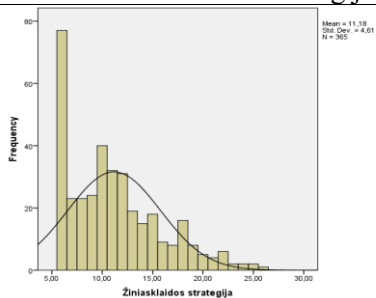
Administracijos strategija

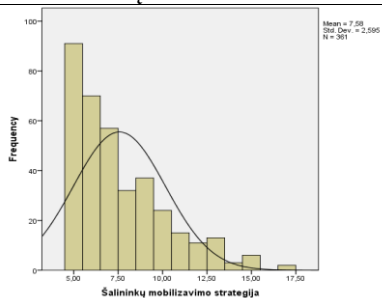
Parlamento strategija

Žiniasklaidos strategija

Šalininkų mobilizavimo strategija

SL344. 2018-08-20, 24 leidyb. apsk. I. Tiražas 14 egz. Užsakymas 247.
Išleido Kauno technologijos universitetas, K. Donelaičio g. 73, 44249 Kaunas
Spausdino leidyklos „Technologija“ spaustuvė, Studentų g. 54, 51424 Kaunas